

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

СНІГУР ЛАРИСА АНАТОЛІЇВНА

Прим. № _____
УДК 81'42:364-322

ДИСЕРТАЦІЯ

**ДИСКУРС ВОЛОНТЕРСТВА:
ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ВИМІР**

03 – Гуманітарні науки

035 – Філологія

Подається на здобуття ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Л. А. Снігур

Науковий керівник: **Компанцева Лариса Феліксівна,**
доктор філологічних наук, професор

Київ – 2025

АНОТАЦІЯ

Снігур Л. А. Дискурс волонтерства: лінгвокультурологічний вимір. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія з галузі знань 03 Гуманітарні науки. – Національна академія Служби безпеки України. Київ, 2025.

Дисертацію присвячено комплексному дослідженню дискурсу волонтерства у лінгвокультурологічному вимірі часів повномасштабного вторгнення РФ в Україну, теоретико-методологічні підходи праці орієнтовані на вирішення практичних питань забезпечення безпеки Держави. В умовах війни дискурс волонтерства є дієвим інструментом налагодження соціальної згуртованості, а тому його лінгвістичне вивчення набуває актуальності для забезпечення безпеки держави, адже дозволяє: 1) ідентифікувати рівень мобілізаційної готовності суспільства в умовах криз й потенціал громадян для самоорганізації у кризових ситуаціях (війна, природні катастрофи, пандемії тощо); 2) дослідити, які когнітивно-комунікативні механізми є дієвими для формування громадянської солідарності й довіри до державних інституцій; визначити продуктивні комунікативні стратегії для забезпечення діалогу між громадянським суспільством і державними інституціями; 3) визначити наративи, актуальні у вимірі забезпечення національної безпеки. За таких умов дискурс волонтерства не лише відображає культурні та соціальні норми, притаманні сучасному суспільству, а й виступає маркером стійкості держави, її здатності до самозахисту через активну участь громадян у спільному добробуті.

Метою дисертаційної праці є виявлення когнітивно-прагматичних та наративних особливостей організації дискурсу волонтерства в американській, українській і російській лінгвокультурах періоду повномасштабного вторгнення РФ в Україну (лютий 2022 року – жовтень 2024 року).

Емпіричний матеріал дослідження становлять 881 тис. 614 дискурсивних фрагментів, які зафіксовані впродовж лютого 2022 року – жовтня 2024 року в інформаційному просторі країн, мови яких вивчаються, а саме: 60 тис. 720 дискурсивних фрагменти інформаційного простору США, 524 тис. 958 дискурсивних фрагменти інформаційного простору України, 295 тис. 936 дискурсивних фрагменти інформаційного простору РФ. Дані отримані за допомогою аналітичного сервісу Attack Index; 312 асоціацій, отриманих у результаті асоціативного експерименту щодо сприйняття стимулу *волонтер* серед українськомовних реципієнтів (104) віком 18 – 50 років.

Наукова новизна праці полягає в тому, що в ній уперше уперше системно проаналізовано дискурс волонтерства в американській, українській і російській лінгвокультурах періоду повномасштабного вторгнення РФ в Україну; доведено, що в ЛК США і УЛК розвиток дискурсу волонтерства зумовлений демократичними процесами розбудови громадянського суспільства, в РЛК – деструктивною державною політикою країни-агресорки, спрямованою на залучення громадян до загарбницьких війн; обґрунтовано дискурсоутворювальну роль концепту *ВОЛОНТЕР*, що пов'язано з особливостями вияву, відбиття і фіксації в мові й дискурсі когнітивно-прагматичних трансформацій у сфері волонтерської діяльності, зумовлених російсько-українською війною; удосконалено підходи до розуміння дискурсу як типу соціальної поведінки, зокрема запропоновано авторське визначення дискурсу волонтерства як соціальної практики і типу соціальної поведінки, що базується на принципах гуманності, безоплатності, неупередженості, довіри й впроваджує комунікативні стратегії альтруїстичної діяльності, добровільності, національної стійкості, соціальної активності; дістав подальшого розвитку нарративний дискурс-аналіз у частині щодо «битви нарративів» як маркеру соціально-політичної ситуацій в окремій державі і світі загалом; доведено, що інтенсивність трансформації нарративів (на прикладі дискурсу волонтерства) зумовлена станом стабільності

або напруженості соціально-політичної ситуації, зокрема відсутність воєнних дій зумовлюють стабільність стратегічного наративу.

Методика дослідження дискурсу волонтерства побудована на комплексному підході, що передбачає використання в межах одного дослідження різних типів даних й звернення до різних підходів та методів як загальнонаукових, так і суто лінгвістичних. Зіставний метод дозволив визначити спільні та специфічні риси лінгвокультурологічної історії концепту *ВОЛОНТЕР* у досліджуваних мовах, описовий метод – зв'язки лексеми-вербалізатора *волонтер* із позначеною категорією в лінгвокультурах, що досліджуються. На основі етимологічного, семантичного і лексикографічного аналізів здійснено історичну реконструкцію лексем *volunteer/волонтер/волонтёр(доброволец)*, схарактеризовано особливості формування лексеми-вербалізатора *волонтер* у досліджуваних лінгвокультурах; інтерпретативний аналіз асоціацій використано для характеристики сприйняття концепту *ВОЛОНТЕР* носіями зіставлених лінгвокультур; контент-аналіз, проведений з використанням технології Великих Даних із застосуванням аналітичного ресурсу Attack Index дозволив виокремити концептуально-тематичні групи лінгвістичних маркерів, що представляють офіційну позицію та позицію громадянського суспільства (в контенті соціальних мереж) щодо концепту *ВОЛОНТЕР*; наративний дискурс-аналіз сприяв визначенню наративів стратегічного і оперативного рівня дискурсу волонтерства, комунікативних стратегій їх упровадження і динаміки змін під час російсько-української війни. За допомогою методів аналізу і синтезу узагальнено результати дослідження та зроблено висновок щодо спільних та відмінних особливостей розбудови дискурсу волонтерства у досліджуваних лінгвокультурах.

У праці схарактеризовано спільні та національно специфічні риси концепту *ВОЛОНТЕР* у досліджуваних лінгвокультурах. Так, у лінгвокультурах США і України концепт *ВОЛОНТЕР*, містить значеннєвий компонент 'демократичність'. Національно специфічні риси концепту зумовлені

позиціюванням громадянського суспільства як активного актора дискурсивної ситуації, для лінгвокультури США – наявність значеннєвого компоненту ‘громадянська відповідальність’ в основі концепту *ВОЛОНТЕР*, що пояснюється історією і традиціями волонтерства в США, для української лінгвокультури – ‘національна стійкість’, що зумовлено російською агресією. Визначено, що в ситуації повномасштабної війни в українській концептуальній картині світу співіснують два незалежних концепти *ВОЛОНТЕР* і *ВОЛОНТЕРКА*, що є маркером демократичного розвитку дискурсу волонтерства, впровадження концепту *ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ*, визнання рівності прав жінок і чоловіків у захисті Держави.

У російській концептуальній картині світу *ВОЛОНТЕРКА* є субконцептом концепту *ВОЛОНТЕР*, що свідчить про її патріархатну усталеність й нівелювання дискурсу гендерної рівності. Також, як специфічну для російської лінгвокультури ознаку зафіксовано гібридизацію концепту *ДОБРОВОЛЕЦЬ/ВОЛОНТЕР*, що формується на перетині мілітарного і гуманітарного дискурсів. Прагматика цієї гібридизації свідчить про намір створити ілюзію вільного громадянського суспільства й можливості права і свободи вибору. Номінації *доброволець* і *волонтер* визнано квазісинонімами У РЛК концепт *ВОЛОНТЕР* містить значеннєвий компонент ‘підконтрольність державі’.

Доведено дискурсоутворювальну роль концепту *ВОЛОНТЕР* у міжнародних і національних нормативно-правових документах: він закріплює правовий статус волонтерської діяльності та є основою для формування термінологічної парадигми в межах відповідних лінгвокультур. У правовому дискурсі США домінантними є такі значеннєві компоненти концепту *ВОЛОНТЕР*, як ‘взаємодія держави й громадянського суспільства’, ‘інклюзивність’, ‘формування довіри між владою, бізнесом і громадою’; України – ‘неприбутковість’, ‘добровільність’, ‘законність’, ‘гуманність’, ‘рівність’; РФ – ‘участь у пропагандистських кампаніях’, ‘застосування технологій «м’якої сили»’, ‘допомога державі у веденні війни’, ‘конструювання образу країни-визволительки’, ‘пропагування традиційних сімейних цінностей’,

‘увічнення пам’яті учасників воєнних дій проти України та інших держав’, ‘співпраця з безпековими структурами з метою нейтралізації протестних настроїв’. Отже, комунікативні стратегії правового дискурсу США і України спрямовані на розбудову демократичного суспільства, РФ – на формування симулякрної реальності, що маскує деструктивні аспекти волонтерства й впроваджує авторитаризм.

Визнано, що інтенсивність трансформації наративів дискурсу волонтерства зумовлена станом соціально-політичної ситуації. Відносна соціальна-політична стабільність, відсутність воєнних дій зумовлюють стабільність стратегічного наративу. Прикладом є американський наратив «Волонтерство – складник сучасного суспільства», який зберіг цілісність попри змін наративів на оперативному рівні. Поштовхом до формування нових стратегічних наративів в українському дискурсі волонтерства в умовах війни виступають резонансні події у фізичному просторі (початок воєнних дій, атаки на цивільну інфраструктуру, тощо).

Аналіз стратегічних наративів дискурсу волонтерства РФ довів їх трансформацію, зумовлену інструменталізацію волонтерства як засобу державного контролю й пропаганди. Зміна наративу «Волонтерство – традиція і культурна риса народів РФ» на «Ми разом!» відображає прагматичну мету влади – посилити вертикаль управління через залучення волонтерських ініціатив до державної структури, що суперечить принципу добровільності, який є основоположним для волонтерського руху.

Отже, дослідження лінгвокультурологічного виміру дискурсу волонтерства демонструє прикладні можливості лінгвістики у сфері стратегічних комунікації і забезпечення безпеки Держави, сприяє глибшому розумінню окремих питань дискурс-аналізу, лінгвокультурології та лінгвопрагматики.

Ключові слова: *асоціативний експеримент, війна, волонтер, гендерна рівність, дискурс, дискурс-аналіз, концепт, лінгвокультурний код, наратив, номінація, комунікативна стратегія, мовна свідомість, квазісинонім, лінгвістичний ландшафт, парадигма.*

ABSTRACT

Snihur L. A. Discourse of Volunteering: Linguistic and Cultural Dimensions. – Qualification research paper as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 035 Philology from the field of study 03 Humanities. – National Academy of the Security Service of Ukraine. Kyiv, 2025.

The dissertation is a comprehensive study of the discourse of volunteering in the linguistic and cultural context at the time the Russian Federation full-scale invasion of Ukraine. The theoretical and methodological approaches are focused on practical issues of ensuring national security. In wartime, the discourse of volunteering is an effective tool for building social cohesion, and therefore its linguistic study is relevant for ensuring state security, as it allows: 1) to identify the level of mobilisation readiness of society in crisis situations and the potential of citizens for self-organisation in crisis situations (war, natural disasters, pandemics, etc.); 2) to investigate which cognitive and communicative mechanisms are effective in forming civic solidarity and trust in state institutions; identify productive communication strategies to ensure dialogue between civil society and state institutions; 3) to identify narratives that are relevant in terms of ensuring national security. Under such conditions, the discourse of volunteering not only reflects the cultural and social norms inherent in modern society, but also acts as a marker of the state's stability and its ability to self-defend through the citizens active participation in the common well-being.

The aim of this dissertation is to identify the cognitive-pragmatic and narrative features of the discourse of volunteering organisation in American, Ukrainian and Russian linguocultures during the period of full-scale Russian invasion of Ukraine (February 2022 – October 2024).

The empirical material of the study consists of 881,614 discursive fragments collected in February 2022 and October 2024 in the information space of the countries whose languages are being studied, namely: 60,720 discursive fragments from the

information space of the US, 524,958 discursive fragments from the information space of Ukraine, and 295,936 discursive fragments from the information space of the Russian Federation. Data obtained using the Attack Index analytical service; 312 associations obtained as a result of an associative experiment on the perception of the stimulus ‘volunteer’ among Ukrainian-speaking recipients (104) aged 18–50.

The scientific novelty of the work lies in the fact that it is the first systematic analysis of the discourse of volunteering in American, Ukrainian and Russian linguocultures during the period of full-scale Russian invasion of Ukraine; it has been proven that in the US and Ukrainian linguocultures the development of the discourse of volunteering is determined by democratic processes of civil society development, in the Russian linguistic culture – by the destructive state policy of the aggressor country aimed at involving citizens in wars of aggression; the discourse-forming role of the concept of VOLUNTEER is substantiated, which is associated with the peculiarities of the manifestation, reflection and fixation in language and discourse of cognitive-pragmatic transformations in the field of volunteer activity caused by the Russian-Ukrainian war; approaches to understanding discourse as a type of social behaviour have been improved, in particular, the author's definition of the discourse of volunteering as a social practice and a type of social behaviour has been proposed, based on the principles of humanity, free of charge, bias-free, trust and implementing communicative strategies of altruistic activity, volunteerism, national resilience, social activity; further developed narrative discourse analysis in terms of the ‘battle of narratives’ as a marker of the socio-political situation in a particular country and the world as a whole; it has been proven that the intensity of narrative transformation (using the example of volunteer discourse) is determined by the state of stability or tension in the socio-political situation, in particular the absence of military action determines the stability of the strategic narrative.

The methodology for studying the discourse of volunteering is based on a comprehensive approach that involves the use of different types of data within a single study and the application of different approaches and methods, both general scientific

and purely linguistic. The comparative method made it possible to identify common and specific features of the linguistic and cultural history of the concept *VOLUNTEER* in the languages studied, while the descriptive method revealed the connections between the lexeme-verbaliser *volunteer* and the designated category in the linguistic cultures under study. Based on etymological, semantic and lexicographical analyses, a historical reconstruction of the lexemes *volunteer/волонтер/волонтёр(добриволец)* was carried out, and the peculiarities of the formation of the lexeme-verbaliser *волонтер* in the studied linguistic cultures were characterised; an interpretative analysis of associations was used to characterise the perception of the concept *VOLUNTEER* by speakers of the compared linguistic cultures; content analysis conducted using Big Data technology and the analytical resource Attack Index made it possible to identify conceptual and thematic groups of linguistic markers representing the official position and the position of civil society (in social media content) regarding the concept *VOLUNTEER*; narrative discourse analysis helped to identify narratives of the strategic and operational levels of volunteer discourse, communication strategies for their implementation, and the dynamics of change during the Russian-Ukrainian war. Using methods of analysis and synthesis, the results of the study were generalised and conclusions were drawn regarding the common and distinctive features of the development of volunteer discourse in the studied linguistic cultures.

The work characterises the common and nationally specific features of the concept *VOLUNTEER* in the studied linguistic cultures. Thus, in the linguistic cultures of the USA and Ukraine, the concept *VOLUNTEER* contains the semantic component “democracy”. Nationally specific features of the concept are determined by the positioning of civil society as an active actor in the discursive situation, for the US linguistic culture, the presence of the semantic component “civic responsibility” at the core of the concept *VOLUNTEER*, which is explained by the history and traditions of volunteering in the US; for the Ukrainian linguistic culture, “national resilience”, which is determined by Russian aggression. It has been determined that in the situation of full-scale war, two independent concepts, *VOLUNTEER* and *FEMALE VOLUNTEER*,

coexist in the Ukrainian conceptual worldview, which is a marker of the democratic development of the discourse of volunteering, the introduction of the concept of *GENDER EQUALITY*, and the recognition of equal rights for women and men in the State defence.

In the Russian conceptual worldview, *FEMALE VOLUNTEER* is a subconcept of the concept *VOLUNTEER*, which indicates its patriarchal stability and the levelling down the discourse of gender equality. Also, a specific feature of Russian linguistic culture is the hybridisation of the concept of *DOBROVOLETS/VOLONTER*, which is formed at the intersection of military and humanitarian discourse. The pragmatics of this hybridisation indicate an intention to create the illusion of a free civil society and the possibility of rights and freedom of choice. The terms *dobrovolets* and *volunteer* are recognised as quasi-synonyms. In the RLK, the concept *VOLUNTEER* contains the semantic component “subordination to the state”.

The discourse-forming role of the concept *VOLUNTEER* in international and national regulatory and legal documents has been proven: it establishes the legal status of volunteer activity and is the basis for the formation of a terminological paradigm within the relevant linguistic cultures. In the legal discourse of the United States, the dominant semantic components of the concept of *VOLUNTEER* are ‘interaction between the state and civil society’, ‘inclusiveness’, ‘building trust between the authorities, business and the community’; in Ukraine – ‘non-profit’, ‘voluntariness’, ‘legality’, ‘humanity’, ‘equality’; in Russia – “participation in propaganda campaigns”, “use of soft power technologies”, “assistance to the state in conducting war” and “constructing the image of a liberator country”, “promotion of traditional family values” and “perpetuating the memory of participants in military operations against Ukraine and other states”, cooperation with security structures to neutralise protest sentiments’. Thus, the communicative strategies of the legal discourse of the United States and Ukraine are aimed at developing a democratic society, while those of the Russian Federation are aimed at creating a simulacrum of reality that masks the destructive aspects of volunteering and introduces authoritarianism.

It is recognised that the intensity of the transformation of volunteer discourse narratives is determined by the socio-political situation. Relative socio-political stability and the absence of military action determine the stability of the strategic narrative. An example is the American narrative ‘Volunteering is a component of modern society,’ which has retained its integrity despite changes in narratives at the operational level. The impetus for the formation of new strategic narratives in the Ukrainian discourse on volunteering in wartime is provided by high-profile events in the physical space (the start of military action, attacks on civilian infrastructure, etc.).

An analysis of the strategic narratives of the Russian Federation's volunteering discourse has demonstrated their transformation, caused by the instrumentalisation of volunteering as a means of state control and propaganda. The change in narrative from ‘Volunteering is a tradition and cultural trait of the peoples of the Russian Federation’ to ‘We are together!’ reflects the pragmatic goal of the authorities to strengthen the vertical structure of governance by involving volunteer initiatives in the state structure, which contradicts the principle of voluntary participation that is fundamental to the volunteer movement.

Thus, the study of the linguistic and cultural dimensions of the discourse of volunteering demonstrates the practical possibilities of linguistics in the field of strategic communication and State security, and contributes to a deeper understanding of specific issues in discourse analysis, linguistic and cultural studies, and linguistic pragmatics.

Keywords: *discourse, discourse analysis, concept, nomination, linguocultural code, associative experiment, gender equality, volunteer, communicative strategy, war, language consciousness, quasi-synonym, narrative, linguistic landscape, paradigm.*

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Снігур Л.А. Концепти *ВОЛОНТЕР* і *ВОЛОНТЕРСТВО*: історичний контекст та перспективи розвитку (погляд лінгвіста). *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*, 2022. Вип. 45. С. 109 – 128.
<https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.28.1.31>

2. Снігур Л.А. Концепт *ВОЛОНТЕР(КА)* в міжнародних та національних нормативно-правових документах (на матеріалі документів ООН, США, України, РФ). *Міжнародний філологічний часопис*, 2024. № 4. С. 9 – 20.
<https://doi.org/10.31548/philolog/4.2024.09>

3. Снігур Л.А. Трансформація нарративного дискурсу щодо волонтерської діяльності в медійному просторі України (лютий 2022 р. – січень 2024 р). *Folia Philologica*, 2024. № 8. С. 79 – 90.
<https://foliaphilologica.uni.kyiv.ua/index.php/foliaphilologica/article/view/86>

4. Снігур Л.А. Походження лексеми *ВОЛОНТЕР* у вимірі соціолінгвістичних процесів. *Вісник науки та освіти*, 2025. № 3 (33). С. 623 – 631. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3\(33\)-623-631](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3(33)-623-631).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Снігур Л.А. Дискурс волонтерського руху в світі сучасних лінгвістичних досліджень. *Психолінгвістика в сучасному світі – 2020*: матеріали XV Міжнародної науково-практичної конференції. Переяслав-Хмельницькій, 2020. С. 22 – 23.

6. Снігур Л.А. До проблеми визначення концепту *ВОЛОНТЕР* в англійській, російській, українській мовах. *Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека*:

матеріали XII Всеукраїнської наукової конференції молодих учених, студентів та курсантів. Київ: НА СБ України, 2021. Ч. I. С. 222 – 227.

7. Снігур Л.А. Волонтерство як складова гуманітарного реагування та інструмент публічної дипломатії. *Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки і оборони: проблеми, досвід, перспективи*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: НУО України, 2023. С. 40 – 42.

8. Снігур Л.А. Жінка-волонтер: концептуальне протистояння – росія vs Україна. *Законодавчі аспекти протидії особливо небезпечним злочинам в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2024. С. 199 – 203.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

9. Компанцева Л., Легкоконець В., Снігур Л. Практичний вимір стратегічних комунікацій в умовах війни (кращі кейси науково-практичної школи зі страткому Національної академії Служби безпеки України). *Практичний poradnik «Рекомендації та кращі кейси впровадження стратегічних комунікацій в умовах війни»*. Київ: НА СБ України, 2023. С. 226 – 232.

10. Kompantseva L., Lehkokonets V., Snihur L. Practical Dimension of Strategic Communications under the Conditions of War (the best cases of StratCom Fundamental and Applied Research School of the National Academy of the Security Service of Ukraine). *Implementation of Strategic Communications under the War Conditions. Recommendations and Best Cases: practical guide*. Kyiv : NA SSU, 2024. P. 175-180.

11. Снігур Л.А. Взаємодія безпекових і державних інституцій із волонтерськими організаціями як інструмент забезпечення безпеки держави : навчальний посібник. Київ: НА СБ України, 2025. 84 с.

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ	16
ВСТУП	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСКУРСУ ВОЛОНТЕРСТВА	27
1.1. Теоретичні підходи до вивчення дискурсу в сучасному мовознавстві	27
1.2. Дискурс волонтерства в лінгвокультурологічному вимірі	34
1.3. Лінгвокультурологічний підхід до дослідження концептів	45
1.4. Методика дослідження дискурсу волонтерства в лінгвокультурологічному вимірі	55
Висновки до розділу 1	66
РОЗДІЛ 2. ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ <i>ВОЛОНТЕР</i> У ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ США, УКРАЇНИ, РФ	68
2.1. Етимологічний і семантичний аналіз лексеми-вербалізатора концепту <i>ВОЛОНТЕР</i> в англійській, українській і російській мовах	68
2.2. Інтерпретативний аналіз асоціацій сприйняття стимулу <i>волонтер</i> носіями лінгвокультур США, України, РФ	80
2.3. Дискурсоутворювальна роль концепту <i>ВОЛОНТЕР</i> у національних та міжнародних нормативно-правових документах	92
2.3.1. Концепт <i>ВОЛОНТЕР</i> в міжнародних нормативних документах ООН	92
2.3.2. Концепт <i>ВОЛОНТЕР</i> у нормативно-правових документах США	100
2.3.3. Концепт <i>ВОЛОНТЕР</i> у нормативно-правових документах України	103
2.3.4. Концепт <i>ВОЛОНТЕР</i> у нормативно-правових документах РФ	107
2.4. Гендерний концепт <i>ВОЛОНТЕРКА</i> в українській і російській лінгвокультурах часів повномасштабного вторгнення РФ в Україну	115
Висновки до розділу 2	126

РОЗДІЛ 3. ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ	ОСОБЛИВОСТІ	128
ДИСКУРСУ ВОЛОНТЕРСТВА В НАЦІОНАЛЬНИХ МЕДІА США,		
УКРАЇНИ, РФ		
3.1. Наративний дискурс волонтерства в медійному просторі США (лютий 2022 р. – жовтень 2024 р.)		128
3.2. Динаміка змін наративного дискурсу щодо волонтерської діяльності в медійному просторі України (лютий 2022 р. – жовтень 2024 р.)		144
3.3. Трансформація наративного дискурсу щодо волонтерської діяльності в медійному просторі РФ як складник деструктивної державної політики (лютий 2022 р. – жовтень 2024 р.)		167
3.4. Спільні і національно специфічні ознаки концепту <i>ВОЛОНТЕР</i> у досліджуваних лінгвокультурах		190
Висновки до розділу 3		196
ВИСНОВКИ		198
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ		205
ДОДАТКИ		230

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЗС України – Збройні сили України

КТГ – концептуально-тематична група

ЛК – лінгвокультура

ЛК США – лінгвокультура США

РЛК – російська лінгвокультура

«СВО» – евфемізм російської пропаганди «спеціальна воєнна операція»

УЛК – українська лінгвокультура

РФ – Російська Федерація

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Дисертаційну роботу присвячено дослідженню дискурсу волонтерства в лінгвокультурологічному вимірі. У праці визначено параметри дискурсу волонтерства як типу соціальної поведінки; проаналізовано спільні та притаманні концепту *ВОЛОНТЕР* значення в американській, українській та російській лінгвокультурах; доведено дискурсоутворювальну роль концепту *ВОЛОНТЕР* в дискурсі волонтерства на підставі аналізу дискурсивних фрагментів, представлених в інформаційному просторі США, України, РФ періоду повномасштабного вторгнення Росії в Україну (лютий 2022 р. – жовтень 2024 р.); обґрунтовано, що дискурс волонтерства є маркером розвитку демократичного суспільства; зафіксовано тенденцію до формалізації дискурсу волонтерства в тоталітарному суспільстві та його маніпулятивне використання для вуалювання деструктивної політики країни-агресорки.

Волонтерський рух є важливим складником соціальної структури сучасного суспільства. Він відіграє ключову роль у стимулюванні змін на різних рівнях – від локальних до глобальних. Волонтери допомагають реагувати на актуальні соціальні виклики, надаючи підтримку у сферах, де державні та приватні інститути не завжди можуть забезпечити швидкий і належний рівень допомоги. Динамічні соціальні, економічні та екологічні зміни у світі й окремих країнах зумовили трансформації дискурсу волонтерства, виокремили його лінгвокультурологічну домінанту – волонтерську діяльність.

В умовах війни дискурс волонтерства є дієвим інструментом налагодження соціальної згуртованості, а тому його лінгвістичне вивчення набуває актуальності для забезпечення безпеки держави, адже дозволяє:

- 1) ідентифікувати рівень мобілізаційної готовності суспільства в умовах криз й потенціал громадян для самоорганізації у кризових ситуаціях (війна, природні

катастрофи, пандемії тощо); 2) дослідити, які когнітивно-комунікативні механізми є дієвими для формування громадянської солідарності й довіри до державних інституцій; визначити продуктивні комунікативні стратегії для забезпечення діалогу між громадянським суспільством і державними інституціями; 3) визначити наративи, актуальні у вимірі забезпечення національної безпеки. За таких умов дискурс волонтерства не лише відображає культурні та соціальні норми, притаманні сучасному суспільству, а й виступає маркером стійкості держави, її здатності до самозахисту через активну участь громадян у спільному добробуті.

Теоретичним підґрунтям цієї праці стали дослідження з лінгвокультурології (Г. Вежбицька, О. Демиденко, О. Матузкова, І. Серебрянська, В. Кононенко), лінгвокогнітології (А. Мартинюк, Б. Парахонський, Н. Плотнікова, О. Селіванова, І. Шевченко, Т. Ястремська), наративного дискурс-аналізу (І. Бехта, Р. Водак, Т. Радзієвська, О. Снитко, О. Федорків), стратегічних комунікації (Д. Дубов, Н. Зикун, Л. Компанцева, Т. Сивак). У сучасній лінгвістиці наратив визнано одним з ключових інструментів концептуалізації дійсності, тому у дисертаційній роботі враховано ідеї українських і зарубіжних дослідників з питань ролі наративів у розбудові стратегічних комунікацій (С. Андерсон, С. Віднянський, Д. Дубов, Н. Зикун, В. Лабов, Л. Компанцева, Л. Марківська, П. Нілсон, Н. Слухай, Г. Яворська), «битви наративів» як маркера російсько-української війни (О. Снитко, О. Смержевська, У. Сторощук, О. Федорків, Г. Яворська).

Для дослідження дискурсу волонтерства актуальними є праці, присвячені питанням формування національних концептуальних картин світу (А. Вежбицька, С. Жаботинська, О. Селіванова, О. Демська, В. Кононенко, І. Корольов, Н. Плотнікова); концептам як репрезентантам культурно значущих смислів Української Держави, зокрема в кризові історичні періоди (К. Блізнюк, О. Данилейко, Т. Івасишина, І. Корольов, Л. Компанцева, С. Луцій, Н. Мельник,

А. Мільо, О. Пальчевська, Т. Радзієвська, Т. Шептицька, Л. Юдко, Г. Яворська, С. Ягодзінський).

Дискурс волонтерства розглянуто у традиціях школи критичного дискурс-аналізу (Т. ван Дейк, З. Харріс, Н. Феркло) і наративного аналізу дискурсу (Дж. Оддо, Н. Ізотова, Л. Компанцева, І. Пяньковська, О. Снитко, Г. Яворська).

В умовах війни дослідження українських науковців набувають практичної значущості для забезпечення безпеки Держави. Нагальними для цієї роботи стали монографічні праці, присвячені питанням мови і безпеки (О. Демська, А. Черняк «Мова. Право. Безпека» НА СБ України, 2024), мови і війни («Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика», Інститут НАН України, 2024), стратегічних комунікацій в умовах війни («Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця», НА СБ України, 2018, 2021, 2024).

За останні п'ять років оприлюднено кілька наукових праць, де розглядаються окремі питання за темою волонтерства: семантико-стилістичні особливості лексем *волонтер/доброволець* у сучасній українській публіцистиці (М. Курушина); особливості реалізації категорій емотивності та інформативності в англійськомовному волонтерському дискурсі (Д. Ємельянов); специфіка семантичної структури лексеми *волонтер* та її вживання в дискурсі електронних медіа і соцмереж (Н. Кондратенко, О. Оніщенко); специфіка поняття *волонтерство* в контексті українського суспільства (Т. Івасишина). Водночас комплексного лінгвістичного дослідження дискурсу волонтерства в лінгвокультурологічному вимірі як складника демократичного розвитку суспільства і безпекового середовища в умовах повномасштабної агресії РФ сьогодні не представлено, це й вплинуло на *вибір теми дослідження* та визначило її *актуальність*.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційна праця спрямована на реалізації положень Стратегії забезпечення державної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від

16.02.2022 р. № 56/2022, Стратегії інформаційної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 28.12.2021 р. № 685/2021. Обрана тема відповідає п.п. 1 і 24 Основних напрямів наукових та науково-технічних досліджень в системі Служби безпеки України, затверджених наказом Центрального управління СБ України від 08.04.2017 р. № 209.

Тему дисертації затверджено на засіданні Вченої ради Національної академії СБ України 16.11.2021 р., протокол № 03, уточнено 27.02. 2025 р., протокол № 02.

Мета і завдання дослідження. *Метою дисертаційної праці є виявлення когнітивно-прагматичних та наративних особливостей організації дискурсу волонтерства в американській, українській і російській лінгвокультурах періоду повномасштабного вторгнення РФ в Україну (лютий 2022 року – жовтень 2024 року).*

Досягнення мети передбачає виконання таких завдань:

1. Окреслити теоретичні підходи до дослідження дискурсу волонтерства в сучасній лінгвістиці. Розробити методiku аналізу дискурсу волонтерства в лінгвокультурах США, України та РФ.

2. Виявити складники дискурсу волонтерства в досліджуваних лінгвокультурах як типу соціальної поведінки.

3. Визначити спільні та національно-специфічні ознаки концепту *ВОЛОНТЕР* у досліджуваних лінгвокультурах.

4. Обґрунтувати дискурсоутворювальну роль концепту *ВОЛОНТЕР* у міжнародних та національних нормативно-правових документах.

5. Схарактеризувати трансформації наративів у дискурсах волонтерства досліджуваних лінгвокультур.

Об'єкт дослідження – дискурсивні практики волонтерства.

Предметом дослідження є дискурс волонтерства у лінгвокультурологічному вимірі.

Методи дослідження. У дослідженні запропоновано методику комплексного дослідження дискурсу волонтерства в лінгвокультурологічному вимірі, що передбачає використання різних типів даних й звернення до різних підходів та методів як загальнонаукових, так і суто лінгвістичних. Зіставний метод дозволив визначити спільні та специфічні риси лінгвокультурологічної історії концепту *ВОЛОНТЕР* у досліджуваних мовах, описовий метод – зв'язки лексеми-вербалізатора *волонтер* із позначеною категорією в лінгвокультурах, що досліджуються. На основі етимологічного, семантичного і лексикографічного аналізів здійснено історичну реконструкцію лексем *volunteer/волонтер/волонтер(доброволець)*, схарактеризовано особливості формування лексеми-вербалізатора *волонтер* у досліджуваних лінгвокультурах; інтерпретативний аналіз асоціацій використано для характеристики сприйняття концепту *ВОЛОНТЕР* носіями зіставлюваних лінгвокультур; контент-аналіз, проведений з використанням технології Великих Даних із застосуванням аналітичного ресурсу Attack Index дозволив виокремити концептуально-тематичні групи лінгвістичних маркерів, що представляють офіційну позицію та позицію громадянського суспільства (в контенті соціальних мереж) щодо концепту *ВОЛОНТЕР*; наративний дискурс-аналіз сприяв визначенню наративів стратегічного і оперативного рівня дискурсу волонтерства, комунікативних стратегій їх упровадження і динаміки змін під час російсько-української війни. За допомогою методів аналізу і синтезу узагальнено результати дослідження та зроблено висновок щодо спільних та відмінних особливостей розбудови дискурсу волонтерства у досліджуваних лінгвокультурах.

Емпіричну основу дисертаційної праці становлять 881 тис. 614 дискурсивних фрагментів, отриманих за допомогою аналітичного сервісу Attack Index. Ці фрагменти зафіксовані впродовж лютого 2022 року – жовтня 2024 року в інформаційному просторі країн, мови яких досліджено, а саме: 60 тис. 720 дискурсивних фрагменти інформаційного простору США, 524 тис. 958

– України, 295 тис. 936 дискурсивних фрагменти – інформаційного простору РФ¹. Інтерпретативний аналіз щодо сприйняття концепту *ВОЛОНТЕР* носіями досліджуваних лінгвокультур здійснено за результатами асоціативного експерименту (312 асоціацій, отриманих серед 104 українськомовних реципієнтів віком 18 – 50 років) і кількісного аналізу даних асоціативних і синонімічних словників (114 англійськомовних одиниць, 139 російськомовних одиниць).

Також проаналізовано 38 міжнародних (Конвенції ООН) і 10 національних нормативно-правових документів щодо волонтерської діяльності країн, мова яких досліджується.

Лексикографічні дослідження проведено за допомогою англійськомовних, українськомовних, російськомовних словників (етимологічні – 9, тлумачні – 12, синонімічні – 2, асоціативні – 3, енциклопедичні – 4). Російськомовні довідникові джерела використано з метою доведення принципів відмінностей становлення дискурсу волонтерства в РЛК та ЛК України і світу.

Також використано власний досвід дисертантки, отриманий під час волонтерської діяльності з початку російського вторгнення (2014 рік) в Україну.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що робота є першим комплексним дослідженням дискурсу волонтерства в лінгвокультурологічному вимірі, за результатами якого зроблено висновки щодо позиціонування в дискурсі волонтерства державних комунікативних стратегій щодо зовнішньої і внутрішньої політики, зокрема в умовах війни. Найбільш важливими науковими положеннями, що сформульовані в дисертації та винесені на захист, убачаються такі:

¹ Аналіз російськомовного контенту здійснено з метою доведення використання країною-агресоркою дискурсу волонтерства як одного з інструментів залучення громадян РФ для загарбницької війни в Україні.

уперше:

– системно проаналізовано дискурс волонтерства в американській, українській і російській лінгвокультурах періоду повномасштабного вторгнення РФ в Україну; доведено, що в ЛК США і УЛК розвиток дискурсу волонтерства зумовлений демократичними процесами розбудови громадянського суспільства, в РЛК – деструктивною державною політикою країни-агресорки, спрямованою на залучення громадян до загарбницьких війн;

– обґрунтовано дискурсоутворювальну роль концепту *ВОЛОНТЕР*, що пов'язано з особливостями вияву, відбиття і фіксації в мові й дискурсі когнітивно-прагматичних трансформацій у сфері волонтерської діяльності, зумовлених російсько-українською війною;

удосконалено:

– підходи до розгляду лінгвокультури як простору забезпечення інформаційної безпеки Держави, зокрема визнано, що в умовах повномасштабного вторгнення РФ в нашу Державу відбулося принципове відмежування української лінгвокультури, орієнтованої на демократичні форми розбудови загальнонаціонального дискурсу, від російської – спрямованою на закріплення концептів *ТОТАЛІТАРИЗМ* і *АГРЕСІЇ* як дискурсоутворювальних;

– концепт-аналіз у частині формування концептуально-тематичних груп, наповнення яких з'ясовувалося за допомогою технології Великих Даних, що дозволило визначити принципову відмінність значеннєвих компонентів концепту *ВОЛОНТЕР* в УЛК та РЛК (зокрема 'людина, яка за власним бажанням допомагає нужденним' – для УЛК, 'людина, яка приєдналася до війська, добровільно підписала контракт з Росгвардією' – для РЛК);

дістали подальшого розвитку:

– дискурсивний підхід до дослідження концептів як основи формування національної системи цінностей, національної стійкості в умовах війни;

– наративний дискурс-аналіз у частині щодо «битви наративів» як маркеру соціально-політичної ситуацій в окремій державі і світі загалом; доведено, що інтенсивність трансформації наративів (на прикладі дискурсу волонтерства) зумовлена станом стабільності або напруженості соціально-політичної ситуації, зокрема відсутність воєнних дій зумовлюють стабільність стратегічного наративу;

– аналіз гендерних концептів у вимірі демократичного розвитку загальнонаціонального дискурсу. Зокрема визначено, що тенденція до використання фемінітиву *волонтерка* в УЛК є свідченням визнання рівноправної участі жінок у захисті Держави; використання в РЛК іменувань *волонтер* або *жінка-волонтер* замість *волонтерка* в РЛК є маркером її патріархатної спрямованості.

Практичне значення отриманих результатів визначається теоретико-лінгвістичною та прикладною спрямованістю дисертації та полягає в тому, що викладені висновки, положення й емпіричний матеріал дослідження було використано під час волонтерської діяльності дисертантки з початку російської агресії в Україні, написання посібника, а також впроваджено в освітній процес Національної академії СБ України під час викладання дисциплін «Зв'язки з громадськістю», «Стратегічні комунікації».

Отримані результати дослідження також впроваджено в освітній процес і наукову діяльність Національної академії СБ України (акт впровадження від 21.05.2025).

Сформульовані у науковій праці положення, висновки, рекомендації та пропозиції можуть бути також використані:

– *в освітньому процесі* – у викладанні курсів «Зв'язки з громадськістю», «Лінгвістичний аналіз тексту та дискурсу», «Стратегічні комунікації»; проведенні тренінгів з питань взаємодії державних і безпекових інституції із

волонтерськими організаціями; курсах підвищення кваліфікації державних службовців та фахівців сектору безпеки і оборони;

– у науковій діяльності – як підґрунтя для подальшого теоретичного розроблення питань нарративного дискурс-аналізу, зокрема підготовки наукових праць з питань лінгвістичної експертизи, комунікативної прагматики, укладання словників термінів з питань волонтерської діяльності;

– у внутрішньодержавних комунікаціях – при організації та проведенні спільних заходів, залучення громадських об'єднань до формування і поширення системи національних цінностей і розбудови стійкості громадянського в умовах війни;

– у правозастосовчій діяльності – для формуванні державних програм та планів з питань волонтерства.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дисертаційної роботи апробовані на 4 наукових конференціях. *Міжнародних:* «Психолінгвістика в сучасному світі – 2020» (Переяслав-Хмельницький, Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, 2020); «Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки і оборони: проблеми, досвід, перспективи» (Київ, Національний університет оборони, 2023); «Законодавчі аспекти протидії особливо небезпечним злочинам в Україні» (Київ, Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого, 2024)). *Всеукраїнській:* «Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека» (Київ, НА СБ Україні, 2021).

Публікації. За результатами проведених досліджень опубліковано 9 наукових праць, серед яких: 4 статті у фахових наукових виданнях, затверджених Міністерством освіти і науки України, 4 праці апробаційного характеру (тези доповідей), навчальний посібник «Взаємодія безпекових і державних інституцій із волонтерськими організаціями як інструмент забезпечення безпеки держави», а також розділи у 2 довідникових виданнях

«Рекомендації та кращі кейси реалізації стратегічних комунікацій в умовах війни» та «Implementation of Strategic Communications under the War Conditions. Recommendations and Best Cases».

Структура та обсяг дисертації визначаються її метою і завданнями. Праця складається з анотації, переліку умовних скорочень вступу, трьох розділів, які охоплюють 16 підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури (263 найменування), 8 додатків на 33 сторінках. Загальний обсяг дисертації – 263 сторінки, основний зміст викладено на 188 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДИСКУРСУ ВОЛОНТЕРСТВА

1.1. Теоретичні підходи до вивчення дискурсу в сучасному мовознавстві

Антропоцентризм, притаманний сучасним лінгвістичним дослідженням, визначає підвищений інтерес з боку дослідників до ролі людського (соціокультурного, психологічного, суб'єктивно-модального) фактору в дискурсивній діяльності. Дискурс як складний багатоплановий феномен знаходиться у центрі уваги соціально орієнтованих наук: філософії (В. Андрущенко [1], А. Єрмоленко [39], Т. Суходуб [130], С. Ягодзінський [153]), соціальної психології (А. Веверал [193], С. Омелянюк [88], Дж. Поттер [182]), теорії штучного інтелекту (М. Каміла [172], А. Лихацький [67]), літературознавства (Н. Малинська [71], Т. Шептицька [142]), теорії комунікації (Ф. Бацевич [2; 3], Т. ван Дейк [23; 161], І. Корольов [62; 63], А. Мартинюк [74], К. Серажим [111], О. Селіванова [108; 109]), когнітивної лінгвістики (С. Жаботинська [40 – 42], А. Мільо [81], Н. Слухай [118; 119], І. Шевченко [141], Л. Юдко [147]), наративної дискурсології (Л. Компанцева [55], Н. Ізотова [43], О. Снитко [125; 126], І. Царьова [140], Г. Яворська [149]) тощо.

З'являється все більше праць, присвячених виділенню і опису особливостей різних видів дискурсів, наприклад, біблійного (О. Жихарєва [43]), рекламного (А. Бондаренко [9], О. Олексюк [87]), політичного (І. Волянюк [17]), юридичного А. Данільчук [22], О. Нагорна [84]), військового (Т. Корольова [64], О. Пальчевська [91], Т. Сукаленко [129]), дискурсу війни (О. Демська [29; 30], Т. Івасишина [48], Н. Ізотова [136], Г. Яворська [150]), інтернетного дискурсу (М. Карпенко [52], Л. Компанцева [56 – 58]), медіадискурсу (І. Пянковська [103;

104], Н. Рябокiнь [107], Д. Сизонов [115], Н. Шумарова [145]), дискурсу пропаганди (С. Андерсон [158], О. Левченко [66], Дж. Оддо [181]) та iн. У той же час нами не зафиксовано досліджень волонтерського дискурсу.

Iсторiя дослідження дискурсу має мiждисциплiнарний характер i починається з античних трактатiв з риторики та поетики. У ХХ ст. першi спроби визначення поняття *дискурс* пов'язанi з iм'ям американського вченого З. Харрiса [167], засновника дистрибуцiйного i трансформацiйного аналізiв, який розглядав дискурс у межах структурної парадигми як послiдовнiсть висловлювань, надфразових єдностей, що реалiзуються в дiалогiчному або монологiчному мовленнi.

Термiн *дискурс*, а також пов'язаний iз ним метод *дискурс-аналiзу* зародилися в теоретичнiй думцi Францiї на початку 60-х рокiв i набули поширення в 60 – 70 роках ХХ ст. [139]. Французька школа, iдеологiчними засадами якої є структуралiзм, вивчала дискурс у широкому аспектi, урахувуючи його фiлософський i соцiокультурний складники. Швейцарський науковець П. Серю в роботi «Як читають тексти у Францiї» запропонував вiсім визначень поняття *дискурс*. З-помiж них варто виокремити такi: 1) «еквiвалент поняття *мовлення* у сосюрiвському розумiннi, тобто будь-яке конкретне висловлення; 2) у межах теорiї висловлення або прагматики – вплив висловлення на одержувача i його внесення у “висловлювальну” ситуацiю (що має на увазi суб'єкта висловлення, адресата, момент i певне мiсце висловлення); 3) позначення системи обмежень, якi накладаються на необмежене число висловлень унаслiдок певної соцiальної або iдеологiчної позицiї» [114]. Для цього дослідження актуальними є всi три зазначених визначення, оскiльки розглядаємо дискурс як «текст, сконструйований мовцем для слухача» [114, с. 335], «текст у рiзних його аспектах» [114, с. 353], текст «занурений у життя» [114, с. 323].

Початок мiждисциплiнарного етапу у вивченнi дискурсу, який синтезує лiнгвiстику тексту, прагмалiнгвiстику i когнiтологiю, пов'язаний iз публiкацiєю

спільної статті Т. ван Дейка і В. Кінча «Стратегії сприйняття дискурсу» [162] та монографією Т. ван Дейка «Мова. Пізнання. Комунікація» [23], у якій дискурс представлено як «складне комунікативне явище, що включає, крім тексту, ще й екстралінгвістичні фактори (знання про світ, думки, настанови, цілі адресанта), необхідні для розуміння тексту ... Мовленнєвий потік, мова в її постійному русі, що вбирає в себе всю різноманітність історичної епохи, індивідуальних і соціальних особливостей як комунікатора, так і комунікативної ситуації, у якій проходить спілкування» [23, с. 8 – 9].

Українські науковці пропонують низку визначень поняття *дискурс*. Так, Ф. Бацевич розглядає дискурс як «тип комунікативної діяльності, інтерактивне явище, мовленнєвий потік, що має різні форми вияву (усну, писемну, паралінгвальну), відбувається у межах конкретного каналу спілкування, регулюється стратегіями і тактиками учасників; синтез когнітивних, мовних і позамовних (соціальних, психічних, психологічних тощо) чинників, які визначаються конкретним колом форм життя, залежних від тематики спілкування, має своїм результатом формування різноманітних мовленнєвих жанрів» [2, с. 139]. На думку І. Шевченко, дискурс – це «мисленнєво-комунікативна діяльність, яка протікає у соціокультурному контексті, є сукупністю процесу і результату» [33, с. 26]. О. Селіванова пропонує таке визначення дискурсу: «Комунікативна подія, що онтологічно існує як цілісна комунікативна ситуація на підставі процесуальності комунікативного акту» [109, с. 572]. К. Серажим розуміє дискурс як «складний соціолінгвістичний феномен сучасного комунікативного середовища, який, по-перше, детермінується (прямо чи опосередковано) його соціокультурними, політичними, прагматично-ситуативними, психологічними та іншими (конститувальними чи фоновими) чинниками, по-друге, має “видиму” – лінгвістичну (зв’язний текст чи його семантично значущий та синтаксично завершений фрагмент) та “невидиму” – екстралінгвістичну (знання про світ,

думки, настанови, мету адресанта, необхідні для розуміння цього тексту) структуру і, по-третє, характеризується спільністю світу, який “будується” упродовж розгортання дискурсу його репродуцентом (автором) та інтерпретується його реципієнтом (слухачем, читачем тощо)» [111, с. 13]. О. Бойко наголошує, що в сучасному світі дискурс є репрезентатором і ретранслятором «змісту, цінностей, ідей, образів, думок, інтерпретацій і інших ментальних і віртуальних утворень» [8, с. 157], його можна розглядати «як потужний владний ресурс, за допомогою якого соціальні інститути й індивіди здійснюють свою саморепрезентацію, легітимацію, конструювання й просування тих або інших образів реальності, роблять позиціонування в соціокультурному й політичному просторі. За право контролювати зміст дискурсів і канали дискурсних комунікацій між суб’єктами соціально-політичного й культурного життя ведеться напружена конкурентна боротьба. Дискурс виступає як владний ресурс, який представляє собою систему способів позначення, інтерпретацій, оцінок, позиціонування та ідентифікації суспільних суб’єктів, відносин та об’єктів реальності, які закріплені та легітимуються соціальними інститутами» [8, с. 157 – 158].

В українському енциклопедичному словнику узагальнено визначення поняття *дискурс* – «“занурений у життя” текст, що вивчається разом з тими “формами життя”, які формують його інтерв’ю, репортажі, наукові теорії, соціальні події, конференції, бесіди з приятелями тощо. Саме тому дискурс потрібно досліджувати в прагматично-ситуативному, в ментальному та інших контекстах. Прагматично ситуативний аспект такого дослідження полягає в з’ясуванні зв’язності дискурсу, його комунікативної адекватності; ментальний аспект передбачає вивчення впливу етнографічних, соціокультурних, психологічних умов на стратегії генерації та розуміння дискурсів у “живому мовленні” (discourse processing) тощо» [143, с. 87].

Український науковець І. Корольов у дослідженні «Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві: визначення, структура, типологія» систематизує і характеризує наявні у сучасній лінгвістиці підходи до визначення поняття дискурсу. Вчений наводить 42 тлумачення дефініції *дискурс*, представлених в наукових роботах українських і зарубіжних дослідників [62, с. 285 – 305]. Так, дослідник розглядає дискурс із таких позицій:

– як «будь-яке висловлювання, яке зумовлює наявність комунікаторів: адресата, адресанта, а також наміри адресанта певним чином впливати на свого співрозмовника; мовлення, що привласнюється мовцем» [62, с. 286];

– як «будь-який процес говоріння, який включає у свої структури мовця і слухача разом із бажанням першого впливати на другого» [62, с. 286];

– як «будь-який кінцевий відтинок мовлення, що є певною єдністю з погляду змісту, передається з вторинними комунікативними цілями та має відповідну до цих цілей внутрішню організацію, причому є пов'язаним з іншими культурними факторами, аніж ті, що належать власне до мови» [62, с. 286];

– як семіотичний процес, модель дійсності, що володіє подвійною активністю – ідеальною і матеріальною [62, с. 286];

– як система обмежень, які накладаються на необмежене число висловлювань відповідно до певної соціальної або ідеологічної позиції, що тягне активізацію деяких особливих рис і, як наслідок, особливу граматику й особливі правила лексики [114; 139];

– як «зв'язний текст у сукупності з екстралінгвістичними, прагмалінгвістичними, соціокультурними, психологічними факторами» [62, с. 286];

– як соціально-комунікативна система, детермінована такими її складниками, як особистість автора в сукупності його психологічних,

ментальних, соціально-культурних, етнічних та інших властивостей; адресат і рівень його сприйняття; екстралінгвістичні фактори [2; 108; 111; 163; 164].

І. Корольов пропонує вузьке розуміння поняття *дискурс* як «зв'язну послідовність мовних одиниць, створювана мовцем для слухача в певний час, у певному місці, з певною метою» [62, с. 290], й широкіше – як «складне комунікативне явище, як усну мовленнєву дію, враховуючи соціальний контекст, що дає відомості про учасників комунікації та їхні характеристики, а також процеси виробництва й сприйняття повідомлення» [62, с. 291].

Як комунікативний акт дискурс передбачає наявність мовця (адресанта) і слухача (адресата), тексту повідомлення і контексту (дійсності), тому актуальними постають питання вивчення побудови дискурсу, розуміння/сприйняття дискурсу адресантом і «розгляд процесу мовного спілкування з позицій самого тексту, що виникає в процесі дискурсу.... Кожний тип дискурсу визначається набором правил, виконання яких він вимагає, і протікає в певній соціальній сфері» [62, с. 293].

У нашому дослідженні дискурс розглядаємо як соціальну практику, що «передбачає діалектичний зв'язок між визначеною дискурсивною подією й ситуацією, інститутом та соціальною структурою – вони формують дискурсивну подію, але й дискурсивна подія формує їх. Тобто дискурс є соціально зумовленим, також як і соціально конституйованим – він конститує ситуації, об'єкти знань, соціальні ідентичності людей, груп та їхні взаємини» [195, с. 15].

Актуальними визначаємо такі складники дискурсу:

- мовець/адресант, слухач/адресат як суб'єкти дискурсу;
- комунікативна подія, у якій «задіяна не лише мова в її фактичному використанні, але й ті ментальні процеси, які неминуче супроводжують процес комунікації» [23, с. 121], та нелінгвістичні чинники (соціологічні, ідеологічні, культурні);

– контекстуальність, як умови здійснення комунікації, що мислять просторово-часові параметри, предмет та учасників комунікації (статусно-рольові стосунки, фонові знання) [108, с. 251 – 252];

– персоніфікованість – суб'єкти дискурсу мають ім'я, біографію і виконують певну роль у процесі комунікації [82];

– процесуальність, яка зумовлює сприйняття дискурсу не як завершеного продукту, а як процесу, що складається з кількох учасників комунікації, й «того, що можна назвати предметом їхньої актуальної уваги, або актуалізованим знанням» [57, с. 22];

– цілісність, що забезпечує замкнутість системи і інтеграцію всіх структурно-сміслових складників, які дозволяють учасникам комунікації інтерпретувати контент;

– ситуативність, яка передбачає співвіднесеність мовлення з невербальними умовами ситуації спілкування і має діапазон можливих тем, тематичних репертуарів, які залежать від інтересів, цінностей, і соціокультурних норм [23];

– головна мета дискурсу – передача знання [197, с. 16];

– канали передання інформації – «комунікаційні системи, що технологічно забезпечують спілкування людей у процесі їхньої соціальної діяльності» [31];

– використання різних типів семіотичних знаків, що призводить до градації дискурсу за сферами використання: науковий, тоталітарний, дипломатичний, наративний, діалогічний, монологічний, масмедійний, публічний, інтернет-дискурс, віртуальний, маніпулятивний, діловий, академічний, військовий, маніпулятивний, юридичний, патріотичний, біблійний тощо [62, с. 295 – 296].

Отже, для цього дослідження актуальні підходи школи критичного дискурс-аналізу, які дозволяють розглядати дискурс як соціальну практику, що,

зважаючи на історичний і соціальний контексти, впливає на ідентичність, соціальні норми суспільства та його національну стійкість, а також – як інструмент і результат національних та міжнародних соціально-політичних перетворень.

1.2. Дискурс волонтерства в лінгвокультурологічному вимірі

В умовах гібридної війни лінгвокультурологія як галузь мовознавства, яка досліджує взаємозв'язок між мовою та культурними концептами, а також національні картини світу «знає змін під впливом накопичення в його свідомості нової інтелектуальної, культурної та іншої інформації та її вербального закріплення в системі понять, образів, символів, асоціацій, орієнтованих на національні і мовно-культурні форми пізнання» [60, с. 9]. Український лінгвіст В. Кононенко в дослідженні «Мова в контексті культури» наголошує, що «опрацювання проблем національної лінгвокультурології передбачає визначення специфічних мовно-культурних процесів в Україні, зокрема, осмислення культури в комплексному лінгвокультурологічному аналізі, взаємовпливів національної мови й культури з урахуванням іномовних культурних чинників, полікультурної ситуації» [61, с. 18]. Дослідник визначає об'єкт лінгвокультурології як «... встановлення взаємних зумовленостей культури й мови залежно від культурологічної і мовної компетенції людини – носія цієї мови та цієї культури» [59, с. 26].

В українських наукових розвідках поняття *лінгвокультура* представлено у «Словнику сучасної лінгвістики» А. Загнітко репрезентує таке визначення: «Лінгвокультура (лат. *lingua* – мова і *cultura* – освіта, розвиток) – вияв, відбиття і фіксація культури в мові й дискурсі» [205, с. 156]. Аналізоване поняття окреслено в роботах, присвячених дослідженню концептів певної культури (С. Денисова [32], Е. Довганюк [34], І. Корольов [169], Н. Плотнікова [92], Г. Яворська [151],

Л. Ясногурська [156]), системи цінностей (О. Демиденко, [24], І. Корольов [174; 175]), мовної особистості (С. Пасечник [94]), стереотипів (І. Серебрянська [112; 113]) та ін.

О. Матузкова розглядає лінгвокультуру як «систему мовних одиниць, що заповнюють ціннісно-смісловий простір мови в процесі пізнання дійсності певною лінгвокультурною спільнотою. Мовні знаки як засіб соціалізації створюють загальне для всіх членів такої лінгвокультурної спільноти значення, стаючи засобом комунікації. З виникненням таких знакових лінгвосистем формуються і започаткування культури, що утворюють згодом ціннісно-сміслову домінанту будь-якої дискурсивної діяльності людини» [77]. Лінгвокультурний код як «внутрішньо пов'язана система носіїв культурно-ціннісної інформації та установок, що формується в межах мов культури внаслідок культурної домовленості і репрезентує глибинне смислове поле культури», досліджує український науковець І. Корольов. На думку вченого, мовно-культурний код, який «закладений у колективній / індивідуальній мовній / комунікативній свідомості як результат семіотизації національних цінностей, відповідає за екосистему певного дискурсивного простору і слугує однією зі складових мовленнєвої поведінки» [173, с. 34]. У дисертаційній праці А. Мільо ЛК розглянута як інструмент забезпечення національної безпеки. Автор доводить, що «концепт *БІЖЕНЕЦЬ* виконує дискурсоутворювальну роль щодо співвідношення урядової та громадської позицій» [81, с. 6]. Запропоноване дослідження О. Демської «Лінгвістичний ландшафт міста у стані війни» присвячено вивченню ролі власних назв, які вписані у життєвий простір представників певної ЛК, «беруть участь у війні і можуть слугувати засобом впливу, перетворитися на інструмент перемоги або поразки» [27, с. 5 – 7].

Л. Юдко вивчає концепт *ТОЛЕРАНТНІСТЬ* у лінгвокультурологічному вимірі, доводячи його дискурсоутворювальну роль, «оскільки характеризує умови “максимально демократичного розв'язання можливих суперечок,

суперечностей, зіткнень” та розглядає його не лише як “підґрунтя примирення ворожих сторін у так званих локальних конфліктах”, а й у випадках заклику “до суспільного миру, національної згоди – у сенсі незастосування сили і насильства з боку панівних суспільних структур під час подолання внутрішніх конфліктних ситуацій”» [147, с. 45].

Для нашого дослідження актуальним є дослідження дискурсу волонтерства й дискурсоутворювального концепту *ВОЛОНТЕР* у лінгвокультурологічному вимірі, визначення особливостей вияву, відбиття і фіксації в мові й дискурсі когнітивно-прагматичних трансформацій у сфері волонтерської діяльності, зумовлених російсько-українською війною [121; 122; 123].

Дискурс волонтерства як складник соціальної і культурної структури суспільства, відображення історичних змін та формування системи цінностей відіграє ключову роль у стимулюванні змін на різних рівнях – від локальних до глобальних. Волонтери допомагають реагувати на актуальні соціальні виклики, надаючи підтримку у сферах, де державні та приватні інститути не завжди можуть забезпечити належний рівень допомоги. В умовах швидких соціальних, економічних й екологічних змін волонтерська діяльність набуває нових форм і стає важливим інструментом для налагодження соціальної згуртованості та взаємодопомоги. Волонтерство не тільки сприяє розв’язанню конкретних проблем, але й стимулює активну громадянську позицію, формуючи нові моделі взаємин у суспільстві.

Волонтерство, і відповідно дискурс волонтерства, формувалися в різних країнах під час кризових ситуацій та є інструментами реагування суспільства на соціальні виклики. Дискурс волонтерства впроваджує чотири базових комунікативних стратегії: 1) *комунікативну стратегію альтруїстичної діяльності*, тобто такої, що не передбачає вигоди, є безоплатною або отримана компенсація повинна бути меншою за ринкову вартість роботи; 2) *комунікативну стратегію добровільності*, що забезпечує самостійне ухвалення волонтером

рішення на підставі власних переконань, інтересів і можливостей щодо напряму волонтерської діяльності; 3) *комунікативну стратегію національної стійкості*, спрямованої на зміцнення соціальної єдності й підвищення рівня громадської свідомості; 4) *комунікативну стратегію соціальної активності*, що передбачає участь волонтерів у розв'язанні соціальних проблем, зокрема підтримання різних категорії населення, які потребують допомоги, сприяння розвитку громадянського суспільства, тощо.

До появи загального військового обов'язку рекрутчина волонтерів до війська була основним засобом його формування, але в деяких країнах громадяни об'єднувалися не тільки у випадку забезпечення безпеки міст і селищ. Так, у Сполучених Штатах Америки перші волонтерські об'єднання з'явилися з появою перших міст як об'єднання свідомих громадян, котрі прагнули покращення своїх міст та життя їхніх мешканців. Ідеться про загони добровольців-пожежників (англ. *volunteer firefighters*) за часів Бенджаміна Франкліна, що були створені в 1736 році. Боротьба за незалежність у США надала поштовх новому виміру волонтерства, що ґрунтувалося на патріотизмі, любові до своєї країни. Активні громадяни створювали фонди допомоги для потреб армії, загони місцевої міліції (англ. *Minute man*), яка б могла за необхідності стати на захист жителів міста [215]. У період Англо-Американської війни на початку XIX ст. штат Теннессі став відомим як «Волонтерський штат» (*Voluntreer State*) завдяки вирішальній ролі, яку відіграли волонтери з Теннессійського ополчення в битві при Новому Орлеані. Ця характеристика штату знайшла своє підтвердження під час мексикансько-американської війни 1848 р., коли президент Теннессі Джеймс К. Полк оголосив заклик до 2 тис. 600 добровольців, і 30 тис. жителів штату вирішили доєднатися до війська [179].

Початок немілітарного волонтерського руху традиційно пов'язують з ім'ям швейцарського підприємця і громадського діяча Жана Анрі Дюнан який, у 1859 р., вражений страшними наслідками однієї з найкривавіших битв

австрійсько-італійсько-французької війни (битва під Сольферіно, після якої на полі бою залишилися вмирати більше 9 тис. скалічених солдат), ініціював створення Міжнародного комітету Червоного Хреста – організації, що на добровільних засадах надавала би першу медичну допомогу пораненим. Принципи, які Дюнан започаткував у цій організації, – добровільність, милосердя, гуманізм, неупередженість – почали використовувати активні громадяни в багатьох країнах світу. А самі принципи набули статусу дискурсоутворювальних концептів сучасного дискурсу волонтерства. Цей рух поступово охоплював різні види діяльності: допомогу пораненим, бідним, важкохворим, сиротам, навчання грамоті тощо. Однак англосаксонські дослідники зазначають, що волонтерство виникло на теренах Британії ще в XII ст. як допомога хворим і бідним у більше ніж 500 шпиталях Британії [138; 159; 216].

XIX ст. ознаменоване новим періодом розбудови дискурсу волонтерства в різних країнах світу: він системно поєднував релігійний, освітянський, філантропічний, патріотичний дискурси. У країнах Західної Європи і США дискурс волонтерства активно розвивався в комунікативному вимірі руху «дружніх візитерів», сестер милосердя, самаритян, місіонерів, які мали на меті допомагати всім, хто цього потребує. Волонтерами були, як правило, приватні особи, громадські або релігійні діячі. XIX ст. – період активного приєднання до волонтерської діяльності жінок: за часи громадянської війни у США було створено від 7 тис. до 200 тис. жіночих співтовариств допомоги (*Ladies' Aid Societies*), що опікувалися матеріальним забезпеченням солдатів, допомагали пораненим та шпиталю протягом громадянської війни та після неї [188].

Наприкінці XIX ст. виникли нові суб'єкти волонтерського дискурсу – перші міжнародні волонтерські організації: у 1878 р. в США засновано міжнародну благодійну християнську організацію Армія Спасіння (*The Salvation Army*), яка надавала допомогу безхатькам та обездоленим. Створення у 1881 р.

медсестрою Кларою Бартон американського Червоного Хреста, що допомагав постраждалим від стихій, пожеж, повеней, війни надало новий поштовх розвитку волонтерського руху на американському континенті [183].

Початок ХХ ст. – період реалізації систематизації дискурсу волонтерства через упровадження волонтерських проєктів. Волонтерський дискурс стає ознакою формування громадянського суспільства: виникають нові дискурсивні об'єднання – волонтерські рухи громадян, які поділяють певні цінності та філософію життя. У 1920 р. П. Сересоль і Х. Періс заснували перший міжнародний волонтерський проєкт у французькому селі Енес, що зазнало значних руйнувань під час війни. Великі волонтерські проєкти тривали протягом 1920 р., пропонуючи допомогу та підтримку громадам, які її потребували.

У валлійському селі Бринмор члени релігійного товариства друзів (квакерів) почали розробляти низку проєктів для підтримки місцевих жителів, які постраждали від занепаду валлійської вугільної промисловості. Координуючи свої зусилля, вони створили перший міжнародний волонтерський проєкт у Британії в 1931 р. Бринмор залучив 41 волонтера з-за кордону і 74 з Великої Британії. Так виникла Міжнародна добровольча служба миру (*International Voluntary Service*). Очолювана Жаном Інебнітом, Міжнародна добровольча служба миру (*International Voluntary Service for Peace*) стала британським відділенням Міжнародної служби громадянського суспільства [159; 170; 179].

У США під час Великої депресії за ініціативи Ф. Рузвельта в межах політики «Нового курсу» з метою зниження рівня безробіття і збереження довкілля та природних ресурсів створено організацію «Цивільний природоохоронний корпус» (*Civilian Conservation Corps*), що здобула надзвичайну популярність серед американського населення, ставши прообразом для великої кількості масових, передусім екологічно орієнтованих проєктів [179]. Саме в ці часи кількість волонтерів уже сягала 3 млн і вийшла за межі допомоги знедоленим, сиротам, хворим, постраждалим.

Один із перших масштабних гуманітарних волонтерських проєктів – Координаційний комітет міжнародної волонтерської служби (CCIVS) – здійснено під егідою ЮНЕСКО за участю німецької та французької молоді у Франції після Другої світової війни. Ця глобальна мережа, що займається питаннями міжнародної волонтерської служби, стала початком створення міжнаціональних волонтерських проєктів. Щороку вона координує діяльність понад 200 волонтерських організацій у 100 країнах світу, залучаючи їх до реалізації проєктів на рівні громад, у яких беруть участь понад 30 тис. волонтерів. CCIVS відповідає за глобальну координацію ініціативи волонтерів Всесвітньої спадщини (WHV) з 2008 р., а також є регіональним координатором для Африки, арабських держав, Латинської Америки та Карибського басейну.

Популярність волонтерського руху в 1950 – 1960 рр. зумовила появу низки нових суб'єктів дискурсу волонтерства – організацій, які цілеспрямовано займалися підготовкою та розподілом волонтерів між некомерційними і державними організаціями й установами, наданням цільової допомоги окремим фізичним особам. Волонтерство стало невід'ємною частиною та ознакою демократичного суспільства, механізмом формування цінностей і впливу на суспільство. У 1961 р. у США Президент Кеннеді заснував організацію «Корпус миру», волонтери якої реалізовували гуманітарні проєкти та сприяли розвитку і формуванню демократичного суспільства у світі [215].

В Україні дискурс волонтерства почав формуватися у ХІХ ст. із виникненням різних громадських просвітницьких організацій, що опікувалися лікарнями для малозабезпечених, притулками, безкоштовними їдальнями, активно діяли осередки організації Червоного Хреста, особливо під час російсько-турецької, російсько-японської та Першої світової війн.

Поштовхом для розвитку концептів *ВОЛОНТЕР* та *ВОЛОНТЕРСТВО* в українській лінгвокультурі стала Помаранчева Революція, яка показала пострадянському суспільству, що громадяни мають бути активними членами

суспільства, можуть впливати на процеси та досягати певних результатів, коли держава не в змозі швидко реагувати на виклики. Як свідчить рейтинг World Giving Index від Фонду благодійної допомоги Charity Aid Foundation (CAF), у 2010 р. Україна посідала 150 місце [259] у світі (тільки 5% населення було залучено до волонтерської роботи).

2012 рік – рік проведення Євро-2012, став другим етапом поширення концепту *ВОЛОНТЕРСТВО* в країні: Євро-2012 пов'язують із наймасовішим волонтерським проектом в історії України; тоді держава залучила понад 12 тис. волонтерів. Набуття нових сенсів концептами *ВОЛОНТЕР* і *ВОЛОНТЕРСТВО*, їхня висока вживаність у соціальному дискурсі в Україні відбулися за часів Революції Гідності і початку російської агресії на сході країни у 2014 р. У цей надзвичайно складний період для країни саме волонтерський рух об'єднав українське суспільство, став основою багатьох структур громадських організацій, груп людей, готових узяти на себе відповідальність допомоги інститутам влади у розв'язанні найбільш нагальних і болісних проблем держави. Саме у цей період (2013 – 2014 рр.) сформувалося нове українське волонтерство, де громади та спільноти надають продукти, речі та кошти волонтерам, які закупають військово-обладнання, одяг та разом із продуктами й речами передають їх сотням майдану, а згодом – добровольчим батальйонам та підрозділам ЗС України, долучаються до допомоги вимушеним переселенцям та родинам поранених і загиблих.

У 2018 р. Україна вже посідала 81 місце у світовому рейтингу [260], а в 2023 р. – 2 (78% населення задіяно в допомозі людям, 70% – роблять донати, 37 % приділяють час волонтерству постійно) [261].

Із початком російсько-української війни волонтерські організації значною мірою спеціалізуються і компенсують неповну інституційну спроможність держави у сферах: матеріального й технічного забезпечення бійців ЗС України; надання медичної допомоги пораненим та постраждалим; матеріального

забезпечення та психологічної допомоги внутрішньо переміщеним особам у тилу, родинам поранених і загиблих. Проводять акції з підтримки місцевого населення вздовж лінії бойового зіткнення.

Притаманною ознакою дискурсу волонтерства в Україні є вияви реальних демократичних рухів, які мають фінансування «знизу» і сталі горизонтальні комунікативні зв'язки, що забезпечують виконання соціальних функцій громадянського суспільства. Саме тому дискурс волонтерства, що базується на комунікаціях «знизу-вверх», є передумовою формування демократичних інститутів у контексті європейської інтеграції.

Розвиток волонтерського дискурсу як громадської ініціативи в недемократичних державах є неможливим, оскільки протирічив принципам побудови тоталітарного суспільства. Але такі режими мали запропонувати суспільству щось на кшталт добровольчого руху для контролю або формування ілюзії демократичних ознак та виявів громадянських свобод. Так, в умовах Радянського Союзу волонтерська / добровольча допомога реалізовувалась у межах політики комуністичної партії, що організовувалася як на рівні країни (добровольці на будівництво БАМу, розбудову Цілини), так і на місцевому – суботники, допомога в збиранні вражаю, шефство над дитячими установами. У цей час відбулася трансформація – поняття *ВОЛОНТЕР/ДОБРОВОЛЕЦЬ* здобуло ідейно-патріотичне забарвлення, а безоплатність дій на користь інших відійшла на інший план: за радянських часів так називали людей, які за власним бажанням першими виконували важкі або небезпечні завдання в інтересах партії, комуністичних ідей, соціалістичної держави, але не громадян.

На початку XXI ст. волонтерство як інструмент просування пропаганди і контролю над суспільством, започаткований ще за радянських часів і завуальований під «добровільні, безоплатну діяльність», активно розвивається в країні-агресорці під контролем керівної партії «Єдина Росія». Деструктивна орієнтація волонтерства (поширення пропаганди на підтримку війни, вивезення

українських дітей у РФ, контроль (спостереження) на так званих виборах на тимчасово окупованих українських територіях вуалюється нібито позитивними справами (допомога безпритульним, сиротам, тваринам). Ухвалюють законодавчі акти, які зобов'язують державні органи створювати волонтерські осередки й активно співпрацювати з ними (додаток Г 3). Високий рівень формалізованості стає притаманною ознакою сучасного волонтерського дискурсу країни-агресорки. Так, суб'єкти волонтерського дискурсу – квазіволонтерські організації створюються і фінансуються державою, керівною партією «Єдина Росія» і РПЦ, здійснюється фіксація так званих добрих справ, витраченого на них часу у волонтерській книжці волонтера, рейтингування волонтерів за визначеними параметрами на всеросійському волонтерському сайті dobro.ru. Отже, держава-агресорка вибудовує дискурс волонтерства як систему заохочення, контролю і моніторингу дій активних громадян, тим самим руйнує саму ідею волонтерства і його ціннісну засади, які закладені в міжнародних нормативних документах.

Мілітарне волонтерство / добровільнецтво також продовжує своє існування в РФ: формуються добровольчі підрозділи, а так звані російські добровольці, які по суті є представниками збройних сил, беруть участь у збройній агресії проти інших країн, просуваючи ідеї «руського миру» і «традиційних цінностей» (додаток Г 3). Отже, дискурс волонтерства в країні-агресорці трансформується від добровільної громадської ініціативи в елемент державного управління і контролю над ініціативою громадян, стає інструментом пропаганди, що нівелює основні принципи волонтерського руху, його ціннісну систему, які є основою розбудови й існування громадянського суспільства.

ДИСКУРС ВОЛОНТЕРСТВА визначаємо як соціальну практику і тип соціальної поведінки, що базується на принципах гуманності, безоплатності, неупередженості, довіри й впроваджує комунікативні стратегії альтруїстичної діяльності, добровільності, національної стійкості, соціальної активності.

Лінгвокультурологічна історія дискурсу волонтерства дозволила виокремити його складники, притаманні ЛК США, України і РФ (таблиця 1.2.1).

Таблиця 1.2.1
Складники волонтерського дискурсу,
притаманні ЛК США, України і РФ

	США	Україна	РФ
Базові концепти	– добровільність; – альтруїстичність; – гуманність; – неупередженість	– добровільність; – альтруїстичність; – гуманність; – жертовність	– альтруїстичність; – гуманність; – орієнтованість на потреби держави
Комунікативні стратегії	– альтруїстична діяльність; – добровільність; – соціальна активність; – національна стійкість	– альтруїстична діяльність; – добровільність; – національна стійкість; – соціальна активність	– альтруїстична діяльність; – добровільність; – соціальна активність; – національна стійкість
Соціальна зумовленість типу поведінки	Історичний складник суспільства	Історичний складник і ситуація війни	Історичний складник і політика держави контролю проактивних громадян
Керованість	Волонтерські організації	Волонтерські організації	Держава
Учасники дискурсивної ситуації	– суб'єкти волонтерської діяльності (волонтери); – об'єкти волонтерської діяльності (отримувачі допомоги)	– суб'єкти волонтерської діяльності (волонтери); – об'єкти волонтерської діяльності (отримувачі допомоги)	– суб'єкти волонтерської діяльності (волонтери); – об'єкти волонтерської діяльності (отримувачі допомоги); – держава

До спільних вимірів досліджуваних ЛК належать базові концепти *АЛЬТРУЇСТИЧНІСТЬ* і *ГУМАННІСТЬ*; комунікативні стратегії альтруїстичної

діяльності й добровільності; учасники дискурсивної ситуації – суб'єкти волонтерської діяльності (волонтери) і об'єкти волонтерської діяльності (отримувачі допомоги). Комунікативна стратегія національної стійкості, спрямована на зміцнення соціальної єдності та підвищення рівня громадянської свідомості, має різне наповнення в досліджуваних ЛК, що зумовлено національно-політичною ситуацією: в умовах російської агресії в УЛК вона спрямована на формування патріотизму, об'єднання нації для підтримки ЗС України; у РЛК – просування цінностей «руського миру» і пропагандистських наративів, вуалювання агресивних дій, об'єднання громадян для контролю їх дій державою.

Отже, дискурс волонтерства має загальні принципи, які визнаються на міжнародному рівні. Він може мати національно специфічні риси, зумовлені національно-політичною ситуацією. Відповідно може мати конструктивний і деструктивні виміри.

1.3. Лінгвокультурологічний підхід до дослідження концептів

Одним із аспектів вивчення мови на сучасному етапі є її взаємодія з суспільством та процесами мислення людини. На підставі розмежування мислення і мови як двох самостійних взаємопов'язаних феноменів у лінгвістиці традиційно розрізняють дві моделі (картини) світу: концептуальну і мовну. Концептуальна картина світу пов'язана зі сферою абстрактного, вона є сукупністю ідей, понять та знань про навколишній світ та принципи його організації, водночас коли мовна картина світу є продуктом вербальної реалізації цих понять, ідей та знань. Порівняно з мовною, концептуальна картина світу є більш універсальною, спільною для народів з однаковим рівнем знань про світ, тим часом як мовна картина світу виявляє специфіку бачення світу етнічною спільнотою [81].

Різниця в моделях мислення кожного окремого етносу, що обробляють інформацію про навколишній світ, зумовлює появу унікальних когнітивно-мовних картин світу, кожна з яких складається із сукупності національно-специфічних концептів. Така різниця в баченні об'єктивної реальності та «неспівпадіння національних когнітивно-мовних картин світу – одна із найсерйозніших перешкод на шляху адекватної комунікації між носіями різних культурно-мовних традицій» [4, с. 127 – 128]. Поєднання концептів, розуміння і адекватне сприйняття системи мовних елементів, що їх виражають, є у свідомості людини мовною картиною світу, яка «уявляється як сукупність, комбінація концептів, що отримують матеріальне вираження» [1, с. 3]. У лінгвістику термін *концепт* як «утворення мислення, що в процесі думки заміняє невизначену кількість предметів, дій, функцій мислення одного й того ж роду» було введено Аскольдовим у 1928 році [236, с. 269].

У сучасній лінгвістиці існує два підходи до дослідження концепту – лінгвокультурологічний та лінгвокогнітивний, що зафіксовано в словниках. «Концепт (лат. *conceptus*, від *concipere*) – думка чи погляд, основне поняття чи ідея, узагальнення, спеціально сформоване з конкретних прикладів) – це формулювання, розумовий образ, ментальний праобраз, ідея поняття, саме поняття» [208]; це «об'єкт ідеальної природи, образ, що втілює певні культурно зумовлені уявлення носія мови про світ і водночас є праобразом, прототипом, ідеєю групи похідних понять; у мові концепт має певне ім'я, оскільки реальність відображається у свідомості не безпосередньо, а через мову» [147, с. 21].

Представники *лінгвокогнітивного підходу* (Р. Водак [195], О. Селіванова [109], Л. Талмі [187], М. Шварц [185], І. Шевченко [141]) розглядають концепт як «квант знань, оперативну одиницю пам'яті, ментального лексикону» [195, с. 90]; «фрагмент знання, досвід особистості, що містить як мовну, так і позамовну інформацію» [108, с. 12]; ідеальний об'єкт, образ, «оперативна змістова одиниця ментального лексикону, пам'яті, в якій втілилися певні культурно зумовлені

уявлення носія мови про світ; у мові має певне ім'я, що є втіленням смислів, якими оперує людина в процесах мислення» [185, с. 221; 187]. Формування концепту, на думку вчених, відбувається в царині чуттєвого досвіду, предметно-практичної й експериментально-пізнавальної діяльності, а також теоретико-пізнавальної через взаємодію з іншими концептами, вербальне та невербальне спілкування [74, с. 43].

Лінгвокультурне розуміння поняття концепт запропоновано Г. Вежбицькою. Дослідниця обґрунтовує наявність «універсальної множини елементарних концептів», загальні принципи побудови семантичної структури які сприятимуть засвоєнню спільних для певної культури значень, оскільки концепти «різняються від культури до культури і від суспільства до суспільства» [194, с. 321].

А. Мартинюк у «Словнику основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики» визначає лінгвокультурний концепт як «умовну ментальна одиницю, спрямовану на вивчення мови, свідомості і культури: свідомість постає як підґрунтя перебування лінгвокультурного концепту, культура детермінує лінгвокультурний концепт (лінгвокультурний концепт є ментальною проекцією елементів культури), мова і/або мовлення є сферами, де лінгвокультурний концепт набуває опредмечення; водночас, категорії свідомості реалізуються в мовних категоріях і одночасно детермінуються ними» [74, с. 55].

У структурі лінгвокультурного концепту виокремлюють поняттєвий, образний та ціннісний складники: «поняттєвий складник містить лише фактичну інформацію про реальний чи уявний об'єкт, яка слугує підґрунтям для формування лінгвокультурного концепту; образний складник фіксує когнітивні метафори, що “підтримують” лінгвокультурний концепт у мовній свідомості; ціннісний складник визначає місце репрезентованого лінгвокультурного феномена в системі аксіологічних орієнтирів лінгвокультурного соціуму.

Поняттєвий компонент зберігається в свідомості у вербальній формі, а образний є невербальним і піддається лише опису й інтерпретації» [74, с. 56].

Отже, *лінгвокультурний концепт* – це 1) ментальна-мовна одиниця, яка відображає культурно значущий зміст, закріплений у свідомості носіїв мови та репрезентований у формі вербальних знаків; 2) специфічний складник лінгвокультурної картини світу, який поєднує знання, емоції, асоціації, цінності, характерні для певного етносу або культурної спільноти.

У вимірі російсько-української війни актуальності набуває *дискурсивний підхід* до дослідження концептів, оскільки формування національної системи цінностей, національної стійкості як когнітивної протидії ворогу є завданням забезпечення безпеки держави. Дискурс є простором для реалізації концептів, концепти – когнітивним підґрунтям для формування дискурсів. М. Яковлев зазначає: «Концепти можуть виступати вузловими категоріями, в яких втілюється комбінація властивостей і спосіб інтерпретації подій та явищ в конкретний історичний період, що дозволяє тлумачити концепти як конфігурації контекстів; концепт може бути не лише відображенням, але й інструментом впорядкування-кластеризації, тобто насиченого в смисловому плані поєднання суспільно-політичних контекстів, завдяки чому концепти можуть відігравати роль кластерів контекстів; ... історичний напрям аналізу концептів досліджує появу, закріплення, перетворення та зникнення концептів, що відповідає напрямам дискурс-аналізу, що розглядають дискурсивні практики в історичний перспективі та досліджують дискурс як своєрідний процес формування мови, в межах якої можливим стає обговорення тих чи інших суспільно-політичних тем» [154, с. 344].

Для дослідження лінгвокультурологічного виміру дискурсу волонтерства і концепту *ВОЛОНТЕР* актуальним є поняття мовної свідомості. П. Селігей узагальнив підходи до його розуміння у сучасній лінгвістиці: «1) мовна картина світу, тобто образи свідомості, матеріалізовані в мовних знаках; 2) механізм

керування мовленням, який формує, зберігає та перетворює мовні знаки, правила поєднання й уживання їх; 3) судження й уявлення людини про мову та її суспільну роль» [110, с. 40]. Дослідник пропонує осучаснене визначення поняття мовної свідомості, яке ми вважаємо нагальним в умовах російсько-української війни: «Мовна свідомість – форма свідомості, яка обіймає погляди, уявлення, почуття, оцінки й настанови щодо мови та мовної дійсності. Інакше кажучи, мовна свідомість – це небайдуже, шанобливе ставлення до мови» [110, с. 40].

Українська лінгвістика звертається до питань мовної свідомості і націєтворення [83; 173], мовної свідомості і національної стійкості [174; 175]. І. Корольов пов'язує формування феномен колективної / індивідуальної мовної свідомості з процесом «семіотизації національних цінностей» і наголошує, що «комунікативні цінності ... формують доміанти / ціннісні орієнтири національної мовної свідомості з відповідним семіотичним характером і функціональним потенціалом, виробляючи і регулюючи комунікативну поведінку, яка є одним з основних мовних і культурних кодів. Безсумнівно, існування універсальних комунікативних цінностей в різних лінгвокультурах частково обумовлено сутністю людської особистості, існуванням певних природних, моральних, етичних базових констант мовної свідомості. Таким чином, алгоритм формування універсальних поведінкових (не)вербальних норм (загальнокультурних, групових, ситуативних, особистісних або індивідуальних) створюється переважно в контексті ідентичності / подібності комунікативних цінностей, які були семіотизовані в мовній свідомості різних лінгвокультур» [175, с. 31]. Автори колективної монографії «Мова і війна», що підготовлена Інститутом мовознавства імені О. Потебні НАН України [83], визначають низку трансформаційних тенденцій мовної свідомості українців, зумовлених війною:

– когнітивне залучення у війну. «Стан широкомасштабної війни, в якому живе українське суспільство, позначився на всіх сферах існування країни, зокрема й на українській мові. Вона не лише відбила значні зміни в

індивідуальній і громадській свідомості громадян України, пов'язані з прямим чи опосередкованим залученням їх у війну, але й показала активну, в якомусь сенсі навіть вибухову, трансформацію своїх ресурсів, яка нерідко виявляється неспівзвучною лінгвістичним прескрипціям, що формувалися в умовах мирного існування суспільства» [83, с. 195];

– активізація опозиції *СВІЙ – ЧУЖИЙ* через позиціювання антонімічних номінацій. «Мова періоду повномасштабної війни у зображенні “наших” або “своїх” продовжує тенденції, які сформувалися на перших етапах війни. Вони полягали в узгодженні протиставлень “захисника” й “ворога” з традиційною мовною картиною світу суспільства. Це узгодження спиралося на використанні таких мовних засобів: «а) особові та присвійні займенники, що допомагають розподілити образи у свідомості мовця відповідно до категорії “свій – чужий” (*наш – ваш, ми – вони*); б) іменники з позитивною семантикою як кореляти поняття “захисник” (*герої, воїни*); в) ад’єктиви на позначення позитивних якостей захисника (*доблесні, відважні*), г) дієслова із семою застосування сили і результативності дії (*змусили, знищили*); г) іменники на позначення рис характеру (*рішучість, відвага*); д) прислівники як позитивне маркування ознаки дій захисників (*мужньо, впевнено*)» [83, с.185];

– пробудження національної й мовної свідомості, зокрема мешканців тимчасово окупованих територій. «Мова є *показником* мовної свідомості, мовної поведінки, коли йдеться про індивідуальну мовну ідентичність; мова є *колективним ідентифікатором* певної спільноти (етнічної, мовної, загальнонаціональної), коли йдеться про колективну (спільну) мовну ідентичність; мова є *знаком, соціолінгвістичним маркером*, коли йдеться про мовну ідентичність територій; мова є *символом та інструментом* розбудови, коли йдеться про мовну ідентичність держави» [83, с. 446].

Актуальність для мовної свідомості українців концепту *ВОЛОНТЕР* підтверджує всі окреслені тенденції.

В умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну українські лінгвісти звернулися до вивчення концептів *УКРАЇНА* (О. Данилейко [21]), *ВІЙНА* (К. Блізнюк [7], Г. Яворська [151], Л. Ковбасюк [54]), *ЖИТТЯ/СМЕРТЬ* (О. Пальчевська [90]), *НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ* (Н. Мельник [80]), *БІЖЕНЕЦЬ* (А. Мільо [81], О. Пальчевська [89]), *СВОБОДА* (С. Лушій [68]), *ЗРАДА* (Л. Ясногурська [156]), *РУССКИЙ МИР* (Т. Воропаєва [18]). Лінгвістичний ландшафт періоду російсько-української війни відображає зміни, які відбуваються в мовній свідомості її учасників. С. Гриценко зазначає, що «мова невпинно “вбирає” нові лексичні і стилістичні ресурси, налаштовані на вираження реалій війни, наповнюється новими смислами й оцінками дійсності ... Динаміка лексики української мови періоду російсько-української війни відбиває нові реалії сьогодення України, зміни в ідеологічних уявленнях українців, у психічному потенціалі їхнього світосприйняття» [20, с. 28]. Запропоновано номінацію *мова війни* як «цілісний конструкт, який виникає в період війни, а далі зберігається в пам'яті народу та ретранслюється в різноманітних текстах доти, доки зберігається пам'ять про війну» [21]. Лінгвокультурологічні дослідження концептів в умовах війни представлені в роботах істориків – концепт *ЄДНІСТЬ* [5], політологів – концепт *ГІБРИДНА ВІЙНА* [51], правознавців – концепт *ГРОМАДСЬКА ДУМКА, ДЕМОКРАТІЯ* [86].

У сучасних умовах гібридної війни між Україною та РФ концепти через лексеми-вербалізатори демонструють систему змін у мовній свідомості суспільства, які пов'язані з ціннісними маркерами і формують національну картину світу. В монографії «Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика» висвітлені питання впливу війни як особливого соціального контексту на когнітивну діяльність людей, трансформації лінгвокультурних концептів, застосування «лінгвістичної теорії для виконання лінгвоюридичних завдань, зокрема аналізу використання мови для вчинення злочинів проти основ національної безпеки» [83, с. 2]. Так, війна на думку В. Бріцина, стала поштовхом

для «формування нових об'єднань людей на основі спільних патріотично зумовлених цілей, як-от, наприклад, волонтерство, поява неформальних зв'язків, спрямованих на спільний захист від війни. У цих мікроколективах відбувається закріплення певних норм мовної поведінки, усталених форм номінації» [83, с. 152].

Г. Яворська і Б. Парахонський в монографії «Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл» розглядають семантику концептів *ВІЙНА* і *МИР*, проблеми соціально-політичної онтології, описують глобальне й регіональне стратегічне середовище, стратегічну культуру та її зв'язок з дискурсом влади, роль ідентичності та мови війни і стратегію перемоги [95]. Вчені зазначають, що «сучасна війна – це війна за когнітивний та комунікативний контроль, за владу над свідомістю людей, їхніми емоціями, мисленням, розумом і, відповідно, над їхньою поведінкою. Це боротьба за домінування певних уявлень про світ і події в соціальному й індивідуальному докільлі та одночасне руйнування протилежних, “ворожих” суджень і думок. Сучасні безпекові стратегії невід’ємні від проблем інтерпретацій і розуміння реальності, тобто містять питання смислу. Маючи владу в ментальній сфері, контролюючи структури сприйняття реальності та розуміння подій, можна опанувати й реальність, якою людина живе, а володіючи реальністю, отримати владу над її світом, включно з соціально-політичним простором, історичним часом і життєвими ресурсами» [83, с. 546]. Отже, дослідження концептів у лінгвокультурологічному вимірі в умовах гібридної війни набувають практичної спрямованості і демонструють стан мовної свідомості нації.

Волонтерство як соціальне і культурне явище, що притаманне різним культурам, набуває особливого значення під час кризи і є об'єктом наукових інтересів як українських, так й іноземних дослідників. Визначенню сутності волонтерства як соціального феномену і його важливості як інституту громадянського суспільства, особливостей його функціонування в умовах

кризового соціуму присвячені роботи соціологів (Г. Коваль [53], А. Матійчик [76], О. Панькова [92; 93], Л. Хегенхавен [168], Х. Ларка [178]). Психологи вивчають мотиваційний складник волонтерської діяльності (К. Беспалова [10], Н. Вайнілович [11], А. Єременко [38], Т. Лях [69], Т. Ткачук [132], А. Стукас [186]). Як найвагоміші мотиви до волонтерської діяльності автори визначають альтруїстичність, самореалізацію, почуття обов'язку і громадянської відповідальності, соціальні й психологічні мотиви та пропонують методики залучення громадян до волонтерської діяльності з врахуванням усіх видів соціальної мотивації. Соціально-психологічне підґрунтя благодійності та соціальної відповідальності громадянського суспільства розглядають в роботах Л. Писаренко [96] і С. Фединець [166]. Історики, політологи, соціологи і правознавці (Д. Веденєєв [13], А. Демичева [25; 26], Л. Жужа [44], В. Сірко [117], Е. Татай [132], О. Томчук [135]) вивчають особливості розвитку громадянської активності і волонтерської ініціативи під час російсько-української війни, її роль як каталізатора настроїв соціуму і побудови ефективної комунікації між суспільством, державними та військовими інституціями. Правові й етичні аспекти роботи волонтерів, зокрема вивчення законодавчих засад і соціальних функцій волонтерства як суспільного інституту, а також його ролі в кризових ситуаціях та у формування стійкості держави представлені в роботах Д. Горелова [19], І. Мазій [70], Ю. Мацієвського [79].

Лінгвістичні дослідження феномену волонтерства присвячені вивченню семантико-стилістичних особливостей лексем *волонтер/доброволець* у сучасній українській публіцистиці (М. Курушина [65]), особливостей реалізації категорії емотивності та інформативності в англійськомовному волонтерському дискурсі і вивченню специфіки збереження цих категорій під час перекладу українською мовою (Д. Ємельянов [37]). О. Тараненко, досліджуючи зміни, які відбулися в українській мові під час російсько-української війни й активізації громадської

діяльності українського суспільства, фіксує активне використання лексем *волонтер*, *волонтерський* і появу дієслова *волонтерити* [83, с. 24].

Н. Кондратенко, О. Оніщенко, визначають складники семантичної структури лексеми *волонтер* і її контекстуальне оточення, аналізують специфіку її вживання в дискурсі електронних медіа і соцмережах та динаміку змін її значення. У дослідженні виокремлено характеристики, що визначають семантичне наповнення лексеми *волонтер* у медіа: 'допомога', 'безоплатність', 'вдячність', 'добровільність', 'робота' [59]. Свідченням закріплення ідеї гендерної рівності в мовній свідомості українців є «тенденція до використання фемінітивів – паралельних номінацій “волонтер” і “волонтерка” – оскільки саме таке вживання актуалізує гендерну характеристику іміджевого характеру» [59, с. 48].

Т. Івасишина, А. Гладченко зосереджують увагу на дослідженні когнітивних моделей, які відображають сприйняття волонтерства, і визначають специфіку функціонування поняття *волонтерство* в контексті українського суспільства. Дослідниці зазначають, що «у формуванні концепту *ВОЛОНТЕРСТВО* значну роль відіграє сучасний медійний дискурс, адже саме через медіа суспільство сприймає, оцінює та інтерпретує волонтерську діяльність. Сучасні ЗМІ висвітлюють питання громадянської активності, патріотизму та гуманізму, а також діяльність волонтерів, сприяючи закріпленню авторитету волонтерського руху в суспільстві, декларуючи єдність і силу нації» [46, с. 336].

У роботі Є. Маржинської на підставі словників польської мови визначено і проаналізовано поняття *військовий доброволець*, *найманець*. Авторка зазначає, що ці поняття не є синонімічними: *найманець* – це доброволець, або маргіналізований елемент, який воює за гроші. Проте мотивом для вступу до волонтерських сил стають ідеали, певні цінності, якими керуються волонтери, і бажання допомогти [180, с. 2848]. Водночас комплексного лінгвістичного дослідження щодо позиціонування концепту *ВОЛОНТЕР* у міжнародних і

національних нормативно-правових документах та його дискурсоутворювальної ролі на сьогодні не представлено.

Отже, концепт *ВОЛОНТЕР* як невід'ємний складник дискурсу волонтерства вміщує культурні цінності суспільства, у якому він репрезентується, оскільки картини світу характеризуються національною специфікою, а носії різних мов можуть бачити та членувати світ по-різному, крізь призми своїх мов. Актуалізація концепту *ВОЛОНТЕР* у досліджуваних ЛК відбувається з врахуванням історичного і сучасного контексту. В ЛК США концепт *VOLUNTEER* вбудовано як складник демократичного суспільства, який відображає ідею добровільного служіння і неупередженої допомоги нужденним. У ЛК України в умовах війни відбувається трансформація концепту *ВОЛОНТЕР* і набуття нових значень: довіра, патріотизм, участь у захисті країни, підтримка військових. У ЛК РФ концепт *ВОЛОНТЕР* набуває симулякрних ознак: ідеї добровільності, гуманізму, неупередженості підміняються необхідністю просування пропагандистських наративів, участі в агресії щодо інших країн.

1.4. Методика дослідження волонтерського дискурсу в лінгвокультурологічному вимірі

Антропоцентризм сучасної наукової парадигми зумовлений розумінням зв'язку між дискурсами та соціальною реальністю, оскільки «з одного боку, людина є творцем мови, одним із регуляторів мовних змін і мовного розвитку, користувачем мови в комунікації, з іншого – мова у вигляді численних дискурсивних практик конструює різні світи людської життєдіяльності, спотворюючи реальний світ, і визначає вчинки й оцінки людини та мовної спільноти» [209, с. 40 – 41]. Дослідження волонтерського дискурсу у лінгвокультурологічному вимірі передбачає системний підхід із застосуванням різних методів загальнонаукового і лінгвістичного аналізу. Це дозволить

отримати вірогідний результат щодо дискурсивної презентації цінностей, норм, соціальних практик волонтерської діяльності в певній ЛК.

Дискурс-аналіз розглядаємо як «сукупність взаємопов'язаних підходів до вивчення дискурсу – підходів, які передбачають не тільки практику збирання та оброблення інформації, але й низку метатеоретичних і теоретичних припущень, а також систему принципів і методів дослідження» [196].

Для нашого дослідження релевантними є методики дискурс-аналізу, зорієнтовані на комплексне вивчення внутрішньої організації дискурсу, зокрема його концептуальної структури як когнітивного підґрунтя мовленнєвої діяльності, соціальної поведінки комунікантів як форми реалізації дискурсивної взаємодії, а також мотиваційно-інтенційних засадах мовленнєвої діяльності комунікантів.

Методики школи критичного дискурс-аналізу (праці Т. ван Дейка [161], В. Кінча [162], Н. Феркло [163] та ін.) сфокусовані на структурі ментальних репрезентацій, механізмах сприйняття та інтерпретації тексту, а також на концептуалізації дискурсу як фрагмента ментального світу індивіда. Дискурс розглянуто як результат актуалізації елементів концептуальних систем учасників комунікації – це таких як ситуаційні моделі, настанови, фрейми, сценарії, декларативні й процедурні знання, оцінки, інтенції та фонові уявлення. Засади когнітивного підходу до оброблення дискурсу сформульовані Т. ван Дейком і В. Кінчем [162], які виокремили два центральні об'єкти аналізу: структури репрезентації знань та механізми концептуального опрацювання дискурсу: «когнітивні репрезентації дозволяють нам контролювати наші дії та вчинки. Аналіз кожного стану середовища (області дії) можна порівняти з когнітивною репрезентацією того, чого ми хотіли» [162, с.71]. Подальший розвиток цього підходу в сучасному когнітивно-дискурсивному напрямі представлено в дослідженнях; Г. Вежбицької, яка підкреслює роль культурно зумовлених когнітивних сценаріїв і концептів у процесі інтерпретації мовлення [194].

У межах школи критичного дискурс-аналізу сформульовано підґрунтя *прагмалінгвістичного підходу* (Р. Водак [195], Н. Феркло [163 – 165]). Дискурс-аналіз розглянуто як інтерпретативний і пояснювальний метод, що ґрунтується на системній методології та досліджує взаємозв'язок між текстовими структурами, соціальними умовами їх продукування, ідеологічними настановами та відносинами між владою і суспільством. Дискурс, на думку Н. Феркло, необхідно аналізувати в трьох вимірах: 1) як компонент соціальної активності в контексті повсякденної практики; 2) як результат соціальної діяльності; 3) як форму репрезентації колективної чи індивідуальної ідентичності, зумовленої етнічною, мовною, національною або іншою належністю. Тексти є складниками дискурсу і «елементами соціальних подій, мають причинно-наслідкові зв'язки, тобто спричиняють зміни. Найперше, тексти можуть спричинити зміни в наших знаннях (ми можемо з них чогось навчитися), наших переконаннях, ставленні, цінностях і так далі. Вони також мають довготриваліший причинно-наслідковий вплив – можна, наприклад, стверджувати, що тривалий досвід сприйняття реклами та інших комерційних текстів сприяє формуванню ідентичності людей як “споживачів” або їхньої гендерної ідентичності. Тексти також можуть спричинити війни, сприяти змінам в освіті, у виробничих відносинах тощо» [165, с. 15]. У цьому ж руслі П. Чілтон і Х. Шеффнер акцентують на потребі розглядати дискурс у нерозривному зв'язку з такими концептами, як жанр, контекст та мовленнєве висловлювання [160].

Соціолінгвістичний підхід (Д. Таннен [189 – 192], Г. Почепцов [100]) орієнтований на вивчення дискурсу як соціально зумовленої мовної практики. Він передбачає аналіз зв'язку між мовленням і такими соціальними параметрами, як соціальний клас, професійна належність, етнічна та культурна ідентичність, гендер, вік тощо. На думку Г. Почепцова, «дискурс – це вже не суто лінгвістична структура, а соціолінгвістична. Він має відповідати нормам мовної комунікативної та соціальної ситуації. Дискурс – це мовна дійсність, яку

покладено на соціальні координати» [100, с. 99]. Отже, соціолінгвістичний підхід до аналізу дискурсу зосереджується на мовній варіативності, зумовленій соціальними чинниками – класом, статтю, етнічною належністю. Це зумовлює вивчення соціально диференційованих типів дискурсу: професійного (медичного, технічного, юридичного тощо), гендерного, вікового та етнічного.

Останніми роками набуває актуальності методика *нарративного дискурс-аналізу* – метод дослідження, який фокусується на вивченні нарративів та їх структури, змісту і функцій у медіапросторі. Він полягає в аналізі як історії формують у досліджуваних суспільствах сприйняття реальності, як вони впливають на ідентичність, соціальні відносини і культурні норми його представників. Вона спрямована на аналіз, як історії формують у суспільстві сприйняття реальності, та як вони впливають на ідентичність, соціальні відносини і культурні норми його представників [126; 148; 184]. *Нарративний дискурс-аналіз* – міждисциплінарний підхід, спрямований на розуміння та інтерпретацію структури, змісту та значення нарративів й «приділяє особливу увагу часовій послідовності, яку встановлюють люди як оповідачі про своє життя та події» [6, с. 15]. В. Лабов і Д. Валецькі [176, с. 2] визначають нарративний дискурс аналіз як метод, що охоплює низку ключових характеристик, зокрема: *інформаційну значущість* (релевантність та актуальність змісту), *рівень довіри* (сприйняття достовірності розповіді), *каузальність* (логічна пов'язаність подій через причинно-наслідкові зв'язки), *оцінка аудиторією* (схвалення або несхвалення поглядів наратора щодо описуваної дійсності), а також *ступінь об'єктивності* (міра нарративної оцінки подій). Застосування нарративного аналізу дає змогу всебічно інтерпретувати ці характеристики в аналізованому дискурсі.

Розрізняють контент-орієнтований і формальний підходи до нарративного аналізу [6, с. 15]. «Перший спрямований на прояснення прихованого змісту: сенсу історії або її частин, вияв мотивів, особливостей оповідача тощо; другий –

на вивчення структури сюжету, послідовності подій, їхнього тимчасового співвідношення, стилю наративу тощо» [6, с. 431].

У сучасних наукових дослідженнях наратив розглядають як методологічний інструментарій стратегічних комунікацій (Д. Дубов [36], Т. Сивак [115]), як контентну основу міжнародних стратегічних комунікацій (Н. Зикун [45]), як національні історії в умовах процесу глобалізації (С. Віднянський [15], Я. Верменич [14]). Досліджують медіаорієнтовані наративи, які унаочнюють трансформації сучасного інформаційного простору суспільства, їх технологічні і функціональні особливості [79]. Медійний простір періоду повномасштабного вторгнення досліджено з позицій наративного дискурс-аналізу: визначено особливості формування наративних стратегій російсько-української війни (Н. Шульська [144], Л. Марківська [75]), маніпулятивний характер російських засобів масової комунікації (Н. Ніколаєнко [85], Л. Компанцева [55], Н. Слухай [118], Г. Яворська [150]). Лінгвісти опікуються питаннями деструктивного впливу антиукраїнських наративів, які РФ спрямовує на підрив ключових політичних орієнтирів України та зниження когнітивної стійкості українського суспільства в умовах війни, досліджують когнітивний вимір наративної організації інформаційного простору (Г. Почепцов, [101; 102], Л. Компанцева [55]; О. Снитко [126], Г. Яворська [149; 151]).

Одним з напрямів когнітивно-дискурсивного аналізу в сучасній лінгвістиці є *методика дослідження наративного концепту*, розроблена українською вченою С. Жаботинською. Наративний концепт на думку дослідниці, постає як результат когнітивної інтерпретації тематично споріднених текстових повідомлень, у яких виявляються дескриптивні структури, що акумулюють повторювану інформацію про події, учасників (акторів) і контекст. Такий концепт функціонує як своєрідний метатекст – структурна когнітивна одиниця, що забезпечує когерентність через реляційні зв'язки між учасниками подій у

межах визначеного просторово-часового континууму. На думку С. Жаботинської, наративний концепт має багаторівневу структуру та виконує роль матриці для категоризації тематичних сегментів, у якій важливу роль відіграє інтерпретативна акцентуація окремих фрагментів через повторюваність ключових мемів і концептів [41, с. 94 – 95].

В українській лінгвістиці представлено низку унікальних методик концептуального аналізу: семантико-аксіологічного поля (Т. Вільчинська) дискурсоутворювальної функції концептів в мережі (Л. Компанцева), логіко-семантичної рамки (Н. Слухай), кореляції конкретних структур знань (О. Селіванова), моделювання фрагмента концептуальної картини світу (Т. Ястремська).

Методика семантико-аксіологічного поля Т. Вільчинської передбачає визначення «місця й ролі концептів у авторських картинах світу, що експлікують національну мовно-концептуальну картину світу українського етносу» [16, с. 103]. Ця методика передбачає використання низки лінгвістичних методів дослідження: етимологічного – для визначення внутрішньої форми лексем-вербалізаторів концепту; лексико-семантичного – для «усталених дефініцій у філософії, міфології, теології, психології, лінгвістиці» [16, с. 103]. тощо; дистрибутивного – аналізу індивідуально-авторської позиції у використанні атрибутивних та апозитивних синтагм тощо [16, с. 103].

Методика дослідження концептів мережі, запропонована Л. Компанцевою, орієнтована на визначення параметрів, що доводять дискурсоутворювальну функцію концепту. До таких параметрів, на думку дослідниці, належать: етимологічний і семантичний аналіз лексеми-вербалізатора; інтерпретативний аналіз даних асоціативного експерименту щодо сприйняття лексеми-вербалізатора різними цільовими аудиторіями; інтерпретативний аналіз паремій, пов'язаних з концептом тощо [56].

Методика логіко-семіотичної рамки, на думку Н. Слухай орієнтована на аналіз суб'єктно-об'єктної позиції будь-якого актанта мегаситуації в художньому творі. Дослідниця формалізує цей підхід таким чином: «А є Х ...» (суб'єкт осмислення), «А як Х ...» (суб'єкт зіставлення) і «Х ... як А» (об'єкт зіставлення) [119]. Цей метод дозволяє проаналізувати семантику концепту-образу в різних дискурсивних вимірах.

О. Селіванова визначає *концептуальний аналіз як методологію раціоналізму та функціоналізму*, що містить «загальні наукові процедури формалізації, ідеалізації й моделювання» [209, с. 194 – 197], і наголошує, що концептуальний аналіз має здійснюватися «від думки до слова» [209, с. 21].

Метод моделювання фрагмента картини світу Т. Ястремської передбачає моделювання «двох просторів – номінативного (структурно-словотвірний аспект) та семантичного (семантичний аспект). Результатом аналізу першого є формування словотвірних гнізд ..., другого – семантична градація, упорядкування семантичних компонентів структури слів, які вербалізують концепти, та об'єднання їх у семантичні поля за спільними ознаками» [157, с. 48].

Актуальними для цього дослідження є методики аналізу концепту, представлені в працях учених наукової школи стратегічних комунікацій Національної академії СБ України Л. Юдко [147] і А. Мільо [81], які вивчають концепт у лінгвокультурологічному вимірі як один з інструментів забезпечення інформаційної безпеки. А. Мільо зазначає, що «у ситуації гібридних викликів інформаційній безпеці держав світу поняття ЛК має входити до національних інструментаріїв гарантування безпеки, оскільки актуалізує інформаційне протистояння» [81, с. 71].

Наведені підходи послуговували підґрунтям для вироблення методики дослідження дискурсу волонтерства в лінгвокультурологічному вимірі.

Перший етап – на засадах загальнонаукових методів аналізу і синтезу опрацьовано джерельну базу дослідження, виокремлено за допомогою

аналітичного сервісу Attack Index [255] дискурсивні фрагменти дискурсу волонтерства в медіапросторі досліджуваних ЛК. *Описовий* метод на цьому етапі сприяв визначенню зв'язків лексеми-вербалізатора *ВОЛОНТЕР* із позначеною категорією в досліджуваних мовах.

Другий етап – на підставі *концептуального аналізу* визначено й описано дискурсоутворювальну роль концепту *ВОЛОНТЕР* у дискурсі волонтерства: за допомогою *зіставного* методу визначено спільні та специфічні риси лінгвокультурологічної історії концепту *ВОЛОНТЕР* у досліджуваних ЛК; під час *етимологічного, семантичного і лексикографічного* аналізів вивчено шляхи формування лексеми-вербалізатора *волонтер* у досліджуваних мовах; за допомогою *інтерпретативного аналізу* даних *асоціативного експерименту* визначено особливості сприйняття концепту *ВОЛОНТЕР* носіями мов, що досліджуються. На основі *дискурс- і контент-аналізів* сформовано концептуально-тематичні групи, що позиціонують концепт *ВОЛОНТЕР* у міжнародних, американських, українських і російських нормативно-правових документах; визначено спільні і національно специфічні особливості їхнього наповнення.

Третій етап – на засадах *дискурс- і контент-аналізу* з використанням технології великих даних досліджено дискурсоутворювальну роль концепту *ВОЛОНТЕР* у формуванні і трансформації наративного дискурсу щодо волонтерської діяльності в медійному просторі США, України і РФ за період повномасштабного вторгнення Росії в Україну (лютий 2022 р. – жовтень 2024 р.). Відповідно до методики *нاراتивного дискурс-аналізу* досліджено комунікативні стратегії впровадження наративів різного рівня у волонтерський дискурс і динаміка їх змін під час російсько-української війни [124]. На підставах *контент-аналізу* сформовано концептуально-тематичні групи концепту *ВОЛОНТЕР*, які репрезентовані в наративах стратегічного й оперативного рівня. За допомогою *зіставного методу і методу узагальнення* зіставлено КТГ та їхнє наповнення, отримані за результатами другого і третього етапів дослідження. *На*

четвертому етапі із використанням загальнонаукових методів аналізу, синтезу та узагальнення представлено результати дослідження і висновки про лінгвокультурологічні особливості дискурсу волонтерства в досліджуваних ЛК.

Дослідження виконано із застосуванням інформаційно-аналітичного сервісу, який призначений для виявлення та оцінки інформаційних атак і маніпуляцій у медіапросторі. За допомогою штучного інтелекту сервіс дозволяє обробляти великі обсяги інформації з відкритих джерел Інтернету [255]. База даних для аналізу включає в себе соціальні мережі, медіаресурси, блоги, форуми. Сервіс уможливує пошук повідомлень за ключовими словами, що становлять інтерес у глобальних мережах; містить дані щодо наявності інформаційної активності; інформацію щодо ретроспективи та динаміки тональності публікацій; визначення основних подій і об'єктів тематичного потоку інформації; візуалізацію інформаційних потоків та джерел; оцінку ризиків і сценаріїв ситуації, можливу аудиторію запиту. Підтримка запитів здійснюється англійською, українською і російською мовами. За допомогою ресурсу виконано контент- і дискурс-аналізи повідомлень щодо волонтерської діяльності в медійному просторі досліджуваних країн.

Алгоритм аналізу має такі пункти:

I. *Аналіз і синтез* джерельної бази дослідження, виокремлення за допомогою аналітичного сервісу Attack Index фрагментів дискурсу волонтерства в американському, українському, російському медіапросторах для подальшого аналізу. Опис зв'язків лексеми-вербалізатора *ВОЛОНТЕР* із позначеною категорією в досліджуваних мовах.

II. Аналіз концепту *ВОЛОНТЕР* як дискурсоутворювального в дискурсах волонтерства США, України, РФ:

1) зіставний аналіз лінгвокультурологічної історії концепту *ВОЛОНТЕР* у досліджуваних ЛК;

2) етимологічний, семантичний і лексикографічний аналіз слів, які номінують концепт *ВОЛОНТЕР* (за даними лексикографічних джерел);

3) інтерпретативний аналіз асоціацій і даних синонімічних словників щодо сприйняття концепту *ВОЛОНТЕР* носіями зіставляваних ЛК;

4) концептуально-тематичний аналіз лексичних одиниць, що позиціонують концепт *ВОЛОНТЕР* у міжнародних, американських, українських і російських нормативно-правових документах².

III. Дискурс- і контент-аналізи дискурсу волонтерства в медійному просторі США, України і РФ за період повномасштабного вторгнення Росії в Україну (лютий 2022 р. – жовтень 2024 р.):

1) дискурс і контент-аналізи дискурсоутворювальної ролі концепту *ВОЛОНТЕР* у формуванні і трансформації наративного дискурсу в медійному просторі досліджуваних країн;

2) наративний дискурс-аналіз дискурсу волонтерства, зокрема аналіз комунікативних стратегій упровадження наративів різного рівня і динаміки їхніх змін під час російсько-української війни;

3) концептуально-тематичний аналіз з використанням результатів контент-аналізу концептуально-тематичних груп концепту *ВОЛОНТЕР*, які репрезентовані в наративах стратегічного й оперативного рівня;

4) зіставлення отриманих за результатами другого і третього етапів дослідження КТГ та їхнє наповнення за допомогою *зіставного методу і методу узагальнення*.

IV. Узагальнення результатів дослідження та висновки про лінгвокультурологічні особливості дискурсу волонтерства в досліджуваних ЛК із застосуванням *загальнонаукових методів аналізу, синтезу та узагальнення*.

Під час дослідження використані такі терміни:

² Нормативно-правові документи країни-агресорки досліджено з метою доведення деструктивної організації дискурсу волонтерства, спрямованої на залучення громадян РФ у захватницьких війнах.

ДИСКУРС ВОЛОНТЕРСТВА – соціальна практика і тип соціальної поведінки, що базується на принципах гуманності, безоплатності, неупередженості, довіри й впроваджує комунікативні стратегії альтруїстичної діяльності, добровільності, національної стійкості, соціальної активності.

КЛЮЧОВІ СЛОВА – слова, які користувач вводить у рядок пошуку пошуковика. Вони мають відображати основну думку й характер, за якими необхідно знайти ресурси з потрібною інформацією або документацією [193].

КОНЦЕПТУАЛЬНО-ТЕМАТИЧНА ГРУПА – «сукупність лексики різних частин мови, тематично пов'язаної з концептом визначеного концептуально-тематичного поля» [72].

ЛІНГВОКУЛЬТУРНИЙ КОД – «внутрішньо пов'язана система носіїв культурно-ціннісної інформації та установок, що формується в межах мов культури внаслідок культурної домовленості та репрезентує глибинне смислове поле культури» [173].

НАРАТИВ – «спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення в процесі стратегічних комунікацій з метою інформаційного впливу на цільову аудиторію» [137].

СТРАТЕГІЧНИЙ НАРАТИВ – «переконлива сюжетна лінія, сприймаючи яку, можна дійти висновків щодо причин виникнення певної соціально значущої ситуації та перспектив її розв'язання. Вони формуються на підставі уявлень та цінностей суспільстві, і пропонують інтерпретацію ситуації та підказують відповіді» [127, с. 104]. «Стратегічний наратив є основним контентним елементом всієї інформаційної (зокрема й пропагандистської) діяльності держави і на його утвердження в цільових аудиторіях (внутрішніх чи зовнішніх) і спрямовується діяльність усіх комунікативних можливостей держави» [36, с. 104].

ОПЕРАТИВНИЙ НАРАТИВ – тексти, наративи, які мають на меті спростувати наративи противника, поставити під сумнів його версію пояснення сучасної історії. Д. Дубов визначає це як «малі наративи» [36, с. 16].

КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ – «евристичне інтенціональне планування дискурсу для досягнення його учасниками кооперативного результату, ефективності» [109, с. 323].

Низку зазначених термінів, зокрема: *нарратив, стратегічний нарратив, оперативний нарратив* сьогодні в умовах гібридної війни активно використовують у сфері інформаційної безпеки міжнародні й українські безпекові інституції; вони визначені в доктринальних документах [35], що є свідченням прикладного спрямування лінгвістики.

Отже, методологічною основою дослідження дискурсу волонтерства в лінгвокультурологічному вимірі визнано комплексний підхід, що дозволяє звернутися до взаємодоповнювальних методів якісного та кількісного аналізів задля отримання вірогідних результатів.

Висновки до розділу 1

Ознакою сучасних лінгвістичних досліджень є зростання інтересу до дослідження лінгвістичних явищ крізь призму мовної особистості, ролі людини як носія суб'єктивних, соціокультурних, психологічних характеристик, її мисленнево-мовленневої та комунікативної діяльності.

Констатуємо, що дискурс до критичного дискурс-аналізу (Р. Водак, Т. ван Дейк та ін.) не лише відображає соціальну дійсність, а й активно її формує: створює ідентичності, структури влади, ідеології та ін. В нашому дослідженні розглядаємо дискурс як соціальну практику у взаємозв'язку із соціальним контекстом, у якому він виникає: соціальні чинники визначають форму та зміст дискурсивної події, а сама дискурсивна подія впливає на трансформацію і відтворення цих умов. Так, дискурс не лише є зумовленим соціальними обставинами, а й сам їх створює – він бере участь у формуванні соціальних ситуацій, знань, ідентичностей індивідів і груп, а також характеру взаємин між ними. Актуальними вважаємо такі складники дискурсу, як: мета;

мовець/адресант, слухач/адресат як суб'єкти дискурсу; комунікативна подія; контекстуальність; персоніфікованість; процесуальність; цілісність; ситуативність; канали передавання інформації.

Дискурс волонтерства – складне соціокультурне явище, що є об'єктом лінгвокультурологічного аналізу та визначається як соціальна практика і тип соціальної поведінки. Він базується на принципах гуманності, безоплатності, неупередженості, довіри й впроваджує комунікативні стратегії альтруїстичної діяльності, добровільності, національної стійкості, соціальної активності. Визначено, що він ґрунтується на чотирьох ключових комунікативних стратегіях: альтруїстичній діяльності, добровільності, національній стійкості та соціальній активності. Ці стратегії формують лінгвокультурний код, який забезпечує репрезентацію колективного досвіду в мові та закріплює нові мовні одиниці в ціннісно-смісловому просторі нації.

Проаналізовано еволюцію дискурсу волонтерства у світовому та українському контекстах, визнано його полікомпонентність і здатність адаптуватися до соціокультурних змін. Історична ретроспектива функціонування дискурсу волонтерства демонструє його трансформацію від локальних виявів філантропії до глобального явища, здатного забезпечувати соціальну згуртованість і національну безпеку. *ДИСКУРС ВОЛОНТЕРСТВА* розглядаємо як соціальну практику і тип соціальної поведінки, що базується на принципах гуманності, безоплатності, неупередженості, довіри й впроваджує комунікативні стратегії альтруїстичної діяльності, добровільності, національної стійкості, соціальної активності.

Визначаємо, що лінгвокультурологічний підхід до дослідження концептів ґрунтується на розумінні мови як засобу вираження культурно зумовлених знань, уявлень і цінностей, що втілюються в концептах як ментальних мовних утвореннях. У цьому контексті концепт розглядаємо як елемент лінгвокультурної картини світу, що має поняттєвий, образний і ціннісний компоненти.

РОЗДІЛ 2

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ *ВОЛОНТЕР* У ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ США, УКРАЇНИ ТА РФ

2.1. Етимологічний і семантичний аналіз лексеми-вербалізатора концепту *ВОЛОНТЕР* в англійській, українській і російській мовах

Концепт *ВОЛОНТЕР* представлений у лінгвокультурах США, України і РФ, але особливості його інтегрування і репрезентації в концептуальних картинах світу носіїв досліджуваних мов мають свою специфіку. Позалінгвальні складники знаходять своє відображення в мові як складника формування когнітивної картини світу її користувача, так і питання мовної безпеки як частини національної безпеки країни [28].

Аналіз етимологічних словників [202; 217; 220; 221; 223] продемонстрував, що лексема *волонтер/volunteer* як похідна від *voluntary* вперше зафіксована у французькій мові (фр. *voluntaire*) та іменувала людину, яка за власним бажанням доєдналася до війська або до релігійної місії. Лексична одиниця *voluntaire* походить від латинського прикметника *voluntaries* – ‘за власним бажанням’ або іменника *voluntas* – ‘бажання, воління’.

VOLUNTARY (adj) – proceeding from or subject to the will, hence ‘done of one's own free choice without external constraint’, late 14c., *voluntarie*, from Anglo-French *voluntarie* (Old French *voluntaire*) and directly from Latin *voluntarius* ‘willing, of one's free will’, from *voluntas* ‘will’, from the ancient accusative singular present participle of *velle* ‘to wish’ (will). Originally of feelings, later also of actions (mid-15 c.). Related: voluntarily. Also in Middle English *voluntarious* ‘proceeding from the will’ [220].

VOLUNTEER (n) – one who offers himself of his own free will, as for military service. – F. *volontaire*, fr. L. *voluntarius*. Derivatives: *volunteer*, adj. and tr. v., *volunteerly*, adv. [222].

ВОЛЬОНТЕР – SovUk. волонтер, AmUk. волонтир ‘volunteer’, ModUk.; BRu. валанцер, Ru. волонтер, (in 1731: волентир). – Deriv. волонтерський. – Subst. доброволець, охотний вояк, охотник. From Fr. *volontaire* ‘ts’ (Lat. *voluntarius*) [203, с. 282].

ВОЛОНТЕР – франц. *volontaire* ‘добровольный; волонтер’ заимствовано в XIV в. в форме *volontaire* из лат. *voluntarius* ‘волонтер, добровольный’; лат. *voluntaries* в субстантивированном знач. ‘волонтер, доброволец – о солдатах’, прил., образованное от сущ. *voluntas* ‘добрая воля’, ‘сильное желание’. В начале XVIII в. слово, одновременно употреблялось в формах *валентир*, *волунтер*, *волунтир*, *волентир*, заимствованных, вероятно, из англ. *volunteer* [254, с. 151].

В англійській мові лексему *volunteer* фіксують у другій половині XVII ст. Вона має значення, тотожне з французькою мовою – ‘людина, котра добровільно погоджується на виконання військової служби, готова добровільно приєднатися до війська для захисту країни’ [217; 223; 227; 228].

Мілітарне значення лексеми *volunteer* – ‘той, хто вступає на будь-яку службу з власної волі’ в англійській мові вперше зафіксоване в 1630 р. на позначення цивільних чоловіків, які в період громадянської війни у Британії (*the British Civil Wars, 1639 – 1652 p.p.*) приєднувалися до міліції. У XVIII ст., у період Семирічної війни (*the Seven Years' War*), *volunteers* (волонтерами) називали ірландських лоялістів (*Ulster loyalists volunteer*), які формували загони самооборони, що потім приєдналися до йоменських (*Yeomanry*) загонів британської армії [138, с. 217 – 220]. За даними «Історичного тезауруса англійської мови» лексема *volunteer* у XVII ст. використовувалась і на позначення людей, які приєднувалися за власним бажанням до війська –

‘військовослужбовець’/‘що стосується до військової організації’/‘у збройних силах/воїн-мореплавець’ (‘soldier/ pertaining to military organization’/‘in armed forces’/‘Seafaring warrior’) [222].

Прикметникова форма *volunteer* зафіксована в мілітарному вжитку з 1640 р. під час громадянської війни в Англії, пізніше – у США на позначення підрозділів, сформованих із цивільних громадян, на протипагу регулярним військам.

Згідно з «Етимологічним словником англійської мови» (*Etymological dictionary of the English language*) В. Скитса лексема *volunteer* використовувалася на позначення особи, яка служить безоплатно і без примусу:

VOLUNTEER (n) – ‘той, хто служить без оплати або примусу’ (‘one that serves without pay or compulsion’) [228, с. 690].

«Оксфордський етимологічний словник англійської мови» (*Oxford Dictionary of English Etymology*) А. Бомхарда тлумачить лексему *volunteer* як похідну від *voluntary* – ‘залежно від вільного вибору’ (depending on free choice) і таку, що має значення ‘той, хто добровільно пропонує свої послуги’ (‘one who voluntarily offers his services’) [217, с. 986].

У «Великому етимологічному словнику англійської мови» (*Comprehensive Etymological Dictionary Of The English Language*) Е. Кляйна зафіксовано прикметник *voluntary*, що етимологічно пов’язаний з французьким *voluntas* – ‘will’/‘бажання’ і давньоанглійським дієсловом *willan* – ‘to will’/‘бажати’:

VOLUNTARY – це 1) ‘здійснюється за власним вибором’ (‘done by one’s own free choice’); 2) ‘контролюється волею’ (‘controlled by the will’) [223, с. 874].

Лексема *volunteer* у словнику зафіксована на позначення того, хто пропонує себе з власної волі для військової служби (‘one who offers himself of his own free will, as for military service’) [223, с. 874]. Репрезентовано похідні форми *volunteerly* (на добровільних засадах), *to volunteer* (стати волонтером).

В «Етимологічному онлайн-словнику» (*The Online Etymology Dictionary*) Д. Харпера зазначено, що лексема *volunteer* походить від

французького *voluntaire* – ‘one who offers himself for military service’, ‘one who volunteers’, має похідну форму прикметника *voluntary*, від латинського *voluntarius* (англ. *voluntary*) – ‘of one’s free will’ [221].

В «Оксфордському словнику англійської мови» (*Oxford English Dictionary*), який є найбільшим історичним словником англійської мови і складається з 500 тис. слів і словосполучень, зафіксовано декілька значень лексеми *volunteer*:

VOLUNTEER: 1) ‘one who voluntarily offers or enrolls himself for military service, in contrast to those who are under obligation to do so’/ ‘той, хто добровільно пропонує або записується на військову службу, на відміну від тих, хто зобов’язаний це робити’; 2) ‘a member of an organized military company or force, formed by voluntary enrolment and distinct from the regular army’/ ‘член організованої військової компанії або сили, сформованої шляхом добровільного набору відмінної від регулярної армії’; 3) ‘one voluntarily serving in the Navy’/ ‘той, хто добровільно служить на флоті’; 4) ‘one who voluntarily offers his or her services in any capacity’; ‘one who of his or her own free will takes part in any enterprise’/ ‘той, хто добровільно пропонує свої будь-які послуги’; ‘той, хто з власної волі бере участь у будь-якому підприємстві’ [225].

У словнику подано похідні форми від лексеми іменника *volunteer*: 1) дієслово *volunteer* – а) ‘запропонувати щось зробити з власної волі’ (‘to offer of one’s own accord to do something’); б) ‘добровільно проходити військову службу, зокрема й в особливих випадках’ (to undertake military service voluntarily, esp. on a special occasion); в) ‘призначити або зобов’язати (іншу особу) до певної діяльності, як правило, без її згоди’ (‘to assign or commit (another) to a particular undertaking, typically without his or her consent’); 2) прикметники *volunteer* – ‘з доброї волі’ (‘goodwill’)/ і *all-volunteer* – ‘складається повністю з волонтерів; керується повністю волонтерами’ (‘consisting wholly of volunteers; run entirely by volunteers’) [225].

У «Словнику англійської мови Collins» (*Collins English Dictionary*) лексема *volunteer* представлена формою іменника і дієслова, які демонструють немілітарне і мілітарне значення:

VOLUNTEER (n) – 1) *неміл.* ‘someone who does work without being paid for it, because they want to do it’ (‘той, хто виконує роботу без оплати, тому що хоче це робити’); 2) *неміл.* ‘someone who offers to do a particular task or job without being forced to do it’ (‘той, хто пропонує виконати певне завдання або роботу без примусу’); 3) *міл.* ‘someone who chooses to join the armed forces, especially during a war, as opposed to someone who is forced to join by law’ (‘той, хто вирішив вступити до збройних сил, особливо під час війни, на відміну від того, хто змушений вступити до них згідно з законом’);

VOLUNTEER (verb) – 1) ‘do something, you offer to do it without being forced to do it’ (‘зробити щось, що ви пропонуєте зробити без примусу’), 2) ‘tell someone something without being asked’ (‘розповісти комусь щось, коли вас про це не просять’); 3) ‘to enlist voluntarily for military service’ (‘добровільно вступити на військову службу’) [218].

У словнику фіксуємо варіанти лексеми *volunteer* в інших мовах світу, для української мови пропонується варіант *волонтер*, для російської – *доброволец* (додаток Б, скріншот 1).

В Американській енциклопедії (*Encyclopedia Americana*) зафіксовано мілітарне значення лексеми *volunteer*:

VOLUNTEER: a person who enter military service of their own free will and not by constraint or compulsion. In the United States, especially during the Civil War, volunteers included solders of all bodies other than the regular army, but practically governed by the same laws when in service. In general, the army of volunteers comprises to all intents and purposes, (1) the regular unpaid forces of the State militia which when called into actual service receive pay from the government and are subject to the rules and articles of war. and (2) that class of troops which may from time to time

be raised by Congress on occasions of national emergency (особи, які вступають на військову службу за власним бажанням, а не з примусу [219, с. 180].

У Сполучених Штатах, особливо в період громадянської війни, добровольцями вважали солдатів усіх структур, окрім регулярної армії, але під час служби вони керувалися тими ж законами. Загалом армія добровольців складається, за всіма намірами і цілями, з (1) регулярних неоплачуваних сил державної міліції, які, будучи призваними на службу, отримують заробітну платню від уряду та підпорядковуються правилам і законам війни, і (2) того класу військ, який час від часу може скликати Конгрес у випадках надзвичайних ситуацій у країні).

Отже, в англійській мові лексему *volunteer* зафіксовано у другій половині XVII ст. Під час історичних подій лексема набула мілітарного значення. У процесі історичного розвитку і соціально-політичних процесів відбулися зміни, які зумовили виникнення нових немілітарних значеннєвих компонентів лексеми, зокрема: 1) неміл. 'someone who does work without being paid for it, because they want to do it' ('той, хто виконує роботу без оплати, тому що хоче це робити'); 2) неміл. 'someone who offers to do a particular task or job without being forced to do it' ('той, хто пропонує виконати певне завдання або роботу без примусу') [217]. У сучасній англійській мові лексема *volunteer* репрезентує як мілітарне, так і немілітарне значення, має розвинуті словотвірну й семантичну парадигми, що свідчить про актуальність лексеми в дискурсивних практиках англійськомовного соціуму.

В українській мові запозичення *волонтер* уперше зафіксовано в XVIII ст. До цього періоду зазначеного слова в українській мові не було. Це підтверджує й історичний словник української мови Є. Тимченка [203], який побудований на матеріалі близько 400 пам'яток староукраїнської писемності і охоплює понад 10 тис. слів книжної української мови з XIV до XVIII ст. Лексема запозичена із французької мови та мала кілька форм, зокрема, *волентір/волунтір/*

валентір/волунтер, на позначення осіб, які добровільно приєдналися до війська. В українській мові до появи іншомовної лексеми *волонтер* існували українські відповідники на позначення цивільних осіб, які за власним бажанням виконували дії на користь інших, а саме: *охотник* – «той, хто добровільно зголошується на виконання чого-небудь» [203]; *охочий* – «найнятий, волонтер» [32; 200] та *доброволець* – «волонтер-охотник», що позначала осіб, які добровільно приєднувалися до війська [201].

В «Етимологічному словнику української мови» Я. Рудницького зафіксовано лексему *вольонтер*.

ВОЛЬОНТЕР – SovUk. волонтер, AmUk. волонтир ‘volunteer’, ModUk.; BRu. валанцер, Ru. волонтер, (in 1731: волентир). – Deriv. волонтерський. – Subst. доброволець, охотний вояк, охотник. *From Fr. volontaire ‘ts’ (: Lat. voluntarius)* [203, с. 282].

Це варіант лексеми *волонтер*, що походить від французького *voluntaire* й етимологічно пов’язана з лексемами інших індоєвропейських мов, а саме: англійським *volunteer*, російським *волонтер*, білоруським *валанцер*. Зафіксовано похідний прикметник *волонтерський*, і синоніми *доброволець*, *охотний вояк*, *охотник*.

Згідно з «Етимологічним словником української мови» за редакцією О. Мельничука [202] лексема *волонтер* є запозиченням із французької мови *voluntaire* – ‘добровільний, доброволець’, яке походить із латинського *voluntaries*, утвореного від *viluntas* – ‘воля’. Етимологічно вона пов’язана з лексемами інших індоєвропейських мов, а саме: російським *волонтер*, білоруським *валанцер*, польським *wolontariusz*, болгарським *волонтер*, македонським *волонтер*, словенським *volonter*, чехословацьким *volonter*. Архаїчною формою вважається *волентир*, яка можливо зумовлена впливом таких форм, як *командир*, *кірасір*.

Лексему *волонтир* – ‘волонтер’ зафіксовано в «Словнику української мови» Б. Грінченка, де вона має мілітарні ознаки: «*Було тут військо волонтирі, то всяких юрбиця людей. Котл. Ен. IV. 56*» [211]. У словнику репрезентовано лексему-синонім *охотник* – ‘доброволець, волонтер’ та її похідну форму *охотний* – ‘добровільний, бажаючий’ [211].

Мілітарне значення лексеми *волонтер* із ремаркою ‘застаріле’ представлено у словнику української мови під редакцією І. Білодіда [213, с. 755] й у «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» В. Бусела:

ВОЛОНТЕР – той, хто встав на військову або іншу державну службу за власним бажанням; доброволець [199, с. 201].

Словник надає похідні форми від лексеми *волонтер* – іменник *волонтерство* «у міжнародному праві – участь добровольців – іноземних громадян у воєнних діях на боці жертв агресії або народу, що веде збройну боротьбу за свободу і незалежність проти іноземного гноблення» [199, с. 201].

У словнику фіксуємо лексему-синонім *доброволець*, репрезентовану двома значеннями: 1) мілітарним – ‘той, хто вступає в армію з власного бажання, добровільно’; 2) немілітарним – ‘той, хто за власної волі береться за виконання певних обов’язків [199, с. 307].

Набуття лексемою *волонтер* нового немілітарного значення представлено в «Словнику української мови» в 20 томах під редакцією В. Русанівського:

ВОЛОНТЕР – той, хто добровільно бере участь у якійсь соціально важливій справі (переважно новій, важкій чи небезпечній для життя); доброволець [212, с. 266 – 267].

У словнику подано похідні форми від лексеми *волонтер* – прикметник *волонтерський* – ‘той що стосується волонтерства або волонтера’, й іменник *волонтерство* – «1) одна з форм масового демократичного руху в світі, заснована на добровільній благодійній діяльності громадян у галузі охорони здоров’я, освіти і культури; 2) діяльність, заняття волонтерів» [212, с. 267]. У

лексикографічному джерелі вперше зафіксовано форму фемінітиву *волонтерка* як похідну від *волонтер*. Фемінітив *волонтерка* представлено в «Словничку фемінітивів для пресофіцерів та пресофіценок територіальних управлінь Державної служби України з надзвичайних ситуацій». Таку форму рекомендують для вживання пресофіцерам та пресофіцерам ДСНС України як маркер активної участі українських жінок у всіх суспільних процесах і закріплення концепту *ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ* в мовній свідомості нації [214].

Мілітарне і немілітарне значення зафіксовано в «Словнику іншомовних слів» С. Бибика:

ВОЛОНТЕР – 1) доброволець військової служби. *Загони волонтерів. Записатися у волонтери. Стати волонтером;* 2) той, хто добровільно бере участь в якійсь справі (новій, важкій, небезпечної для життя). *Волонтери благодійного закладу. Волонтери Червоного Хреста* [198].

Отже, в українській мові лексема *волонтер* є запозиченням із французької мови та етимологічно пов'язана з лексичними одиницями інших індоєвропейських мов. Вона пройшла кілька етапів семантичного розвитку: 1) особа, яка добровільно приєднувались до війська; 2) особа, яка встала на військову або іншу державну службу за власним бажанням; 3) особа, яка добровільно бере участь у якійсь соціально важливій справі. Лексема не набула розгалуженого синонімічний ряду (*волонтер – доброволець*). Наявність у словниках фемінітива *волонтерка* свідчить про актуальність концепту *ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ* у мовній свідомості громадян й розбудову гендерночутливого дискурсу як виміру демократичного суспільства.

У російській мові лексема *волонтёр* уперше зафіксована в XVIII ст. як запозичення з французької мови *voluntaire* – ‘той, хто поступив на військову службу за власним бажанням, доброволець’ і має форми *волентір/волонтёр*.

В енциклопедичному словнику Ф. Брокгауза представлено мілітарне значення лексеми *волонтер*:

ВОЛОНТЁР – добровольно поступающий на военную службу охотником или вольноопределяющимся [238].

Аналіз етимологічних словників російської мови, а саме «Етимологічного словника російської мови» О. Преображенського [250], «Етимологічного словника російської мови» М. Фасмера [253], «Етимологічного словника російської мови» Г. Крилова [243], «Етимологічного словника російської мови» М. Шанського [254] показав, що лексема *волонтёр* представлена тільки в двох словниках і має мілітарне значення ‘солдат-доброволець’.

ВОЛОНТЁР – ‘солдат-доброволець’, *стар.* волентир, волунтер; первое из *франц.* volontaire, от *лат.* Voluntarius [253, с. 342].

ВОЛОНТЁР – *франц.* volontaire ‘добровольный; волонтёр’ заимствовано к XIV в. в форме volontaire из *лат.* voluntarius ‘волонтёр, добровольный’; *лат.* voluntaries в субстантивированном знач. ‘волонтер, доброволец – о солдатах’, прил., образованное от сущ. voluntas ‘добрая воля’, ‘сильное желание’. В начале XVIII в. слово одновременно употреблялось в формах *валентир, волунтер, волунтир, волентир*, заимствованных, вероятно, из *англ.* volunteer [254, с. 151]

Етимологічно російська лексема *волонтёр* пов’язана з лексемами інших індоєвропейських мов, а саме українською *волонтер*, білоруським *валанцер*, польським *wolontariusz*, болгарським *волонтер/волентир*, словенським *volonter*.

У «Великому академічному словнику російської мови» наряду з мілітарним значенням лексеми *волонтёр* представлено і немілітарне значення:

ВОЛОНТЁР – 1) *мил.* ‘тот, кто поступил на военную службу по собственному желанию, доброволец представлен’; 2) ‘тот, кто добровольно принимает участие в деле (мил. тот, кто поступил на военную службу по собственному желанию, доброволец представлен’; 3) ‘тот, кто добровольно принимает участие в деле’ [240].

У словнику репрезентовано похідні форми – прикметник *волонтёрский* і фемінітив *волонтёрка*.

У процесі історичного розвитку в РЛК лексема *волонтер* набула нового значення – ‘людина, яка бере участь у діяльності некомерційного об’єднання або іншої діяльності, що розвиває суспільний інтерес, у свій вільний час без грошової винагороди. У «Стислуому словнику громадянського суспільства» зафіксовано:

ВОЛОНТЕР – человек, который участвует в деятельности некоммерческого объединения или другой деятельности, развивающей общественный интерес, в свое свободное время без денежного вознаграждения [244, с. 5].

Аналіз національного корпусу російської мови дозволив зафіксувати, що разом з лексемою *волонтер* активно використовується синонім *доброволец*, який є більш уживаним (348 прикладів у 259 текстах) порівняно з лексемою *волонтер* (92 приклади у 62 текстах) і поєднує в собі як мілітарне, так і немілітарне значення [241]. Проте у «Словнику синонімів російської мови» не подано лексеми *волонтер* і *доброволец* як синоніми [242]. Розглядаємо їх як квазісиноніми.

У «Словнику військових термінів» А. Плехова [249] і «Военно-юридичному енциклопедичному словнику» за редакцією А. Кудашкіна [239] лексеми *волонтер* немає. Проте наведена лексема *доброволец*, яка є російським відповідником запозичення *волонтер*:

ДОБРОВОЛЕЦ – лицо, добровольно поступившее в действующую армию одной из воюющих сторон. Согласно V Гаагской конвенции 1907 г. Если отдельное лицо добровольно вступает в армию одного из воюющих государств, то оно утрачивает статус лица нейтрального государства. С точки зрения современного международного права действия добровольца будут правомерными, если он вступает в ряды вооруженным сил, ведущих войну в защиту государства, гражданином которой он является [239, с. 74].

ДОБРОВОЛЕЦ – лицо, добровольно поступившее на военную службу на определенный срок или на период войны. В странах, борющихся за свободу и

независимость и защищающих завоевания социализма, мотивами добровольного поступления на военную службу являются патриотизм, любовь к родине и народу, готовность к борьбе за его интересы. В ряде капиталистических государств лиц, поступающих на военную службу по контрактам, также называют добровольцами, но, по существу, это наемники, нередко набираемые из деклассированных элементов [249, с. 90].

Проведений аналіз свідчить, що в російську мову лексема *волонтёр* була запозичення з французької мови, поєднуючи мілітарне і немілітарне значення. Відсутність похідних форм свідчить про обмеженість використання лексеми *волонтёр* у РЛК. Зафіксовано форму фемінітива *волонтёрка*, проте вона не набула активного використання в російській мові. Разом з лексемою *волонтёр* зафіксовано активне використання російського квазісиноніма *доброволец* на позначення людини, яка за власним бажанням бере участь у певній соціально важливій справі, так і людини, яка приєдналася до війська і проходить військову службу. Представлена в словниках форма *добровольчество* має мілітарне значення – ‘один зі способів комплектування особового складу збройних сил, що передбачає добровільне залучення до їхніх лав добровольців’.

Отже, лексема *волонтер/volunteer* в англійській, українській та російській мовах є запозиченням із французької мови з мілітарним лексичним значенням – ‘той, хто добровільно пропонує або записується на військову службу, на відміну від тих, хто зобов’язаний це робити’ або ‘той, хто поступив на військову службу за власним бажанням, доброволець’. У процесі історичного розвитку в лексеми з’явився новий значеннєвий компонент, спільний для трьох лінгвокультур – ‘той, хто добровільно пропонує або записується на військову службу, на відміну від тих, хто зобов’язаний це робити’ або ‘той, хто поступив на військову службу за власним бажанням, доброволець’. Ознакою сучасної англійської мови є часткове збереження мілітарного значення, форма фемінітива не зафіксована. Це зумовлено тим, що в англійській мові немає граматичних маркерів категорій

роду. В українській ЛК зафіксовано іменник жіночого роду – *волонтерка*, що є маркером актуальності для мовної свідомості українців концепту *ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ*. У російській ЛК лексема *волонтёр* має квазісинонім *доброволец*, який є маркером мілітаризації дискурсу волонтерства в РФ.

2.2. Інтерпретативний аналіз асоціацій сприйняття стимулу *волонтер* носіями лінгвокультур США, України, РФ

Дослідження здійснено на матеріалі результатів асоціативного експерименту, проведеного серед носіїв української мови, і даних асоціативних словників та словників синонімів досліджуваних мов – англійськомовних [229; 231], українськомовних [207] та російськомовних [252], що подають асоціативні й синонімічні ряди лексеми-вербалізатора *волонтер/volunteer*.

В англійськомовних асоціативних словниках репрезентовано розгорнуту систему асоціацій на лексему *volunteer*, розподілених за частинами мови (додаток В, скриншот 3). Так, Мережа словесних асоціацій (*Word Association Network*) [230] пропонує асоціації до лексеми *volunteer*, які представлені трьома групами:

1) іменники: *conscription, Yeomanry, militia, infantry, regiment, outbreak, fundraising, firefighter, ambulance, Boer, YMCo, battalion, hospice, corps, recruit, rifleman, outreach, contingent, grenadier, internship, brigade, commando, cavalry, adjutant, orphanage, army, parachute, charity, chaplain, cadre, territorial, detachment, legion, assist, artillery, lieutenant, cadet, rescue, nurse, organization, war, colonel, helping, clinic, helper, Katrina, mentor, guards, serving, deserter, Mexican, bolshevik, service, veteran, enterprise, rank, royal, aid, medic, scout, soldier, training, officer, IRA, fireman;*

2) прикметники: *unpaid, enlisted, non-profit, overseas, legion, expeditionary, charitable, service, homeless, reserve, forlorn, voluntary, regimental, needy,*

disadvantaged, humanitarian, confederate, civil, civic, community, contingent, Crimean, patriotic, trained;

3) дієслова: *staff, enlist, muster, mentor, mobilize, recruit, donate, assist.*

Розвинута морфологічна система асоціацій на стимул *volunteer* є свідченням сформованої концептуальної парадигми й відповідно активного використання концепту *ВОЛОНТЕР* у комунікаціях носіїв ЛК США: група асоціацій-іменників репрезентують: суб'єкти мілітарної дії (*lieutenant, cadet, contingent, grenadier*); об'єднання суб'єктів мілітарної дії (*legion, regiment, brigade, army*); організації, які залучають волонтерів (*hospice, corps, clinic*); субстантивована дія (*training, fundraising*). Група прикметників презентує приналежність до певного напрямку (*regimental, regimental, community, legion*), характеристику діяльності (*unpaid, non-profit, overseas, charitable*).

Актуальність концепту *ВОЛОНТЕР* для ЛК США підтверджують і дані графічного онлайн-словника *Visuwords* [229], який використовує базу даних WordNet Принстонського університету, представляє систему асоціацій на стимул *volunteer* у вигляді нейронної мережі, у якій слова розподілені за частинами мови і визначені деривати від лексеми *volunteer* (скріншот 2.2.1). У словнику подано значення представлених лексем (додаток В, скріншоти 1, 2).

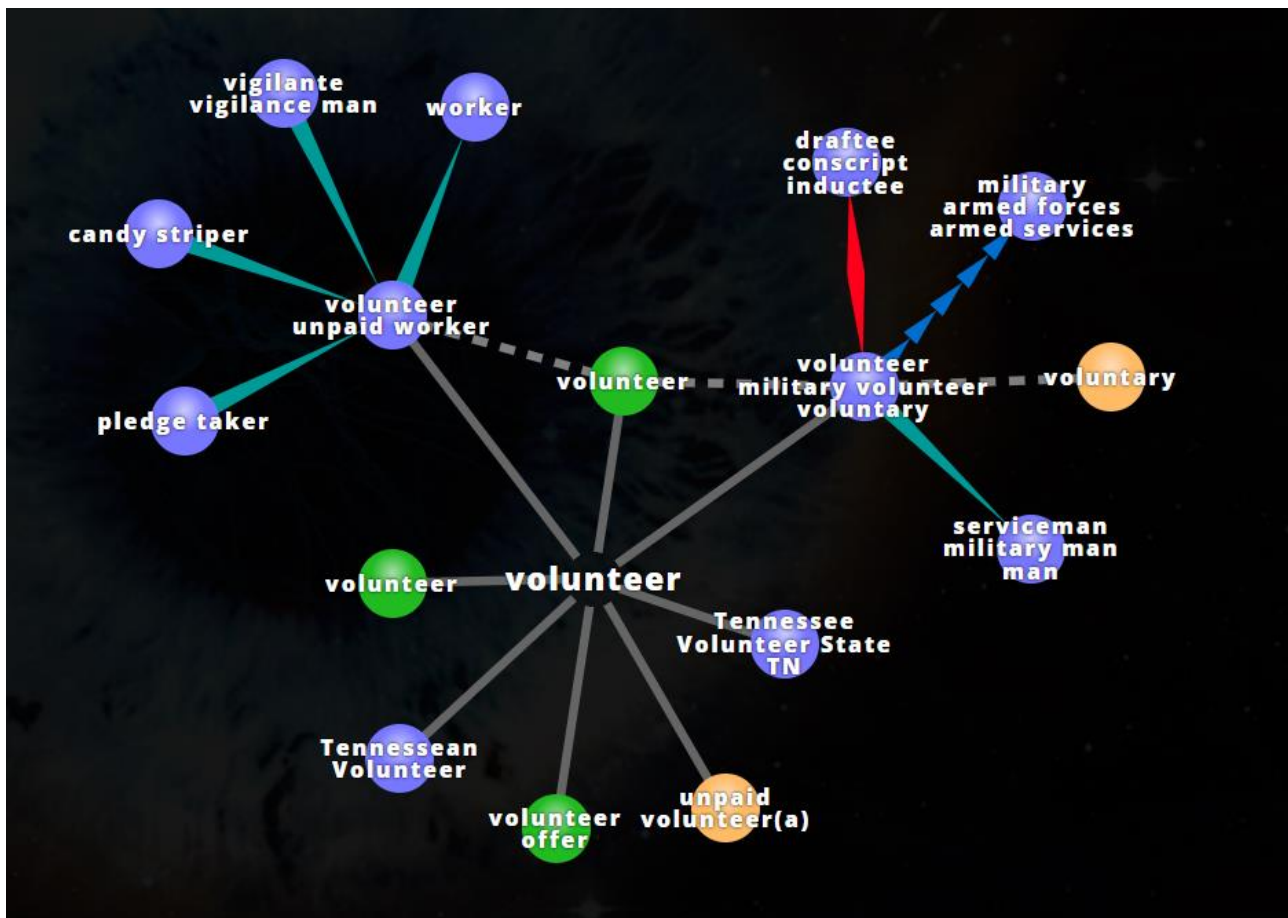
Систему асоціацій на стимул *volunteer* у графічному онлайн-словнику *Visuwords* (скріншот 2.2.1.) представлено двома концептуально-тематичними групами (далі – КТГ):

1. КТГ «Волонтер, безоплатна робота» (*volunteer, unpaid worker*): *worker, vigilante, vigilance man, candy striper, pledge taker.*

2. КТГ «Волонтер, військовий доброволець, добровільний» (*volunteer, military volunteer, voluntary*): *serviceman, military man, man, voluntary, military, armed forces, armed services, draftee, inductee, conscript.*

Тезаурус «Merriam Webster» пропонує синонімічний ряд лексеми *волонтер/volunteer*: *recruit, draftee, selectee, rookee, conscript, inductee*, де

представлено як мілітарне (*draftee, recruit, selectee, conscript*), так і немілітарне значення (*rookie, inductee*) [224].

Скриншот 2.2.1. Система асоціацій на стимул *volunteer* від графічного онлайн-словника *Visuwords*

Оксфордський словник (*Oxford English dictionary*) [226, с. 478] представляє три групи синонімічних рядів:

1) *volunteer* (дієсл.): 1) *volunteered my services: offer, tender, proffer, put forward, put up, venture*; 2) *offer one's services, present oneself, make oneself available, come forward. opposites withdraw*;

2) *voluntary* (прикм.) *work: unpaid, unsalaried, for free, without charge, for nothing, honorary*;

3) *voluntarily* (присл.): *of one's own free will, of one own volition, by choice, by preference, spontaneously, willingly, readily, freely*.

У Словнику Макмілан (*Macmillan Dictionary*) [230] зафіксовано три ряди синонімів:

1) *volunteer* (імен.): *charity worker, unpaid worker, nonprofessional, enlistee, recruit;*

2) *volunteer* (прикм.): *of volunteers, by volunteers, unpaid, voluntary, nonprofessional;*

3) *volunteer* (дієсл.): *offer willingly, offer, express willingness, step forward, take on a task willingly, place at one's disposal, be at one's service.*

Представлені слова-реакції на лексему-стимул *volunteer* / *волонтер* в Мережі словесних асоціацій (*Word Association Network*) [231] і графічному онлайн словнику *Visuwords* [229], синонімічні ряди лексеми *волонтер* / *volunteer* в Оксфордському словнику (*Oxford English dictionary*) [226] і тезуарусі «*Merriam Webster*» [224] розподілено за вісьмома КТГ:

1. КТГ «Стосується війська»: *enlistee, conscription, Yeomanry, infantry, regiment, recruit, rifleman, grenadier, internship, brigade, commando, cavalry, adjutant, draftee, selectee, artillery, lieutenant, cadet, officer, IRA, legion, war, colonel, battalion, scout, soldier, contingent, parachute; outbreak, mobilize, army, enlisted, regimental, confederate, legion, expeditionary, to recruit, to enlist, serviceman, military man, man, voluntary, military, armed forces, armed services, inductee, conscript.*

2. КТГ «Суб'єкт немілітарної волонтерської діяльності»: *charity worker, rookee, inductee, unpaid worker, nonprofessiona, pledge taker.*

3. КТГ «Рятування»: *fireman, firefighter, rescue, militia, guards, assist, vigilante, vigilance man.*

4. КТГ «Стосується медицини»: *ambulance, nurse, medic, clinic, hospice, outreach, candy striper.*

5. КТГ «Допомога нужденним»: *fundraising, orphanage, charity, non-profit, charitable, aid, helping, helper, mentor, of one's own free will, of one own volition, by choice, by preference, spontaneously, willingly, readily, freely.*

6. КТГ «Отримувачі волонтерської допомоги»: *Boer, homeless, community, needy.*

7. КТГ «Ціннісні основи волонтерства»: *patriotic, humanitarian, civic, unpaid, voluntary, unpaied, unsalaried, for free, without charge, for nothing, honorary.*

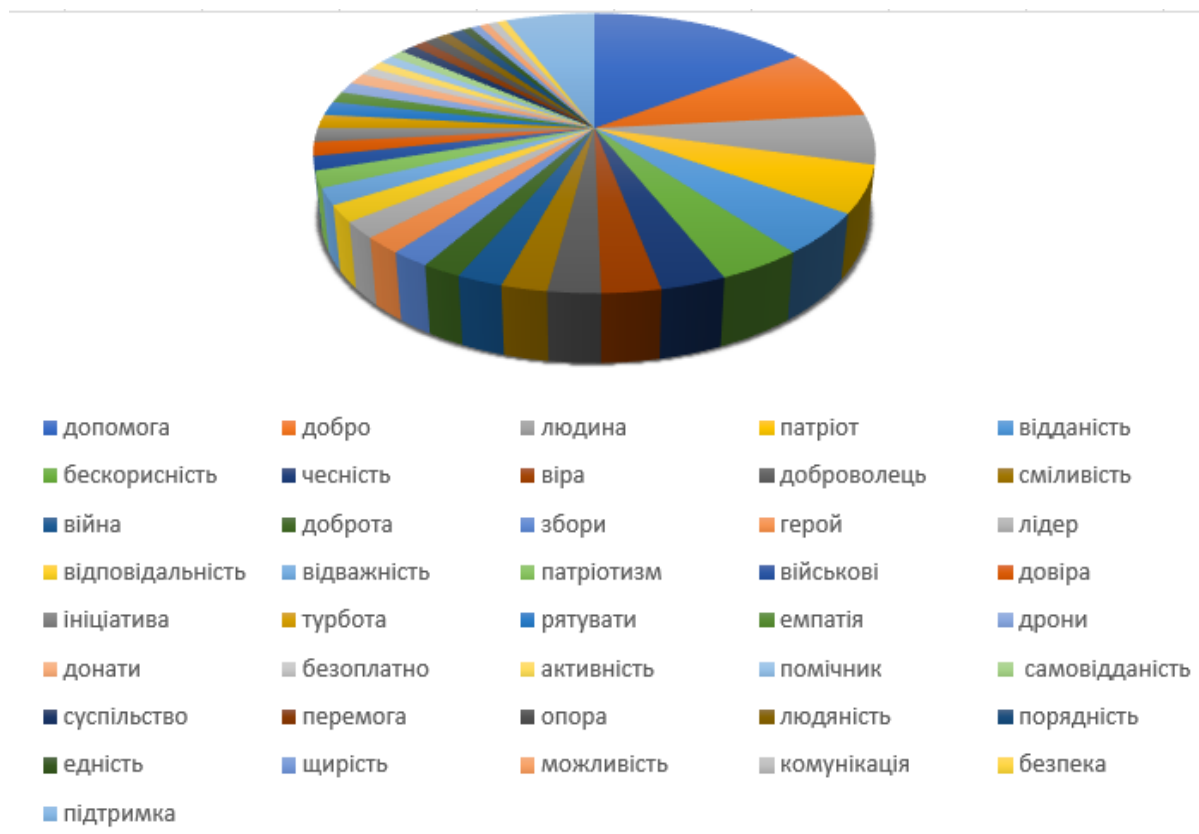
8. КТГ «Дії суб'єкта волонтерської діяльності»: *offer, tender, proffer, put forward, put up, venture, offer one's services, present oneself, make oneself available, come forward. opposites withdraw, staff, muster, mentor, donate, assist, take on a task willingly, place at one's disposal, be at one's service.*

Численними є КТГ «Стосується війська», КТГ «Допомога нужденним» і КТГ «Дії суб'єкта волонтерської діяльності», що свідчить про чітке розуміння сутності волонтерської діяльності в суспільстві. Специфікою асоціативного поля носіїв ЛК США є наявність КТГ зі значенням «Рятування» (*fireman, firefighter, rescue, militia, guards, assist, vigilante, vigilance man*) і «Стосується медицини» (*ambulance, nurse, medic, clinic, hospice, outreach, candy striper*), які відображають культурно-історичні особливості волонтерства в ЛК США – залучення волонтерів до ліквідації пожеж, охорони порядку, надання медичної допомоги постраждалим і нужденним.

В «Українському асоціативному словнику» [207] стимул *волонтер* не зафіксовано, проте лексему *волонтер* представлено як реакцію на стимул *волевиявлення; добродій; дружній; милосердя*. У джерелі [207, с. 23] зафіксована реакція на стимул *охочий*. Об'єктивним буде зіставлення лексем *охочий* і *волонтер*, так як вони подані в словниках як синоніми. На стимул *охочий* отримано 339 реакцій (212 реакцій реципієнтів чоловічої статі і 127 – жіночої статі). Серед цих асоціацій лише п'ятнадцять реакції можна вважати опосередкованими реакціями на стимул

волонтер, зокрема: бажання 6; бажаний до чогось 4; добровільний; доброволець; ентузіазм; ентузіаст; заохочений.

З метою отримання більш повних даних щодо позиціювання концепту *ВОЛОНТЕР* проведено асоціативний експеримент, у якому взяли участь 104 особи віком від 18 до 50 років. Опитування проводили за допомогою Гугл форми, що надало змогу автоматизовано обробити отримані дані. За його результатами визначено 312 реакції на стимул *волонтер* (скріншот 2.2.2): *допомога (47), добро (26), підтримка (19), людина (18), патріот (17), відданість (15), безкорисність (13), чесність (10), віра (9), доброволець (8), сміливість (7), війна (7), доброта (6), збори (6), герой (6), лідер (6), відповідальність (6), відважність (6), патріотизм (6), військові (5), довіра (5), надія (5), ініціатива (5), турбота (5), рятувати (5), емпатія (4), дрони (4), донати (4), безоплатно (3), активність (3), помічник (3), самовідданість (3), суспільство (3), добровільність (3), перемога (3), опора (3), людяність (3), порядність (3), єдність (2), щирість (2) комунікація (2), безпека (2), можливості (2).*

Скриншот 2.2.2. Реакції на стимул *волонтер* за результатами асоціативного експерименту

Під час дослідження даних синонімічних словників української мови доведено, що синоніми до лексеми *волонтер* представлені тільки в «Практичному словнику синонімів української мови» С. Караванського [206, с. 61] – *волонтер* – *доброволець*, і в «Словнику синонімів української мови», зокрема [209]:

ВОЛОНТЕР – доброволець [206, с. 61].

ВОЛОНТЕР – доброволець (той, хто за власним бажанням береться за виконання чогось, зокрема йде до війська), охочий, охотник, заст.; волонтер заст. (на військовій службі). *Повернувся з Європи старший син Івась, котрий пішов в армію добровольцем (О. Бердник); З багатьох охочих ми відібрали для прикриття десять чоловік, переважно гарних кулеметників (В. Козаченко); Ми залишили кількох охотників на правдиву смерть, самі ж подалися очеретами вбік*

і вчасно вискочили з мішка (Ю. Яновський); Загони волонтерів на чолі з Джузеппе Гарібальді висадилися на острові Сицилія (з газети) [210].

Проаналізовані реакції на стимул *волонтер* і синонімічний ряд, представлений у синонімічних словниках української мови, розподілено за трьома КТГ:

1. КТГ «Стосується війни»: *війна, військові, дрони, перемога, доброволець.*

2. КТГ «Роль волонтерів у суспільстві»: *лідер, опора, єдність, безпека, комунікація, помічник, допомога, герой, рятувати, суспільство, патріот, збори, надія, можливості, підтримка.*

3. КТГ «Ціннісні основи волонтерства»: *добро, людина, відданість, сміливість, доброта, віра, довіра, відповідальність, відважність, чесність, безкорисливість, ініціативність, активність, емпатія, безоплатно, самовідданість, турбота, добровільність, людяність, порядність, щирість.*

Кількісний аналіз довів, що національно-культурною домінантою асоціативного поля представників УЛК є КТГ «Ціннісні основи волонтерства» як концептуальна основа єднання і формування стійкості суспільства в умовах війни, вона складає 148 реакцій (47,5%) з 312 зафіксованих. Специфічна для УЛК КТГ «Роль волонтерів у суспільстві», яка демонструє очікування суспільства від волонтерів і результатів їхньої діяльності в умовах кризи, зокрема війни.

Для аналізу найчастотніших асоціацій російською мовою до лексеми *волонтёр* взято дані Мережі словесних асоціацій (додаток В, скриншот 4), які представлені чотирма групами:

1) іменники: *Эрмитаж, Дюма, батальон, доброволец, Сочи, активист, ополченец, оказание, ИРА, заключённый, мероприятие, виза, молодёжь, организатор, профилактика, возмещение, привлечение, жердь, учёба, пожертвование, организация, гвардеец, гражданство, предоставление, фонд, Молдавия, кавалерия, пехота, сослуживец, департамент, адъютант, тыл, рота, гвардия, бригада, выплата, студент, проведение, формирование,*

здоровоохранение, обучение, легион, фланг, участие, служба, служение, продовольствие, бедствие, проект, чин, выдача, приют, Ирландия, пострадавший, кампания, полк, армия;

2) прикметники: *молдавский, республиканский, ирландский, благотворительный, наполеоновский, неаполитанский, конный, гуманитарный, стихийный, психиатрический, военнослужащий, революционный, добровольный, регулярный, виртуальный, территориальный, австралийский, вооружённый, мемориальный, пеший, олимпийский, австрийский, резервный, кадровый, временной, иностранный, греческий, общественный;*

3) дієслова: *записаться, зачислить, раздавать, записываться, отремонтировать, отличиться, вступить, участвовать, задействовать, организовать;*

4) прислівники: *бесплатно, добровольно, ежегодно, совместно.*

Асоціативний ряд [230] до лексеми *волонтер* надає онлайнний синонімічний словник: *помощь, добродетель, помочь, отряд, участие, участник, помощник, польза, люди, добровольцы, благодетель, олимпиада, мать Тереза, волонтерист, безвозмездность, обслуживание, сердце, доброволец, альтруизм, датчик, милосердие, воля, работа, добро, мероприятие, энтузиаст, МЧС, хоспис, испытатель, флешмоб, благотворительность, спасение, энтузиазм, экскурсовод, спасатели, обязательство, чемпионат, Луганск, социальная работа, некоммерческая организация, активизм, общество, бескорыстие, поддержка, волонтерский, добрая воля, международная помощь, юниор.*

Представлені в Мережі словесних асоціацій слова-реакції на стимул *волонтер* і асоціації до слова *волонтер* в онлайнному словнику синонімів розподілені за 10 КТГ:

1. КТГ «Стосується війська»: *батальон, ополченец, доброволец, кавалерия, пехота, сослуживец, легион, фланг, рота, гвардия, полк, армия, резервный,*

кадровый, вооружённый, военный, революционный, гвардеец, служба, адъютант, тыл, конный, ИРА.

2. КТГ «Рятування»: *спасение, МЧС, спасатели.*

3. КТГ «Стосується медицини»: *психиатрический, здравоохранение, хостис.*

4. КТГ «Належність до певної культури або території»: *молдавский, республиканский, ирландский, греческий, наполеоновский, неаполитанский, австралийский, австрийский, Луганск, Сочи, Молдавия, Ирландия.*

5. КТГ «Тип волонтерської діяльності»: *благотворительный, гуманитарный, стихийный, добровольный, регулярный, виртуальный, территориальный, мемориальный, общественный.*

6. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *мать Тереза, добровольцы, отряд, благодетель, экскурсовод, участник, помощник, добродий, молодёжь, студенты, бригада, активист, общество, некоммерческая организация, люди.*

7. КТГ «Заходи»: *олимпиада, мероприятие, проект, кампания, чемпионат.*

8. КТГ «Ціннісні основи волонтерства»: *альтруизм, энтузиазм, безвозмездность, бескорыстие, поддержка, активизм, милосердие, бесплатно, добровольно.*

9. КТГ «Підтримка волонтерства»: *департамент, выплата, возмещение, международная помощь, формирование, обучение, виза, организатор, организация, гражданство, предоставление, привлечение.*

10. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *записаться, зачислить, раздавать, отремонтировать, отличиться, вступить, участвовать, задействовать, организовать.*

11. КТГ «Допомога нужденним»: *социальная работа, благотворительность, благотворительный, гуманитарный, фонд, приют, пожертвование, пострадавший.*

Аналіз синонімічних і асоціативних словників російської мови [237; 242] свідчить, що в жодному з них не зафіксовано асоціацій до лексеми-вербалізатора *волонтёр*.

Специфічним для РЛК є наявність асоціацій КТГ «Підтримка волонтерства», яка відображає втручання держави в розвиток волонтерства і тенденції до формалізації руху. КТГ «Належність до певної культури або території» окреслює спрямованість дій за межами РЛК, що може свідчити про сприйняття волонтерства носіями РЛК як дій, що слідують після воєнних втручань РФ в інші держави (наприклад, реакції *Луганск, Молдавия*) або участі волонтерів у воєнізованих рухах (наприклад, реакції *ИРА, Ирландия, ирландский*).

Отже, проведений асоціативний експеримент, аналіз асоціативних словників і словників синонімів довели актуалізацію концепту *ВОЛОНТЕР* у концептуальній картині представників ЛК США, УЛК і РЛК. Асоціативний аналіз дав змогу визначити спільні та специфічні для досліджуваних лінгвокультур КТГ і доповнити їх КТГ, визначеними під час лексикографічного аналізу (таблиця 2.2.1).

Таблиця 2.2.1.
Тематичні групи реакцій на стимул *волонтер*
у мовах, що досліджуються: порівняльний аналіз
за даними лексикографічних джерел
та асоціативного експерименту

Тематичні групи	ЛК США	УЛК	РЛК
Стосується війська	+	+	+
Стосується медицини	+		+
Ціннісні основи волонтерства	+	+	+
Дії суб'єктів волонтерської діяльності	+		+
Допомога нужденним	+		+

Роль волонтера у суспільстві		+	
Заходи			+
Належність до певної культури або території			+
Тип волонтерської діяльності			+
Суб'єкти волонтерської діяльності			+
Отримувачі допомоги	+		
Підтримка волонтерства			+

Специфічними визнано такі КТГ: «Отримувачі допомоги» – ЛК США, «Роль волонтерів у суспільстві» – УЛК, «Тип волонтерської діяльності», «Суб'єкти волонтерської діяльності», «Заходи», «Підтримка волонтерства», «Приналежність до певної культури або території» – РЛК. У ЛК США лексему *волонтер* суспільство сприймає як особу, яка або долучилася до війська, порятунку або допомоги нужденним за власним бажанням і безоплатно. Особливу увагу звернено на суб'єктів-отримувачів допомоги, зокрема громаду, нужденних, безхатьків. В УЛК *волонтер* – це особа, яка позиціонує національну систему цінностей, упроваджує комунікативну стратегію для розбудови національної стійкості та об'єднання суспільства, надає підтримку військовим у боротьбі з країною-агресоркою. Концепт *ВОЛОНТЕР* за значущості дорівнює до концепту *ВІЙСЬКОВИЙ*. У РЛК образ волонтера – це особа, яка спрямовує зусилля на підтримку загарбницьких дій РФ, що позиціонуються як визвольні; керуються державою; беруть участь у маніпулятивних комунікаціях РФ. Національні специфічні КТГ вважаємо ознакою спільного культурного коду носіїв певної ЛК.

Отже, спільними для лінгвокультур США, України і РФ визначено КТГ «Стосується війська» і «Ціннісні основи волонтерства». Спільними для ЛК США і РЛВ за результатом проведеного аналізу визнано КТГ «Стосується медицини», «Допомога нужденним», «Дії суб'єктів волонтерської діяльності». За наявності

спільних КТГ спостерігаємо національну специфіку їхнього наповнення: для ЛК США характерна більша деталізація дій (*offer, make available, take on, place at, assist*) і учасників (*nurse, clinic, medic, candy striper*) волонтерської діяльності, для УЛК – деталізація якостей, притаманних волонтерам (*смівлівість, доброта, відповідальність, відважність, чесність, безкорисливість, ініціативність, активність*), для РЛК – типів військових підрозділів (*батальон, легион, рота, гвардія, полк, армія*) і їх представників (*ополченець, доброволець, гвардеець, адъютант, военнослужащий*).

2.3. Дискурсоутворювальна роль концепту *ВОЛОНТЕР* у національних та міжнародних нормативно-правових документах

2.3.1. Концепт *ВОЛОНТЕР* в міжнародних нормативних документах ООН

Основні принципи й цінності волонтерської діяльності, які забезпечують її успішну реалізацію, зафіксовані в міжнародних нормативних документах і національних нормативно-правових актах країн, мова яких досліджується.

Концепт *ВОЛОНТЕР* є дискурсоутворювальним для нормативних документів ООН резолюцій, 38 резолюції ООН щодо волонтерства [262], і нормативно-правових документів США – Volunteer Protection act [263], Domestic volunteer service act [256], National And Community Service Act [257; 258], України – закон України № 3236-VI «Про волонтерську діяльність» [233], Положення про Раду з координації роботи щодо надання волонтерської та благодійної допомоги при Міністерстві соціальної політики [234], Указ Президента України 487/2021 «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021 – 2026 роки» [235] та РФ – Федеральний закон №135-ФЗ «Про благодійну діяльність і благодійні організації» (додаток Г 4), Федеральний закон № 82-ФЗ «Про громадські об'єднання», Федеральний закон №558-ФЗ «Про

внесення змін до окремих законодавчих актів Російської Федерації з питань волонтерської (добровольчої) діяльності», постанова уряду РФ № 1425 «Про затвердження загальних вимог щодо порядку взаємодії федеральних органів виконавчої влади ...» (додаток Г 5), закон «Про оборону» [245 – 248; 251].

Нормативні документи ООН з волонтерства формують стратегічну прагматику дискурсу волонтерства: визначають напрямки діяльності волонтерства в міжнародній спільноті, роль і вплив волонтерського руху на розвиток суспільства, можливості залучення молоді до цього руху, що узагальнено в універсальних концептуально-тематичних групах лексеми-вербалізатора концепту *ВОЛОНТЕР*.

Лінгвопрагматична організація нормативно-правових документів США спрямована на зменшення юридичних перешкод і надання правового статусу громадянам, які бажають долучитися до волонтерської діяльності; на заохочення і залучення людей різного соціального статусу до суспільно корисної діяльності, підвищення соціальної згуртованості різних верств населення.

Нормативно-правові документи України за своєю прагматикою орієнтовані на створення соціально-правових умов для волонтерської діяльності в Україні, визначення правового статусу волонтерів і волонтерської діяльності, механізмів координації волонтерської діяльності та регулювання створення органу для забезпечення координації між волонтерськими організаціями, місцевими органами влади та іншими громадськими об'єднаннями для ефективного надання допомоги.

Лінгвопрагматична організація нормативно-правових документів РФ демонструє контроль над волонтерською діяльністю, розбудову її як елемента військової інфраструктури. Комунікативні стратегії позитивної спрямованості (вимоги до звітності та прозорості діяльності волонтерів і волонтерських організацій, правові умови для заохочення громадян до волонтерської діяльності)

вуалюють стратегію на переформатування волонтерства як об'єднання громадян для підтримання агресивних дій РФ.

Порівняння КТГ, представлених у нормативно-правових документах ООН й країн, мова яких досліджується, дозволяє визначити відповідність фрагментів національних концептуальних картин світу міжнародній ціннісній системі та зафіксувати національно специфічні групи в кожній лінгвокультурі як маркери спільного лінгвокультурного коду нації, зрозуміти напрями діяльності в питаннях взаємодії між державою і суспільством.

Концепт ВОЛОНТЕР у міжнародних нормативних документах ООН узагальнює комунікативні стратегії країн світу щодо співробітництва, спільного реагування на кризи і допомогу нужденним. Функціонування створених міжнародних інституції здійснюється на основі прийнятих ООН резолюцій щодо волонтерської діяльності (додаток Г 2), які є відображенням знань і досвіду, накопичених міжнародною спільнотою протягом певного періоду існування.

Одним із перших міжнародних нормативних актів щодо волонтерства, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН, була резолюція 2460 (XXIII \UNGA Resolution 2460 (XXIII)) 1968 року про розвиток кадрового потенціалу, в який було зафіксовано звернення до економічної й соціальної ради про вивчення доцільності створення міжнародного корпусу волонтерів та надання рекомендацій із цього питання: *«Convinced that The United Nations could respond imaginatively to the desire of individuals – and in particular of youth, irrespective of country, class, race, religion, sex, age, economic level or social status – to dedicate a certain period of their lives to cause of development, and could offer them a positive means of translating their concerns for their fellow-men into an effective force into economic and social progress throughout the world. Request the Economic and Social Council to study the feasibility of creating an international corps of volunteers for development and to include in its annual report to the General Assembly*

*at its twenty-fourth session, if possible, appropriate **conclusions and recommendations** deriving from its study».*

За результатами роботи ради ООН у сфері формування і розвитку міжнародного волонтерства та висновків у 1970 році прийнята резолюція 2569/UNGA Resolution 2659 про заснування міжнародного корпусу волонтерів, де впроваджувалися комунікативні стратегії об'єднання волонтерів у новій структурі – міжнародному корпусі волонтерів і залучення молоді до участі в економічному і соціальному житті для розбудови кращого суспільства: *«Convinced that the active participation of the younger generation in **all aspects of social and economic life** constitutes an important factor in ensuring the **increased effectiveness of collective efforts** necessary for **a better society**, Convinced also that voluntary service in development assistance activities is a rewarding form of such participation and one that can make a substantial contribution to their success by the provision of an additional source of trained manpower, provided that: (a) Such service is well planned and directed, **utilizes volunteers recruited** and serving on as wide a geographical basis as possible, including in particular the developing countries, and the necessary resources are made available, (b) **Volunteers** have the technical and personal **qualifications required for the development of recipient countries**, including the **transfer of skills**, (c) Volunteers are not sent to a country without the explicit request and approval of the recipient Governments concerned, 1. Welcomes the Secretary-General's proposals contained in his report; 2. Decides to establish within the existing framework of the United Nations system, with effect from 1 January 1971, an international group of volunteers, the members of which shall be designated collectively and individually **as United Nations Volunteer**».* Отже, у цих резолюціях концепт *ВОЛОНТЕР* відіграє дискурсоутворювальну роль, упроваджено комунікативні стратегії, універсальні для всіх країн-учасниць ООН.

Резолюції ООН щодо волонтерської діяльності (додатки Г 1, Г 2) за прагматичним спрямуванням й упроваджуваними комунікативними стратегіями можуть бути розподілені за трьома тематичними напрямками:

1. *«Створення та мандат волонтерів ООН» (13 резолюцій)*. У резолюціях цього напрямку позиціоновано комунікативні стратегії розбудови міжнародної волонтерської організації під егідою ООН та мандатом волонтерів ООН, установлення символів як маркерів дискурсу волонтерства, зокрема визначення особливих дат-символів волонтерської діяльності, таких як Міжнародний день волонтера, Міжнародний рік волонтерства: *«Recognizing the valuable contribution of volunteering, including **traditional forms of mutual aid and self-help, formal service delivery and other forms of civic participation**, to economic and social development, benefiting society at large, **communities and the individual volunteer**, Recognizing also that volunteerism is an **important component of any strategy aimed at, inter alia**, such areas as poverty reduction, sustainable development, health, disaster prevention and management and social integration and, in particular, overcoming social exclusion and discrimination, Recognizing further the existing contribution of the organizations of the United Nations system to supporting volunteering, including **the work of United Nations Volunteers around the world, by promoting volunteerism**, including by placing volunteers; Aware of the need to approach voluntary activities strategically as a means of enhancing resources, **addressing global issues and improving the quality of life for everyone**: 1. Welcomes the report of the Secretary-General on support for volunteering. 2. Also welcomes the work of the United Nations Volunteers as the focal point for **the International Year of Volunteers** in supporting national International Year of Volunteers committees and in collecting and disseminating information on the Year, including through its web site. 3. Expresses its appreciation regarding **the support to the International Year of Volunteers** extended by States, international organizations and civil society, including non-governmental organizations, especially at the local, national and regional levels.*

4. Commends the ongoing contributions of all volunteers to society, including in extraordinary conditions such as disasters. 5. Encourages all people **to become more engaged in voluntary activities**; 6. Lays down in the annex to the present resolution the recommendations on ways in which Governments and the **United Nations system could support volunteering**. 7. Requests the Secretary-General to take specific measures, in particular within **the mandates of the United Nations Volunteers and the Department of Public Information of the Secretariat**, to disseminate widely the present resolution and the annex».

2. «Визначення векторів розвитку волонтерства» (14 резолюцій). У цих резолюціях упроваджено комунікативну стратегію для визначення напрямів розвитку волонтерства у світі в ціннісному вимірі, окреслено формування дискурсу волонтерства на демократичних принципах, що узагальнено універсальними концептами **МИР І БЕЗПЕКА, ГУМАНІТАРНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА РОЗШИРЕННЯ ПРАВ І МОЖЛИВОСТЕЙ МОЛОДІ**: 1) «*Convinced that, with a greater proportion of technically qualified volunteers currently being recruited from the **developing countries themselves, the United Nations Volunteers programme is assuming an important role as an instrument of technical co-operation among developing countries, Reaffirming its conviction that the United Nations Volunteers programme is rendering and has the potential to render even greater service to developing countries (2659); 2) Endorses an increase in the number of volunteers in service to a level of one thousand by 1983 to meet the needs and requests of developing countries, subject to the availability of funds and with the understanding that the quality of the programme will not be adversely affected***» (34\107).

3. «Розбудова плану дій та порядку денного розвитку після 2015 року» (9 резолюцій). У резолюціях цього напрямку до Порядку денного у сфері сталого розвитку до 2030 року впроваджено комунікативні стратегії планування й систематизації дій з інтеграції волонтерства: «*Recognizing that volunteerism is an important component of any strategy aimed at such areas as poverty reduction,*

sustainable development, health, education, youth empowerment, climate change, disaster risk reduction, social integration, social welfare, humanitarian action, peacebuilding and, in particular, overcoming social exclusion and discrimination, Acknowledging the existing contribution of the organizations of the United Nations system in support of volunteering, especially the work of the United Nations Volunteers programme around the world, and acknowledging also the efforts of the International Federation of Red Cross and Red Crescent Societies to promote volunteerism throughout its global network, and the work of other volunteer-involving organizations at the national, regional and global levels, Welcoming the publication by the United Nations Volunteers of the first State of the World's Volunteerism Report, I which highlights the global recognition of volunteerism, with its core values of solidarity, reciprocity, mutual trust, social inclusion and empowerment, as well as its positive effects on individual, community and societal well-being, and commending the United Nations Volunteers programme for taking the lead in producing the report» (67/138).

Наскрізними для резолюцій усіх тематичних напрямів визначено вісім КТГ, що представляють концепт *ВОЛОНТЕР* у резолюціях ООН:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *volunteer, diversity of volunteers, corp of volunteers, youth volunteers, older person volunteer, people with disability volunteering, qualified volunteers.*

2. КТГ «Складники діяльності волонтерів»: *volunteer work, volunteer activity, volunteer fund, volunteer practices, volunteer initiative, volunteer mandate, expertise of volunteering, volunteer participation, volunteer experience, volunteer network, program, on voluntary basis, barriers to volunteering, contribution of volunteering, volunteer service.*

3. КТГ «Ціннісні основи діяльності волонтерів»: *volunteer aim, value of volunteering, volunteer mandate, volunteer values, volunteer expertise, voluntary, voluntarism.*

4. КТГ «Регулювання діяльності волонтерів»: *volunteer check, well-being of volunteer, safety and security of volunteer, environment for volunteering, field of volunteering, willingness to volunteer, volunteer policy, volunteer mandate.*

5. КТГ «Форми діяльності волонтерів/волонтерок»: *individual volunteering, community volunteering, domestic volunteering, informal volunteering, peer-to-peer volunteering international volunteering, online volunteering, national volunteering, united nations volunteering, innovative forma of volunteering, trends of volunteering.*

6. КТГ «Типи об'єднань волонтерів»: *volunteer organization, volunteer center, volunteer-involving organization, local volunteer center, national volunteer center, volunteer committee, volunteer group, volunteer web.*

7. КТГ «Залучення до волонтерської діяльності»: *to recruit, to select, to accredit, to involve, to volunteer, to engage, to support, to increase in number, to promote.*

8. КТГ «Розвиток ефективного волонтерства»: *to serve as volunteer, to incorporate, to integrate, to utilize, to invest, to facilitate; opportunities of volunteers, contribution of volunteers, impact of volunteers, effect of volunteers, infrastructure of volunteers, involvement of volunteers, development of volunteering, management of volunteering.*

Представлені КТГ визначають суб'єктів волонтерської діяльності і дії, які від них очікують, узагальнюють ціннісні засади волонтерської діяльності, типи об'єднань, форми волонтерства і умови його ефективного розвитку. Отже, відбувається інтеграція концепту *ВОЛОНТЕР* у концептуальну картину світу глобальної спільноти. Провідними комунікативними стратегіями документів ООН є впровадження концепту *ВОЛОНТЕР* у міжнародний комунікативний простір, формування дискурсу волонтерства на демократичних принципах й розбудова когнітивно-прагматичних зв'язків цього концепту з національними цінностями країн-членів ООН.

Дискурс-аналіз нормативних документів ООН щодо волонтерства доводить дискурсоутворювальну роль концепту *ВОЛОНТЕР* і його системне впровадження в міжнародну комунікацію, що відповідає принципам організації дискурсу ООН як типу міжнародної поведінки – гуманності (*volunteer values, willingness to volunteer, volunteer policy, volunteer mandate, its positive effects on individual, social inclusion*), неупередженості (*diversity of volunteers, people with disability volunteering. youth volunteers, older person volunteer*), незалежності (*volunteer organization, volunteer center, volunteer-involving organization, local volunteer center, national volunteer center, volunteer committee, volunteer group, volunteer web, volunteer mandate, expertise of volunteering, volunteer participation, volunteer experience, volunteer network*). Саме ці параметри впливають на формування волонтерства як соціального явища і волонтерів як складника суспільства, їхнє успішне інтегрування в ціннісну систему суспільства та поведінкові патерни його представників.

2.3.2. Концепт *ВОЛОНТЕР* у нормативно-правових документах США

Концепт *ВОЛОНТЕР* у нормативно-правових документах США також виконує дискурсоутворювальну роль, оскільки закріплює правовий статус волонтерів (*Volunteer Protection Act*) й основні напрями (*Domestic Volunteer Services Act*) та інструменти їхньої діяльності (*National And Community Service Act*).

Закон про захист волонтерів (*Volunteer Protection Act*) тлумачить лексему *volunteer* так:

VOLUNTEER – «an individual performing services for a nonprofit organization or a govern mental entity who does not receive(A) compensation (other than reasonable reimbursement or allowance for expenses actually incurred); or (B) any other thing of value in lieu of compensation, in excess of \$500 per year, and such term includes a

volunteer serving as a director, officer, trustee, or direct service volunteer; (C) Individuals shall be considered volunteers only where their services are offered freely and without pressure or coercion, direct or implied, from an employer; (D) An individual shall not be considered a volunteer if the individual is otherwise employed by the same public agency to perform the same type of services as those for which the individual proposes to volunteer» [263].

Ключовими значеннєвими компонентами в наведеному визначенні є ‘неприбутковість’, ‘добровільність’ і ‘відсутність зв’язку з посадовими обов’язками в місці, де особа пропонує волонтерські послуги’.

У нормативно-правових документах також визначено поняття *adult volunteer, National Senior Service volunteer, senior companion volunteer trainers*.

ADULT VOLUNTEER – «an individual, such as an older adult, an individual with a disability, a parent, or an employee of a business or public or private nonprofit organization, who – (A) works without financial remuneration in an education institution to assist students or out-of-school youth; and (B) is beyond the age of compulsory school attendance in the state in which the educational institution is located» [257, 258].

NATIONAL SENIOR VOLUNTEER – «a volunteer in the National Senior Service Corps» [256].

SENIOR COMPANION VOLUNTEER TRAINERS – «who on the basis of experience (such as, doctors, nurses, home economists, social workers) will be used to train senior companion volunteers to participate in and monitor initial and continuing needs assessments and appropriate in-home services for senior companion volunteer recipients» [256].

Наведені тлумачення свідчать про розгалуженість концептуального поля концепту *ВОЛОНТЕР* за соціокультурними показниками – віком (*senior volunteer, adult volunteer*), рівнем навичок (*senior companion volunteer trainer*). У нормотворчих документах США впроваджено комунікативні стратегії розбудови інклюзивності – створення безпечного середовища, побудованого на довірі,

наслідковості, соціальної відповідальності (*will be used to train senior companion volunteers to participate in and monitor initial and continuing needs assessments and appropriate in-home services for senior companion volunteer recipients*).

Аналіз досліджуваних нормативно-правових документів США щодо волонтерської діяльності дозволив визначити дев'ять КТГ, що формують концепт **ВОЛОНТЕР**:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *volunteer, volunteer tutor, volunteer leads, volunteer trainer*.

2. КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності»: *low-income community, veterans and their family members, individuals with disabilities, homeless, unemployed individuals, and low-income youths, children in low-income communities*.

3. КТГ «Форми діяльності волонтерів»: *youth volunteers, senior volunteer, retired volunteer, domestic volunteer, full time volunteer, bilingual volunteer, adult volunteer, national volunteer*.

4. КТГ «Типи об'єднань волонтерів»: *volunteer organization, volunteer center, volunteer, volunteer group*.

5. КТГ «Регулювання діяльності волонтерів»: *environment for volunteering, protection of volunteers, volunteer policy, assignment of volunteers*.

6. КТГ «Складники діяльності волонтерів»: *volunteer work, volunteer activity, volunteer hours, volunteer program, volunteer service, volunteer assistance, volunteer liability, volunteer participation, to manage, to utilize, to coordinate, volunteer assignment*.

7. КТГ «Залучення до волонтерської діяльності»: *to recruit, to select, to enroll, to train, to involve, to volunteer, to engage, to support, approve as*

8. КТГ «Розвиток ефективного волонтерства»: *to serve as volunteer, to integrate, to facilitate; to coordinate volunteers, contribution of volunteers, to train volunteers, volunteer enrollment, development of volunteering, management of volunteering*.

9. КТГ «Підтримка державою волонтерського руху»: *provide technical assistance, provide or arrange for educational and vocational counseling of volunteers, coordinate efforts, provide local support, to provide a stipend to volunteers, to train.*

Дискурс-аналіз довів, що більшість КТГ, які позиціонують концепт *ВОЛОНТЕР (VOLUNTEER)* у резолюціях ООН відтворено в нормативно-правових актах США. З концептуально-тематичними групами збігається сім КТГ із восьми, представлених у документах ООН: «Суб'єкти волонтерської діяльності»; «Складники діяльності волонтерів»; «Регулювання діяльності волонтерів»; «Форми діяльності волонтерів»; «Типи об'єднань волонтерів»; «Залучення до волонтерської діяльності»; «Розвиток ефективного волонтерства».

У нормативно-правових документах США не представлено КТГ «Ціннісні основи діяльності волонтерів», що зумовлено прагматичним спрямуванням цих документів – підтримати розвиток волонтерства в США, підвищити активність громадян країни у різних соціальних сферах та сприяти їхньому залученню до волонтерської діяльності для отримання нових навичок та досвіду, корисних для майбутньої кар'єри, закріпити правовий статус волонтерів, основні напрямки роботи, врегулювати волонтерську діяльність та програми, продемонструвати підтримку держави. Визначені національно специфічні КТГ, що свідчать про наявність спільного лінгвокультурного коду носіїв досліджуваних ЛК, – «Об'єкти волонтерської діяльності» і «Підтримка державою волонтерського руху», що впроваджують значеннєві компоненти концепту *ВОЛОНТЕР* – 'взаємодія держави і суспільства', 'інклюзивність', 'розбудова довіри між державними органами, комерційними структурами і суспільством'.

2.3.3. Концепт *ВОЛОНТЕР* у нормативно-правових документах України

Дискурсоутворювальна роль концепту *ВОЛОНТЕР* представлена в низці нормативно-правових документів України, які закріплюють правовий статус

волонтерів та регулюють їхню діяльність, – це Закон України № 3236-VI «Про волонтерську діяльність», Положення про Раду з координації роботи щодо надання волонтерської та благодійної допомоги при Міністерстві соціальної політики, Указ Президента України 487/2021 «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки». Поняття *волонтер, волонтерська діяльність, волонтерська допомога, отримувач волонтерської допомоги*) визначені в Законі «Про волонтерську діяльність» і набувають статусу термінів:

ВОЛОНТЕР – «фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтерами можуть стати громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, які є дієздатними. Неповнолітні особи здійснюють волонтерську діяльність за згодою батьків (усиновлювачів), прийомних батьків, батьків-вихователів або піклувальника» [233].

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ – «добровільна, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Волонтерська діяльність ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності» [233].

ВОЛОНТЕРСЬКА ДОПОМОГА – «роботи та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами» [233].

ОТРИМУВАЧ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДОПОМОГИ – «це фізичні та юридичні особи, що є неприбутковими організаціями, які отримують таку допомогу» [233].

У наведених визначеннях зафіксовані значеннєві компоненти, які є базовими для розуміння національної специфіки волонтерської діяльності в Україні – ‘неприбутковість’, ‘добровільність’ і ‘законність’, ‘гуманність’, ‘рівність’.

Представлені в нормативно-правових документах КТГ, що формують концепт *ВОЛОНТЕР* в УЛК, такі:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *волонтер*.
2. КТГ «Складові діяльності волонтерів»: *волонтерська допомога, волонтерська діяльність, сфера волонтерської діяльності, можливості волонтерства, бажання волонтера*.
3. КТГ «Типи об'єднань волонтерів»: *волонтерські організації*.
4. КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності»: *отримувач волонтерської допомоги; малозабезпечені; безробітні; багатодітні; бездомні; безпритульні; особи, які потребують соціальної реабілітації; особи, які перебувають у складних життєвих обставинах; хворі, особи з інвалідністю; люди похилого віку; Збройні Сили України; інші військові формування, правоохоронні органи; органи державної влади*.
5. КТГ «Регулювання діяльності волонтерів»: *зобов'язання волонтера; можливості волонтера; форми волонтерської допомоги; розвиток волонтера; сфера діяльності волонтер;, опис волонтерської діяльності*.
6. КТГ «Ціннісні основи діяльності волонтерів»: *репутація волонтерів, свобода волонтерів, культура волонтерства, бажання волонтерів*.
7. КТГ «Розвиток ефективного волонтерства»: *розвивати, поширювати волонтерство, підтримувати волонтерство, надавати волонтерську допомогу, сприяти розвитку волонтерства, впроваджувати волонтерську діяльність, формувати культуру волонтерської діяльності, співробітництво з волонтерства;*
8. КТГ «Залучення до волонтерської діяльності»: *залучати, стимулювати, поширювати, заохочувати до волонтерської діяльності, долучатися до волонтерської діяльності, підготовка волонтерів, популяризація волонтерства*.
9. КТГ «Правовий статус і гарантії волонтерів»: *посвідчення волонтера, видавати посвідчення волонтера, правовий статус волонтера, інвалідність*

волонтера, загибель волонтера, відрядження волонтера, відшкодування волонтерові, страхування життя волонтера, законні інтереси волонтера, зловживання у сфері волонтерства, законодавство про волонтерство, забезпечити волонтера.

Аналіз свідчить, що в українських нормативно-правових документах реалізовано міжнародні підходи до позиціювання концепту *ВОЛОНТЕР* та розбудови дискурсу волонтерства. Спільними є сім КТГ, що формують концепт *ВОЛОНТЕР* у документах України та ООН: «Суб'єкти волонтерської діяльності»; «Складники діяльності волонтерів»; «Регулювання діяльності волонтерів»; «Типи об'єднань волонтерів»; «Ціннісні основи волонтерства»; «Залучення до волонтерської діяльності»; «Розвиток ефективного волонтерства».

Дискурс-аналіз довів, що наповненість КТГ у національних і нормативних документах ООН не є повністю тотожною. Так, у КТГ українських документів «Суб'єкти волонтерської діяльності» і «Типи об'єднань волонтерів» надано лише узагальнені іменування – *волонтер, волонтерські організації* і не відображено різноманітність суб'єктів волонтерської діяльності та типів об'єднань волонтерів, що представлені в нормативних документах ООН. Такі розбіжності не є принциповими. Іменування *волонтер, волонтерська організація* вважаємо словами-символами, номінаціями, що іменують парадигми, які можуть наповнюватися іменами, образами, явищами, діями залежно від позалінгвальної ситуації. В умовах російсько-української війни ці парадигми постійно розширюються, оскільки виникають нові напрями волонтерської діяльності, створюються нові волонтерські об'єднання й нові люди доєднуються до волонтерської діяльності.

Національно специфічними визначено, такими що свідчать про наявність спільного лінгвокультурного коду носіїв досліджуваних ЛК, КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності», у якій представлені отримувачі допомоги, і КТГ «Правовий статус і гарантії волонтерів». Їхнє існування зумовлено залученням

волонтерів до діяльності в кризових ситуаціях, зокрема в умовах російсько-української війни, необхідністю забезпечення безпеки волонтерів в таких умовах і визначення отримувачів допомоги, які не обмежуються соціально незахищеними групами населення. У документах упроваджено комунікативні стратегії розбудови соціальної відповідальності та єднання суспільства.

2.3.4. Концепт *ВОЛОНТЕР* у нормативно-правових документах РФ

Концепт *ВОЛОНТЕР* є маркером маніпулятивного дискурсу нормативно-правових документів РФ (Федеральний закон №135-ФЗ «Про благодійну діяльність і благодійні організації», Федеральний закон № 82-ФЗ «Про громадські об'єднання», Федеральний закон №558-ФЗ «Про внесення змін до окремих законодавчих актів Російської Федерації з питань волонтерської (добровольчої) діяльності», постанова уряду РФ № 1425 «Про затвердження загальних вимог щодо порядку взаємодії федеральних органів виконавчої влади ...», закон «Про оборону»).

Базовими лексемами, які визначені в Федеральному законі РФ «Про благодійну діяльність і благодійні організації» (додаток Г 4) є:

ДОБРОВОЛЬЦЫ (ВОЛОНТЁРЫ) – «физические лица, осуществляющие добровольческую(волонтерскую) деятельность в целях, указанных в пункте 1 статьи 2 настоящего Федерального закона, или в иных общественно полезных целях» [245] .

ДОБРОВОЛЬЧЕСТВО (ВОЛОНТЁРСТВО) «является деятельностью в форме безвозмездного выполнения работ и (или) оказания услуг в целях решения социальных задач в таких сферах, как образование, здравоохранение, культура, социальная поддержка и социальное обслуживание населения, физическая культура и спорт, охрана окружающей среды, предупреждение и ликвидация последствий чрезвычайных ситуаций» [245].

У наведених визначеннях простежується когнітивний дисонанс: деструктивна орієнтація волонтерства у вимірі реальної дійсності (поширення пропаганди на підтримку війни, вивезення українських дітей до РФ, контроль (спостереження) на т. зв. виборах на тимчасово окупованих українських територіях) вуалюється нібито позитивними справами, зазначеними у визначеннях (*безвозмездное выполнения работ и (или) оказания услуг в целях решения социальных задач в таких сферах, как образование, здравоохранение, культура, социальная поддержка и социальное обслуживание населения, физическая культура и спорт, охрана окружающей среды, предупреждение и ликвидация последствий чрезвычайных ситуаций*).

У наведених визначеннях є покликання на пункт 1 статті 2 Федерального закону №135-ФЗ «Про благодійну діяльність і благодійні організації», де позиціоновано значеннєві компоненти лексеми-вербалізатора *волонтер*, що свідчать про залучення волонтерів до деструктивної діяльності країни-агресорки – ‘участь у пропагандистській діяльності, використання технології «м’якої сили»’, ‘допомога державі у веденні війни’, ‘пропаганда традиційних сімейних цінностей’, ‘увіковічування пам’яті військових, що брали участь в агресії проти України й інших країн’. Для вуалювання деструктивної спрямованості волонтерства в тексті Федерального закону використано такі сполуки : ‘участь у пропагандистській діяльності, використання технології «м’якої сили»’ – «оказания поддержки соотечественникам, проживающим за рубежом, в осуществлении их прав, обеспечении защиты их интересов и сохранении общероссийской культурной идентичности»; ‘допомога державі у веденні війни, зокрема створення образу країни-визволительниці’ – «содействия укреплению мира, дружбы и согласия между народами, предотвращению социальных, национальных, религиозных конфликтов»; «оказание помощи пострадавшим в результате.... социальных, национальных, религиозных конфликтов, жертвам репрессий, беженцам и вынужденным переселенцам»; ‘пропаганда традиційних

сімейних цінностей’ – «содействия укреплению престижа и роли семьи в обществе»; ‘увіковічування пам’яті військових, що брали участь в агресії проти України й інших країн’ – «участие в проведении мероприятий по увековечению памяти погибших при защите Отечества»; ‘співпраця з безпековими інституціями з метою запобігання протестним рухам’ – «содействия органам внутренних дел (полиции) и иным правоохранительным органам в охране общественного порядка в соответствии с законодательством Российской Федерации» [245].

Представлені в досліджуваних документах РФ КТГ, що формують концепт *ДОБРОВОЛЕЦЬ/ВОЛОНТЕР* у РЛК, такі:

1. КТГ «Суб’єкти волонтерської діяльності»: *доброволец/волонтер, организаторы добровольческой деятельности, участник добровольческой деятельности, волонтеры/добровольцы иностранцы, доброволец Росгвардии.*

2. КТГ «Форми діяльності волонтерів/волонтерства»: *волонтер-спасатель, инклюзивное волонтерство/добровольчество, волонтерство/добровольчество граждан старшего возраста, волонтерство/добровольчество семейного типа, корпоративное добровольчество, международное волонтерство, волонтерство/добровольчество на постоянной основе, волонтерство/добровольчество на временной основе.*

3. КТГ «Типи об’єднань волонтерів»: *волонтерский центр, добровольческое формирование, добровольческие\волонтерские организации, центры волонтерства, объединение добровольческих/волонтерских организации.*

4. КТГ «Залучення до волонтерської діяльності»: *вовлечь, обучать, привлечь, распространять, содействовать.*

5. КТГ «Розвиток ефективного добровольчества/волонтерства»: *обучать волонтеров/добровольцев, привлечь волонтеров/добровольцев, сопровождать, взаимодействовать с волонтерами/добровольцами, расширять деятельность волонтеров/добровольцев, укреплять связи между*

волонтерами/добровольцами, поддерживать, поощрять волонтеров/добровольцев, награждать волонтеров/добровольцев, вклад волонтеров/добровольцев, признание деятельности волонтеров/добровольцев.

Контент-аналіз довів, що тільки п'ять КТГ російських нормативно-правових документів збігаються з КТГ резолюцій ООН. Частотнішою лексемою для іменування суб'єкта волонтерської діяльності є російська лексема *доброволец*, яку активно використовують в нормативно-правових документах і є синонімом запозиченої лексеми *волонтер*. Спільними КТГ, що формують концепт *ВОЛОНТЕР* у документах РФ та ООН, визначено: «Суб'єкти волонтерської діяльності»; «Типи об'єднань волонтерів»; «Форми діяльності добровольців/волонтерів/волонтерства»; «Залучення до волонтерської діяльності»; «Розвиток ефективного волонтерства».

У КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності» і «Типи об'єднань волонтерів» зафіксовано мілітарний значеннєвий компонент, що протирічить принципам волонтерства, закладеним у резолюціях ООН – гуманність і милосердя, допомога нужденним незалежно від їхньої статі, віку, соціального статусу, політичних поглядів тощо. Не збігається наповненість в КТГ «Розвиток ефективного волонтерства» – у РЛК вона відображає управлінську роль держави в діяльності волонтерів (*обучать волонтеров/добровольцев, привлекают волонтеров/добровольцев, сопровождают, взаимодействовать с, расширяют деятельность волонтеров/добровольцев, поощряют волонтеров/добровольцев, награждают волонтеров/добровольцев, признание деятельности волонтеров/добровольцев*).

Проведений аналіз дозволив визначити в російських нормативно-правових документах п'ять національно специфічних КТГ:

1. КТГ «Напрями волонтерської діяльності»: *содействие укреплению мира, дружбы и согласия между народами; предотвращение социальных, национальных, религиозных конфликтов; содействие укреплению престижа и роли семьи в*

обществе; содействие защите материнства, детства и отцовства; содействие деятельности в сфере образования, науки, культуры, искусства, образования, духовному развитию личности; участие в проведении мероприятий по увековечению памяти погибших при защите Отечества; содействие деятельности в сфере профилактики и охраны здоровья граждан; социальная реабилитация детей-сирот; участие в деятельности по профилактике правонарушений несовершеннолетних; содействие патриотическому, духовно-нравственному воспитанию детей и молодежи; обеспечение защиты интересов и сохранения общероссийской культурной идентичности.

2. КТГ «Правовий і соціальний захист волонтерів»: *медицинское страхование добровольца/волонтера, компенсация волонтеру/добровольцу, страхование волонтера/добровольца, реабилитация добровольца/волонтера, увечья волонтера/добровольца, угроза жизни волонтера/добровольца, угроза здоровью волонтера/добровольца, права и обязанности волонтеров/добровольцев, гибель добровольца.*

3. КТГ «Підтримка державою діяльності волонтерських/добровольчих організацій»: *имидж волонтера/добровольца, популяризировать добровольческую деятельность, поддержка волонтера/добровольца, субсидии волонтера/добровольца, налоговая ставка для волонтерских организаций, пожертвования волонтерам, имущественная поддержка волонтерских/добровольческих организаций, сопровождение волонтеров/добровольцев, способствовать волонтерской деятельности.*

4. КТГ «Облік добровольців/волонтерів»: *личная учетная книжка волонтера/добровольца, статистика деятельности волонтера/добровольца, учет добровольческой деятельности, отбор волонтеров/добровольцев, информирование штата волонтеров/добровольцев.*

5. КТГ «Документи, що регламентують діяльність волонтерів»: *гражданско-правовой договор, внутренние документы организации, муниципальные нормативные акты, федеральный закон.*

Наявність наведених груп свідчить про деструктивні трансформації концепту *ВОЛОНТЕР* у РЛК, набуття державою ключової ролі у формуванні, розвитку, координації, контролю й управлінні добровольчим/волонтерським рухом (*субсидии волонтера/добровольца, личная учетная книжка волонтера/добровольца, статистика деятельности волонтера/добровольца, учет добровольческой деятельности*), визначення пріоритетних задач як результат процес змін волонтерських об'єднань від громадської ініціативи до структурних державних одиниць (*содействие укреплению мира, дружбы и согласия между народами, предотвращение социальных, национальных, религиозных конфликтов, содействие укреплению престижа и роли семьи в обществе; содействие защите материнства, детства и отцовства, содействие деятельности в сфере образования, науки, культуры, искусства, просвещения, духовному развитию личности, участие в проведении мероприятий по увековечению памяти погибших при защите Отечества; содействие деятельности в сфере профилактики и охраны здоровья граждан, социальная реабилитация детей-сирот, участие в деятельности по профилактике правонарушений несовершеннолетних, содействие патриотическому, духовно-нравственному воспитанию детей и молодежи, обеспечение защиты интересов и сохранения общероссийской культурной идентичности*).

Федеральний закон «Про благодійну діяльність і благодійні організації» має маніпулятивне спрямування, оскільки фіксує симулякрну реальність – «дійсність, яка приховує той факт, що її немає» наслідком чого є інформаційна дезорієнтація громадян, підміна значеннєвого компонента 'добровільність' компонентом 'керованість державою'. У законах наявні комунікативні стратегії

підпорядкування, контролю державою волонтерського руху, вбудування його в систему управління, мінімізація громадських ініціатив.

Проведений аналіз міжнародних і національних нормативно-правових документів дозволив визначити прагматику документів досліджуваних лінгвокультур, відповідність фрагментів національних концептуальних картин світу міжнародній ціннісній системі та зафіксувати національно специфічні групи в кожній лінгвокультурі, що свідчать про наявність спільного лінгвокультурного коду їх носіїв (таблиця 2.3.1).

Таблиця 2.3.1
Порівняння КТГ в міжнародних і національних нормативно-правових документах

КТГ, які зафіксовані у всіх досліджуваних нормативно-правових документах	КТГ нормативно-правових документів ООН	КТГ нормативно-правових документів США	КТГ нормативно-правових документів України	КТГ нормативно-правових документів РФ
Суб'єкти волонтерської діяльності	+	+	+	+
Об'єкти волонтерської діяльності		+	+	
Складники діяльності волонтерів	+	+	+	
Ціннісні засади діяльності волонтерів	+		+	
Регулювання діяльності волонтерів	+	+	+	
Форми діяльності волонтерів/волонтерок	+	+		+
Типи об'єднань волонтерів	+	+	+	+
Залучення до волонтерської діяльності	+	+	+	+
Розвиток ефективного волонтерства	+	+	+	+

Облік волонтерів				+
Правовий і соціальний захист волонтерів			+	+
Підтримка діяльності волонтерських організацій		+		+
Напрями волонтерської діяльності				+
Документи, що регламентують діяльність волонтерів				+

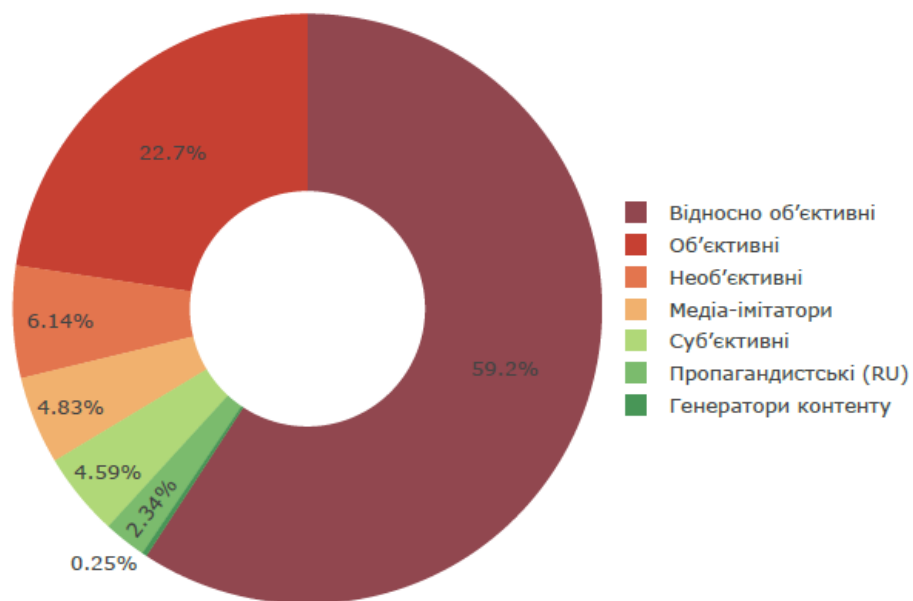
Отже, у міжнародних і національних документах концепт *ВОЛОНТЕР* виконує дискурсоутворювальну роль, оскільки закріплює правовий статус волонтерів, формує термінологічну парадигму щодо волонтерської діяльності. За формального збігу окремих КТГ, представлених у документах ООН і національних документах, зафіксовані принципові розбіжності у їхньому наповненні. Так, для ЛК США базовими значеннєвими компонентами є ‘взаємодія держави і суспільства’, ‘інклюзивність’, ‘розбудова довіри між державними органами, комерційними структурами і суспільством’, для УЛК – ‘неприбутковість’, ‘добровільність’ і ‘законність’, ‘гуманність’, ‘рівність’; російські документи формують симулякрну реальність, вуалюють певні деструктивні напрями волонтерської діяльності – ‘участь у пропагандистській діяльності, використання технології «м’якої сили»’, ‘допомога державі у веденні війни, зокрема створення образу країни-визволительниці’, ‘пропаганда традиційних сімейних цінностей’; ‘увіковічування пам’яті військових, що брали участь в агресії проти України й інших країн’; ‘співпраця з безпековими інституціями з метою запобігання протестним рухам’.

2.4. Гендерний концепт *ВОЛОНТЕРКА* в українській і російській лінгвокультурах часів повномасштабного вторгнення РФ в Україну

На державному рівні в Україні відбувається уніфікація розуміння гендерної тематики й формування гендерно орієнтованого дискурсу. Унаслідок у загальний вжиток активно входять фемінітиви, а в концептуальну і картину світу українців – гендерні концепти на позначення ролі жінки в суспільстві, прикладом чому є концепт *ВОЛОНТЕРКА*. Уважаємо, що соціальні зміни в українському суспільстві, які відбулися за період вторгнення РФ, зумовили переосмислення ролі жінки в забезпеченні безпеки держави, визнання її рівноправної участі у цій справі, що призвело до закріплення у мовній свідомості українців концепту *ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ*, його перехід з розряду субконцептів, перетворення його на концепт, що є гендерним відповідником концепту *ВОЛОНТЕР*.

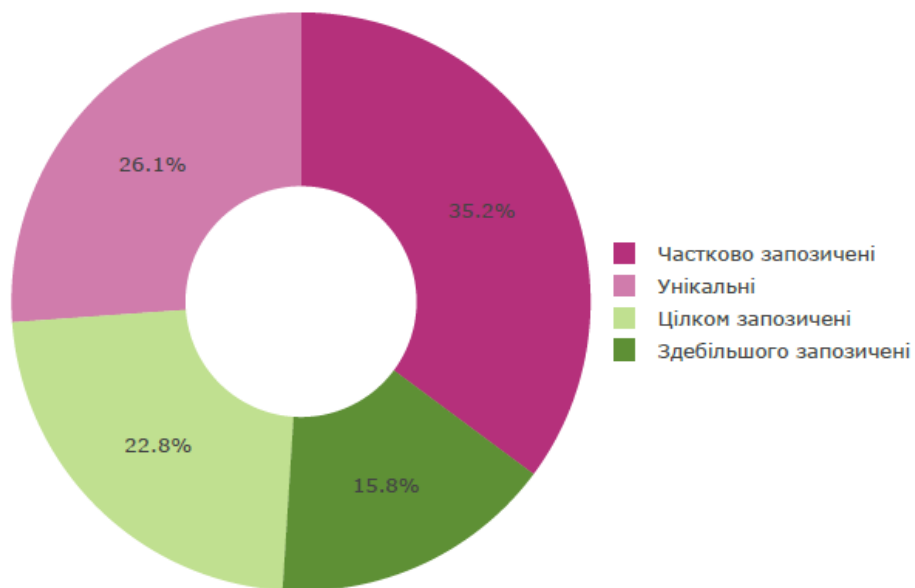
Жіноче волонтерство як один з прикладів соціальних і дискурсивних трансформацій «відіграє важливу роль в умовах війни, об'єднуючи жіночу частину суспільства у прагненні максимально допомогти захищати свою країну» [133]. Актуалізація теми жіночого волонтерства в інформаційному просторі під час війни набуває особливої важливості як інструмент формування гендерної рівності, руйнації патріархальних стереотипів і протидії мізогінії російської пропаганди.

За даними аналітичного ресурсу Attack Index, із лютого 2022 р. до жовтня 2024 р в інформаційному просторі України зафіксовано 63 тис. 646 публікацій, у яких використана лексема *волонтерка*. Охоплена аудиторія склала 20 млн 690 тис. 262 особи. Більша частина публікацій є відносно об'єктивною (59,2%) і об'єктивною (22,7%) (скріншот 2.4.1)

Скриншот 2.4.1. Розподіл публікацій за ступенем об'єктивності

Публікації, у яких згадується лексема *волонтерка*, на 35,2% є частково запозиченими і на 26,1 % унікальними, що є свідченням актуальності тематики для суспільства. Частка цілком запозиченого контенту складає 22,8% (скриншот 2.4.2).

Скриншот 2.4.2. Розподіл публікацій за унікальністю контенту.

У медіадискурсі сформовано низку КТГ, що описують діяльність волонтерок:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *волонтерка, лікар-волонтерка, 12-річна волонтерка, 78-річна волонтерка, юна волонтерка.*

2. КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності»: *військові, бійці, бойові медики, військові медики, люди на деокупованих територіях, поранені, біженці, тварини, діти-переселенці, хворі біженці з окупованих територій, родичі загиблих, хворі люди з прифронтових територій.*

3. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *допомагати, фасувати продукти, забезпечувати ліками, підтримувати, забезпечувати, надавати медичну допомогу, евакуювати, шукати партнерів, збирати кошти, привезти подарунки, вивозити тіла загиблих, роздавати гуманітарну допомогу, плести маскувальні сітки.*

4. КТГ «Тип волонтерської допомоги»: *дрони, медичні рюкзаки, ліки, вітаміни, ноші, турнікети, зарядні станції, планшети, маскувальні сітки, генератори, корм для тварин, ковдри для військових, бафи, м'які ноші, тактичне спорядження, їжа, гуманітарна допомога.*

5. КТГ «Небезпека волонтерської діяльності»: *потрапити під обстріл, загинути, ризикувати життям, отримати ушкодження, отримати поранення, підірватися на міні, потрапити в полон.*

6. КТГ «Ціннісні основи діяльності волонтерів»: *довіра, прозорість, звітність, відповідальність.*

7. КТГ «Оцінювання діяльності волонтерок державою»: *відзначити нагородою, отримати відзнаку, подякувати.*

Значеннєві компоненти 'вікові особливості', 'зовнішність', що є актуальними для концепту ЖІНКА [47; 49; 99; 146; 177], не представлено в дискурсах щодо діяльності волонтерок. Провідними є КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності», «Дії суб'єктів волонтерської діяльності», «Тип

волонтерської допомоги», які відображають ‘роль жінки в захисті держави’ і ‘допомозі нужденним’ під час війни. Значеннєвий компонент ‘небезпека волонтерської діяльності’ є актуальним для концепту *ВОЛОНТЕРКА*, репрезентує залученість жінок до ситуацій, пов’язаних з ризиком для життя. Зафіксовано збіг трьох КТГ концепту *ВОЛОНТЕР* з КТГ концепту *ВОЛОНТЕРКА*, проте для концепту *ВОЛОНТЕРКА* притаманна більша деталізація щодо сфери волонтерської діяльності, віку та формування довірчих стосунків з цільовими аудиторіями (таблиця 2.4.1).

Таблиця 2.4 1.
Порівняння наповнення КТГ концептів,
за якими зафіксовано збіг

КТГ	Концепт <i>ВОЛОНТЕР</i>	Концепт <i>ВОЛОНТЕРКА</i>
КТГ «Суб’єкти волонтерської діяльності»	<i>волонтер</i>	<i>волонтерка, юна волонтерка, лікар-волонтерка, 12-річна волонтерка, 78-річна волонтерка</i>
КТГ «Об’єкти волонтерської діяльності»;	<i>отримувач волонтерської допомоги; малозабезпечені; безробітні; багатодітні; бездомні; безпритульні; особи, які потребують соціальної реабілітації; особи, які перебувають у складних життєвих обставинах; хворі; особи з інвалідністю; люди похилого віку; Збройні сили України; інші військові формування; правоохоронні органи; органи державної влади</i>	<i>військові, бійці, бойові медики, військові медики, люди на деокупованих територіях, поранені, біженці, тварини, діти-переселенці, хворі біженці з окупованих територій, родичі загиблих, хворі люди з прифронтових територій</i>
КТГ «Ціннісні основи діяльності волонтерів»	<i>репутація волонтерів, свобода волонтерів, культура волонтерства, бажання волонтерів</i>	<i>довіра, прозорість, звітність, відповідальність;</i>

Специфічними для концепту *ВОЛОНТЕРКА* є КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності», «Тип волонтерської допомоги», «Небезпека волонтерської діяльності», «Оцінювання діяльності волонтерок державою».

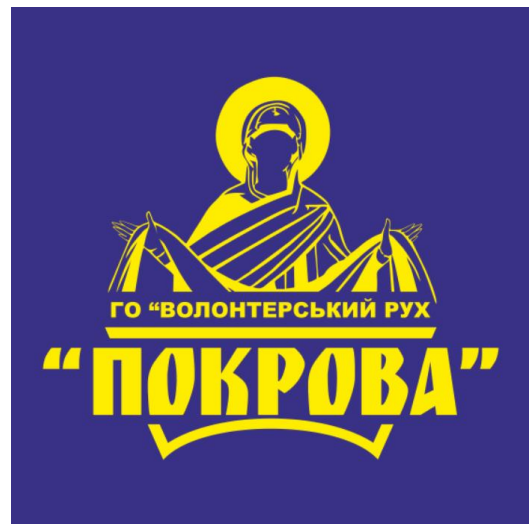
Репрезентацію концепту *ВОЛОНТЕРКА* простежуємо в назвах жіночих організацій, де актуалізовано значеннєві компоненти 'мілітарна діяльність жінок' («Жіночий ветеранський руху», «Український жіночий батальйон», «39-та жіноча сотня», БФ «Сестра Милосердя АТО»), 'боротьба за незалежність України' (жіночий рух «За вільну Україну», ГО «Небайдужі жінки Донбасу», «Українська жіноча варта»), 'інституалізація волонтерської діяльності' (ГО «Землячки», «Український жіночий фонд», ГО «Афіна-Україна»), 'захист і охорона' («Берегиня миру», волонтерський рух «Покрова»). Процес номінації жіночих організацій створює лінгвістичний ландшафт Держави у геополітичному вимірі, позиціонує цінності мовної свідомості й національної картини світу українців.

Репрезентація концепту *ВОЛОНТЕРКА* простежується на рівні мультимодального дискурсу. Актуальним стає розроблення логотипів, шевронів, які не тільки є носіями інформації, але й ідентифікаторами належності до певної соціальної групи. Наприклад, громадська організація «Українська жіноча варта», основна мета та завдання якої – створення мережі жіночого руху опору, запропонувала чорно-червоний шеврон, що символізує роль захисниці, що відіграє українська жінка в історичному і сучасному контексті. Колір шеврону асоціюється з кольором затвердженого на II Великому Зборі ОУН в 1941 році прапором, який став символом боротьби за незалежність (скріншот 2.4.3). Зображена на шевроні жінка з мечем є стилізованим образом української воїтельниці – Магури, відомої також як Мати Слава, Перуниця або Берегиня. Магура згадується у Велесовій книзі [232] і символізує перемогу, відвагу, військову силу і мудрість.

Символом ГО волонтерський рух «Покрова» є стилізований у національних кольорах (блакитно-жовтих) образ Богородиці, яка є символом-оберегом воїнів, охороняє їх від ворожих куль і шабель, дарує мудрість в ухваленні складних рішень (скріншот 2.4.4).

Скріншот 2.4.3. ВГО
«Українська жіноча варта»

Скріншот 2.4.4. Символ ГО
волонтерський рух «Покрова»

Тексти з високим ступенем сугестивності, які передають інформацію вербальними, візуальними і музичними засобами, в умовах війни стають інструментом єднання нації, посилюють емоційну стійкість адресатів, спонукають до дій задля перемоги. Прикладом такого тексту є пісня «Волонтерка» Тетяни Власної, у якій представлено роль українки-волонтерки, яка є підтримкою, допомогою й оберегом для військових у боротьбі з ворогом (*разом сильні ми, чекаю з перемогою додому, ціную автомат, гаряче іду на допомогу, моя душа як оберіг не знає втоми*).

2.4.5. Текст пісні «Волонтерка» і скриншоти візуального ряду

*Я – волонтерка! Разом сильні ми!
Моя душа, як оберіг, не знає втоми!
Я – українка! Обійму крильми!
Тебе чекаю з перемогою додому.*

*Свою любов зустріла на війні,
Тебе зустріла, дякувати Богу!
І сукню довелося поміняти мені,
Життя-буття моє у постійному
вогні,
Де гаряче – іду на допомогу!*

*Я – волонтерка! Разом сильні ми!
Моя душа, як оберіг, не знає втоми!
Я – українка! Обійму крильми!
Тебе чекаю з перемогою додому.*

*Змінилось все, ціную автомат,
Бо волонтерам скигнить не
годиться!
Потрібні теплі речі, їжа, каремат,
Аптечки, тепловізор – вірний друг
солдат,
Для милого усе це знадобиться.*

*Я – волонтерка! Разом сильні ми!
Моя душа, як оберіг, не знає втоми!
Я – українка! Обійму крильми!
Тебе чекаю з перемогою додому.*

*Дорогі волонтери, для ЗСУ
Ви підтримка, як крила у птаха.
Нехай вистачає вам сили
Допомагати нашим хлопцям
Впевнено йти до перемоги.*

*Я – волонтерка! Разом сильні ми!
Моя душа, як оберіг, не знає втоми!
Я – українка! Обійму крильми!
Тебе чекаю з перемогою додому..*

Скриншот 2.4.5.1. Візуальний ряд пісні «Волонтерка»

Скриншот 2.4.5.2. Візуальний ряд пісні «Волонтерка»

Скриншот 2.4.5.3. Візуальний ряд пісні «Волонтерка»

2.4.6. QR-код пісні «Волонтерка»

Сугестивний вплив тексту репрезентовано через повторення лексичних маркерів єднання, сили, віри в перемогу (*Я – волонтерка! Разом сильні ми. Моя душа, як оберіг не знає втоми. Я – українка! Обійму крильми, Тебе чекаю з перемогою додому*). Відеоряд (фрагменти діяльності волонтерок) і ритмічність оформлення підсилюють текстовий рівень пісні, заряджають адресатів позитивними емоціями і спонукають долучатися до боротьби з агресором.

У тексті пісні наявні КТГ, виявлені за результатами контент-аналізу за технологію Великих Даних:

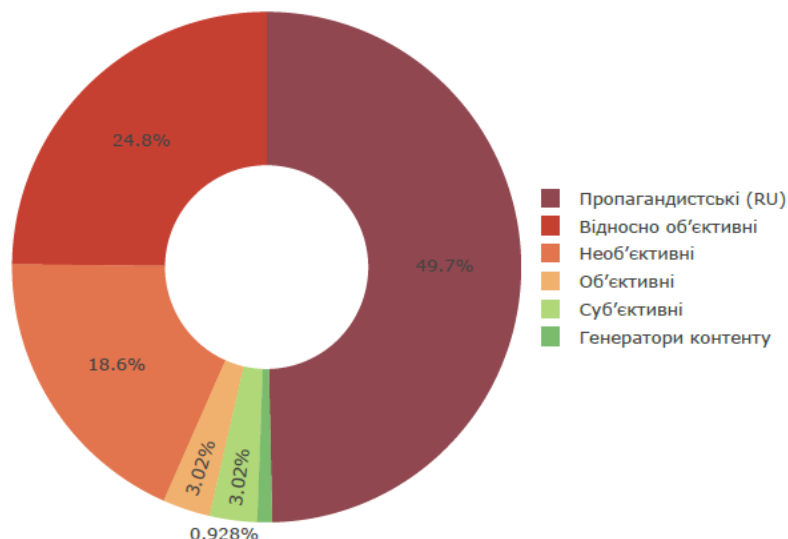
1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *волонтерка*.
2. КТГ «Дій суб'єкти волонтерської діяльності»: *іду на допомогу*.
3. КТГ «Тип волонтерської допомоги»: *теплі речі, їжа, каремат, аптечки, тепловізор*.

Новим виміром дискурсу волонтерства в Україні є створення нових номінацій – іменувань вулиць на честь активісток і волонтерок (вулиця Юлії Здановської, м. Київ; вулиця Катерини Гандзюк, м. Київ; вулиця Яни Червоної, м. Харків). Ці номінації є ціннісним складником лінгвістичного ландшафту Держави, й позиціонують ключові концепти української нації (*НАЦІОНАЛЬНА СТІЙКІСТЬ, ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ, ДЕМОКРАТІЯ*) і світу.

Жіночий волонтерський дискурс у РФ формується під впливом керівних партії й направлена здебільшого на реалізацію соціальних (проекти з допомоги хворим, організації дозвілля дітей, допомоги багатодітним родинам і особам з обмеженими можливостями, безпритульним тваринам) та пропагандистських проєктів (проекти підтримки історичної пам'яті, поширення російської культури, (додаток Д).

Представленість у медійному просторі країни-агресорки лексеми *волонтерка* з лютого 2022 р. до жовтня 2024 р. є мінімальною, за даними Attack Index, зафіксовано 891 публікацію, залучена аудиторія – 156 тис. 104 особи. Більшість публікацій є пропагандистськими (49, 7%), що підтверджує

використання теми волонтерства керівництвом країни-агресорки з метою маніпуляції (скріншот 2.4.6).

Скріншот 2.4.6. Розподіл публікацій за ступенем об'єктивності

В умовах війни жінки стають інструментом просування так званих традиційних цінностей. Образ берегині в РЛК розвивався в іншому семіотичному вимірі, ніж в УЛК, зокрема, жінки-берегині мають чекати чоловіка вдома («*В Тюмени женщины-волонтеры проходят обучение в рамках проекта «СВОя семья»*»), виховувати дітей, дбати про хворих і нужденних («*Мамы-волонтеры участвуют в социальных мероприятиях и поддерживают благотворительные фонды, прививают детям доброту и желание помогать другим*»). Представлені в медіадискурсі КТГ розподілено так:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *волонтерка, женщины-волонтеры.*

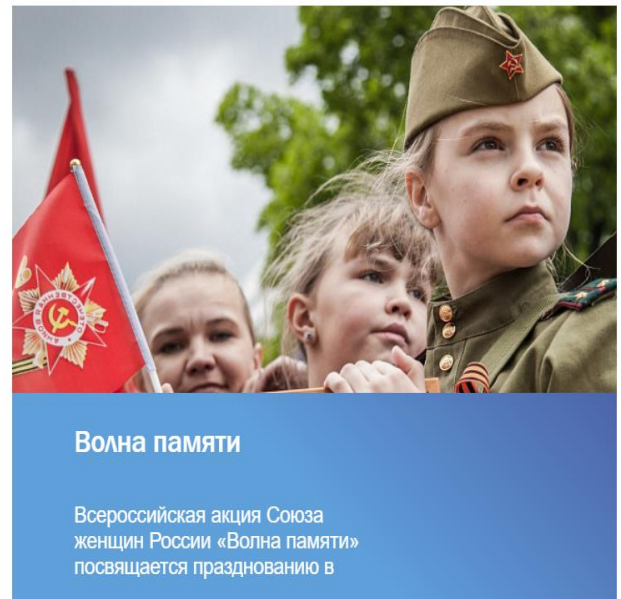
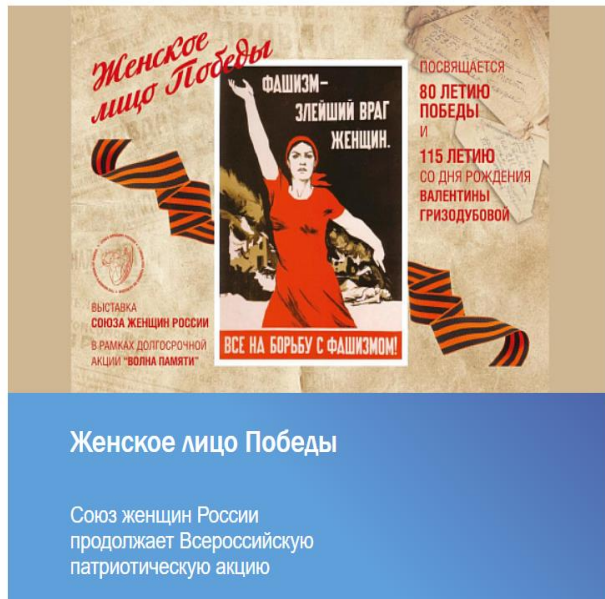
2. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *отработали заявку, доставили в медучреждение, порадовать бойцов, передать гостинцы, шить одежду, вязать, поддержать.*

3. КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності»: *бойцы, многодетная семья, военные.*

Як альтернатива зафіксованій в словниках лексемі *волонтерка* в російському інформаційному просторі запропоновано використання номінації *женщина-волонтер*, що на відміну від фемінітива вказує на тимчасовість і не регулярність виконання такої соціальної ролі жінками в РФ.

Варто зазначити, що потужні жіночі російські волонтерські організації безпосередньо пов'язані з керівною політичною партією «Єдина Росія». Це обумовлює керованість і державоорієнтований вектор розвитку цих волонтерських ініціатив (*«Девушки-волонтеры «Единой России» поддержали многодетную семью добровольца-участника СВО» 20.10.2022, Единая Россия*), нівелювання базових основ волонтерської діяльності – добровільність, неупередженість, альтруїстичність. За підтримки партії «Єдина Росія» і державної організації федерального рівня «Союз жінок Росії» реалізуються волонтерські проєкти із залученням жінок для поширення пропаганди і так званих «російських цінностей», які є основою агресивної політики щодо інших культур: духовно-патріотичне виховання дітей, збереження історичної пам'яті, поширення російської мови тощо (додаток Д).

Жіночі волонтерські організації позиціонують себе мультимодальними текстами, що впроваджують спотворені історичні наративи. Так, федеральні проєкти й акції «Союзу жінок Росії» супроводжуються рекламною продукцією, де використано символіку перемоги у Другій світовій війні (георгіївська стрічка, червоні прапори, військова форма тощо), плакатні образи Радянського Союзу й сучасний російський триколор (скріншот 2.4.7). Так поширюються наративи «Деды воевали», «Победа над фашизмом», «За правду, за семью, за веру», які просувають деструктивні елементи російського лінгвістичного ландшафту у геополітичний дискурс.

Скриншот 2.4.7. Федеральні проекти й акції «Союзу жінок Росії»

Отже, в УЛК концепт *ВОЛОНТЕРКА*, сформований за часів агресії РФ проти України, є гендерним відповідником концепту *ВОЛОНТЕР*, у концептуальній картині світу носіїв УЛК уособлює ідею гендерної рівності в захисті держави громадян України незалежно від статі.

Когнітивно-прагматичні зв'язки концептів *ВОЛОНТЕР* і *ВОЛОНТЕРКА* можна визначити наративом, що впроваджується в сучасному гендерному дискурсі України «Ми різні, але ми рівні», ф закріплюють ідею гендерної рівності у мовній картині світу нації. У РЛК *ЖІНКА-ВОЛОНТЕР* є субконцептом концепту *ВОЛОНТЕР*, у концептуальній картині світу носіїв РЛК відображає другорядну роль жінки у вирішенні соціально-політичних питань. Водночас концепт *ЖІНКА-ВОЛОНТЕР* є маркером пропагандистського дискурсу РФ, де вуалюються загарбницькі цілі країни-агресорки позитивною наративізацією дій жінок-волонтерів.

Висновки до розділу 2

Специфіка позиціонування концепту *ВОЛОНТЕР* у досліджуваних ЛК зумовлена унікальністю концептуальних картин світу, менталітету та історії націй. Етимологічний аналіз довів, що у ЛК США, України і РФ лексема-вербалізатор *волонтер* є запозиченням із французької мови та використовувалася на позначення осіб, які безоплатно і без примусу приєднувалися до війська. Уперше лексема-вербалізатор *волонтер* зафіксована в ЛК США – на початку XVII ст., УЛК і РЛК – XVIII ст. Лексикографічний аналіз довів, що в УКЛ і РЛК до появи лексеми *волонтер* існували національні відповідники на позначення осіб, які за власним бажанням виконували дії на користь інших: УЛК – *охочий*, РЛК – *доброволець*. Український відповідник сьогодні не використовується, російський відповідник активно позиціонується як квазісинонім лексеми *волонтер* на позначення осіб, які беруть участь у бойових діях у складі військових підрозділів. У ЛК США на позначення осіб, які беруть участь у бойових діях, запропоновано синоніми *draftee, selectee, conscript*.

На основі асоціативного аналізу й асоціативного експерименту зроблено висновок, що для всіх досліджуваних ЛК спільним мілітарне значення. У ЛК США і РЛК слово-стимул *волонтер* має широку кількість слів-реакцій, які представлені як іменниками (ті, хто здійснює мілітарне волонтерство), дієсловами (дії мілітарних волонтерів), прикметниками (ознака дій мілітарних волонтерів) і визначення ціннісних засад волонтерства. В УЛК реакції є маркером ситуації у країні, а саме війни. Ціннісні засади волонтерства є другою спільною для досліджуваних ЛК групою. Прикметно, що в УЛК вона представлена широкою кількістю репрезентацій, що свідчить про важливість цього складника для мовної свідомості українського суспільства і наявність спільного лінгвокультурного коду. Для ЛК США і РЛК характерна група асоціацій, що репрезентують діяльність волонтерів у медичної сфері та проведення рятувальних робіт. Зафіксована

тематична група, яка представляє належність до певної культури або території, свідчить про спрямованість уваги суспільства до діяльності волонтерів в інших країнах, в умовах російської агресії – на окупованих територіях.

Дискурсоутворювальна роль концепту *ВОЛОНТЕР* міжнародних і національних нормативно-правових документів зумовлює формування термінологічної парадигми щодо волонтерської діяльності та демонструє рівень формалізації явища в досліджуваних ЛК.

У нормативно-правових документах РФ зафіксовано гібридизація концепту *ДОБРОВОЛЕЦЬ/ВОЛОНТЕР*, використання цих вербалізаторів як квазісинонімів у мілітарних і гуманітарних дискурсах. Прагматика цієї гібридизації – створення ілюзії формування громадянського суспільства, можливості свободи вибору; розмивання значення вербалізаторів *доброволець/волонтер* – значеннєвий компонент ‘людина, яка за власним бажанням допомагає нужденним’ замінюється гібридом: – «людина, 1) долучається до реалізації державних програм в гуманітарного напрямку; 2) людина, яка приєдналася до війська, добровільно підписала контракт з Росгвардією». Ці ознаки є свідченням дискурсивної поведінки державних органів країни-агресорки, спрямованої на конфлікт, війну та мілітаризацію суспільства.

Кризова ситуація в умовах повномасштабного вторгнення РФ в Україну актуалізувала гендерну тематику. Актуалізація ролі жінки і відновлення значення берегині-захисниці притаманне УЛК, що є свідченням актуальності концепту *ГЕНДЕРНА РІВНІСТЬ* для мовної свідомості українців; у РЛК позиціонується патріархатна роль жінки.

Отже, концепт *ВОЛОНТЕР* у ЛК США і УЛК, зберігаючи міжнародний, міжкультурний складники, набуває національної унікальності, що зумовлено позалінгвальною реальністю: ЛК США – традиційність волонтерської діяльності, УЛК – умови війни та потреба в єднанні. У РЛК концепт *ВОЛОНТЕР* демонструє тенденцію до формалізації і втрати складника – за власним бажанням, за доброї волі.

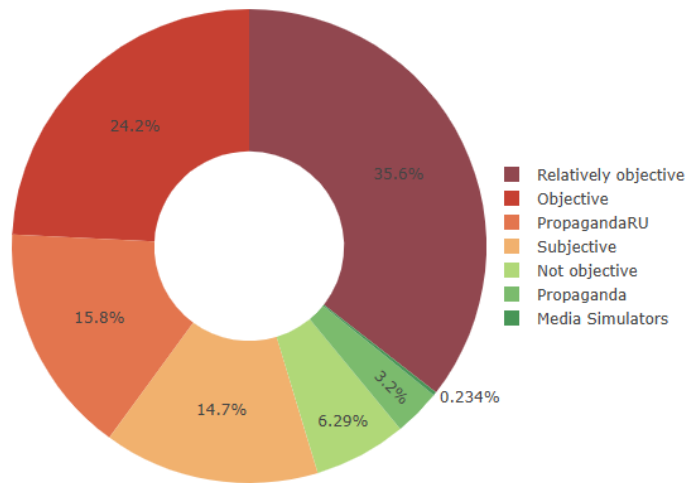
РОЗДІЛ 3

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ДИСКУРСУ ВОЛОНТЕРСТВА В НАЦІОНАЛЬНИХ МЕДІА США, УКРАЇНИ, РФ

3.1. Наративний дискурс волонтерства в медійному просторі США (лютий 2022 р. – жовтень 2024 р.)

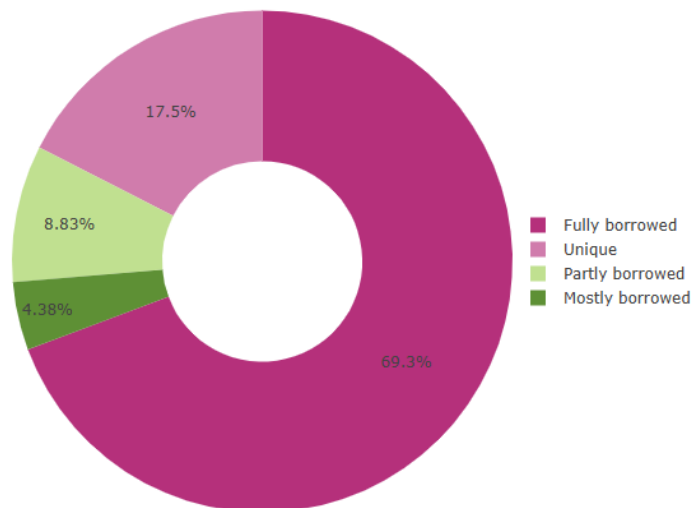
У наративному медійному дискурсі США концепт *VOLUNTEER* є дискурсоувтворювальним. Це доведено за результатами контент-аналізу, проведеного за технологією великих даних з 24 лютого 2022 р. до жовтня 2024 р. Ключовим запитом під час дослідження обрано форму *volunteer*. Було отримано 59 тис. 482 публікації (33 тис. 685 – позитивної конотації, 9 тис. 632 – негативної, 16 тис. 165 дописів мають нейтральний зміст). Залучена аудиторія становила 63 млн 209 тис. 891 особу. За даними контент-аналізу рівень інформаційного впливу щодо діяльності волонтерів упродовж лютого 2022 р. – жовтня 2024 р. дорівнював 6-ти балам за 10-ти бальною шкалою, що свідчить про актуальність теми волонтерства для цільових аудиторій США (Додаток Е).

Аналіз джерел інформації довів, що дискурс волонтерства поширюють переважно об'єктивні медіа (відносно об'єктивні – 7 тис. 005, об'єктивні – 4 тис. 767), частково – пропагандистськими і необ'єктивними (пропагандистські – 3 тис. 731 (скріншот 3.1.1)). Такий розподіл дозволяє простежити боротьбу об'єктивних і пропагандистських наративів щодо діяльності волонтерства за її наявності. Проте не було зафіксовано деструктивних наративів, що свідчить про системну позитивну оцінку діяльності волонтерів на рівні концептуальної картини світу і про впровадження комунікативної стратегії єдиного голосу в державі та концепту *VOLUNTEER*.

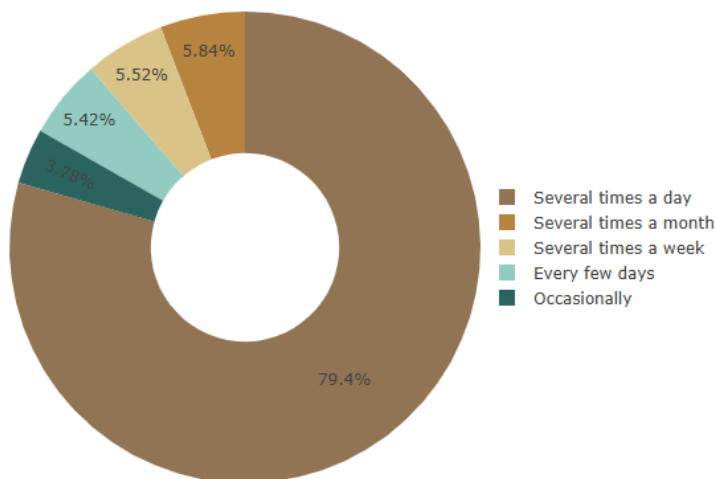
Скриншот 3.1.1
Розподіл контенту за рівнем об'єктивності
(за даними Attack Index)

Отримані дані унікальності контенту доводять, що частка цілком запозиченого контенту становить 69,3 % (41 тис. 219), а унікального – 17,5% (10 тис. 405) (скриншот 3.1.2). Такий розподіл свідчить про великий рівень повторюваності контенту щодо волонтерської діяльності в інформаційному просторі країни і створення єдиного голосу інформаційних джерел щодо висвітлення діяльності волонтерів.

Скриншот 3.1.2
Розподіл контенту за показником унікальності
(за даними «Attack Index»)

Аналіз джерел довів, що контент про волонтерську діяльність оновлюється кілька разів на день – 79,4 % (47 тис. 251). Це є маркером актуальності теми для суспільства та підтримання медіа зацікавленості аудиторій цією темою (скріншот 3.1.3).

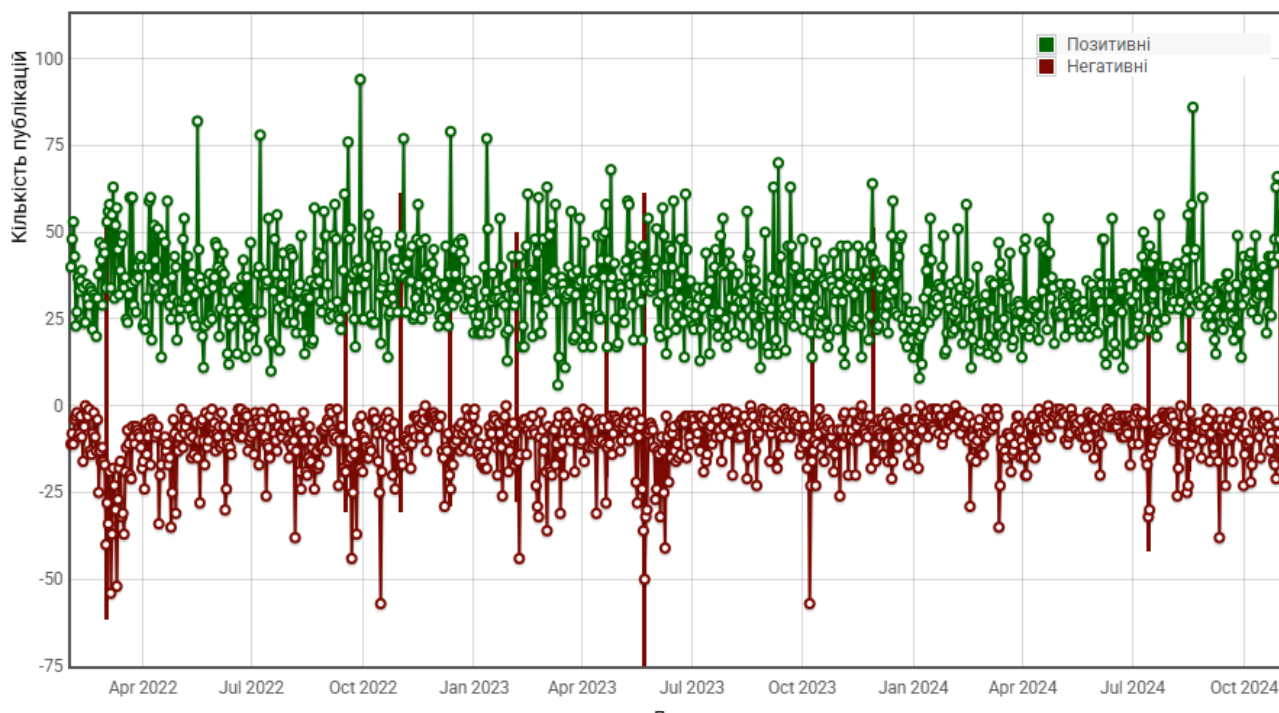
Скріншот. 3.1.3

Розподіл контенту за частотністю публікацій
(за даними Attack Index)

Двадцять топових джерел, де позиціоновано концепт *VOLUNTEER* (Додаток Г), представлені інформаційними ресурсами – глобальними (Yahoo News, Associated Press News, CNN World), національними (ABC News, Radio Free Europe/Radio, USA Today, New York Times, FOX News, Newsweek, New York Post, People, NBC News), регіональними, зокрема виданнями штатів (Boston Herald, Daily Herald, WTOP, Washington Times, Seattle Times, Chicago Tribune, Los Angeles Times). До двадцяти топових джерел належить Radio Free Europe/Radio – інформаційно-новинний ресурс, який фінансує Конгрес США, та три глобальних ресурси – Yahoo News, Associated Press News, CNN World, що свідчить про актуальність і важливість представлених наративів щодо волонтерської діяльності як в американському інформаційному просторі, так і міжнародному.

Сентимент-аналіз довів, що повідомлення негативної конотації стосуються переважно діяльності волонтерів у кризових або резонансних ситуаціях. Проте,

більшість повідомлень, що висвітлюють діяльність волонтерів, мають позитивну конотацію (56,6%) (скриншот 3.1.4). Це є свідченням позиціонування концепту *VOLUNTEER* як ціннісно-сислової одиниці, що є ознакою американської концептуальної картини світу.

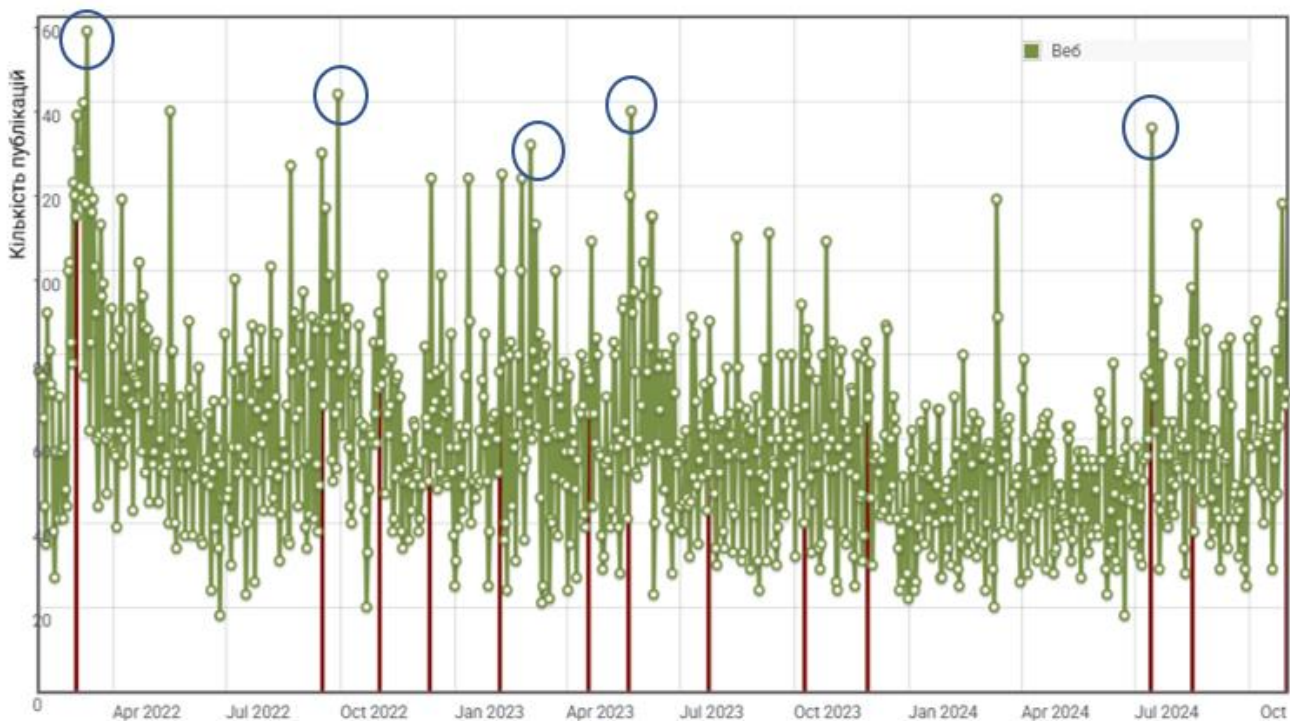
Скриншот 3.1.4. Сентимент-аналіз медіапростору за запитом *volunteer*.
(Зеленим кольором відзначені повідомлення позитивної конотації, червоним – негативної)

Збільшення кількості публікацій, у яких згадували волонтерів, зафіксовано в лютому – березні 2022 року, що зумовлено соціокультурною ситуацією: появою великої кількості біженців з початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну. У дискурсі волонтерства цього періоду актуалізовано значеннєвий компонент 'допомога', 'захист', застосовуються наративи оперативного рівня: «Волонтери допомагають українським біженцям» (лексичні маркери уживання наративу: *volunteers, refugees, serve hot food, fleeing the conflict*) і «Бійці-добровольці долучаються до війни в Україні» (лексичні маркери уживання наративу: *volunteers willing to fight, applications for U.S. citizens, alongside*

Ukrainian forces). Наприклад: «*Braving snow and sub-freezing temperatures, thousands of refugees continued to flee Ukraine into neighbouring Romania through the Siret border crossing. Alina Onica, a 41-year-old Red Cross volunteer in Siret, said that the freezing weather and snow are only adding to the challenges and needs of the refugees being displaced by war. Volunteers serve hot food to refugees fleeing the conflict from neighbouring Ukraine at the Romanian-Ukrainian border, in Siret, Romania*» (2022.03.03 02:56, NBC Chicago); «*Several hundred volunteers willing to fight Russians alongside Ukrainian forces have already arrived in that embattled nation, according to a government official there. A defence official at the Ukrainian embassy in Washington D.C. said that they have already received more than 3,000 applications for U.S. citizens wanting to fight*» (2022.03.03, 20:24, Military Times). Лексема-вербалізатор *volunteer* у наведених прикладах має позитивну конотацію – волонтери зображені як особи, які готові долучитися до боротьби з країною-агресоркою, і такі, що надають допомогу тим, хто вимушений покинути свої домівки через війну.

У лютому 2023 р. збільшення публікацій з питань волонтерства пов'язане із землетрусом у Туреччині й Сирії, унаслідок чого загинула велика кількість людей: «*1,200. At least 1,600 people have died in the rebel-held northwest, according to the volunteer first responders known as the White Helmets*» (2023.02.08, 23:44, Daily Herald); «*Volunteer rescue organization White Helmets says six people, including four children, were pulled out of the rubble alive during overnight rescue operations in rebel-held parts of northwest Syria. In the town of Harem, paramedics were able to communicate with a woman and her son until they were pulled out of a collapsed building*» (2023.02.08, 15:06, SFGate.com). Лексема-вербалізатор *volunteer* у наведених прикладах має позитивну конотацію – у ній актуалізовано значеннєві компоненти 'допомагати', 'рятувати'. Застосовується наратив «Волонтери допомагають у кризових ситуаціях», у якому лексичними маркерами є: *volunteer rescue organization, the volunteer first responders*.

За результатами контент-аналізу визначено п'ять інформаційних активностей у з лютого 2022 р. до жовтня 2024 р. (скриншот 3.1.5).

Скриншот 3.1.5.
Інформаційна активність
(лютий 2022 р. – жовтень 2024 р.)

Визначені дати інформаційної активності збігаються із резонансними ситуаціями у світі та США, до вирішення яких активно долучалися волонтери, зокрема:

- 2 березня 2022 р. – початок повномасштабного вторгнення РФ в Україну, збільшення потоку біженців;
- вересень 2022 р. – ураган Іан у Флориді;
- 23 лютого 2023 р. – землетрус у Туреччині й Сирії;
- 23 травня 2023 р. – добровольчий корпус Легіон «Свобода Росії» та «РДК» провели операцію на території Белгородської області;
- 14 липня 2024 р. – замах на Трампа під час передвиборчої кампанії.

Визначення періодів інформаційної активності за ключовим запитом *volunteer* дозволило відстежити зміну наративів оперативного рівня щодо волонтерської діяльності в американському інформаційному просторі у період повномасштабного вторгнення РФ в Україну (таблиця 3.1.1).

Таблиця 3.1.1
Зміна наративів оперативного рівня щодо волонтерської діяльності в американському інформаційному просторі у період повномасштабного вторгнення РФ в Україну

	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Стратегічний наратив	Волонтерство – вимір демократичного американського суспільства		
Мета поширення	Показати важливість і різноманітність волонтерства в сучасному світі		
Наративи оперативного рівня	<p>1. Волонтери допомагають → вирішувати нагальні питання громади.</p> <p>2. Волонтери допомагають українським → біженцям.</p> <p>3. Бійці-добровольці долучаються до війни в Україні. →</p>	<p>1. Волонтери допомагають → вирішувати нагальні питання громади.</p> <p>2. Волонтери допомагають у кризових ситуаціях.</p> <p>3. Бійці-добровольці беруть участь у бойових діях. →</p>	<p>1. Волонтери допомагають вирішувати нагальні питання громади.</p> <p>2. Бійці-добровольці беруть участь у бойових діях.</p> <p>3. Волонтери – активна частина суспільно-політичного життя країни.</p>

Прагматичне спрямування нарративного дискурсу	<ul style="list-style-type: none"> • показати суспільству, що допомога волонтерів важлива як на регіональному рині, так і міжнародному суспільству; • позиціонувати волонтерство як ціннісний вимір сучасного суспільства; • сформулювати думку, що допомога нужденним під час кризи – спільна відповідальність державних інституції і громадян; • показати, що волонтери можуть долучатися до бойових дій 	<ul style="list-style-type: none"> • сформулювати думку, що волонтерські проекти можуть бути різними і кожен може обрати свій напрям; • показати важливість волонтерства для суспільного життя
--	--	--

Наративний дискурс щодо волонтерської діяльності в медійному просторі США за період повномасштабного вторгнення РФ в Україну не зазнав певних змін. Із лютого 2022 р. до жовтня 2024 р. за підтримки приватних і державних інформаційних ресурсів застосовували стратегічний наратив «*Волонтерство – вимір демократичного американського суспільства*». Наратив позиціонувався новинними і суспільно-політичними інформаційними ресурсами (Associated Press News, CNN World, ABC News, Radio Free Europe/Radio, USA Today, New York Times, FOX News, Newsweek). Комунікативна стратегія впровадження наративу – позиціонування значущості і різноманітності волонтерства в сучасному світі.

Стратегічний наратив «*Волонтерство – вимір демократичного американського суспільства*» в медійному просторі США підтримується наративами оперативного рівня, які репрезентують події як у США, так і за їхніми межами. З початком повномасштабного вторгнення РФ в Україну сформовано наратив «Волонтери допомагають українським біженцям»: «*Volunteers serve hot food to refugees fleeing the conflict from neighbouring Ukraine at the Romanian-Ukrainian border, in Siret, Romania*» (2022.03.03, 02:56, NBC Chicago); «*Volunteers stationed there hot beverages and sandwiches to weary looking refugees, some of whom travelled for days on end to escape the fighting. Poland, whose Ukrainian*

community of around 1 million is the region's largest, has welcomed a big chunk of the arrivals with officials estimating around 575,000 people have so far entered from Ukraine». (2022.03.03, 13:18, Reuters)». Лексичні маркери реалізації наративу представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *volunteers; non-government organisations, Red Cross team, UN volunteers.*

2. КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності»: *refugee, Ukrainian community, Ukrainians, affected children.*

3. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *welcome, provide with, serve hot food, deliver, help to rebuild lives, evacuate, support families, hand out beverages, load cardboard boxes of food, rolled out foam floor mats, distribute clothes.*

Лексема-вербалізатор *volunteer* репрезентує значеннєвий компонент 'допомагати тим, хто через війну вимушений стати біженцем'.

Одночасно з оперативним наративом «Волонтери допомагають українським біженцям» сформувався наратив «Бійці-добровольці долучаються до війни в Україні»: «**Several hundred volunteers willing to fight Russians alongside Ukrainian forces have already arrived in that embattled nation, according to a government official there. A defense official at the Ukrainian embassy in Washington D.C. said that they have already received more than 3,000 applications for U.S. citizens wanting to fight**» (2022.03.03, 20:24, *Military Times*); «Henry later met with the agent and claimed to have **volunteered to join the Russian military** after the invasion but was told the Russians only wanted people with combat experience, the indictment stated» (2022.09.29, 22:04, *Seattle Times*); «With Russia's war on Ukraine now in its third week, Russian President Vladimir Putin on Friday approved bringing in **volunteer fighters from the Middle East**, particularly Syria. ... He claimed Russia was offering volunteers from the country between \$200 and \$300 to operate as security guards in Ukraine for six months at a time. Some Syrian observers and activists **suggest any recruitment** going on is so far largely symbolic and remains in the very early

stages» (2022.03.11, 20:33, WTOР). Лексичні маркери вживання наративу оперативного рівня представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *volunteer fighters, U.S. veterans, former SEAL, trained people, security guards.*

2. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *to send application, willing to fight, volunteer to fight Russians, to combat, to join, to meet agent, to move to the combat zone.*

3. КТГ «Дії влади щодо волонтерів»: *to recruit, to approve bringing volunteers, to advice, to look for, to create adhoc volunteer battalions, to create volunteer-based units, to operate as...*

4. КТГ «Інформаційні ресурси підтримки або висвітлювання волонтерської діяльності»: *forums, embassy, REDDIT, agent, Military Times.*

5. КТГ «Локалізація події, куди залучаються волонтери/добровольці»: *in Ukraine, Russia's war on Ukraine.*

Номінація *volunteer* у цьому наративі набуває мілітарних ознак, актуалізує значеннєвий компонент 'приєднатися до війська' і локалізує подію в просторі 'воювати добровольцем в Україні'.

Стратегічний наратив «Волонтерство – вимір демократичного американського суспільства» у 2022 році також підтримувався наративом оперативного рівня «Волонтери допомагають вирішувати нагальні питання громади»: «*To accommodate this need, she hopes shelters will increase the number of foster coordinators that connect volunteers with foster pets. Volunteers who temporarily foster pets while they wait for their forever homes free up space at shelters and provide a nice break from a shelter environment for the animals» (2022.03.11, 18:23, NBC 5 Dallas-Fort Worth); «The National Guard and volunteer groups have distributed millions of bottles of drinking water in Jackson since late August. Jackson is the largest city in one of the poorest states in the U.S.» (2022.09.16, 00:00, National Public Radio); «Drexel's mother, Dawn Pleckan, said it was the 47th search conducted*

since her daughter disappeared. 2011 In April, on the weekend before the 2-year anniversary of Drexel's disappearance, family, police, and volunteers in South Carolina conducted another search. They did not find new evidence» (2022.05.17, 03:00, NEWS10 ABC). Лексичні маркери реалізації наративу оперативного рівня представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *volunteers, volunteer fighters, volunteer groups, volunteer medical professionals, hospice organisation.*

2. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *to feed, help clean up, to distributed bottles of drinking water, to foster pets, to feed wounded sea turtles, to sort rubbish.*

3. КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності»: *pets, elderly people, a heavily polluted river, migrants.*

Аналіз наповнення КТГ показав, що лексема-вербалізатор *volunteer* у цьому наративі репрезентує значення 'участь у гуманітарних проєктах допомоги'.

У 2023 році зберігається поширення стратегічного наративу «Волонтерство – вимір демократичного американського суспільства». На оперативному рівні він підтримується наративом 2022 року «Волонтери допомагають вирішувати нагальні питання громади». Лексичні маркери реалізації наративу «Волонтери допомагають вирішувати нагальні питання громади» збігаються з КТГ, що розгортали наратив у 2022 р.:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *non-profit organizations, volunteers, blood service volunteer.*

2. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *to renovate house, to weatherize windows, to renovate bathrooms, to pick up donations.*

3. КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності»: *veterans, elderly, black woman.*

Значеннєвий компонент лексеми-вербалізатора *volunteer* ‘допомога нужденним’ зберігається у КТГ «Дії суб’єктів волонтерської діяльності», проте він звужується до ‘допомога представникам громади’.

Наратив оперативного рівня «Волонтери допомагають українським біженцям» трансформується в наратив «Волонтери допомагають у кризових ситуаціях», що зумовлено подіями, пов’язаними з небезпечними явищами природи – землетрус в Туреччині й Сирії: «*Volunteer rescue organization White Helmets says six people, including four children, were pulled out of the rubble alive during overnight rescue operations in rebel-held parts of northwest Syria. In the town of Harem, paramedics were able to communicate with a woman and her son until they were pulled out of a collapsed building*» (2023.02.08, 15:06, SFGate.com); «*Volunteers distribute aid to people Wednesday in Antakya, Turkey. Thinly stretched rescue teams worked through the night into Wednesday, pulling more bodies from the rubble of thousands of buildings downed in Turkey and Syria by a catastrophic earthquake ... At least 1,600 people have died in the rebel-held northwest, according to the volunteer first responders known as the White Helmets*» (2023.02.08, 23:44, Daily Herald); «*Rescuers in Turkey and Syria dug through rubble to find people trapped under collapsed buildings after Monday’s earthquakes killed more than 7,000 people. Crowds of volunteers gathered at Istanbul airport amid growing international efforts to send aid*» (2023.02.08, 02:03, The Wall Street Journal). Лексичні маркери вживання наративу оперативного рівня представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб’єкти волонтерської діяльності»: *Red Cross, crowds of volunteers, volunteer rescue organization, volunteers, rescue volunteers, local volunteer corps, organization White Helmets.*

2. КТГ «Дії суб’єктів волонтерської діяльності»: *to distribute aid to people, to gather, to find people, to pull out bodies, to search for.*

3. КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності»: *displaced people, trapped people, children, injured*.

4. КТГ «Вид кризи, до вирішення якої долучаються волонтери»: *earthquake, war, hurricane*.

Аналіз наповненості КТГ свідчить, що лексема-вербалізатор *volunteer* репрезентує значеннєвий компонент 'допомагати під час надзвичайної ситуації'.

Соціокультурним підґрунтям трансформації нарративу оперативного рівня «Бійці-добровольці долучаються до війни в Україні» в нарратив «Бійці-добровольці беруть участь у бойових діях» стали війни в Україні й у М'янмі: «*Military experts have noted that as the number of Russian military flights have increased sharply during the fighting, so have crashes and misfires. In another deadly incident in the Belgorod region, two **volunteer soldiers** fired at Russian troops at a military firing range, killing 11 and wounding 15 others before being shot dead. Finland officially joined NATO on Tuesday in a move that began after Russia's invasion of Ukraine*» (Associated Press 2023.04.21 22:51, NBC10 Philadelphia); «*Kyrgyz **volunteers** gather outside the government building demanding they be sent to the conflict zone at the Kyrgyz-Tajik border, in Bishkek, Kyrgyzstan*» (2023.09.16 17:46, Associated Press News); «*Ukraine denied any involvement in the skirmishes Monday and Tuesday, instead blaming two Russian groups that claim to be **volunteers fighting alongside Kyiv's forces in an uprising against the government of President Vladimir Putin***» (2023.05.23, 23:42, ABC news.com). Лексичні маркери вживання нарративу оперативного рівня представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *volunteer soldiers, volunteers, volunteer fighters, volunteer troops*.

2. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *to gather, to demand, to fight, to infiltrate, to combat*.

3. КТГ «Дії влади стосовно волонтерів»: *to involve, to train, to inform, to deny, to confirm, to send, to recruit*.

Лексема-вербалізатор *volunteer* у цьому наративі репрезентує мілітарне значення ‘боротися, воювати’.

Підтримку семантики стратегічного наративу «Волонтерство – вимір демократичного американського суспільства» в 2024 р. Репрезентують оперативні наративи 2022 р. – 2023 р. «Волонтери допомагають вирішувати нагальні питання громади» і «Бійці-добровольці беруть участь у бойових діях». Підготовка США до президентських виборів і початок перевиборчої кампанії стали поштовхом для появи нового наративу «Волонтери – активна частина суспільно-політичного життя країни». Це зумовлено боротьбою за електорат, демонстрацією, що активна частина суспільства підтримує потенційного кандидата: «*The cop then backed down the ladder, and Crooks immediately took aim and loosed about eight shots at the former president – grazing him in the ear, killing a hero volunteer firefighter in the crowd and gravely wounding two others, the source said. Immediately after he took fire, Secret Service agents took Crooks out. It was not immediately clear Sunday why Crooks targeted the former president. There was no known manifesto or clear motive posted online by the gunman as of Sunday, according to law enforcement sources*» (2024.07.15, 14:49, *New York Post*); «*To win, Democrats will have to engage in the kind of political organizing rarely seen in the state: phone-banking and get-out-the-vote rallies, door-knocking and canvassing and recruiting volunteers*» (2024.08.20, 22:52, *Seattle Times*); «*Get down!*» *Those were the final words of volunteer firefighter and father-of-two Corey Comperatore as he shielded his family from a sniper who opened fire on former President Donald Trump, his grieving widow told The Post*» (2024.07.15 23:50 *New York Post*). Лексичні маркери вживання наративу оперативного рівня представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб’єкти волонтерської діяльності»: *volunteer, volunteers with trucks or vans, volunteer team, potential volunteer, former Peace Corp volunteer.*

2. КТГ «Дії влади стосовно волонтерів»: *to engage, to recruit, to thank, to coordinate, to involve.*

3. КТГ «Представники влади, які долучаються до взаємодії з волонтерами»: *local authorities, former president, politicians, cops.*

Аналіз наповненості КТГ свідчить, що лексема-вербалізатор *volunteer* набуває значення 'бути частиною політичного життя країни'.

Узагальнення лексичних маркерів застосування наративів оперативного рівня дозволяє визначити лексичні маркери впровадження наративу стратегічного рівня «Волонтерство – вимір демократичного американського суспільства»:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності», яка представлена підгрупами:

а) «Немілітарні суб'єкти волонтерської діяльності»: *volunteers; non-government organisations, Red Cross team, UN volunteers, volunteer rescue organization, rescue volunteers, local volunteer corps, organization White Helmets volunteers, volunteer fighters, volunteer groups, volunteer medical professionals, hospice organization, blood service volunteer; potential volunteer, former Peace Corp volunteer;*

б) «Мілітарні суб'єкти волонтерської діяльності»: *volunteer fighters, U.S. veterans, former SEAL, trained people, security guards.*

2. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності» представлена підгрупами:

а) «Немілітарні дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *welcome, provide with, serve hot food, deliver, help to rebuild lives, evacuate, support families, hand out beverages, load cardboard boxes of food, rolled out foam floor mats, distribute clothes, to feed, help clean up, to distributed bottles of drinking water, to foster pets, to feed wounded sea turtles, to sort rubbish, to renovate house, to weatherize windows, to renovate bathrooms, to pick up donations, to distribute aid to people, to gather, to find people;* б) «Мілітарні дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *send application, willing to fight, volunteer to fight, to combat, to join, to meet agent, to move to the combat zone, to fight, to infiltrate, to combat.*

3. КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності»: *refugee, Ukrainian community, Ukrainians, affected children, displaced people, trapped people, children, injured pets, elderly people, a heavily polluted river, migrants.*

4. КТГ «Дії влади стосовно волонтерів»: *to recruit, to approve bringing volunteers, to advice, to look for, to create adhoc volunteer battalions, to create volunteer-based units.*

5. КТГ «Інформаційні ресурси підтримки або висвітлювання волонтерської діяльності»: *forums, embassy, REDDIT, agent, Military Times.*

6. КТГ «Вид кризи, до вирішення якої долучаються волонтери»: *earthquake, war, hurricane.*

7. КТГ «Локалізація події, куди залучаються волонтери/добровольці»: *in Ukraine, Russia's war on Ukraine, conflict zone at the Kyrgyz-Tajik border, invasion of Ukraine, in Turkey and Syria.*

На думку авторів дослідження, соціолінгвістичну картину за наповненістю КТГ доречно репрезентувати так: волонтери – особи, які допомагають нужденним (людям або тваринам); ситуації реагування – надзвичайні, допомога спрямована на біженців, дітей, постраждалих від стихійного лиха, тварин і довілля. Систематично представлено такі КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності», «Об'єкти волонтерської діяльності», «Дії суб'єктів волонтерської діяльності». Просторовий компонент «Локалізація дій волонтерів; куди залучаються волонтери/добровольці» зумовлений подіями в фізичному просторі: а саме війна в Україні, землетрус у Туреччині й Сирії, конфлікт на кордоні Киргизії і Таджикистану.

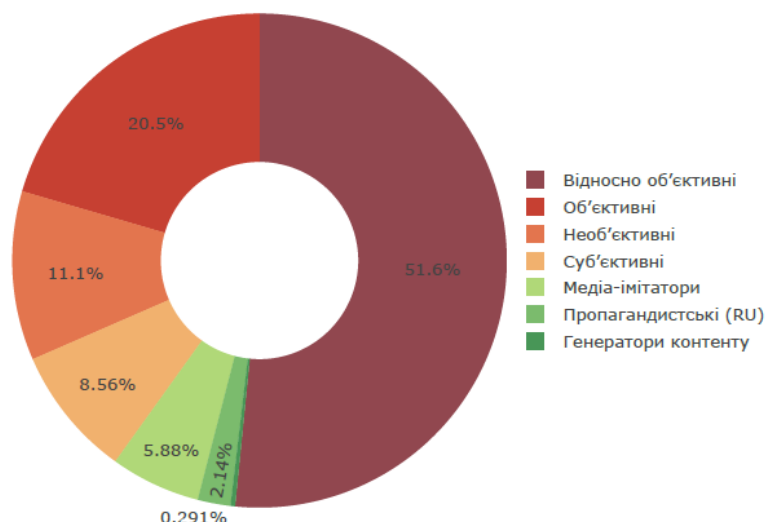
Отже, у медійному просторі США протягом лютого 2022 р. – жовтня 2024 р. відбувалося застосування стратегічного нарративу «Волонтерство – вимір демократичного американського суспільства», який актуалізує концепт *ВОЛОНТЕР* в американській лінгвокультурі. Трансформації на рівні оперативних нарративів не призвели до зміни семантики стратегічного нарративу.

Лексема-вербалізатор *volunteer* репрезентує в оперативних наративах як мілітарний, так і немілітарний складники, локалізацію діяльності і взаємодію з владою.

3.2. Динаміка змін наративного дискурсу щодо волонтерської діяльності в медійному просторі України (лютий 2022 р. – жовтень 2024 р.)

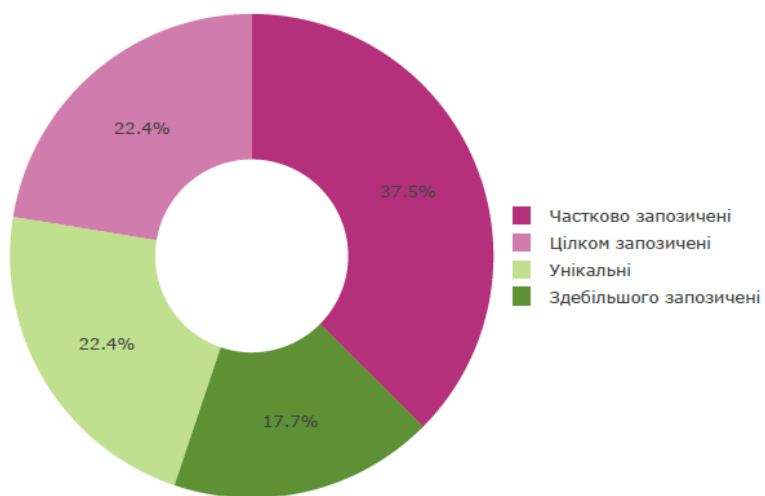
Контент-аналіз дискурсу волонтерства проводився у період з 24 лютого 2022 р. до жовтня 2024 р. за технологією Великих даних. Ключовими запитами під час дослідження обрано форми *волонтер*, *волонтерка*. Отримано 524 тис. 958 українськомовних публікацій (101 тис. 642 – позитивної конотації, 103 тис. 67 – негативної, 320 тис. 249 – нейтрального змісту). Залучена аудиторія складала 556 млн. 635 тис. 709 осіб. За даними контент-аналізу рівень інформаційного впливу щодо діяльності волонтерів упродовж лютого 2022 р. – жовтня 2024 р. дорівнював 6-ти балам за 10-ти бальною шкалою, що свідчить про актуальність теми волонтерства для цільових аудиторій України (додаток Е 2, скриншот 1).

Аналіз джерел інформації довів, що дискурс волонтерства поширюють переважно об'єктивні медіа (відносно об'єктивні – 270 тис. 878, об'єктивні – 107 тис. 616), частково – необ'єктивними (58 тис. 270) і суб'єктивними (44 тис. 936) медіа. (скриншот 3.2.1). Такий розподіл дозволяє простежити боротьбу об'єктивних і необ'єктивних наративів щодо діяльності волонтерства за наявності. Проте в інформаційному просторі з 24 лютого 2022 р. до жовтня 2024 р. не було зафіксовано деструктивних наративів, що свідчить про системну позитивну оцінку діяльності волонтерів на рівні концептуальної картини світу та про впровадження комунікативної стратегії єдиного голосу в державі щодо репрезентації концепту *ВОЛОНТЕР*.

Скриншот 3.2.1
Розподіл контенту за рівнем об'єктивності
(за даними Attack Index)

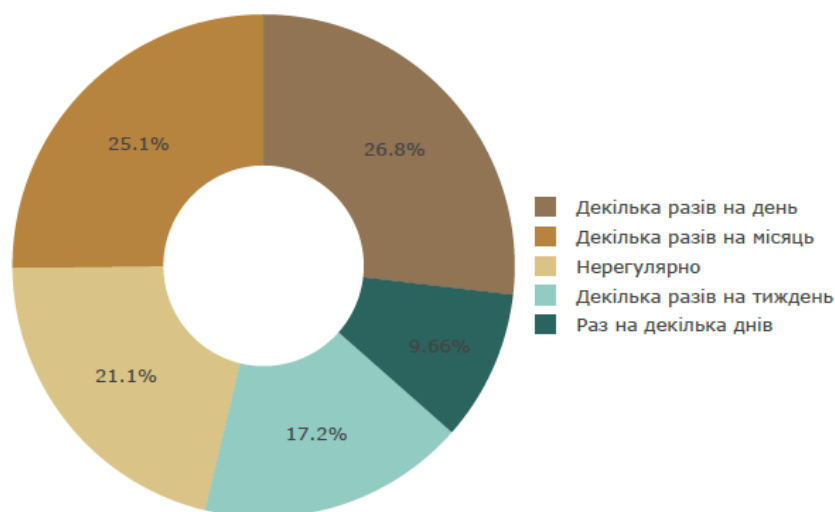
Отримані дані унікальності контенту доводять, що частка частково запозиченого контенту становить складає 196 тис. 859, цілком запозиченого контенту – 117 тис. 590, унікального – 117 тис. 590 (скриншот 3.2.2).

Скриншот 3.2.2
Розподіл контенту за показником унікальності
(за даними Attack Index)

Аналіз джерел довів, що контент щодо волонтерської діяльності в інформаційному просторі України оновлюється регулярно: частка кілька разів на

день – 26,8 % (140 тис. 689), декілька разів на тиждень – 17,2% (90 тис. 293), декілька разів на місяць – 25,1% (131 тис. 764), що є маркером актуальності теми для суспільства та підтримання медіа зацікавленості аудиторій цією темою (скріншот 3.2.3).

Скріншот 3.2.3
Розподіл контенту за частотністю публікацій,
(за даними Attack Index)

Двадцять топових джерел, де позиціоновано концепт *ВОЛОНТЕР*, переважно є всеукраїнськими новинними інтернет-виданнями (24 канал, ZN.UA, Укрінформ, Інтерфакс-Україна, Hromadske, Главком, Рубрика), усеукраїнськими інформаційно-аналітичними або соціально-політичними інтернет-виданнями (Коментарі.UA, New Voice, Телеграф.com.ua, Главред, Obozrevatel). За даними Інституту Масової інформації 4 видання (New Voice, Укрінформ, ZN.UA, Hromadske) належать до Білого списку найякісніших онлайн-медіа. За результатами аналітики порталу SimilarWeb 6 видань (24 канал, New Voice, ZN.UA, Obozrevatel, Hromadske, Гордон) належать до двадцяти найпопулярніших українських онлайн-ЗМІ (скріншот 3.2.4).

🕒 Top-20 джерел публікацій за весь період запиту.

24 канал	19
Район.in.ua	18
Коментарі.UA	17
New Voice	16
МУ.UA	14
Нововолинський портал	11
Телеграф.com.ua	11
Кр.ua	10
ZN,UA	10
Східний варіант	10
Інтерфакс-Україна	10
20 хвилин	10
Укрінформ	10
Главред	9
Obozrevatel	9
Главком	9
Гордон	8
Добробат	8
Нгомadske	8
Рубрика	8

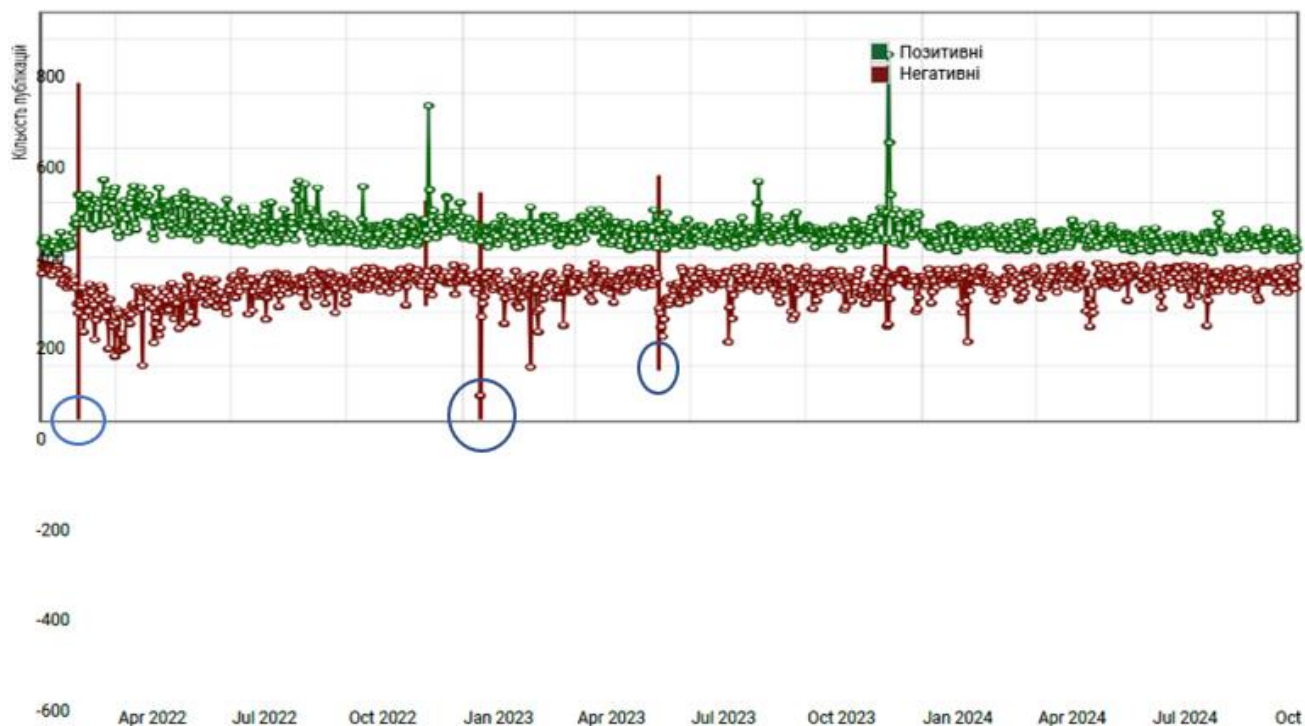
Скриншот 3.2.4

20 топ джерел, де позиціоновано концепт *ВОЛОНТЕР* (за даними Attack Index)

Про актуальність і важливість представленості наративів щодо волонтерської діяльності в українському інформаційному просторі також свідчить той факт, що до першої п'ятірки двадцяти топових джерел, належить новинний агрегатор інформаційної картини України та світу МУ.UA, стрічка новин якого формується з матеріалів видань-партнерів, які публікують актуальний для українського суспільства новинний, аналітичний та розважальний контент.

Сентимент-аналіз довів, що повідомлення негативної конотації стосуються переважно діяльності волонтерів у ситуації війни, ризиків і небезпеки. Проте, більшість повідомлень, що висвітлюють діяльність волонтерів, мають нейтральну (61%) або позитивну конотацію (19,4%) (скриншот 3.2.5). Це є

свідченням позиціювання концепту *ВОЛОНТЕР* як смислової одиниці, що є ознакою концептуальної картини світу українців, яка набула актуальності під час війни.

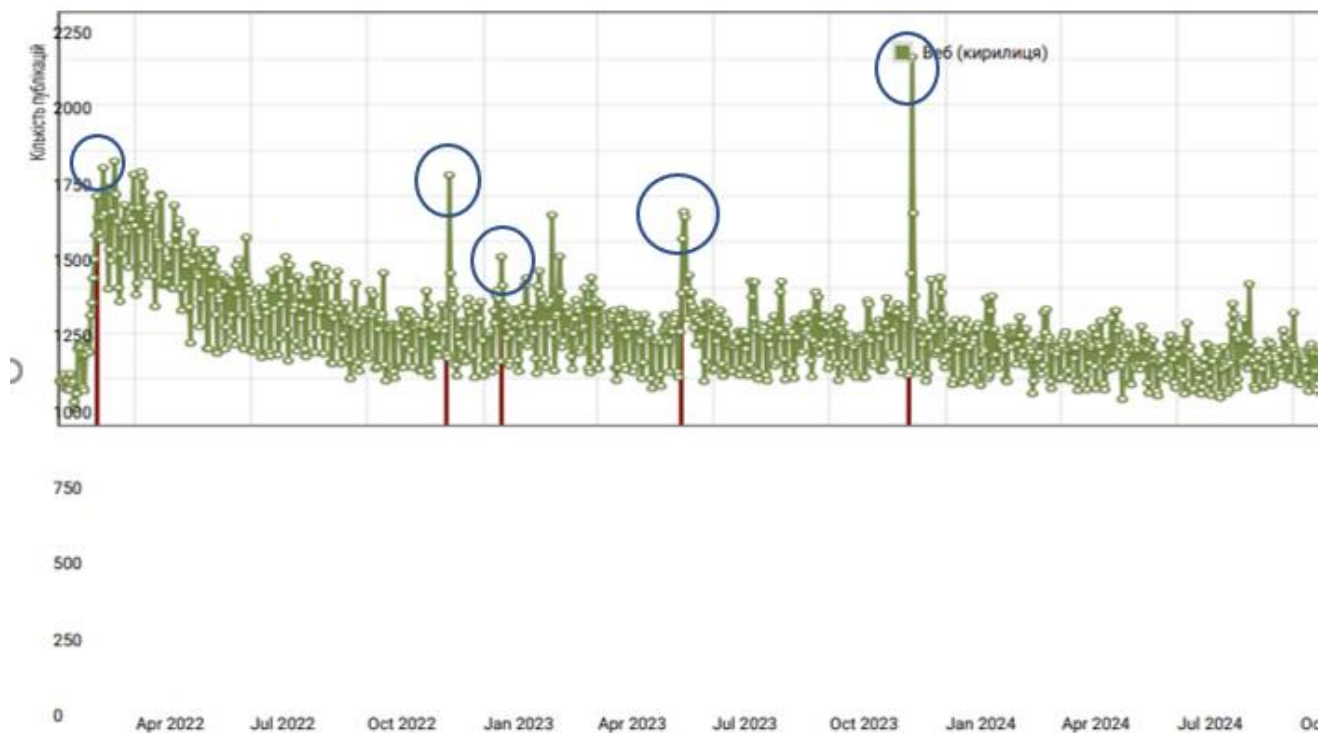
Скриншот 3.2.5

Інформаційна динаміка за запитом *волонтер* з розподілом публікації, що мають позитивну (зелений колір) і негативну (червоний колір) конотацію

Збільшення повідомлень з негативною конотацією, де згадуються волонтери, збігається з резонансними подіями (обстріли або руйнування цивільної інфраструктури, евакуація постраждалих із районів ведення бойових дій тощо), під час яких волонтери долучаються до рятувальних дій. Так, 15 січня 2023 року зафіксовано збільшення кількості публікацій, у яких згадували волонтерів, що зумовлено атакою РФ на цивільну інфраструктуру і влучанням у житлову багатоповерхівку в Дніпрі. Сентимент-аналіз зафіксував збільшення негативних повідомлень, у яких згадують волонтерів. У повідомленнях щодо цієї події актуалізовано значеннєві компоненти 'рятувати' («*Понад добу триває пошукова операція у Дніпрі. Без спини працюють більш ніж 550 рятувальників,*

полицейських, лікарів, комунальників, **волонтерів**» (2023.01.15, 19:43, Кривбасс On-Line) і 'небезпека, загибель' («У Дніпрі через ракетний удар **загинули** дві подруги-волонтерки» 2023.01.15, 15:46, Новое Время).

За результатами контент-аналізу, зробленого за допомогою інформаційно-аналітичного сервісу Attack Index, визначено інформаційні активності, що може свідчити про наявність резонансних подій (див. скриншот 3.2.6).

Скриншот 3.2.6

Інформаційна активність за кількістю публікацій за період, що досліджується

Визначені дати резонансних подій збігається з кризовими ситуаціями в Україні, до вирішення яких волонтери активно долучалися, а також зі знаковими подіями для волонтерів:

- 2 березня 2022 (61 публікація) – бомбардування Харкова;
- 6 червня 2023 (54 публікації) – підрив Каховської дамби;
- 3 грудня 2023 (49 публікацій) – День волонтера;
- 15 січня 2023 (47 публікацій) – обстріл житлових будинків у Дніпрі;

– 3 грудня 2022 (44 публікації) – День волонтера.

Визначення періодів інформаційної активності за ключовими формами волонтер, волонтерка дозволило простежити зміну стратегічних наративів щодо волонтерської діяльності в період повномасштабного вторгнення РФ в Україну (таблиця 3.2.1).

Таблиця 3.2.1
Зміну стратегічних наративів
щодо волонтерської діяльності в українському інфопросторі
в період повномасштабного вторгнення РФ в Україну

	2022 р.	2023р.	2024 р.
Стратегічний наратив	Волонтери – потужна сила України		Волонтери – люди, які творять історію
Мета поширення	Об'єднати суспільство задля перемоги		Активізувати підтримку волонтерів серед громадянського суспільства; Попередити про діяльність псевдоволонтерів

Наративи оперативного рівня	<p>1. Волонтери й армія – єдина сила, яка впевнено рухає державу до перемоги. →</p> <p>2. Волонтери – символ єднання всіх українців заради перемоги. Бути волонтером почесно. →</p> <p>3. Країна-агресорка вбачає у волонтерах таку ж небезпеку, як і у військових. →</p> <p>4. Влада, волонтери та бізнес координують свої дії задля порятунку людей</p>	<p>1. Волонтери й армія – єдина сила, яка впевнено рухає державу до перемоги. →</p> <p>2. Волонтери – символ єднання всіх українців заради перемоги. Бути волонтером почесно.</p> <p>3. Країна-агресорка вбачає у волонтерах таку ж небезпеку, як і у військових.</p> <p>4. –</p> <p>5. Волонтери разом з рятувальниками і військовими рятують людей і тварин →</p>	<p>1. Волонтери і армія – єдина сила, яка впевнено рухає Державу до перемоги.</p> <p>2. –</p> <p>3. Волонтери гинуть, коли намагаються допомогти людям.</p> <p>4. –</p> <p>5. Волонтери разом із рятувальниками рятують людей і тварин.</p> <p>6. Волонтерські центри і хаби – місця, де об'єднується молодь.</p> <p>7. Псевдоволонтери використовують довіру людей для збагачення та допомоги ворогу.</p> <p>8. Відомі українці долучаються до волонтерства</p>
------------------------------------	---	---	--

Прагматичне спрямування наративного дискурсу щодо волонтерів	<ul style="list-style-type: none"> • сформувати думку, що волонтери й армія рухають державу до перемоги; • позиціонувати волонтерство як ціннісний вимір українського суспільства; • упровадити ідею відповідальності як державних інституцій, так і окремих громадян за допомогу постраждалим під час кризи; • продемонструвати героїзм волонтерської діяльності; • продемонструвати повагу до волонтерів на державному рівні 	<ul style="list-style-type: none"> • сформувати думку, що волонтери й армія рухають державу до перемоги; • показати, що допомога нужденним під час кризи – відповідальність не тільки державних інституцій, але й громадян; • сформувати думку, що російські окупаційні війська розглядають тих, хто намагається допомагати нужденним, як небезпеку для себе 	<ul style="list-style-type: none"> • об'єднати волонтерів в організації, які працюють разом; • сформувати думку, що волонтером може бути кожен – і відома людина, і дитина; • показати, що допомога нужденним під час кризи – відповідальність не тільки державних інституцій, але й громадян; • сформувати думку, що російські окупаційні війська вбивають тих, хто намагається допомагати нужденним
---	---	---	---

Наративний дискурс щодо волонтерської діяльності за період повномасштабного вторгнення РФ в Україну зазнав певних змін. Так, у 2022 – 2023 рр. спочатку стихійно, а потім за підтримки органів державної влади і лідерів суспільної думки, поширювали стратегічний наратив *«Волонтери – потужна сила України»*. Його розповсюдження забезпечували державні інформаційні ресурси (офіційна сторінка Президента України, УКРІНФОРМ), і незалежні медійні видання соціально-політичної спрямованості, меседжі для суспільства від лідерів думок у соціальних мережах. Метою поширення наративу було об'єднання суспільства задля перемоги.

Поштовхом для формування стратегічного наративу *«Волонтери – потужна сила України»* стало бомбардування Харкова 02 березня 2022 р. У цей період в медіапросторі стихійно сформувався наратив оперативного рівня *«Влада, волонтери та бізнес координують свої дії задля порятунку людей»*:

«Волонтеры Днепра и области планируют направить гуманитарную помощь в Харьков. Об этом на брифинге рассказала координатор штаба волонтеров Юлия Дмитрова, передает пресс-служба Днепропетровской облгосадминистрации» (2022.03.02 19:09, Как стать волонтером); «Хочу подякувати киянам за витримку. За дотримання правил безпеки. Окремо хочу подякувати волонтерам. Які сьогодні і залучають допомогу, і доставляють її тим, кому потрібно, і готують обіди для наших захисників з тероборони» (2022.03.02 22:59, kiev.klichko.org).

Лексичні маркери вживання наративу оперативного рівня «Влада, волонтери та бізнес координують свої дії задля порятунку людей» представлені такими концептуально- тематичними групами:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *координатор штабу волонтерів, волонтери, волонтерські організації, ОВА, гуманітарна допомога АТБ, гуманітарний штаб, фонд «Повернись живим», бізнеси, Координаційний антикризовий центр, архієпархія УГКЦ, доброчинці, міжнародні гуманітарні організації.*

2. КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності»: *українці, населення в містах прямих бойових дій, переселенці, мирні жителі, найбільш потребуючи допомоги.*

3. КТГ «Інформаційні ресурси підтримки або інформування про волонтерську діяльність»: *національний портал допомоги населенню, «Волонтерська служба».*

4. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *надати допомогу, спрямувати зусилля, евакуювати, координувати діяльність.*

Лексема-вербалізатор *волонтер* репрезентує значеннєвий компонент 'організувати, об'єднати людей для допомоги'.

Стратегічний наратив «Волонтери – потужна сила України» у 2022 році також підтримувався наративами оперативного рівня:

– «Волонтери – символ єднання всіх українців заради перемоги. Бути волонтером почесно»: *«Волонтерство стерло межі між людьми, об'єднало різних за віком, освітою, професією. Сьогодні – свято всіх, хто не стоїть осторонь, розуміє ступінь відповідальності за майбутнє та всіляко допомагає країні, наближаючи той час, коли ми з радістю почуємо слово “перемога”»* (2022.12.05 16:32, Вінницька обласна рада); *«Маленькі пластуни Дніпра привітали всіх волонтерів України, записавши на відео декламування вірша відомої української письменниці Вікторії Ніколаєнко “Волонтери”»* (2022.12.05 17:18, Тарас Грень кореспондент, Армія Inform);

– «Волонтери й армія – єдина сила, яка впевнено рухає державу до перемоги»: *«Один із давніх помічників Бригади швидкого реагування Національної гвардії вінницький волонтер Віктор Іванков та його команда з благодійного фонду “ІТ для перемоги” передали декілька дронів, автомобіль та інші важливі речі військового призначення воїнам, котрі зараз виконують бойові задачі на найважчій ділянці фронту – у районі Бахмута»* (2022.12.03 16:19, Міністерство внутрішніх справ України); *«“Ви завжди з бійцями передової, ви завжди з мешканцями населених пунктів на лінії вогню, які потерпають від війни й нужди. Ви завжди, часто ризикуючи власним життям і здоров'ям, у перших рядах. Щодня своєю жертовною працею ви зміцнюєте нашу країну, формуєте майбутню зрілу та відповідальну державу, у якій обов'язок і служіння завжди будуть порядком денним”, – заявив Буданов»* (2022.12.05 12:39, Новинарня).

Формування і поширення в медіапросторі наративів оперативного рівня «Волонтери й армія – єдина сила, яка впевнено рухає державу до перемоги. Бути волонтером почесно» і «Волонтери – символ єднання всіх українців заради перемоги» відбувалося насамперед через заяви представників влади і Збройних сил України. Лексичні маркери репрезентації наративів оперативного рівня представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: волонтери, команда, молодіжний простір, пластунка, громадська організація, студенти, волонтери і рятувальники.

2. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: плести сітки, збирати гроші, передати допомогу, відправити на фронт, виготовляти, організовувати підтримку, евакуювати, возити допомогу.

3. КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності»: бійці, нацгвардія, мешканці на лінії вогню, українські військові, військовослужбовці, українські захисники, постраждалі, морські піхотинці, біженці.

4. КТГ «Вид волонтерської допомоги»: дрони, сітки, автомобілі, речі військового призначення, окопні свічки, маскувальні костюми, продукти, вода, медикаменти, автомобілі медичної допомоги, амуніція.

Лексема-вербалізатор *волонтер* репрезентує значеннєві компоненти 'об'єднатися' і 'допомагати, підтримувати захисників'.

Оперативний наратив «Країна-агресорка вбачає у волонтерах таку ж небезпеку, як і у військових»: *«Российские захватчики похитили 6 человек, которые находились в здании Бучанского городского совета и до последнего оказывали помощь жителям. Среди пленных – сотрудники горсовета и волонтеры»* (2022.03.16, 11:11, Николаевский центр журналистских расследований); *«Під час обстрілу Херсону, який росіяни здійснили сьогодні під час евакуації мирних жителів, постраждали 9 людей, серед яких двоє працівників ДСНС, поліцейський, лікар та волонтер з Німеччини»* (2023.06.08, 18:02, Укрінформ); *«У червні 2022 року в окупованому Мелітополі російські військові викрали двох українських волонтерів – Ярослава Жука та Іллю Єніна»* (2023.06.08, 20:12, Останній Бастіон).

Поштовхом для формування наративу «Країна-агресорка вбачає у волонтерах таку ж небезпеку, як і у військових» стала резонансна подія – 15 березня 2022 р. під час евакуації цивільних волонтерка-парамедикіня Юлія

Паєвська на блокпості в 15ти кілометрах від Маріуполя потрапила в полон: *«Волонтер і парамедик, Народний Герой України Юлія Паєвська “Тайра” потрапила в полон. Про це у середу, 16 березня, повідомляють друзі, побратими й посестри Юлії. Зокрема, про “Тайру” написала у ФБ волонтерка Наталія Воронкова: “Юлія Паєвська потрапила в полон. Відома волонтер, парамедик, Народний Герой України разом зі своїм водієм Сергієм потрапила в полон росіян! Вона вісім років рятувала життя мирних мешканців, зокрема дітей та поранених військових”»* (2022.03.16, 21:39, Новинарня).

Лексичні маркери поширення наративу «Країна-агресорка вбачає у волонтерах таку ж небезпеку, як і у військових» представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Представники окупаційних військ»: *російські військові, росіяни, окупанти, співробітники СІЗО.*

2. КТГ «Об’єкти волонтерської діяльності»: *волонтери, волонтерка, цивільні.*

3. КТГ «Дії країни-агресорки стосовно суб’єктів волонтерської діяльності»: *вбивати, утримувати в полоні, тримати у СІЗО, викрадати, катувати.*

Лексема-вербалізатор *волонтер* репрезентує значеннєвий компонент ‘небезпека’, ‘загибель’.

Зафіксовано, що держава сприяє поширенню стратегічного наративу *«Волонтери – потужна сила України»* в українському інформаційному просторі: вітання Президента України волонтерам у 2022 році побудовано на засадах цього наративу (додаток Є 1). Лексичні маркери застосування стратегічного наративу: *численні волонтерські заходи; волонтерський рух об’єднує нас в одну велику українську родину; активна громадянська позиція наших волонтерів; допомога українському війську; допомога всім, хто її потребує; слова вдячності волонтерам України; громадянська позиція наших волонтерів зміцнює віру в нашу спільну перемогу.*

У 2023 році зберігається поширення стратегічного нарративу «*Волонтери – потужна сила України*». Підтримка здійснюється нарративами оперативного рівня 2022 року: «*Волонтери – символ єднання всіх українців заради перемоги. Бути волонтером почесно*»; «*Волонтери й армія – єдина сила, яка впевнено рухає державу до перемоги*»; «*Країна-агресорка вбачає у волонтерах таку ж небезпеку, як і у військових*».

Зафіксовано появу нового нарративу оперативного рівня «*Волонтери разом із рятувальниками і військовими рятують людей і тварин*», поштовхом до розгортання якого стала подія у фізичному просторі – підрив Каховської дамби, затоплення українських селищ і міст, організація рятувальних робіт і надання гуманітарної допомоги постраждалим: «*Для надання психологічної допомоги плануємо також залучати волонтерів-психологів. Окремо відбудеться зустріч із волонтерами* нашої громади *для координації наших дій. Я прошу всіх долучитися до збору найнеобхідніших речей, у такий час ми маємо демонструвати ворогу нашу єдність, ми будемо підтримувати наших людей і боротися за нашу країну*» (2023.06.08, 16:04, Вараська міська рада); «*На місці катастрофи працює велика кількість волонтерів. Окрім двох човнів команди, у цьому районі працювали ще шість плавзасобів і кілька десятків людей. Керівництво цієї ділянкою роботи взяла на себе волонтер Лала Тарапакина. Ця територія повністю знаходиться під водою, рівень якої переважно близько чотирьох метрів*» (2023.06.08, 14:25, Вечірній Київ); «*Волонтер у гумовому човні з врятованими тваринками у переносці. За словами волонтерів в офісному приміщенні на другому поверсі вони знайшли та евакуювали зачинену в кімнаті собаку, що перебувала в тяжкому стані*» (2023.06.08, 14:25, Вечірній Київ)».

Лексичні маркери поширення нарративу «*Волонтери разом із рятувальниками і військовими рятують людей і тварин*» представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *президент, голова ОВА, волонтери; волонтери-психологи, рятувальники, робоча група, поліція, лікарі, евакуаційні пункти, волонтери медико-психологічної допомоги.*

2. КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності»: *постраждалі; жителі півдня; діти, постраждалі від наслідків повені; тварини.*

3. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності» представлена підгрупами
а) гуманітарний складник: *допомагати, доставляти воду і продукти, докладати зусиль, розгорнути роботу, відправити допомогу, зустрічати постраждалих, координувати дії;* б) порятунок: *евакуювати, рятувати, виносити на руках, вивозити на човнах;*

4. КТГ «Дії влади стосовно волонтерської діяльності»: *подякувати, звернутися зі зверненням, проінформувати.*

5. КТГ «Дії окупаційних військ щодо волонтерів»: *обстрілювати, не надавати допомогу, відбирати човни.*

Лексема-вербалізатор *волонтер* у наведених прикладах має позитивну конотацію, у ній актуалізовано значеннєвий компонент 'об'єднатися', 'допомагати, рятувати' і негативну – 'бути волонтером небезпечно'. Лексичні маркери репрезентації позитивного значеннєвого компоненту: *залучати волонтерів-психологів, працює велика кількість волонтерів, керівництво взяла на себе волонтер, волонтер із врятованими тваринами, волонтери знайшли та евакуювали собаку.* Волонтери визначені як рівноправні суб'єкти, які беруть участь у наданні допомоги та рятуванні людей і тварин разом з представниками ДСНС, поліції, влади й загонів швидкого реагування Червоного Хреста. Лексичні маркери репрезентації негативного значеннєвого компоненту: *обстрілювати волонтерів, відбирати човни.*

Узагальнення лексичних маркерів поширення наративів оперативного рівня дозволяє визначити лексичні маркери репрезентації наративу стратегічного

рівня *«Волонтери – потужна сила України»*, які представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ *«Суб'єкти волонтерської діяльності»*, представлена двома підгрупами а) люди – волонтери, психологи-волонтери, іноземні волонтери, добровільці, діти, пластуни, вчителі, небайдужі; б) організації/об'єднання – волонтерські організації, ОВА, гуманітарна допомога АТБ, гуманітарний штаб, фонд *«Повернись живим»*, бізнеси, Координаційний центр волонтерів, архієпархія УГКЦ, міжнародні гуманітарні організації, громадські об'єднання.

2. КТГ *«Риси суб'єктів волонтерської діяльності»*: невтомні; небайдужі; активні; добрі; жертовні; ті, хто підтримує і допомагає; чуйні люди із великим серцем; безкорисливі; щирі; самовіддані; справжні герої; відповідальні.

3. КТГ *«Об'єкти волонтерської діяльності»*: українці; військові; захисники України; населення в містах прямих бойових дій; переселенці, мирні жителі; ті, хто найбільше потребує допомоги; родини переселенців; постраждали; тварини.

4. КТГ *«Інформаційні ресурси волонтерів»*: гід державних послуг для волонтерів, національний портал допомоги населенню, сторінка в соцмережі.

5. КТГ *«Дії суб'єктів волонтерської діяльності»*: надати допомогу, оголосити збір, збирати допомогу, донатити, спрямувати зусилля, евакуювати, координувати діяльність, рятувати, вивозити постраждалих, допомагати, зустрічати постраждалих, передати допомогу, відправити допомогу, прихистити, об'єднатися, підтримувати, допомагати вистояти, привезти подарунки, приєднатися до проекту, докласти зусиль, шукати фінансування, приймати і розміщувати переселенців, консультувати, розробляти, забезпечувати, робити на замовлення бійців, підтримувати, ризикувати життям, загинути, робити внесок у перемогу, робите неможливе.

6. КТГ *«Тип волонтерської допомоги»*: дрони, сітки, автомобілі, речі військового призначення, окопні свічки, маскувальні костюми, продукти, вода, медикаменти, автомобілі медичної допомоги, амуніція.

7. КТГ «Дії об'єктів волонтерської діяльності»: *подякувати, отримати допомогу, звернутися за допомогою, отримати допомогу.*

8. КТГ «Дії суспільства і влади, стосовно волонтерів»: *нагородити, подякувати, вшанувати, випустити пам'ятну монету, привітати зі святом, звернутися зі зверненням, проінформувати.*

Отже, поширення стратегічного нарративу відбувається шляхом формування в українському суспільстві такого розуміння: хто такі волонтери і які їм притаманні риси, що вони роблять і на кого спрямовані ці дії, як сприймає держава і суспільство діяльність волонтерів.

У 2024 році відбулася трансформація стратегічного нарративу *«Волонтери – потужна сила України»* у *«Волонтери – люди, які творять історію»*. Метою його впровадження було активізувати підтримку волонтерів серед українського суспільства; попередити про діяльність псевдоволонтерів. Основою розгортання нового нарративу стало звернення Президента України з нагоди Міжнародного дня волонтера 05 грудня 2023 року (додаток Є 2). Лексичні маркери, які сформували засади поширення нового нарративу стратегічного рівня: *українські волонтери – це фактично ще один рід наших військ; волонтери – гвардія небайдужих; велика, важка робота; важливий волонтерський рух; щорічна відзнака «Золоте серце»; символізувати загальнонаціональний волонтерський вогонь; надійні союзники; рушійна сила милосердя задля життя; задля свободи; уособлення великого руху українців; допоки б'ються волонтерські серця; б'ється Україна.*

Проведений аналіз інформаційного простору України дозволив визначити нові нарративи оперативного рівня, які розгорталися протягом 2024 р і підтримували стратегічний нарратив *«Волонтери – люди, які творять історію»*. Зберігається нарратив оперативного рівня *«Волонтери й армія – єдина сила, яка впевнено рухає державу до перемоги»*: *«**Жінки, які плетуть маскувальні сітки, мають золоті руки. Вони згуртувалися своїм колективом, аби робити***

таку важливу справу і допомагати війську. Дуже вдячні їм за це”, – зауважив нацгвардієць. Окрім того, військовим **передали 200 FPV-дронів і мікроавтобус для перевезення особового складу»** (2024.08.27 17:31, Вінницька міська рада); **«Волонтерський штаб “Українська команда” привезли захисникам на південному напрямку FPV-дрони та набори обігрівачів»** (2024.02.06 17:05, Гордон). Лексичні маркери, що репрезентують наратив «Волонтери й армія – єдина сила, яка впевнено рухає Державу до перемоги» збігаються з концептуально-тематичними групами, які поширювали наратив в 2022 р.:

1. КТГ «Суб’єкти волонтерської діяльності»: *волонтери, жінки, волонтерський штаб, громадська організація вихованці і педагогічні працівники.*

2. КТГ «Дії суб’єктів волонтерської діяльності»: *плетуть сітки, передають дрони і мікроавтобуси, передають дрони й обігрівачі, привозять допомогу, збирають гроші; розписують гільзи, передають гроші.*

3. КТГ «Об’єкти волонтерської діяльності»: *військові; захисники; військо; бійці; ті, хто на передовий; військовослужбовці.*

4. КТГ «Тип волонтерської допомоги»: *сітки, дрони, автомобілі, обігрівачі, екскаватори, квадроцикли, генератори, гроші.*

Лексема-вербалізатор *волонтер* зберігає репрезентацію значенневого компонента ‘об’єднатися’ і ‘допомагати, підтримувати захисників’, що є маркером важливості об’єднання суспільства задля перемоги.

у 2024 р продовжує функціонування в інформаційному просторі наратив оперативного рівня «Волонтери разом із рятувальниками рятують людей і тварин»: **«У результаті нічної атаки росії проти Запоріжжя постраждали 12 багатопверхівок і понад 20 приватних будинків у двох районах міста. Допомагають волонтери “Добробата” і працівники “Вельтум-Запорожжя”»** (2024.08.27 10:41, РІА Південь); **«Із прифронтових сіл і селищ поліція, рятувальники та волонтери готові евакуювати всіх до Запоріжжя і розмістити в гуртожитках»** (2024.08.27 15:25, Форпост Медіа).

Концептуально-тематичні групи лексичних маркерів нарративу групами, представленими в 2022 – 2023 рр.

Зафіксовано трансформацію нарративу оперативного рівня «Країна-агресорка вбачає у волонтерах таку ж небезпеку, як і у військових» в «Волонтери гинуть, коли намагаються допомогти людям»: *«Россияне убили медиков-волонтеров, применив FPV-дрон по автомобилю “Госпитальеров” в поселке Белый Колодец, сообщил начальник следственного управления Нацполиции Харьковщины Сергей Болвинов» (2024.08.14 18:09, Об’єктив TV); «Франція підтвердила загибель двох французьких волонтерів під час російського удару по Бериславу на Херсонщині 1 лютого 2024 року. Тоді ще троє волонтерів отримали поранення» (2024.02.06 20:32, Zmina.info).* Лексичні маркери репрезентації нарративу представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Представники окупаційних військ»: *російські військові, росіяни, окупанти.*

2. КТГ «Об’єкти дій окупаційних військ»: *волонтери, медики-волонтери, духовні наставники, іноземні волонтери;*

3. КТГ «Дії окупаційних військ стосовно волонтерів»: *убивати, утримувати в полоні, атакувати цивільних, викрадати, катувати.*

4. КТГ «Ризики волонтерської діяльності»: *загинути, потрапити під обстріл, зазнати поранень.*

Лексема-вербалізатор *волонтер* репрезентує значеннєвий компонент ‘небезпека’ і ‘загибель’, що демонструє ризики діяльності волонтерів і ставлення окупаційних військ до цивільного населення.

У 2024 р. зафіксовано розгортання нового нарративу оперативного рівня з позитивною конотацією – «Волонтерські центри і хаби – місця, де об’єднується молодь»: *«Молодь створила мурал “Стійкість Кропивницького” біля волонтерського простору Krop:Hub. Ініціаторами проєкту стали команди*

волонтерського штабу KROP HUB, ГО “СКЦ Задзеркалля”, МХ “АртПростір HarryHub” за сприяння Управління молоді та спорту Кропивницької міської ради» (2024.08.27 19:18, Мій Кропивницький); «Створювати будиночки для безпритульних тварин допомагають вихованці гуртка “Умілі ручки”. Діти засипають усередину пляшок пінопласт та пісок. Наразі волонтери мають матеріали на встановлення ще двох пластикових будиночків, але планують зробити акцію постійною, щоб допомогти більшій кількості тварин» (2022.12.03 16:36, Перший портал). Лексичні маркери репрезентації наративу представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб’єкти волонтерської діяльності»: *молодь створила, вихованці гуртка, діти.*

2. КТГ «Дії суб’єктів волонтерської діяльності»: *допомагають волонтерам, провести майстерклас, відвідати пацієнтів, зробити оберіг, плести сітки.*

3. КТГ «Об’єкти волонтерської діяльності»: *військові, хворі, поранені, пацієнти.*

4. КТГ «Дії суспільства і влади, стосовно волонтерів»: *нагородити, подякувати, відзначити, вручили нагороди, продовжити співпрацю.*

Лексема-вербалізатор *волонтер* репрезентує значеннєвий компонент ‘об’єднатися для допомоги’ і ‘суспільство вдячно волонтерам’.

Установлено новий наратив «Відомі українці долучаються до волонтерства»: *«Провідні медики Вінниччини нині працюють на волонтерських засадах. Основна мотивація – допомога пораненим захисникам та захисницям. Головним спеціалістом центру є Дмитро Дмитрієв. Він лікар, доктор медичних наук, професор Вінницького національного медичного університету» (2024.02.06 13:25, Віта ТБ); «“Місто щасливих дітей” заснував Херсонський обласний центр народної творчості, розказала **військова волонтерка та заслужена діячка мистецтв України Тетяна Князева. Захід проводять у бомбосховищі задля***

безпеки учасників» (2024.02.06 18:58, Херсон Daily). Лексичні маркери поширення наративу представлені двома концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *провідні медики, музикант-волонтер, доктор медичних наук, професор, військова волонтерка та заслужена діячка мистецтв України, письменник.*

2. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *лікувати, працюють на волонтерських засадах, віддати гонорар на ЗС України, виступити з концертом, взяти участь у рекламі.*

Лексема-вербалізатор *волонтер* репрезентує значенневий компонент 'кожен може стати волонтером'.

У 2024 р. фіксуємо новий наратив із негативною конотацією – «Псевдоволонтери використовують довіру людей для збагачення та допомоги ворогу»: *«Він передавав розвіддані до ФСБ через спільника, який виїжджав за кордон як волонтер та особисто звітував резиденту ворожої спецслужби» (2024.02.06 12:00, Правда ТУТ NEWS); «Встановлено незаконну діяльність мобілізованого депутата однієї із сільських рад. У військовій частині він вносив прізвища своїх клієнтів як водіїв-волонтерів, які виїжджали за гуманітарною допомогою для ЗС України. У такий спосіб протягом липня 2022 р. – січня 2023 р. підозрюваний допоміг незаконно виїхати за кордон 74 військовозобов'язаним чоловікам» (2024.08.14 13:20, Держприкордонслужба України).*

Лексичні маркери поширення наративу представлені наступними концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб'єкти псевдоволонтерської діяльності»: *псевдоволонтер; шахраї; вносив прізвища як волонтерів; виїжджали як водії-волонтери, підозрюваний; злочинна група; аферисти.*

2. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *звітував спецслужбі країни агресора, вносив прізвища, незаконно виїхати за кордон, ошукав;*

3. КТГ «Дії влади стосовно псевдоволонтерів»: *заарештувати, викрити, обмежити, почати кримінальне впровадження.*

Лексема-вербалізатор *волонтер* репрезентує значеннєві компоненти 'псевдоволонтер' і 'незаконна діяльність'.

Узагальнюючи лексичні маркери поширення наративів оперативного рівня, визначаємо лексичні маркери репрезентації наративу стратегічного рівня «*Волонтери – люди, які творять історію*», що представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності», яка має дві підгрупи 1) люди – *волонтери, письменники-волонтери, музиканти-волонтери, поети-волонтери, психологи-волонтери, медики-волонтери, іноземні волонтери, юні волонтери, волонтери кіноіндустрії, медичні працівники;* 2) організації/об'єднання: *дитячий волонтерський рух, волонтерський центр, координаційний гуманітарний штаб, волонтери «Добробату», волонтерський простір KROP HUB, волонтерський батальйон «Госпітальєри», представники волонтерських організацій.*

2. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *робити особистий внесок у перемогу, стати символом, надихати, передавати гроші, збирати донати для ЗС України, допомагати іншим, плести маскувальні сітки, створити (платформу, мурал), підтримувати, надавати допомогу, передати допомогу, евакуювати, закупляти, ініціювати акцію, ремонтувати автівки.*

3. КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності»: *захисники, військові, вимушені переселенці, постраждалі, діти, маломобільні жителі, поранені, безпритульні тварини, родини з дітьми.*

4. КТГ «Дії суспільства і влади стосовно волонтерів»: *нагородити, подякувати, відзначити, вручити нагороди, подати в суд на волонтерку, продовжити співпрацю.*

5. КТГ «Суб'єкти псевдоволонтерської діяльності»: *псевдоволонтер, шахраї, як волонтер, діяти як водії-волонтер, підозрюваний, злочинна група, аферисти.*

6. КТГ «Дії влади стосовно псевдоволонтерів»: *заарештувати, викрити, обмежити, почати кримінальне впровадження.*

Отже, поштовхом для формування стратегічних наративів «*Волонтери – потужна сила України*» і «*Волонтери – люди, які творять історію*» стала повномасштабна війна РФ проти України. Виникнення та трансформація оперативних наративів зумовлена низкою подій:

– «бомбардування цивільної інфраструктури» – оперативний наратив «Влада, волонтери та бізнес координують свої дії задля порятунку людей»;

– «полон під час евакуації цивільних волонтерки-парамедикині Юлії Паєвської» – оперативний наратив «Країна-агресорка вбачає в волонтерах таку ж небезпеку, як і у військових»;

– «привітання волонтерів представниками влади і військовим керівництвом» – оперативний наратив «Волонтери – символ єднання всіх українців заради перемоги. Бути волонтером почесно»;

– «підрив Каховської ГЕС» – оперативний наратив «Волонтери разом із рятувальниками і військовими рятують людей і тварин».

Трансформація стратегічного наративу «Волонтери – потужна сила України» в «Волонтери – люди, які творять історію» зумовлена промовою президента України з нагоди міжнародного дня волонтерів, в якій зазначено історичну роль волонтерів в єднанні суспільства і боротьбі з країною-агресоркою.

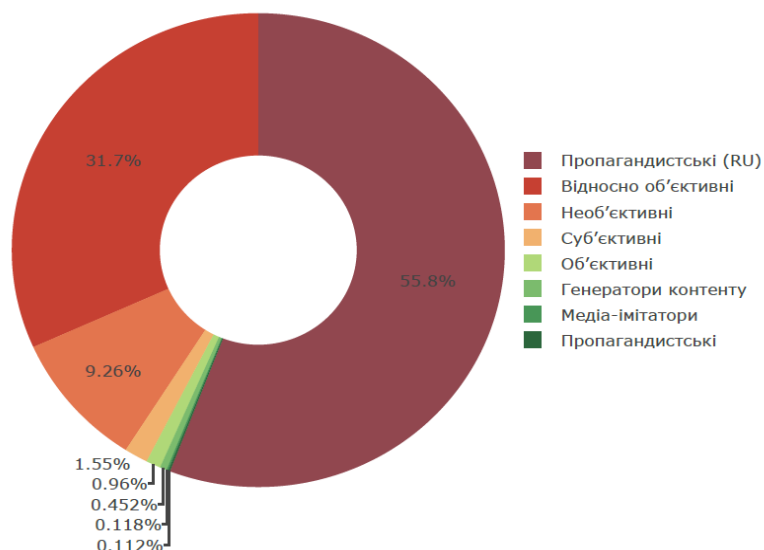
Виникнення наративу «Псевдоволонтери використовують довіру людей для збагачення та допомоги ворогу» є свідченням критичного мислення в українській дискурсивній спільноті й формування під час повномасштабної війни в українській концептуальній картині світу концепту *НАЦІОНАЛЬНА СТІЙКІСТЬ*.

3.3. Трансформація наративного дискурсу щодо волонтерської діяльності в медійному просторі РФ як складник деструктивної державної політики (лютий 2022 р. – жовтень 2024 р.)

Ключовим запитом під час дослідження за допомогою інформаційного аналітичного ресурсу Attack Index інформаційного поля РФ протягом лютого 2022 р. – жовтня 2024 р. обрано форми *волонтер*, *волонтерка*. Контент-аналіз проведено на матеріалі 295 тис. 936 публікацій російською мовою, з яких 97 тис. 650 повідомлень мають позитивну конотацію, 35 тис. 405 – негативну, 162 тис. 881 є нейтральними. Залучена аудиторія – 86 млн 215 тис. 536 осіб. Про актуальність і важливість розгортання в російському інформаційному просторі теми волонтерства свідчить порівняння кількості публікацій, де згадується обрана форма запиту *волонтер*, *волонтерка*: упродовж лютого 2023 р. – жовтня 2024 р. фіксуємо збільшення кількості публікацій (193 тис. 995 публікацій: 119 тис. 196 у лютому 2023 р. – лютому 2024 р. і 74 тис. 799 у лютому 2024 р. – жовтні 2024 р.) у порівнянні з лютим 2022 р. – лютим 2023 р. (101 тис. 941 публікацій) у середньому на 18 тис. на рік.

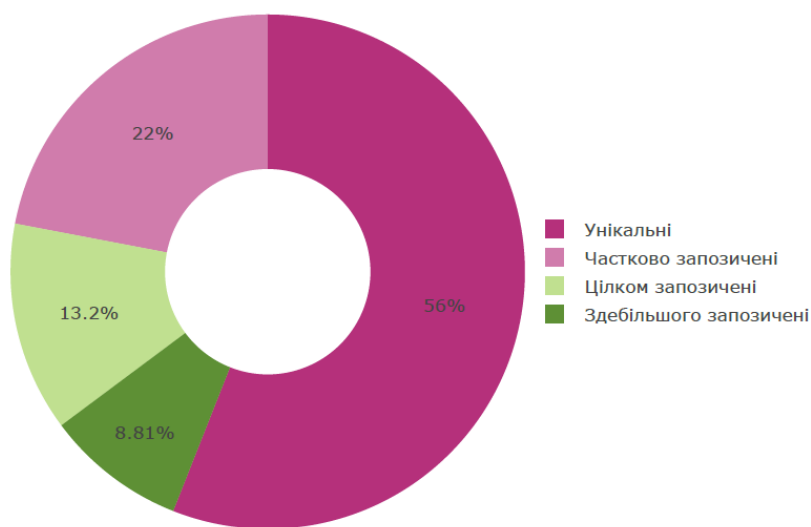
За даними контент-аналізу рівень інформаційного впливу щодо діяльності волонтерів упродовж лютого 2022 р. – жовтня 2024 р. дорівнював 6-ти балам за 10-ти бальною шкалою, що свідчить про актуальність теми волонтерства для цільових аудиторій РФ (додаток Е 3).

Аналіз джерел інформації довів, що дискурс волонтерства поширюється переважно пропагандистськими (165 тис. 132) і відносно об'єктивними медіа (93 тис. 811), частка об'єктивних медіа становить лише 2 тис. 840 (скріншот 3.3.1). Такий розподіл свідчить про маніпулятивне використання теми волонтерства в російському медійному просторі.

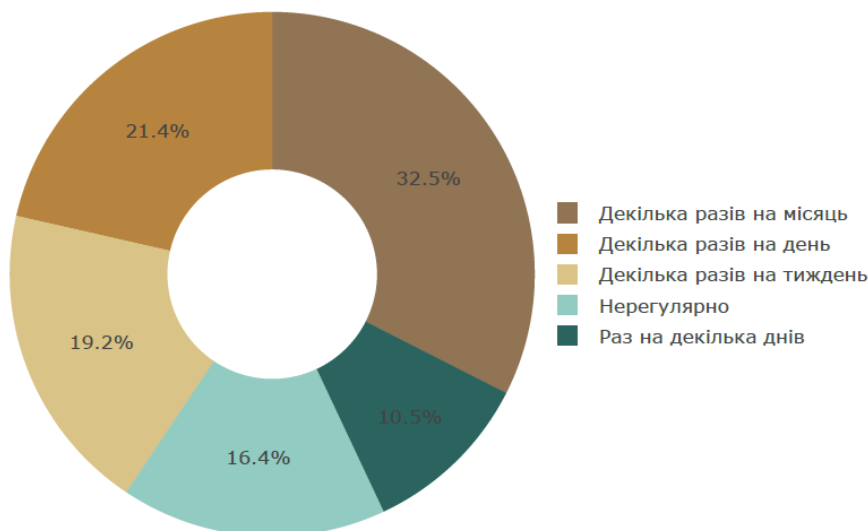
Скриншот 3.3.1. Розподіл контенту за рівнем об'єктивності (за даними Attack Index)

Отримані дані унікальності контенту доводять, що частка унікального контенту складає 56 % (165 тис. 724), а частково запозиченого – 22 % (65 тис. 105) (скриншот 3.3.2). Це свідчить про актуальність представлення теми волонтерства в російському інформаційному просторі, створення ефекту залученості кожного. Дані міжнародного рейтингу залученості населення до волонтерської діяльності (World Given Index) свідчать, що у 2023 р. РФ посідала 102 місце, а в 2024 році вже 35 місце [31].

Скриншот 3.3.2. Розподіл контенту за показником унікальності (за даними Attack Index)

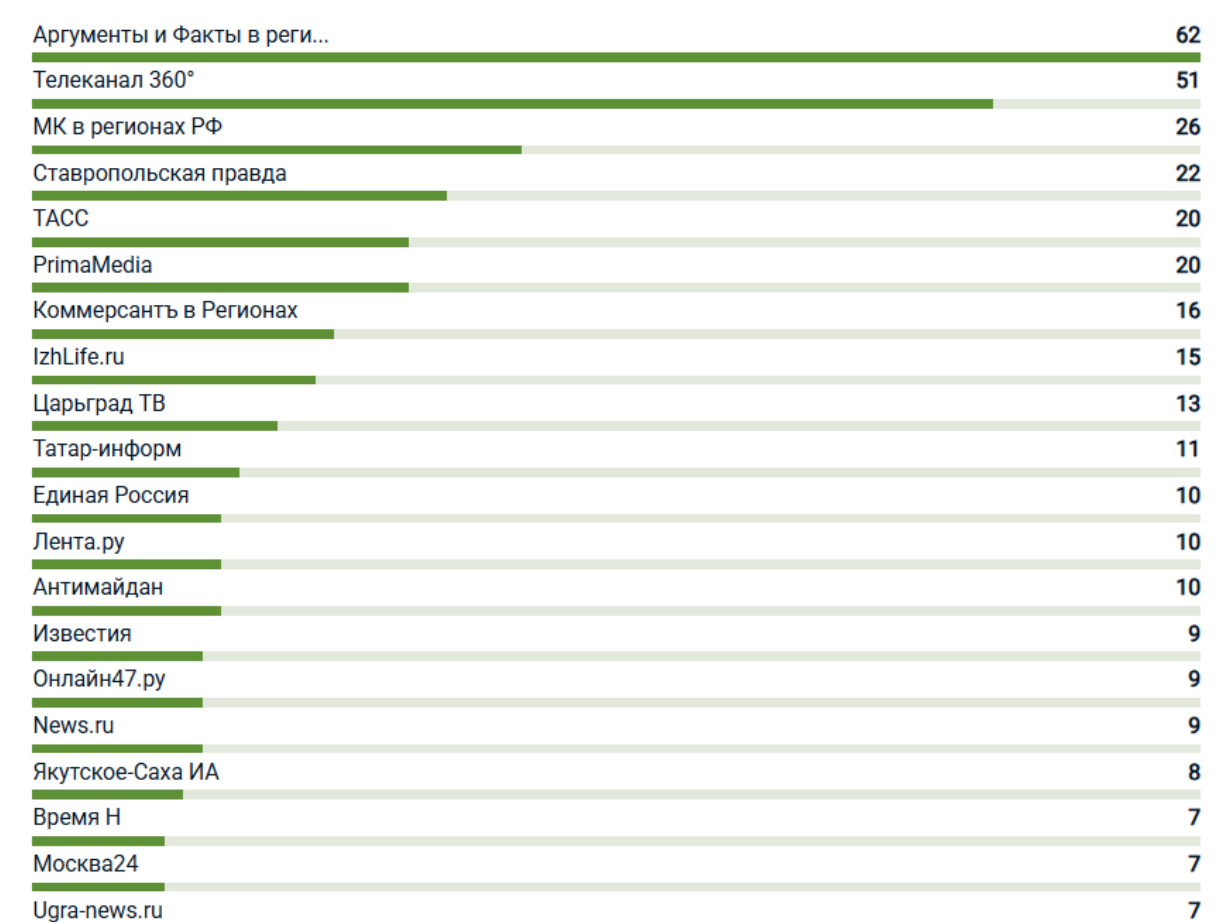
Контент щодо волонтерської діяльності оновлюється кілька разів на місяць – 32,5 % (96 тис. 179), кілька разів на день – 21,4 % (63 тис. 330), декілька разів на тиждень – 19,2% (56 тис. 820), що є маркером підтримання медіа РФ зацікавленості аудиторій темою волонтерства (скріншот 3.3.3).

Скріншот 3.3.3. Розподіл контенту за частотністю публікацій (за даними Attack Index)

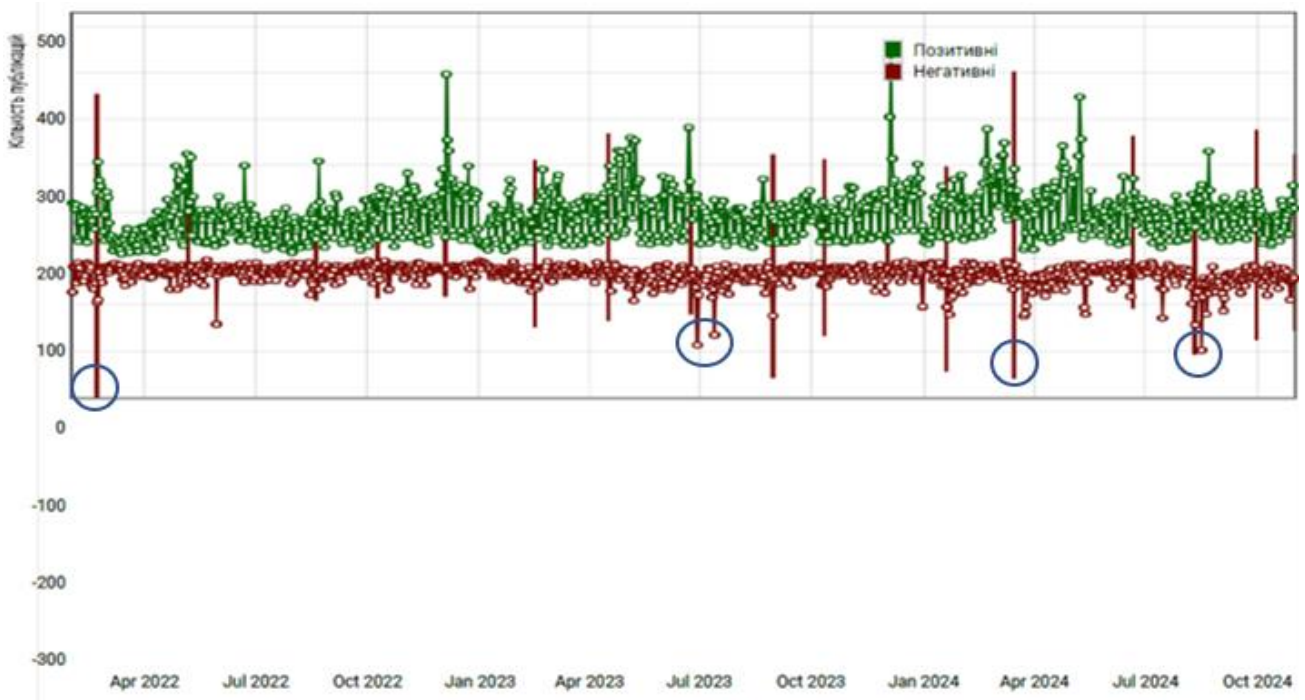
Двадцять топових джерел (Аргументи и факти, Канал 360, МК в регіонах, Ставропольская правда, ТАСС, Комерсант в регіонах, PrimaMedia, IzhLife.ru, Царьград ТВ, Татар-информ, Единая Россия, Лента.ру, Антимайдан, Известия, News.ru, Онлайн47.ру, Якутское-Саха ИА, ВремяН, Москва 24, Ugranews.ru), де позиціоновано концепт *ВОЛОНТЕР*, представлені як усеросійськими суспільно-політичними й інформаційними виданнями (Аргументи и факти, Канал 360, МК в регіонах, ТАСС, Комерсант в регіонах, Царьград ТВ, Единая Россия, Лента.ру, Известия, News.ru, Ugranews.ru), так і регіональними виданнями (Ставропольская правда, PrimaMedia, IzhLife.ru, Татар-информ, Антимайдан, Онлайн47.ру, Якутское-Саха ИА, ВремяН, Москва 24, Ugranews.ru). До топових належить релігійний інформаційний інтернет-канал Царьград ТВ, що транслює позицію Російської православної церкви на територію Росії і зарубіжжя й інформаційний ресурс керівної партії «Єдина Росія» (скріншот 3.3.4).

За даними Медіалогія (система аналітики соціальних мереж і медіа) сім видань (Аргументи и факти, Канал 360, МК в регіонах, ТАСС, Комерсант в регіонах, Лента.ру, Известия) є у списку десяти найбільш цитованих інформаційних ресурсів.

Скриншот 3.3.4. Двадцять топових джерел, де позиціоновано концепт *ВОЛОНТЕР* (за даними Attack Index)

Сентимент-аналіз довів, що повідомлення негативної конотації стосуються діяльності волонтерів у кризових або резонансних ситуаціях. Проте, більшість повідомлень, що висвітлюють діяльність волонтерів, мають нейтральну (55%) або позитивну (33%) конотацію, що є свідченням позиціювання концепту *ВОЛОНТЕР* як ознаки російської концептуальної картини світу (скриншот 3.3.5).

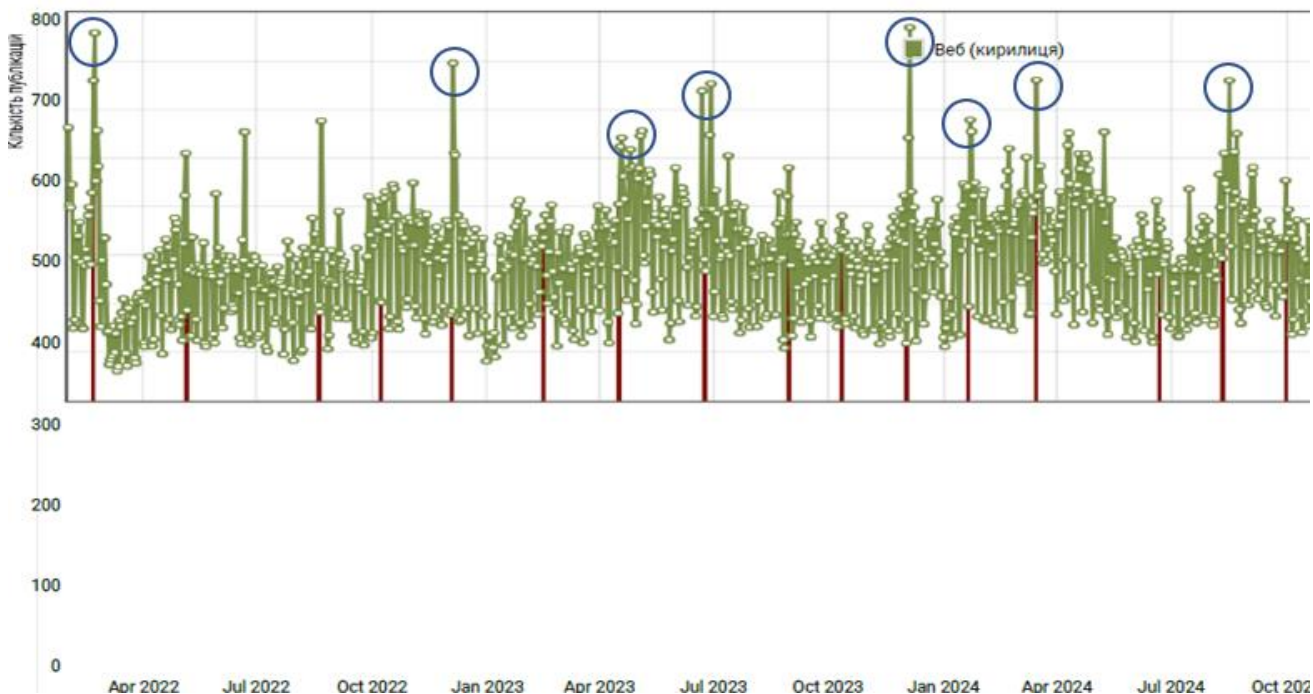
Скриншот 3.3.5. Інформаційна динаміка за запитом *волонтер* (Зелений колір – публікації позитивної конотації, червоний колір публікації негативної конотації)

Так, 21 лютого 2022 року було зафіксовано збільшення кількості публікацій, у яких згадували волонтерів. Аналіз подій у фізичному просторі показав, що це збігається з підготовкою до повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну, створення напруженої ситуації на тимчасово окупованих територіях Донецької і Луганської областей, збільшення кількості біженців у РФ із цих територій, залучення волонтерів до надання допомоги біженцям. Лексема-вербалізатор *волонтер* у цих текстах має позитивну конотацію та актуалізує значеннєвий компонент ‘надавати допомогу біженцям’, тим самим легітимізує і виправдовує агресивні дії РФ щодо України (*«Социальные волонтеры отдела и службы помощи “Милосердие-на-Дону” доставили гуманитарную помощь матерям с детьми, эвакуированным из Донбасса в село Куйбышево и хутор Крюково Ростовской области» (2022.02.21 19:42, Православие.ru); «Эвакуированных из ЛДНР в Воронеже встретили 100 волонтеров – Главная задача добровольца, как и любого другого человека, –*

оказать помощь людям, оказавшимся в трудной жизненной ситуации» (2022.02.21 17:30, РИА Воронеж). Через позитивізацію діяльності волонтерів, а саме надання допомоги біженцям, деструктивні дії РФ набувають позитивної конотації. Відбувається формування хибних асоціацій і викривлення подій у фізичному просторі.

Збільшення повідомлень із негативною конотацією було зафіксовано в другій половині серпня 2024 року, що в фізичному просторі збігається з початком операції ЗС України в Курській області, залучення російських волонтерів до надання гуманітарної допомоги мешканцям і біженцям з Курської області (*«Компания оказывает необходимую помощь волонтерам, которые передают средства гигиены, детское питание, товары первой необходимости и постельные принадлежности в пункты временного пребывания пострадавших жителей Курской области» (2024.08.16 12:41, Моллы.Ru); «У нас 15 волонтерских организаций собрали более 8 тонн гуманитарной помощи, которую уже передали на эти территории. А также мы взаимодействуем с ПВР, которые расположены в Московской области», – сказала глава муниципалитета в ходе встречи с губернатором в пятницу. Ее слова приводит пресс-служба регионального правительства. Ранее сообщалось, что волонтеры Подмоскovie организовали сбор гуманитарной помощи 85 пунктах в рамках акции “Доброе дело”» (2024.08.16 13:06, Интерфакс Россия).* Лексема-вербалізатор волонтер у наведених прикладах репрезентує позитивну конотацію, у ній актуалізовано значеннєвий компонент ‘об’єднатися для допомоги’, який спрямований на позитивізацію деструктивних дій РФ, викривлення реальності та створення неправдивих асоціацій і об’єднання населення для підтримки влади в агресії проти України. Лексичні маркери позитивізації дій: *компанія надає допомогу волонтерам, волонтерські організації зібрали допомогу, організувати збір, акція, 85 пунктів.*

За результатами контент-аналізу визначено інформаційну активність протягом лютого 2022 р. – жовтня 2024 р. (скріншот 3.3.6).

Скріншот 3.3.6. Інформаційна активність (лютий 2022 р. – жовтень 2024 р.)

Визначені дати інформаційної активності збігаються з резонансними ситуаціями або важливими подіями для Російської Федерації, до вирішення яких волонтери активно долучалися, а також зі знаковими подіями для волонтерів:

- 22 лютого 2022 р. – підготовка до вторгнення в Україну;
- 05 грудня 2022 р. – День волонтера;
- 18 квітня 2023 р. – 5 травня 2023 р. – проведення акції «Георгієвська стрічка»;
- 24 червня 2023 р. – зникнення дітей у декількох областях; підбиття підсумків результатів роботи організацій громадського руху;
- 5 грудня 2023 р. – День волонтера;
- 21 січня 2024 р. – Всесвітній фестиваль молоді;
- 15 березня 2024 р. – вибори президента Російської Федерації;
- 14 серпня 2024 р. – операція ЗС України в Курській області.

Визначення періодів інформаційної активності за ключовими формами волонтер, волонтерка дозволило простежити зміну стратегічних наративів щодо волонтерської діяльності в російському інформаційному просторі під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну (таблиця 3.3.1).

Таблиця 3.3.1
Трансформація наративів щодо волонтерської діяльності
в російському інфопросторі
під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну

	2022 р.	2023 р.	2024 р.
Стратегічний наратив	Волонтерство – традиція і культурна риса народів Російської Федерації		Ми разом!
Мета поширення	Активізувати суспільство задля об’єднання в підконтрольні державі або церкві організації/об’єднання. Посилити контроль		Показати єдність громадян і влади. Посилити контроль
Наративи оперативного рівня	1. Кожен може бути волонтером. → 2. Волонтери допомагають зберігати історичну пам’ять. → 3. Волонтери разом із рятувальниками рятують людей і тварин. 4. Волонтери допомагають у складних ситуаціях. → 5. Місія волонтерів – створювати дружню та гостинну атмосферу під час проведення змагань	1. Кожен може бути волонтером. 2. Волонтери допомагають зберігати історичну пам’ять. 3. Волонтери разом із рятувальниками рятують людей і тварин. 4. Волонтери допомагають в складних ситуаціях. 5. – 6. Волонтери разом з партією «Єдина Росія» і церквою допомагають нужденним →	1. Бути волонтером небезпечно. 2. Держава активно підтримує добровольчий/ волонтерських рух. 3. Волонтери – люди, які допомагають виконувати різні завдання: від соціальних і виховних до рятувальних. 4. – 5. Волонтери разом з партією «Єдина Росія» і церквою допомагають нужденним

<p style="writing-mode: vertical-rl; transform: rotate(180deg);">Прагматичне спрямування нарративного дискурсу стосовно волонтерів</p>	<ul style="list-style-type: none"> • упровадити ідею спільної відповідальності державних інституцій і окремих громадян за допомогу постраждалим під час кризи; • продемонструвати масовість волонтерського руху в РФ; • об'єднати населення у волонтерські організації; • сформувати думку, що волонтером може бути кожен: і студент, і людина похилого віку, і працівник великої корпорації; • позиціонувати добровольчество/ волонтерство як ціннісний вимір російського суспільства 	<ul style="list-style-type: none"> • показати, що допомога нужденним під час кризи – відповідальність не тільки державних інституцій, але й громадян; • позиціонувати добровольчество/ волонтерство як ціннісний вимір російського суспільства; • об'єднати населення в волонтерські організації; • сформувати думку, що волонтером може бути кожен: і студент, і людина похилого віку, і працівник великої корпорації; • позиціонувати добровольчество/ волонтерство як ціннісний вимір російського суспільства 	<ul style="list-style-type: none"> • впровадити ідею – держава і добровольці (волонтери) – єдине ціле; • сформувати думку, що бути волонтером/ добровольцем – риса російської нації; • об'єднати населення у волонтерські організації; • створити ілюзії щодо формування громадянського суспільства
---	---	---	---

Наративний дискурс щодо волонтерської діяльності за період повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну зазнав певних змін. Так, у 2022 – 2023 р.р. за підтримки органів державної влади, політичної партії «Єдина Росія», російської православної церкви і засобів масової інформації поширювали стратегічний наратив *«Волонтерство – традиція і культурна риса народів Російської Федерації»*. Розповсюджували його за підтримки державних інформаційних ресурсів (Аргументи и факти, ТАСС, канал 360), інформаційного ресурсу керівної партії «Єдина Росія», релігійного каналу Царьград, що транслює позицію Російської православної церкви та на рівні регіональних медійних

видань. Метою його реалізації була активізація суспільства для об'єднання в підконтрольні державі або церкві організації/об'єднання, посилення контролю над ініціативою громадян, використання ідеї волонтерства для створення позитивних асоціацій з деструктивними діями РФ, зокрема агресією в Україні, руйнацією цивільної інфраструктури, викраденням дітей.

У 2022 році стратегічний наратив *«Волонтерство – традиція і культурна риса народів Російської Федерації»* підтримувався наративами оперативного рівня:

– *«Кожен може бути волонтером»: «Всё это принесли студенты-волонтеры – на них здесь держится многое. Они помогают на кухне, отвечают на вопросы людей»* (2022.02.21 13:31, Екатеринбург Онлайн); *«Будем помогать, как помогаем Донецкой и Луганской народным республикам. В ближайшее время сюда приедут волонтеры “Единой России”, – заявил Турчак. Российские военные 2 марта сообщили о взятии Херсона под полный контроль»* (2022.05.06 17:37, Интерфакс газета); *«Волонтеры от Департамента труда и социальной защиты населения города Москвы. День Победы – праздник, который встречают со слезами на глазах. Московский аэропорт Домодедово поздравляет ветеранов с 77-й годовщиной Великой Победы»* (2022.05.06 11:08, Aviation Explorer). Лексичні маркери поширення наративу оперативного рівня представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ *«Суб'єкти волонтерської діяльності»*: *социальные волонтеры, приходские волонтеры, волонтеры-студенты, волонтеры от Департамента труда и социальной защиты населения, волонтеры «Единой России»; волонтеры call-центра, волонтеры с медицинским образованием, волонтеры Росатома, волонтеры Тулы, волонтеры Подмосковья, иркутские волонтеры.*

2. КТГ *«Дії суб'єктів волонтерської діяльності»*: *доставили хлеб, собрали продукты, собрали средства гигиены, проверяют сроки годности, помогают*

беженцам, встречать эвакуированных жителей, развлекать детей, помогать готовиться к школе.

3. КТГ «Волонтерські організації/об'єднання»: *епархиальний центр гуманитарної допомоги, ситуационний центр, студентський волонтерський отряд, дом добровольцев, волонтерський штаб, регіональний волонтерський центр.*

4. КТГ «Локація активностей суб'єктів волонтерської діяльності»: *Херсонська область, ЛНР, ДНР, госпиталь, притул, лікарниці, школи.*

У лексемі-вербалізаторі *волонтер* репрезентовано значеннєві компоненти 'допомогати' і 'кожен може стати волонтером', які позитивують деструктивні дії країни-агресорки і тим самим демонструють необхідність об'єднання громадян для цих дій. Залученість керівної партії «Єдина Росія» і представників РПЦ підтверджує тенденцію до вбудови волонтерства в систему управління державою, що протирічить основним принципам руху – добровольності.

– «Волонтери допомагають зберігати історичну пам'ять»: *Традиційно акцію підтримують «Волонтери Перемоги» і «Срібляні волонтери», которые распространяют значки среди жителей России уже 5 лет. Каждый россиянин может получить за пожертвование у волонтеров или приобрести в магазинах по всей стране значок «Красная гвоздика» (2022.05.06 18:48, Коминформ); «В пятницу, 6 мая, представители волонтерского центра партии “Единая Россия” навестили участника Великой Отечественной войны Анатолия Николаевича Калинина, который проживает в Туле» (2022.05.06 15:41, Тульская пресса.Ru); «“Волонтеры Перемоги” раздали жителям и гостям города ленточки триколора и рассказали о значении его цветов» (2022.08.22 18:17, Росгвардия).* Лексичні маркери поширення наративу оперативного рівня представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *Волонтери Перемоги, Срібляні волонтери, представителі волонтерського центру.*

2. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *посещать, рассказывать, раздавать, поздравлять, облагораживать объекты памяти, благоустраивать захоронения участников Великой Отечественной войны, навестить ветерана, сопроводить ветерана, поддержать народное шествие, провести акцию, провести флешмоб.*

3. КТГ «Символіка, яку поширюють волонтери»: *георгиевская лента, значок-звездика, ленточка-триколор, бессмертный полк, песня победы, праздничные наклейки, флаг.*

У лексемі-вербалізаторі *волонтер* репрезентовано значеннєвий компонент 'зберігати історичну пам'ять', який є основою для побудови асоціації волонтер – допомога – історія – друга світова – «спецоперація», що пов'язано з виправдуванням агресії проти України і поширення так званих «цінностей російського миру».

– «Волонтери разом із рятувальниками рятують людей і тварин»: *«Загадочная история исчезновения трехлетней девочки в Балашихе. В ночь на 18 апреля ее мать выпала из окна, а сама девочка просто пропала из квартиры. Сейчас девочку ищут волонтеры и полиция».* (2023.04.19 12:53, *Inline.ru*); *«В Новосибирской области в рабочем поселке Маслянино пропал 9-летний Дима Кошеляев. 19 апреля мальчик не вернулся домой с прогулки. Сейчас его ищут полиция и волонтеры».* (2023.04.19 20:53, *НГС.НОВОСТИ Новосибирск*); *«В течение недели волонтеры и неравнодушные граждане собирали помощь животным – корма, шампуни, консервы, средства гигиены для животных. В Камчатском крае волонтерами было организовано семь точек сбора помощи. За неделю было собрано более 300 кг корма для кошек и собак: вся помощь передана в приюты для бездомных животных»* (2022.08.22 08:12, *PrimaMedia*).
Лексичні маркери поширення наративу оперативного рівня представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб’єкти волонтерської діяльності»: *волонтери и полиция, волонтеры и активисты.*

2. КТГ «Дії суб’єктів волонтерської діяльності»: *искать, собирать помощь животным, передать в приют, присоединиться к поискам, обнаружитъ животных, проясняют ситуацию, присоединиться к поиску.*

У лексемі-вербалізаторі *волонтер* репрезентовано значеннєвий компонент ‘рятувати’.

– «Волонтеры допомагають у складних ситуаціях»: *«На базе областного молодежного центра сформирован волонтерский корпус, в который входят НКО и общественные движения. К нему присоединяются и неравнодушные жители Воронежа и области. Эвакуированных из ЛДНР в Воронеже встретили 100 волонтеров – Главная задача добровольца, как и любого другого человека, – оказать помощь людям, оказавшимся в трудной жизненной ситуации»* (2022.02.21 17:30, РИА Воронеж); *«Сегодня волонтеры выдают продукты и лекарства, оказывают юридические консультации и иные виды помощи не только в Херсоне, но и в Геническе, Славовске, а также сёлах области. Общій объём распределенной помощи превысил 740 тонн»* (2022.08.22 12:28, Единая Россия); *«За период деятельности, волонтеры фонда направлялись в районы, где шли боевые действия, и местные жители испытывали острую нехватку продовольствия. Помимо доставок гуманитарных грузов, добровольцы участвуют в ликвидации стихийных бедствий, природных пожаров и чрезвычайных ситуаций. Основное управление фонда осуществляется из Челябинска, стать его участником может любой желающий, неравнодушный человек»* (2022.08.22 16:41, Полит74).
Лексичні маркери поширення наративу оперативного рівня представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб’єкти волонтерської діяльності»: *волонтерский корпус, волонтеры, добровольцы, волонтеры фонду.*

2. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *выдавать продукты и лекарства, встречать эвакуированных, консультировать, ликвидировать стихийные бедствия и пожары, обратиться в следственный комитет, обеспечить питанием.*

3. КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності»: *жители ДНР и ЛНР, беженцы.*

У лексемі-вербалізаторі *волонтер* репрезентовано значеннєвий компонент 'допомагати у кризових ситуаціях'. Поняття *кризова ситуація* наповнюється значенням – стихійне лихо, пожежа, війна, руйнація, що дає змогу приховати деструктивні дії країни-агресорки, акцентувати увагу на наданні допомоги тим, хто через дії РФ вимушений бути біженцем або залишився без житла.

– «Місія волонтерів – створювати дружню та гостинну атмосферу під час проведення змагань»: *«Для того чтобы стать волонтером чемпионата мира по волейболу FIVB 2022, необходимо знать английский язык, быть готовым пройти обучение, уметь работать в команде и иметь возможность участия в период проведения чемпионата» (2022.02.21 13:05, НИИ-Калининград); «В аэропорту чемпионов будут приветствовать волонтеры Олимпийского комитета России и представители молодежных и патриотических организаций» (2022.02.21 18:07, AVIA Ru Network); «Волонтерское движение в России имеет огромный опыт организации массовых спортивных мероприятий. Волонтеры чемпионата мира будут готовы оказать помощь всем гостям, болельщикам и участникам турнира. Для проведения мероприятий чемпионата мира потребуются привлечение более 3500 волонтеров по 18 функциональным направлениям. Ключевым этапом подготовки волонтеров к чемпионату является общее обучение, которое начнется в июне-июле 2022 года» (2022.02.21 08:13, ТАСС).* Лексичні маркери поширення наративу оперативного рівня представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *волонтеры чемпионата мира, волонтеры олимпийского комитета.*

2. КТГ «Необхідні знання / навички суб'єктів волонтерської діяльності»: *знати англійський, уметь працювати в команді; дії влади: обучать волонтерів, принимать заявки в волонтеры, подготовка волонтеров, застраховать волонтера.*

У лексемі-вербалізаторі *волонтер* репрезентовано значеннєвий компонент 'допомагати у спортивних заходах' і 'проходити навчання'.

У 2023 році зберігається поширення стратегічного нарративу «Волонтерство – традиція і культурна риса народів Російської Федерації», підтримка здійснюється нарративами оперативного рівня 2022 року:

- «Кожен може бути волонтером»;
- «Волонтери допомагають зберігати історичну пам'ять»;
- «Волонтери разом із рятувальниками рятують людей і тварин»;
- «Волонтери допомагають у складних ситуаціях».

Зафіксовано появу нового нарративу оперативного рівня «Волонтери разом з партією “Єдина Росія” і церквою допомагають нужденним», поштовхом до розгортання якого стала підготовка до виборів президента Російської Федерації, необхідність консолідації суспільства навколо керівної партії і російської православної церкви, посилення контролю над активною частиною суспільства: «“Дима [Хубезов] одним из первых поехал на Донбасс с отрядами волонтеров-медиков, когда “Единая Россия” разворачивала гуманитарную миссию в освобожденных на тот момент территориях. Каждый раз, когда возвращался в Москву, мыслями и душой он оставался на Донбассе”, – написал секретарь генсовета» (2023.06.29 21:29, Городской портал); «Ежедневно с июня 2022 года помощь пациентам и врачам больницы интенсивного лечения Мариуполя, больницы им. Калинина в Донецке, военного госпиталя в Луганске, а также жителям Херсонской области в пунктах временного размещения оказывают волонтеры “Молодой Гвардии Единой России” и “Волонтерской Роты”. Эту работу курирует председатель МГЕР Антон Демидов. Организацию системы

*гуманитарной и добровольческой помощи на недавнем Генсовете “Единой России” включили в народную программу партии» (2023.06.29 16:02, Кубанские Новости); «Волонтеры нужны для приема посетителей центра; выдачи, сортировки и фасовки гуманитарной помощи; дежурства в душевой и прачечной; обзвона и поквартирного обхода подопечных. Чтобы стать добровольцем медико-социального центра в Мариуполе, необходимо заполнить анкету и пройти собеседование. Проживание, питание и проезд для волонтера – бесплатно. С апреля 2022 год добровольцы из Москвы, подготовленные Учебным центром церковной больницы святителя Алексия при поддержке Синодального отдела по благотворительности, еженедельно вахтовым методом направляются в больницы Мариуполя **ухаживать за больными и ранеными...В России Церковь собрала, закупила и передала более 3330 тонн гуманитарной помощи беженцам и пострадавшим мирным жителям, из них более 2220 тонн направлено в епархии в зоне конфликта» (2023.12.05 16:44, Православие.ru).** Лексичні маркери впровадження наративу оперативного рівня представлені такими тематичними групами:*

1. КТГ «Суб’єкти волонтерської діяльності»: *волонтеры «Молодой Гвардии Единой России», отряд волонтеров-медиков, добровольцы медико-социального центра.*

2. КТГ «Дії суб’єктів волонтерської діяльності»: *выдавать, сортировать, фасовать, ухаживать за больными и ранеными, направлять в больницы.*

У лексемі-вербалізаторі *волонтер* репрезентовано значеннєві компоненти ‘допомогати’ і ‘об’єднатися для допомоги’, які допомагають позитивізувати російську агресію проти України.

Узагальнення і систематизація тематичних груп лексичних маркерів наративів оперативного рівня дозволяє визначити такі концептуально-тематичні групи поширення наративу стратегічного рівня *«Волонтерство – традиція і культурна риса народів Російської Федерації»:*

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності», яка представлені такими підгрупами: 1) суб'єкти діяльності за віком: *молодые волонтеры, серебрянные волонтеры*; 2) суб'єкти діяльності за напрямом роботи: *волонтеры-медики, волонтеры Победы, волонтеры культуры, зооволонтеры, социальные волонтеры, волонтеры чемпионата, волонтеры туризма, педагоги-волонтеры, волонтеры-ремонтники*; 3) суб'єкти діяльності за належністю до організації: *волонтеры гуманитарной миссии «Единая Россия», волонтеры добровольческого объединения «Лиза Алерт Юг», волонтеры «Еда жизни», волонтеры «Роснефти», приходские волонтеры, студенты волонтеры, Волонтеры из Клуба «28 петель», волонтеры госкорпорации «Росатом», волонтеры тверского поисково-спасательного отряда «Сова», волонтеры от департамента труда и социальной защиты населения, волонтеры Югорского государственного университета*; 4) суб'єкти діяльності за регіональною належністю: *иркутские волонтеры, вологодские волонтеры, кубанские волонтеры, волонтеры Москвы, ленинградские волонтеры, волонтеры Северной Осетии, тюменские волонтеры, волонтеры Карелии, крымские волонтеры, волонтеры Белгорода, тульские волонтеры, российские волонтеры*.

2. КТГ «Типи об'єднань волонтерів»: *волонтерский центр, волонтерский call-центр, волонтерский сортировочный пункт, гуманитарный центр, школа волонтеров, сообщество волонтеров, фонд «Добровольческий центр», доброцентр, центр развития добровольчества, ресурсный центр добровольчества*.

3. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *отвечать на вопросы, доставлять помощь, обрабатывать заявки, развлекать детей, организовывать кружки, оказывать помощь, собирать помощь, приветствовать, вязать вещи, заниматься благоустройством, высаживать деревья, посещать ветеранов, провести флешмоб, выяснить ситуацию, проводить акцию, выдавать продукты питания, дежурить, посещать госпитали, отремонтировать*.

4. КТГ «Об’єкти волонтерської діяльності»: *переселенцы, жители Донбасса, вынужденные переселенцы, беженцы, ветераны, животные, семьи участников специальной операции, дети, участники соревнований, многодетные семьи, люди с ограниченной мобильностью.*

5. КТГ «Участь держави в діяльності волонтерських/добровольчих організацій», яка представлені такими підгрупами: 1) оцінювання діяльності волонтерів: *поздравить, поблагодарить, наградить, оценить вклад, вручить знак, номинировать, поздравить с победой, направить благодарственное письмо*; 2) регулювання діяльності волонтерів: *выдать волонтерскую книжку, застраховать, регистрировать, сформировать единое представление о добровольчестве, провести конкурс, сертифицировать*; 3) підтримка державою діяльності волонтерських/добровольчих організацій: *поддержат волонтерское движение, привлечь молодежь, обучать, освободить от уплаты налогов, предоставит финансирование.*

Отже, поширення стратегічного нарративу відбувається шляхом формування в російському суспільстві розуміння, що волонтером може стати будь-хто; керівна партія і церква підтримують та долучаються до волонтерства. Створення позитивного іміджу волонтерської діяльності й популяризація руху є інструментом позитивізації деструктивних дій РФ, викривлення сприйняття подій у фізичному просторі.

У 2024 році відбулася трансформація стратегічного нарративу «Волонтерство – традиція і культурна риса народів Російської Федерації» в «Ми разом!». Метою його поширення було показати єдність громадян і влади, а також посилити контроль над ініціативою громадян.

Визначено наступні нарративи оперативного рівня, які підтримують стратегічний нарратив «Ми разом!»:

– «Бути волонтером небезпечно»: *«Некоторые волонтеры ездят по приграничным районам Курской области в одиночку, помогают местным*

жителям выбраться из обстреливаемых зон» (2024.08.16 23:28, Городской портал); «Утром 16 августа группа волонтеров Общероссийского народного фронта занималась эвакуацией мирных жителей из приграничной зоны Курской области. В одном из рейсов, когда волонтеры возвращались пустыми за следующими пассажирами, их автомобиль попал под обстрел» (2024.08.16 20:17, Краснодар плюс); «Официальный представитель российского МИДа Мария Захарова прокомментировала гибель российских волонтеров в Курской области, обвинив в лицемерии международные организации, никак не отреагировавшие на инцидент. Волонтеры Народного фронта Николай Ковалев и Давид Соколов погибли 16 августа во время атаки ВСУ моста через реку Сейм в Курской области» (2024.08.16 21:08, Аргументы Недели). Лексичні маркери репрезентації нарративу оперативного рівня представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб’єкти волонтерської діяльності»: волонтеры, волонтеры народного фронта, российские волонтеры.

2. КТГ «Дії суб’єктів волонтерської діяльності»: эвакуировать, помогать, погибать, привозить, раздавать;

У лексемі-вербалізаторі волонтер репрезентовано значеннєві компоненти ‘небезпека’, ‘загибель’.

– «Волонтеры – люди, які допомагають виконувати завдання: від соціальних і виховних до рятувальних»: «Участникам голосования за региональные проекты и викторины помогут волонтеры, они работают на каждом счетном участке региона, – рассказала председатель Ассоциации “Совет муниципальных образований Тульской области”» (2024.03.15 08:19, Тульская пресса.Ru); «Катапультировавшихся летчиков искали и волонтеры, и полиция, и военные» (2024.08.16 15:35, E1.ru Екатеринбург); «Все возникающие проблемы и вопросы решаются, в том числе, благодаря большому числу волонтеров из самых разных организаций и регионов страны. Ранее KP.RU

сообщил, как **российские волонтеры помогают эвакуированным и пострадавшим в Курской области**» (2024.08.16 20:37, Комсомольская правда).

Лексичні маркери поширення наративу оперативного рівня представлені такими тематичними групами:

1. КТГ «Суб'єкти волонтерської діяльності»: *волонтеры и полиция, российские волонтеры.*

2. КТГ «Дії суб'єктів волонтерської діяльності»: *спасать, искать, помогать, собирать помощь, плести сети, провести акцию.*

3. КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності»: *пострадавшие, маломобильные граждане, жители Курской области, госпитали, приют для животных, люди с проблемами зрения.*

4. КТГ «Події, до яких залучають волонтерів»: *всемирный фестиваль молодежи, выборы президента РФ, викторина, конкурс «Орлёнок», викторина «ВСЕЙ СЕМЬЕЙ», акция «Доброе дело», акция «Лучший друг».*

У лексемі-вербалізаторі *волонтер* репрезентовано значеннєві компоненти 'допомагати' і 'брати участь у державних проєктах і акціях'.

– «Держава активно підтримує добровольчий/волонтерських рух»: «*Мы понимаем, что не все смогут прийти в такие центры, не во всех населенных пунктах они появятся, поэтому мы планируем **обучать и сертифицировать волонтеров**, которые смогут проводить выездные лекции и семинары для школьников, студентов и сотрудников предприятий, чтобы еще больше расширить охват мероприятий по финграмотности. Подчеркну, все это очень важно не только для Сбербанка и каждого жителя России, но и для устойчивого развития страны в целом*», – резюмировал первый заместитель председателя правления Сбербанка. 2024.03.15 17:35, Время Н); «*В **ресурсном молодежном центре** прошла встреча с участниками и **волонтерами** Всемирного фестиваля молодежи, сообщает пресс-служба Комитета по молодежной политике Коми*» (2024.03.15 19:38, Комиинформ); «***Первый волонтерский центр** “Доброе*

место” объединил уже больше 3,7 тыс. жителей города. С марта 2022 года в нем **провели** порядка 170 **полезных акций, мастер-классов, встреч и выставок**. Такой формат дает возможность москвичам познакомиться с различными **направлениями добровольческого движения, присоединиться** к проектам и найти единомышленников из своего района”, – приводятся в сообщении слова заместителя мэра Москвы Натальи Сергуниной» (2024.03.15 10:19, Агентство городских новостей «Москва»). Лексичні маркери поширення наративу оперативного рівня представлені такими тематичними групами:

1. КТГ «Суб’єкти волонтерської діяльності»: *волонтеры, добровольцы.*
2. КТГ «Типи об’єднань волонтерів»: *волонтерские организации, волонтерский центр, волонтерская группа, ресурсный молодежный центр.*
3. КТГ «Участь держави в діяльності волонтерських\добровольчих організацій»: *навчать, поддерживать, направлять в, сертифицировать, прокомментировать гибель, поблагодарить, зарегистрировать, волонтерская книжка.*

У лексемі-вербалізаторі *волонтер* репрезентовано значеннєвий компонент ‘підтримка волонтерської діяльності’.

– «Волонтеры разом з партією “Єдина Росія” і церквою допомагають нужденним»: «**Члены команды мэра Москвы Сергея Собянина, принимающие участие в гуманитарном конвое в качестве волонтеров, в Донецке и Мариуполе провели встречи с жителями и волонтерами, чтобы обсудить новые проекты поддержки ДНР, которые войдут в народную программу “Единой России – Москва”**» (2024.08.16 17:32, Вечерняя Москва); «В завершение митрополит Варсонофий поднял вопрос о состоянии крестов на кладбищах города. К сожалению, встречается много полуразрушенных крестов, некоторые валяются на дорожках – это поругание православных святынь. **Владыка** выразил надежду, что **найдутся волонтеры**, которые возьмут на себя задачу привести заброшенные кресты в подобающий вид» (2024.03.15 20:08, Русская

народная линия); *«Руководитель волонтерской группы “Помощь СВО Катюша” Екатерина Писарева передала гуманитарный груз для отправки в Курск “Женскому движению Единой России” Саратовской области»*. (2024.08.16 12:07, *Аргументы и Факты в регионах*). Лексичні маркери поширення наративу оперативного рівня представлені такими концептуально-тематичними групами:

1. КТГ «Суб’єкти волонтерської діяльності»: *волонтерская группа, волонтеры Единой России, приходские волонтеры*.

2. КТГ «Дії суб’єктів волонтерської діяльності»: *организовывать, передать груз, отправить, провести урок, сдавать кровь, раздавать триколор*.

3. КТГ «Події, до яких залучають волонтерів»: *викторина «Семья России», региональная программа, акция «Я – донор!», Молодёжный историко-культурный форум, легкоатлетический забег «Ржевский Рубеж 2024», фестиваль «Друзья Петербурга»*.

4. КТГ «Типи об’єднань волонтерів»: *волонтерский центр, волонтерский call-центр, волонтерская группа, волонтерские организации, церковный центр помощи, общероссийский народный фронт*.

У лексемі-вербалізаторі *волонтер* репрезентовано значеннєвий компонент ‘брати участь у державних проєктах і акціях’, що відображає тенденцію до формалізації волонтерського руху, його вбудову в систему державного управління.

Узагальнення і систематизація тематичних груп лексичних маркерів наративів оперативного рівня дозволяє визначити такі концептуально-тематичні групи поширення наративу стратегічного рівня *«Ми разом!»*:

1. КТГ «Суб’єкти волонтерської діяльності»: *волонтеры, волонтеры Подмосковья, волонтеры Победы, серебряные волонтеры, добровольцы*.

2. КТГ «Дії суб’єктів волонтерської діяльності»: *оказать помощь, скоординировать, передать помощь, рассказывать, эвакуировать, провести*

урок/викторину, сдавать кровь, раздавать триколор, организовать, присоединиться, искать, заниматься благоустройством, собирать помощь, плести сетки, провести акцию, раздавать информационные листовки, поднять патриотический дух, посетить раненых.

3. КТГ «Об'єкти волонтерської діяльності»: *маломобильные граждане, жители Курской области, госпитали, приют для животных, слабовидящие люди, бойцы СВО, пострадавшие.*

4. КТГ «Участь держави у діяльності волонтерських/добровольчих організацій»: *обучать, поддерживать, направлять в, сертифицировать, прокомментировать гибель, поблагодарить.*

5. КТГ «Типи об'єднань волонтерів»: *волонтерский центр, волонтерский call-центр, волонтерская группа, волонтерские организации, церковный центр помощи, общероссийский народный фронт.*

6. КТГ «Події, до яких залучають волонтерів»: *всемирный фестиваль молодежи, викторина «Семья России», выборы президента РФ, викторина «Опорный край», краевая госпрограмма, конкурс «Орленок», викторина «ВСЕЙ СЕМЬЕЙ», акция «Я – донор!», Молодежный историко-культурный форум, легкоатлетический забег «Ржевский Рубеж 2024», фестиваль «Друзья Петербурга», акция «Доброе дело», акция «Лучший друг».*

Отже, нарративний дискурс щодо волонтерської діяльності за період повномасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну не зазнав суттєвих змін. Визначення нарративів стратегічного рівня і нарративів оперативного рівня дозволяє зробити висновок, що волонтерство (добровольчество) в інформаційному полі країни стає інструментом пропаганди і посилення контролю влади над активною частиною громадян. Волонтерство, яке виникло як добровільна діяльність на благо нужденних, трансформується в системний рух, який очолює і фінансово підтримує партія «Єдина Росія».

3.4. Спільні і специфічні риси концепту *ВОЛОНТЕР* у досліджуваних лінгвокультурах

Концепт *ВОЛОНТЕР* має різну історію формування й різні контексти реалізації в лінгвокультурах США, України і РФ. Специфіка його застосування зумовлюється особливостями концептуальних картин світу, менталітету та історії націй. Аналіз представлених в інформаційному просторі досліджуваних ЛК наративів дозволив визначити спільні і специфічні національні значеннєві компоненти лексеми-вербалізатора *волонтер*. Спільними для ЛК США, УЛК і РЛК є значеннєві компоненти ‘допомагати’, ‘рятувати’ і ‘об’єднатися для допомоги’: «*Volunteer rescue organization White Helmets says six people, including four children, were pulled out of the rubble alive during overnight rescue operations in rebel-held parts of northwest Syria. In the town of Harem, paramedics were able to communicate with a woman and her son until they were pulled out of a collapsed building*» (2023.02.08, 15:06, *SFGate.com*); «*Понад добу триває пошукова операція у Дніпрі. Без спини працюють більше ніж 550 рятувальників, поліцейських, лікарів, комунальників, волонтерів*» (2023.01.15, 19:43. *Кривбасс On-Line*); «*В течение недели волонтеры и неравнодушные граждане собирали помощь животным – корма, шампуни, консервы, средства гигиены для животных. В Камчатском крае волонтерами было организовано семь точек сбора помощи. За неделю было собрано более 300 кг корма для кошек и собак: вся помощь передана в приюты для бездомных животных*» (2022.08.22 08:12, *PrimaMedia*). Наявність спільних значеннєвих компонентів ‘допомога’, ‘порятунок’ і ‘об’єднатися для допомоги’ зумовлена когнітивно-прагматичною спрямованістю дискурсу волонтерства на альтруїстичну допомогу (схема 3.4.1)

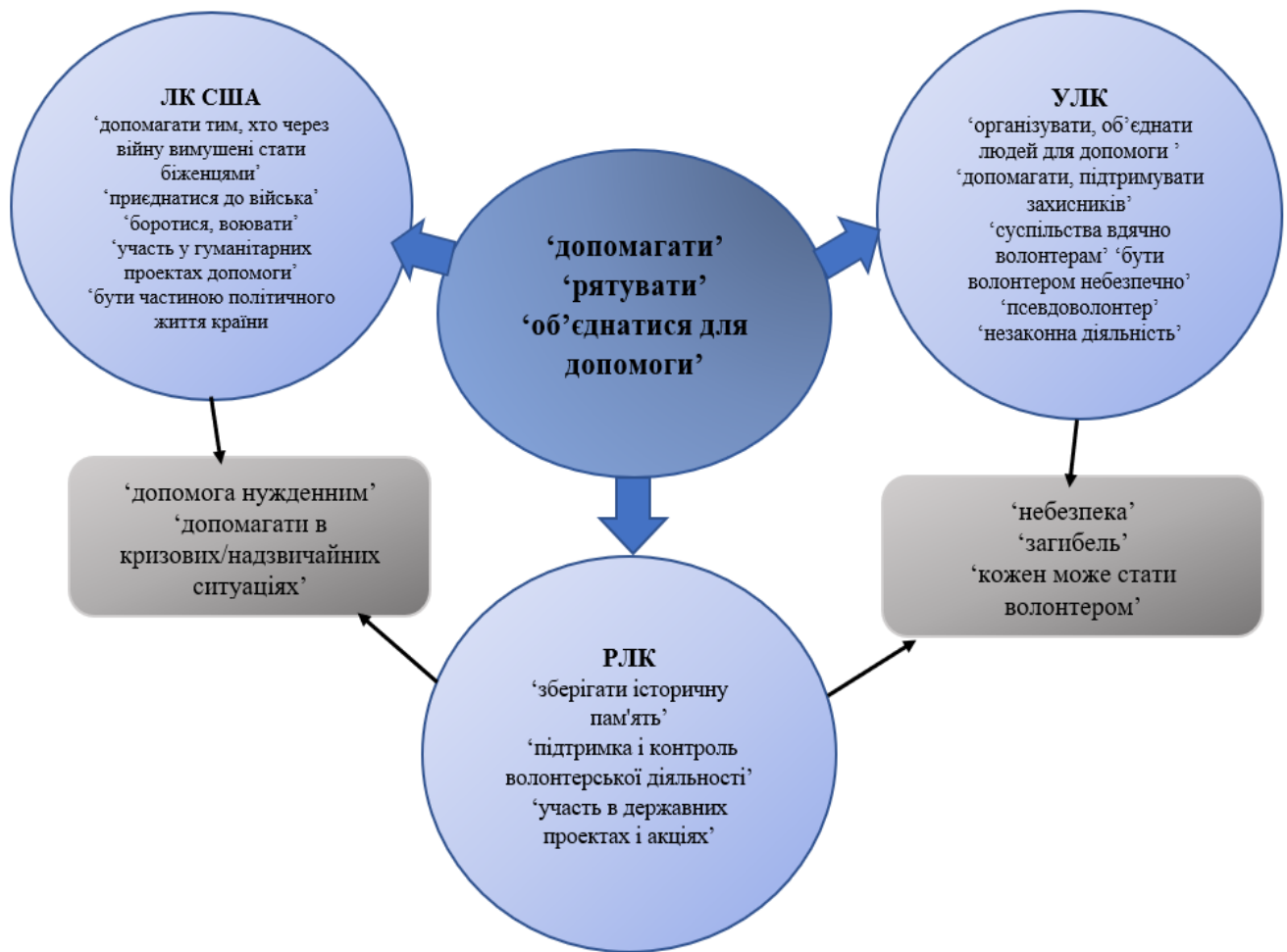

Схема 3.4.1. Спільні і специфічні національні значеннєві компоненти лексеми-вербалізатора *волонтер* в ЛК США, УЛК, РЛК

Спільним для ЛК США і РЛК є значеннєві компоненти 'допомогати нужденним' і 'допомогати у кризових/надзвичайних ситуаціях', що відображає залученість волонтерів до допомоги тим, хто опинився у складній ситуації та потребує підтримки (схема 3.4.1): «*Participants explained that many people bring food to donate to the different kitchens as they arrive at the gathering. Then people volunteer time throughout the event to feed the participants. Food is free, although trades are welcomed, and available all around the gathering areas*» (2022.07.08 03:57 *The Denver Post*); *Чтобы стать добровольцем медико-социального центра в Мариуполе, необходимо заполнить анкету и пройти собеседование. Проживание, питание и проезд для волонтера – бесплатно. С апреля 2022 года*

добровольцы из Москвы, подготовленные Учебным центром церковной больницы святителя Алексия при поддержке Синодального отдела по благотворительности, еженедельно вахтовым методом направляются в больницы Мариуполя ухаживать за больными и ранеными...В России Церковь собрала, закупила и передала более 3330 тонн гуманитарной помощи беженцам и пострадавшим мирным жителям, из них более 2220 тонн направлено в епархии в зоне конфликта. 2023.12.05 16:44, Православие.ru).

Значеннєвий компонент демонструє ціннісні основи волонтерства, проте в РЛК значеннєвий компонент набуває маніпулятивних ознак і використовується для позитивізації і приховування деструктивних дій РФ під час агресії проти України.

Для УЛК і РЛК спільними визначено значеннєві компоненти ‘небезпека’, ‘загибель’ і ‘кожен може стати волонтером’. Поява цих значеннєвих компонентів зумовлена ситуацією війни та комунікативними стратегіями для УЛК – об’єднання суспільства в умовах війни для захисту країни, для РЛК – створення симулякрної реальності масового залучення громадськості до волонтерської діяльності в умовах «СВО», виправдовування агресії проти України (схема 3.4.1):

– ‘небезпека’, ‘загибель’: *«Франція підтвердила загибель двох французьких волонтерів під час російського удару по Бериславу на Херсонщині 1 лютого 2024 року. Тоді ще троє волонтерів отримали поранення» (2024.02.06 20:32 Zmina.info); «Утром 16 августа группа волонтеров Общероссийского народного фронта занималась эвакуацией мирных жителей из приграничной зоны Курской области. В одном из рейсов, когда волонтеры возвращались пустыми за следующими пассажирами, их автомобиль попал под обстрел» (2024.08.16 20:17, Краснодар плюс);*

– ‘кожен може стати волонтером’: *«Провідні медики Вінниччини, нині працюють на волонтерських засадах. Основна мотивація – допомога пораненим захисникам та захисницям. Головним спеціалістом центру є Дмитро Дмитрієв. Він лікар, доктор медичних наук, професор Вінницького національного*

медичного університету» (2024.02.06 13:25 Віта ТБ); «**Волонтьєры от Департамента труда и социальной защиты населения города Москвы. День Победы – праздник, который встречают со слезами на глазах. Московский аэропорт Домодедово поздравляет ветеранов с 77-й годовщиной Великой Победы**» (2022.05.06 11:08, Aviation EXplorer).

Аналіз довів, що специфіка концептуальних картин світу, контекст і етапи історичного розвитку волонтерства в досліджуваних ЛК зумовлює появу специфічних національних значеннєвих компонентів лексеми-вербалізатора *волонтер*. У ЛК США репрезентовано такі значеннєві компоненти:

– ‘допомога тим, хто через війну вимушений стати біженцем’: «**Volunteers serve hot food to refugees fleeing the conflict from neighboring Ukraine at the Romanian-Ukrainian border, in Siret, Romania**» (2022.03.03, 02:56, NBC Chicago);

– ‘приєднатися до війська’: «**Several hundred volunteers willing to fight Russians alongside Ukrainian forces have already arrived in that embattled nation, according to a government official there. A defense official at the Ukrainian embassy in Washington D.C. said that they have already received more than 3,000 applications for U.S. citizens wanting to fight**» (2022.03.03, 20:24 Military Times);

– ‘боротися, воювати’ «**A group calling itself the Russian Volunteer Corps claimed responsibility for the attack in a video that urged Russians to take up arms against the government. The group, which describes itself as “a volunteer formation in the Armed Forces of Ukraine”, did not explain what actions it took, or why. The group is not widely known, though it is widely believed to be led by Denis Kapustin, a Russian-born far-right Ukrainian extremist. The open-source investigation organization Bellingcat, which has researched right-wing extremist groups, described the Volunteer Corps as “a unit ... made up primarily of anti-Putin, anti-Kremlin Russian far-right figures active in Ukraine”**» (2023.03.03 08:56. Radio Liberty);

– ‘участь у гуманітарних проєктах допомоги’: *«The National Guard and volunteer groups have distributed millions of bottles of drinking water in Jackson since late August. Jackson is the largest city in one of the poorest states in the U.S.»* (2022.09.16, 00:00, National Public Radio);

– ‘бути частиною політичного життя країни’: *«To win, Democrats will have to engage in the kind of political organizing rarely seen in the state: phone-banking and get-out-the-vote rallies, door-knocking and canvassing and recruiting volunteers»* (2024.08.20, 22:52, Seattle Times).

Російська агресія, необхідність єднатися в умовах війни зумовили появу в лексемі-вербалізаторі *волонтер* в УКЛ таких значеннєвих компонентів:

– ‘об’єднати зусилля для допомоги українцям’: *«Також охочі можуть долучитися до роботи Центру як волонтери. Нагадаємо, Львівщина щодня приймає по 20-30 тисяч біженців. Деякі з них приїжджають на тривалий час, а інші - ненадовго, щоб потім вирушити за кордон. Для них в області обладнали 135 тисяч місць.... Ресторан у центрі Львова безкоштовно годує дітей до 12 років. Куди слід звертатись вимушено переселеним особам, які прибули до Львова»* (2022.03.16 17:46, Фейсбук);

– ‘допомагати, підтримувати захисників’: *«“Жінки, які плетуть маскувальні сітки, мають золоті руки. Вони згуртувалися своїм колективом аби робити таку важливу справу і допомагати війську. Дуже вдячні їм за це”, – зауважив нацгвардієць. Окрім того, військовим передали 200 FPV-дронів і мікроавтобус для перевезення особового складу»* (2024.08.27 17:31 Вінницька міська рада);

– ‘суспільство вдячне волонтерам’: *«Сьогодні волонтери – це найпотужніша частина громадянського суспільства України. Привітання опублікував президент Володимир Зеленський у відеозверненні. 05 грудня – Міжнародний день волонтера. “Міжнародний, але такий український”, – сказав*

Зеленський. Президент представив **відзнаку**. Відзнака у вигляді серця “Це серце, Золоте серце для простих людей, які захищають усіх нас”, – сказав він. Цього року в Україні **започатковують нагородження такою відзнакою**, повідомив президент. Зеленський назвав **50 волонтерських колективів**, чії представники **отримають відзнаку цього року**» (2022.12.05 21:45, Gazeta.ua);

– ‘псевдоволонтер’ і ‘незаконна діяльність’: «Встановлено **незаконну діяльність** мобілізованого депутата однієї із сільських рад. У військовій частині він вносив прізвища своїх клієнтів, як **водіїв-волонтерів**, які виїжджали за гуманітарною допомогою для ЗС України. У такий спосіб протягом липня 2022 – січня 2023 років підозрюваний допоміг **незаконно виїхати за кордон 74 військовозобов’язаним чоловікам**» (2024.08.14 13:20, ДПС України).

Репрезентовані в РЛК нові значеннєві компоненти лексеми-вербалізатора *волонтер* відображають маніпулятивне використання владою волонтерського руху і вбудову його в систему управління та контролю населення:

– ‘зберігати» історичну пам’ять’: «**“Волонтеры Победы” раздали жителям и гостям города ленточки триколора и рассказали о значении его цветов**» (2022.08.22 18:17, Росгвардия);

– ‘підтримка і контроль волонтерської діяльності’: «**“Мы понимаем, что не все смогут прийти в такие центры, не во всех населенных пунктах они появятся, поэтому мы планируем обучать и сертифицировать волонтеров, которые смогут проводить выездные лекции и семинары для школьников, студентов и сотрудников предприятий, чтобы еще больше расширить охват мероприятий по финграмотности. Подчеркну, все это очень важно не только для Сбербанка и каждого жителя России, но и для устойчивого развития страны в целом”**, – резюмировал первый заместитель председателя правления Сбербанка» (2024.03.15 17:35, Время Н);

– ‘участь у державних проєктах і акціях’ «**“Первый волонтерский центр “Доброе место” объединил уже больше 3,7 тыс. жителей города. С марта**

2022 года в нем провели порядка 170 полезных акций, мастер-классов, встреч и выставок. Такой формат дает возможность москвичам познакомиться с различными направлениями добровольческого движения, присоединиться к проектам и найти единомышленников из своего района”, – приводятся в сообщении слова заместителя мэра Москвы Натальи Сергуниной» (2024.03.15 10:19, Агентство городских новостей «Москва»).

Отже, спільні значеннєві компоненти лексеми-вербалізатора *волонтер* у досліджуваних лінгвокультурах зумовлені історичним розвитком дискурсу волонтерства, новітні національно специфічні компоненти сформовані відповідно до контексту кожної країни, резонансних подій і розуміння владою ролі волонтерства для розвитку країни.

Висновки до розділу 3

Аналіз наративів стратегічного й оперативного рівнів, які поширювались в протягом лютого 2022 р. – жовтня 2024 р. в інформаційному просторі досліджуваних країн показав, що в умовах кризових ситуацій наратив є важливим складником інформаційного простору, інструментом єднання нації та забезпечення її стійкості. Наративи, що виникають у медіапросторі, є важливими інструментами у формуванні суспільних настроїв, поведінкових патернів інтерпретації подій і консолідації громадян країни. Визначено, що поштовхом для формування стратегічного наративу в кризових умовах можуть стати резонансні події в фізичному просторі (початок повномасштабного вторгнення в Україну, бомбардування Харкова, підрив Каховської ГЕС).

У суспільстві, яке не знаходиться у кризовій ситуації стратегічний наратив може не змінюватися протягом певного часу та відображати його ціннісну систему. Так у медійному просторі США в досліджуваний період (лютий 2022 р. – жовтень 2024 р.) був поширеним стратегічний наратив *«Волонтерство –*

складник сучасного суспільства», який актуалізує концепт ВОЛОНТЕР в американській лінгвокультурі. Трансформації на рівні оперативних наративів не призвели до зміни стратегічного наративу.

В умовах кризи, а саме війни, наративи є інструментом взаємодії з населенням і трансформації його думок і дій. Так, в Україні зафіксовано трансформацію наративу стратегічного рівня (*«Волонтери – потужна сила України» (2022 – 2023 рр.)* у *«Волонтери – люди, які творять історію» (2024 р.)*, що зумовлено соціальними потребами суспільства: необхідністю активізувати підтримку волонтерів серед громадянського суспільства і попередити про діяльність псевдоволонтерів.

Наративи в умовах гібридної війни стають інструментом пропаганди і посилення контролю влади в країні. Так, у РФ наратив стратегічного рівня 2022 р. – 2023 р. *«Волонтерство – традиція і культурна риса народів Російської Федерації»*, мета якого активізувати суспільство задля об'єднання в підконтрольні державі або церві організації/об'єднання, трансформувався в 2024 р. у стратегічний наратив *«Ми разом!»* прагматична спрямованість якого показати єдність громадян і влади, посилити контроль над суспільством, а залученість представників керівної партії «Єдина Росія» і РПЦ як організаторів волонтерських акцій і проєктів підтверджує тенденцію до вбудови волонтерства в систему управління державою, що протирічить основному принципу руху – добровільності.

ВИСНОВКИ

У дисертації запропоновано теоретичне вирішення важливого наукового завдання, яке полягає у виявленні когнітивно-прагматичних та наративних особливостей організації дискурсу волонтерства в американській, українській і російській лінгвокультурах періоду повномасштабного вторгнення РФ в Україну (лютий 2022 року – жовтень 2024 року). Здобуті результати, реалізовані мета і завдання дослідження дали підстави сформулювати такі основні висновки:

1. З'ясовано, що в умовах російської агресії українська лінгвістика переорієнтовується на вирішення практичних питань забезпечення безпеки держави, зокрема розбудови дискурсу національної стійкості, формування і впровадження національного стратегічного наративу, дослідження битви національних і ворожих наративів, комунікативних стратегій позиціонування Держави у світі. Для вирішення цих завдань актуальності набуває теорія наративного дискурсу як форми мовленнєвої або текстової організації, що відображає когнітивно-комунікативну стратегію репрезентації подій у часово-просторовій послідовності через структуру оповіді. Наративний дискурс поєднує лінгвальні засоби з комунікативними інтенціями мовця і передає інтерпретацію дійсності через суб'єктивну оцінку, експресивність та послідовний виклад подій із позиції наратора. Визначаємо, що соціальні умови та чинники безпосередньо впливають на зміст і форму дискурсивних подій, водночас сам дискурс здатен змінювати, відтворювати, конструювати соціальні події, позиціонувати учасників дискурсивної ситуації й структурувати когнітивно-комунікативні зв'язки в суспільстві. Концепти, актуальні для певних соціально-політичних ситуацій, можуть відігравати дискурсоутворювальну роль.

З цих позицій у праці феномен волонтерства розглянуто в лінгвокультурологічному вимірі, а дискурс волонтерства – як соціальну практику і тип соціальної поведінки, трансльовані через систему наративів

стратегічного і оперативного рівня. Наративний вимір дискурсу волонтерства відображає стан розвинутості громадянського суспільства, орієнтованість національної картини світу на демократичні перетворення держави (США, Україна) або панування в ній тоталітаризму (РФ).

Дослідження дискурсу волонтерства в лінгвокультурологічному вимірі дозволило запропонувати комплексну методіку його аналізу за таким алгоритмом: I. *Аналіз і синтез* джерельної бази дослідження, виокремлення за допомогою аналітичного сервісу Attack Index фрагментів дискурсу волонтерства в американському, українському, російському медіапросторах для подальшого аналізу. Опис зв'язків лексеми-вербалізатора *ВОЛОНТЕР* із позначеною категорією в досліджуваних мовах. II. Аналіз концепту *ВОЛОНТЕР* як дискурсоутворювального в дискурсах волонтерства США, України, РФ: 1) зіставний аналіз лінгвокультурологічної історії концепту *ВОЛОНТЕР* у досліджуваних ЛК; 2) етимологічний, семантичний і лексикографічний аналізи слів, які номінують концепт *ВОЛОНТЕР* (за даними лексикографічних джерел); 3) інтерпретативний аналіз асоціацій і даних синонімічних словників щодо сприйняття концепту *ВОЛОНТЕР* носіями зіставлюваних ЛК; 4) концептуально-тематичний аналіз лексичних одиниць, що позиціонують концепт *ВОЛОНТЕР* у міжнародних, американських, українських і російських нормативно-правових документах. III. Дискурс- і контент-аналізи дискурсу волонтерства в медійному просторі США, України і РФ за період повномасштабного вторгнення Росії в Україну (лютий 2022 р. – жовтень 2024 р.): 1) дискурс і контент-аналізи дискурсоутворювальної ролі концепту *ВОЛОНТЕР* у формуванні і трансформації наративного дискурсу в медійному просторі досліджуваних країн; 2) *наративний дискурс-аналіз* дискурсу волонтерства, зокрема аналіз комунікативних стратегій упровадження наративів різного рівня і динаміки їхніх змін під час російсько-української війни; 3) концептуально-тематичний аналіз із використанням результатів *контент-аналізу* концептуально-тематичних груп концепту

ВОЛОНТЕР, які репрезентовані в наративах стратегічного й оперативного рівнів;
4) зіставлення отриманих за результатами другого і третього етапів дослідження КТГ та їхнього наповнення на підставі *зіставного методу і методу узагальнення*.
IV. Узагальнення результатів дослідження та висновки про лінгвокультурні особливості дискурсу волонтерства в досліджуваних ЛК із застосуванням *загальнонаукових методів аналізу, синтезу та узагальнення*.

2. Запропоновано дискурс волонтерства визначати як соціальну практику і тип соціальної поведінки, що базується на принципах гуманності, безоплатності, неупередженості, довіри й впроваджує комунікативні стратегії альтруїстичної діяльності, добровільності, національної стійкості, соціальної активності. До складників дискурсу волонтерства віднесено такі: базові концепти, комунікативні стратегії, соціальну зумовленість типу поведінки, керованість розвитком дискурсу, учасників дискурсивної ситуації, наративну організацію. Доведено, що у всіх досліджуваних ЛК представлено в дискурсах волонтерства концепти *АЛЬТРУЇСТИЧНІСТЬ* і *ГУМАННІСТЬ*; наявні комунікативні стратегії альтруїстичної діяльності й добровільності; присутні учасники дискурсивної ситуації – суб'єкти волонтерської діяльності (волонтери) і об'єкти волонтерської діяльності (отримувачі допомоги). У той же час комунікативна стратегія національної стійкості, спрямована на зміцнення соціальної єдності та підвищення рівня громадянської свідомості, має різне наповнення в досліджуваних ЛК, що зумовлено національно-політичною ситуацією: в умовах російської агресії в УЛК вона спрямована на формування патріотизму, об'єднання нації для підтримки ЗС України; у РЛК – просування цінностей «руського миру» і пропагандистських наративів, вуалювання агресивних дій, об'єднання громадян для контролю їх дій державою. Також розвитком дискурсу волонтерства в США і Україні опікуються волонтери і волонтерські організації, в РФ – держава, яка перебрала на себе контроль за цією діяльністю, тим самим було спотворено ціннісну систему волонтерства

3. Визначено спільні та національно-специфічні ознаки концепту *ВОЛОНТЕР* у досліджуваних ЛК, зокрема виокремлено низку спільних концептуально-тематичних груп, що характеризують концепт *ВОЛОНТЕР*: «Суб'єкти волонтерської діяльності», «Типи об'єднань волонтерів», «Залучення до волонтерської діяльності», «Розвиток ефективного волонтерства»; національні відмінності полягають у наповненні цих груп лексичними маркерами, зокрема: для ЛК США і УЛК притаманне узагальнене сприйняття поняття *волонтер* як людини, яка надає допомогу на альтруїстичному підґрунті; у РЛК відбувається розподіл за напрямом діяльності, зокрема пропагандистської (*волонтеры Победы*), регіональної приналежності (*иркутские волонтеры*, *волонтеры Северной Осетии*, *тюменские волонтеры*), за належністю до організації, яка здійснює керування їхньою діяльністю, знецінюючи тим самим принципи волонтерства (*волонтеры гуманитарной миссии «Единая Россия»*, *волонтеры «Еда жизни»*, *волонтеры «Роснефти»*).

Аналіз КТГ довів, що специфічність позиціювання концепту *ВОЛОНТЕР* у досліджуваних ЛК зумовлена лінгвокультурологічною історією цього концепту в національних концептуальних картинах світу та соціально-політичною ситуацією в державах, зокрема кризовими подіями.

У ЛК США та УЛК концепт *ВОЛОНТЕР*, містить значеннєвий компонент 'демократичність'. Національно-специфічні ознаки зумовлені позиціюванням громадянського суспільства як активного актора дискурсивної ситуації, для ЛК США – наявність значеннєвого компоненту 'громадянська відповідальність' в основі концепту *ВОЛОНТЕР*, що пояснюється історичними традиціями волонтерства, в УЛК – 'національна стійкість', що зумовлено російсько-українською війною в об'єднанням громадян у захисті Держави і допомоги військовим. Визначено, що в ситуації повномасштабної війни в українській концептуальній картині світу співіснують два незалежних концепти *ВОЛОНТЕР*

і *ВОЛОНТЕРКА*, що є маркером демократичного розвитку дискурсу волонтерства, де визнано рівність прав жінок і чоловіків у захисті Держави.

У російській концептуальній картині світу *ВОЛОНТЕРКА* є субконцептом концепту *ВОЛОНТЕР*, що свідчить про її патріархатну усталеність. Також, як специфічну для РЛК рису зафіксовано гібридизацію концепту *ДОБРОВОЛЕЦЬ/ВОЛОНТЕР*, що формується на перетині мілітарного і гуманітарного дискурсів. Прагматика цієї гібридизації зумовлена створенням ілюзії формування громадянського суспільства, можливості права і свободи вибору; розмивання значення лексем-вербалізаторів *доброволець/волонтер* у РЛК. У РЛК концепт *ВОЛОНТЕР* містить значеннєвий компонент ‘підконтрольність державі’.

Результати асоціативного експерименту підтвердили дані лексикографічного і семантичного аналізів, зокрема спільність для всіх досліджуваних лінгвокультур мілітарного значення. Проте в УЛК не репрезентовано значення ‘приєднатися до війська’, а представлено ‘допомагати війську’. У РЛК формується образ волонтера як особи, яка спрямовує зусилля на підтримку агресивних загарбницьких дій РФ, що позиціонуються як визвольні; керуються державою; беруть участь у маніпулятивних комунікаціях РФ.

4. Доведено дискурсоутворювальну роль концепту *ВОЛОНТЕР* у міжнародних та національних нормативно-правових документах, що закріплює правовий статус волонтерської діяльності. У правовому дискурсі США домінантними є такі значеннєві компоненти концепту *ВОЛОНТЕР*, як ‘взаємодія держави й громадянського суспільства’, ‘інклюзивність’, ‘формування довіри між владою, бізнесом і громадою’; України – ‘неприбутковість’, ‘добровільність’, ‘законність’, ‘гуманність’, ‘рівність’; РФ – ‘участь у пропагандистських кампаніях’, ‘застосування технологій «м’якої сили»’, ‘допомога державі у веденні війни’, ‘конструювання образу країни-визволительки’, ‘пропагування традиційних сімейних цінностей’, ‘увічнення

пам'яті учасників воєнних дій проти України та інших держав', 'співпраця з безпековими структурами з метою нейтралізації протестних настроїв'. Отже, комунікативні стратегії правового дискурсу США і України спрямовані на розбудову демократичного суспільства, РФ – на формування симулякрної реальності, що маскує деструктивні аспекти волонтерства й впроваджує авторитаризм.

Реалізований у міжнародних і національних нормативно-правових документах дискурсоутворювальний потенціал концепту *ВОЛОНТЕР* зумовлює формування термінологічної парадигми, що репрезентує волонтерську діяльність та засвідчує рівень її інституалізації й формалізації в досліджуваних лінгвокультурах.

5. Визнано, що інтенсивність трансформації наративів дискурсу волонтерства зумовлена станом соціально-політичної ситуації. Відносна соціально-політична стабільність, відсутність воєнних дій зумовлюють стабільність стратегічного наративу. Прикладом є американський стратегічний наратив *«Волонтерство – складник сучасного суспільства»*, який зберіг цілісність попри зміни наративів на оперативному рівні (наративи в інформаційному просторі США 2022 – 2023 рр.: *«Волонтери допомагають вирішувати нагальні питання громади»*; *«Волонтери допомагають українським біженцям; бійці-добровольці долучаються до війни в Україні»*; наративи в інформаційному просторі США 2024 р.: *«Волонтери допомагають вирішувати нагальні питання громади»*; *«Бійці-добровольці беруть участь у бойових діях»*; *«Волонтери – активна частина суспільно-політичного життя країни»*). Поштовхом до формування нових стратегічних наративів в українському дискурсі волонтерства в умовах російської агресії виступають резонансні події у фізичному просторі (початок воєнних дій, атаки на цивільну інфраструктуру, катастрофи). Зафіксовано трансформацію стратегічного наративу *«Волонтери – потужна сила України»* (2022 р. – 2023 р.) у стратегічний наратив *«Волонтери –*

люди, які творять історію» (2024 р.), що засвідчує прагнення держави і суспільства посилити підтримку волонтерського руху та протистояти руйнації його образу через діяльність псевдоволонтерів.

Аналіз стратегічних наративів дискурсу волонтерства РФ довів їхню трансформацію, зумовлену інструменталізацію волонтерства як засобу державного контролю й пропаганди. Зміна наративу «*Волонтерство – традиція і культурна риса народів РФ*» на «*Ми разом!*» відображає прагматичну мету влади – посилити вертикаль управління і контролю над активною частиною громадян через залучення волонтерських ініціатив до державної структури, що суперечить принципу добровільності, який є основоположним для волонтерського руху. Структури «Єдиної Росії» та РПЦ стають активними акторами волонтерського дискурсу, керують його розвитком і трансформують комунікативні стратегії – від альтруїстичних на такі, що спрямовані на підтримку агресії в Україні, що підтверджує тенденцію до централізації та політизації громадських ініціатив у РФ.

Отже, дослідження лінгвокультурологічного виміру дискурсу волонтерства демонструє прикладні можливості лінгвістики у сфері стратегічних комунікації і забезпечення безпеки Держави і сприяє глибокому розумінню окремих питань дискурс-аналізу, лінгвокультурології та лінгвопрагматики.

Перспективою подальших досліджень вважаємо вивчення гендерного позиціювання концепту *ВОЛОНТЕР*, організації дискурсу волонтерства в постконфліктний час, розроблення словника волонтерства для можливого використання у правозастосовчій діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрущенко В.П. Поняття культури: філософський дискурс на рубежі століть. *Вісник Інституту розвитку дитини*. Серія: Філософія, педагогіка, психологія, 2014. Вип. 33. С. 5 – 9.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: підручник. Київ : Видавничий центр «Академія», 2004. 344 с.
3. Бацевич Ф.С. Філософія мови: Історія лінгвофілософських учень : підручник. Київ: Видавничий центр «Академія», 2008. 240 с.
4. Башук А.І. Ключові концепти поетичної картини світу М. Гумільова в метафоричному осмисленні: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02. Київ, 2002. 21 с.
5. Бевз Т. Концепт єдності як ключовий вектор співпраці України і Польщі в умовах повномасштабної війни (кінець лютого — серпень 2022 р.). *Українознавство*. 2023. № 3. С. 24 – 35.
6. Бехта Т. О. Текст і дискурс як категорії літературно-художньої комунікації. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологія, 2013. Вип. 37. С. 51 – 53.
7. Близнюк К.Р., Скідченко Р.О. Асоціативне поле концепту ВІЙНА у свідомості української молоді. *Закарпатські філологічні студії*, 2022. Вип. 23, Т. 1. С. 18 – 23.
8. Бойко О. П. Дискурс як інструмент соціальної влади. *Вісник Черкаського університету*, 2017. №1. С. 155 – 163.
9. Бондаренко А. Рекламний дискурс: структурно-семіотичний і функційний аспекти. *Література та культура Полісся*, 2023. Т. 107, № 21. С. 84 – 91.

10. Беспалова К.О. Мотиваційні аспекти волонтерства: досвід західних країн. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*, 2012. № 3. С. 67–71.

11. Вайнілович Н. А. Чинники мотивації людини до здійснення волонтерської діяльності. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*, 2012. № 2 (14). С. 35 – 41.

12. Валюкевич Т.В. Семантико-етимологічний аналіз лінгвокультурного концепту ЗОВНІШНІСТЬ. *Вісник Харківського національного університету імені В. Каразіна. Серія: Романо-германської філологія. Методика викладання іноземних мов*, 2011. Вип. 68. С. 155 – 159.

13. Веденєєв Д.В., Турчак О.В. Волонтерський рух в Україні в ході російсько-української війни: ризики праці та форми державного і громадського визнання. *Військово-науковий вісник*, 2018. Вип. 30. С. 206 – 216.

14. Верменич Я.В. Локально-регіональні рівні вітчизняного нарративу. *Український історичний журнал*, 2013. № 5. С. 4-23.

15. Віднянський С.В. Мартинов А.Ю. Національні історії в метанаративі процесу глобалізації: з європейського досвіду. *Український історичний журнал*, 2013. № 6. С. 4 – 17.

16. Вільчинська Т. Концептуалізація сакрального в українській поетичній мові XVII–XVIII ст. Тернопіль: Джура, 2008. 424 с.

17. Волянчук І.О. Політичний дискурс в умовах російсько-української війни: лінгвістичний аспект. *Закарпатські філологічні студії*, 2022. Т. 1. Вип. 23. С. 47 – 52.

18. Воропаєва Т., Авер'янова Н. Концепт «РУССКИЙ МИР» як інформаційно-психологічна спецоперація Росії. *Collection of Scientific Papers «SCIENTIA»*, 2024. С. 73 – 81.

19. Горелов Д.М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналіт. доповідь. Київ: НІСД, 2015. 36 с.

20. Гриценко С. Мова – хронікер російсько-української війни. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 2025. № 1(37). С. 28 – 36.

21. Данилейко О. Мова війни: визначення та перспективи досліджень в контексті гібридної війни. *Закарпатські філологічні студії*, 2023. Вип. 32. № 1. С. 101–107.

22. Данільчук А. Юридичний дискурс як різновид інституційного дискурсу. *Актуальні проблеми філології та методики викладання іноземних мов у сучасному мультилінгвальному просторі* : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Вінниця, 2020. С. 216 – 219.

23. Дейк ван Т. А. Мова. Пізнання. Комунікація. 2008. 283 с.
URL: <https://discourses.org/wp-content/uploads/2022/06/Teun-A.-van-Dijk-2008-Discourse-and-Context-A-Sociocognitive-Approach.pdf>.

24. Демиденко О.П., Гурська Ю.О. Мовні репрезентанти цінностей американської та української лінгвокультур. *International Scientific Journal «Internauka»*, 2018. № 12 (52). С. 79 – 84.

25. Демичева А.В., Березняк В.С., Завгородній В.А., Шаблиста О.О. Участь Національної поліції у волонтерському русі в умовах воєнного стану: аналітичний огляд. Дніпро: ДДУВС, 2023. 56 с.

26. Демичева А.В. Практики взаємодії поліції та городян: нові тренди у просторі сучасного. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*, 2021. № 2 (115). С. 381 – 390.

27. Демська О. Лінгвістичний ландшафт міста у стані війни. *Мова: класичне – модерне – постмодерне*, 2024. № 10. С. 5 – 18.

28. Демська О., Черняк А. Мова. Право. Безпека. Київ: НА СБ України, 2024. 192 с.

29. Демська О.М. Мова в оптиці війни. *Folia Philologica*, 2024. № 8, С. 24 – 35.

30. Демська О.М. Мовно-комунікативна стратегія Лесі Українки: неоколоніальна модель колоніального часу. *Вісник науки та освіти*, 2025. №4 (34). С. 393 – 403.
31. Денисова С.П. Мова інфосфери з позицій дискурсивної лінгвістики. *Сучасні дослідження з іноземної філології*, 2010. № 8. С. 161 – 165.
32. Денисова С. П. Концепт як об'єкт діахронічної лінгвістики. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія: Сучасні тенденції розвитку мов, 2015. Вип. 13. С. 59 – 63.
33. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен: монографія / під загальн. ред. І.С. Шевченко. Харків: Констата, 2005. 428 с.
34. Довганюк Е. Концепт beauty/краса в англomовній лінгвокультурі: понятійна складова *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія, 2015. Вип. 14. С. 139 – 142.
35. Доктрина інформаційної безпеки України : Указ Президента України від 25.02.2017 р. № 47/2017. *Офіційний вісник Президента України*, 2017. № 6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017#Text>.
36. Дубов Д. Стратегічний наратив: до проблеми реалізації сутнісної складової стратегічних комунікацій в Україні. *Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень*, 2016. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/informaciyni-strategii/strategichniy-narativ-do-problemi-realizacii-sutnisnoi>.
37. Ємельянов Д. Ю. Особливості реалізації категорії емотивності та інформативності в англomовному волонтерському дискурсі (перекладацький аспект). Суми: СумДУ. 2020. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/81102>.
38. Єременко А., Безрукова О. Характеристика волонтерського руху та мотивація волонтерів в умовах російсько-української війни (за результатами якісного дослідження). *Соціологічні студії*, 2023. № 2. С. 26 – 37.

39. Єрмоленко А. М. Дискурс етичних норм та цінностей в сучасній німецькій практичній філософії: автореф. дис. ... д-ра. філос. наук. Київ, 1996. 56 с.
40. Жаботинська С., Бекешкіна В. Верстюк А., Єрмоленко С.. Дискурс Революції Гідності: зміст, структура, методологія дослідження. *Філософська думка*, 2016. № 4. С. 6 – 56.
41. Жаботинська С. Наративний мультимедійний концепт: алгоритм аналізу (на матеріалі інтернет-мемів про COVID-19). *Когніція, комунікація, дискурс*, 2020. № 20. С. 92 – 117.
42. Жаботинська С. Образи відносин між Україною та ЄС в концептуальних метафорах українських засобів масової інформації. *Cognition, communication, discourse*, 2018. № 17. С. 118 – 140.
43. Жихарєва О., Ізотова Н. Петля зворотного зв'язку як наративна техніка в англomовному біблійному дискурсі: екопоетологічний ракурс. *Південний архів. Філологічні науки*, 2021. Вип. 86. С. 58 – 64.
44. Жужа Л.О. Волонтерський рух у контексті антитерористичної операції в Україні: політологічний вимір: автореф. дис. ... канд. політ. наук. Харків, 2016. 19 с.
45. Зикун Н.І. Наратив як контентна основа міжнародних стратегічних комунікації. *Держава та регіони*. Серія: Соціальні комунікації, 2020. № 1 (41). С. 4 – 12.
46. Івасишина Т., Гладченко А. Волонтерство: семантико-когнітивні параметри поняття. *Вісник науки та освіти*. Серія: Філологія, 2025. № 1 (31). С. 330 – 340.
47. Івасишина Т. Гендерна рівність у парадигмі мови: від античності до сучасності. *Вісник науки та освіти*. Серія: Філологія, 2024. № 10 (28). С. 290 – 302.

48. Івасишина Т. Дискурс інформаційної війни в сучасних лінгвістичних дослідженнях. *Вісник науки та освіти*. Серія: Філологія, 2025. № 3 (33). С. 306 – 318.
49. Іванотчак Н.І., Павлюк О.Б. Вербалізація концепту *ЖІНКА* в сучасному англomовному пісенному дискурсі. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації, 2020. Т. 31 (70), № 4. Ч. 2. С. 90 – 94.
50. Ізотова Н. Типологія ігор у наративі: універсальні та ідіоспецифічні риси. *Закарпатські філологічні студії*, 2022. Вип. 23 (1). С. 130 – 136.
51. Кармазіна М.С., Аблазов І.В. Концепт «гібридна війна»: аналіз наукового дискурсу. *Наука і оборона*, 2025. № 1. С. 54 – 62.
52. Карпенко М.Ю. Лінгвістичні особливості інтернет-дискурсу. *Мова*, 2016. № 26. С. 5 – 11.
53. Коваль Г.В. Волонтерство як складний соціально-психологічний феномен. *Технології розвитку інтелекту*, 2017. Т. 2 Вип. 6. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tri_2017_2_6_4.
54. Ковбасюк Л. Новітні студії концепту *ВІЙНА* в сучасному мовознавстві. *Науковий вісник ХДУ*. Серія: Германістика та міжкультурна комунікація, 2023. № 1. С. 16 – 21.
55. Компанцева Л. «Битва наративів» як маркер гібридної війни (контент-аналіз інформаційного простору Харківщини). *Записки з українського мовознавства*, 2024, № 31. С. 329 – 340.
56. Компанцева Л.Ф. Інтернет лінгвістика: когнітивно-прагматичний підхід : монографія. Луцьк : Знання, 2017. 528 с.
57. Компанцева Л.Ф. Інтернет лінгвістика: підручник. Луганськ: Янтар, 2012. 300 с.
58. Компанцева Л.Ф. Лінгвістична експертиза соціальних мереж: підручник. Київ: АграрМедіа Груп, 2018. 318 с.

59. Кондратенко Н.В., Оніщенко О.О. Трансформація семантики лексеми «волонтер» у медійному і мережевому дискурсах. *Вісник Одеського національного університету*, 2022. № 26 (24). С. 46 – 53.
60. Кононенко В.І. Українська лінгвокультурологія: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Вища школа, 2008. 327 с.
61. Кононенко В.І. Мова у контексті культури: монографія. Київ-Івано-Франківськ: Плай, 2008. 390 с.
62. Корольов І. Поняття дискурсу в сучасному мовознавстві: визначення, структура, типологія. *Studia linguistica*, 2012. Вип. 6(2). С. 285 – 305.
63. Корольов І. Типологія дискурсу в сучасній лінгвістиці. *Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського*, 2011. Вип. 15. С. 109 – 119.
64. Корольова Т., Соріч Р., Александрова О. Військовий дискурс та особливості його перекладу. *Науковий вісник ПНПУ імені К. Ушинського*. 2021. № 33. С. 369 – 386.
65. Курушина М. А. Семантико-стилістичні особливості лексем «волонтер» і «доброволець» у сучасній українській публіцистиці. Волонтерський рух: історія, сучасність, перспективи: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Харків: ХНАДУ, 2015. С. 99 – 104.
66. Левченко О.П. Специфіка дискурсу ворожої пропаганди. *Закарпатські філологічні студії*, 2022. Т. 2. Вип. 24. С. 155 – 159.
67. Лихацький А.В. Конвергенція штучного інтелекту та людської ідентичності в сучасному філософському дискурсі. *Культурологічний альманах*, 2024. № 1. С. 206 – 212.
68. Луцій С. Концепт «СВОБОДА» в прозі українських письменників діаспори. *Синопис: текст, контекст, медіа*, 2024. Вип. 30. № 2. С. 86 – 92.
69. Лях Т.Л. Види мотивації до волонтерської діяльності. *Вісник Запорізького національного університету*, 2011. № 2(15). С. 37 – 41.

70. Мазій І.В. Державне регулювання розвитку волонтерської діяльності в Україні щодо посилення обороноздатності держави: автореф. дис. ... канд. держ. упр. Хмельницький, 2019. 20 с.

71. Малинська Н.А. Героїчне в фольклорі та літературі. Дискурс канону : автореф. дис. ... д-ра філол. наук. Київ, 2002. 35 с.

72. Макар І.С. Лексичні мікросистеми як визначники ідіостилю письменника. *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, 2009. Вип. 4. С. 117 – 120.

73. Мартинюк А.П. Концепт у дискурсивній парадигмі. *Вісник Харківського національного ун-ту імені В. Каразіна*, 2006. № 725. С. 9 – 12.

74. Мартинюк А.П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики. Харків: Харківський національний університет імені В. Каразіна, 2011. 196 с.

75. Марківська Л., Сірук Н. Наративи «неконвенційної» війни сучасної Московії проти України. *Українознавчий альманах*, 2022. Вип. 30. С. 96 – 102.

76. Матійчик А.В. Волонтерська діяльність як детермінанта розвитку громадянського суспільства. *Грані*, 2016. Т. 19. № 8. С. 100 – 107.

77. Матузкова О. П. Лінгвокультура як синергія мови, культури та свідомості. *Соціолінгвістика. Лінгвокультурологія. Когнітивна лінгвістика*, 2020. № 27. С. 160 – 172.

78. Мацієвський Ю.В. Волонтерство та псевдоволонтерство в Україні: новий погляд крізь призму неформальних інститутів. *Політичні дослідження*, 2024. № 1 (7). С. 19 – 41.

79. Медіанаративи. Колективна монографія. Дніпро : ЛПРА, 2022. 116 с.

80. Мельник Н. Концепт «Національна ідентичність» у сучасних філологічних дослідженнях європейських та вітчизняних дослідників. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 2022. № 53. Т. 1. С. 111 – 115.

81. Мільо А.В. Концепт *БІЖЕНЕЦЬ*: лінгвокультурний вимір (2014 – 2021pp.): монографія. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2024. 416 с.
82. Міняйло Н.В. Стилістика роману О. Солженіцина «У колі першому»: вільний непрямий дискурс: дис. ... д-ра філософії. Харків, 2021. 253 с.
83. Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика: монографія. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2024. 616 с.
84. Нагорна О. Функціонально-стилістичні особливості юридичного, ділового та політичного дискурсів. *Наукові праці МАУП. Філологія*, 2023. № 4 (9). С. 19 – 23.
85. Ніколаєнко Н., Василевич Ю., Комарчук О. Маніпулятивний характер російських засобів масової комунікації в умовах російсько-української гібридної війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*, 2020. 1 (7). С. 93–104.
86. Олейніков С. Концепт громадської думки як конституційного інституту демократії. *Актуальні питання у сучасній науці*, 2023. № 6 (12). С. 389 – 403.
87. Олексюк О.М. Основні ознаки рекламного дискурсу як складника інституційного. *Записки з українського мовознавства*, 2016. Вип. 23. С. 238 – 244.
88. Омелянюк С. М. Соціально-психологічні особливості дискурсу військової загрози. *Теоретичні і прикладні проблеми психології*, 2019. № 3(2). С. 158 – 162.
89. Пальчевська О., Губич П., Богущька Х. Вербалізація концептів біженець/refugee/ uchodziec в англomовному, польськомовному та україномовному публіцистичному дискурсі. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 2023. Вип. 63, том 2,. С. 137 – 143.
90. Пальчевська О. С., Шостак В. Р. Опозиція ЖИТТЯ/СМЕРТЬ в українській та англійській мовах (на матеріалі «Щоденників війни»). *Вчені*

записки Таврійського національного імені В. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика, 2023. Т. 34 (73). № 2. Ч. 1. С. 104 – 108.

91. Пальчевська О.С., Попко І.А., Петришак Х.С. Способи творення номінацій на позначення явищ російсько-української війни у сучасному англomовному та франкомовному військовому дискурсі. *Закарпатські філологічні студії*, 2023. Т. 28. № 1. С. 166 – 171.

92. Панькова О. В. Українське волонтерство в умовах збройної російської агресії: зміцнення потужностей через залучення ресурсів цифровізації, платформізації, ІКТ та мережевих технологій. *Економічний вісник Донбасу*, 2022. № 2. С. 113-123.

93. Панькова О., Касперович О. Український волонтерський рух в умовах збройної російської агресії в контексті національних викликів і можливостей післявоєнного відновлення країни. *Журнал європейської економіки*, 2022. Т. 21. № 3 (82). С. 277 – 294.

94. Пасечник С.В. Мовна особистість як лінгвокультурний феномен. *Актуальні проблеми сучасної філології та культурології: постмодерністська парадигма: матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції*. Хмельницький, 2016. С. 180-184.

95. Парахонський Б.О., Яворська Г.М. Онтологія війни і миру : безпека, стратегія, смисл : монографія. Київ: НІСД, 2019. 560 с.

96. Писаренко Л.М., Плукчи Л.В., Федорова І.В. Волонтерство: виклики сьогодення (за матеріалами друкованих ЗМІ). *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика, 2021. Т. 32 (71). № 1. Ч. 3. С. 156 – 160.

97. Плотнікова Н.В. Поняття «концептосфера» та «концепт» у сучасній лінгвістиці. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації, 2020. Т. 31 (70). № 1(1). С. 91– 96.

98. Погрібна В.Л. Волонтерство як соціокультурний феномен: епістемологічні та аксіологічні аспекти аналізу. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*, 2015 № 4(27). С. 185–196.

99. Помирча С.В., Лобачова І.М. Вербалізація концепту «жінка» у творах О. Кобилянської «Людина» і «Царівна». *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Філологія, 2022. Вип. 13 (81). С. 92 – 95.

100. Почепцов Г. Теорія комунікації. Київ: Видавничий центр «Київський Університет», 1999. 301 с.

101. Почепцов Г. Сучасні інформаційні війни. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2015. 497 с.

102. Почепцов Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології 21 століття. Київ: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2017. 258 с.

103. Пянковська І.В. Концепція та методологія медіадискурсу. *Закарпатські філологічні студії*, 2022, Вип. 26. Т. 1. С. 182 – 187.

104. Пянковська І.В. Стратегія медіатексту. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. Серія: Філологія, 2023. № 59, Т. 3. С. 45 – 48.

105. Радзієвська Т.В. Нариси з концептуального аналізу та лінгвістики тексту: Текст – соціум – культура – мовна особистість. Київ: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2010. 491 с.

106. Радзієвська Т.В. Текст як засіб комунікації. Київ: Інститут української мови НАНУ, 1993. 194 с.

107. Рябокінь Н.О., Капіталова Т.І. Медійний дискурс як сфера суспільної комунікації. *Нова філологія*, 2023. № 87. С. 62 – 66.

108. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля, 2008. 712 с.
109. Селіванова О.О. Основи теорії мовної комунікації. Черкаси: Видавництво Чабаненко Ю.А., 2011. 350 с.
110. Селігей П. Мовна свідомість – шанобливе ставлення до мови. *Дивослово*, 2012. № 7. С. 40 – 44.
111. Серажим К.С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність [на матеріалах сучасної газетної публіцистики]: монографія. Київ: КНУ, 2002. 392 с.
112. Серебрянська І. М. Концепт «освіта» в дискурсивних вимірах : автореф. дис. ... доктора філологічних наук. Київ, 2019. 39 с.
113. Серебрянська І.М. Лінгвокультурні стереотипи птахів-віщунів у творчості Михайла Стельмаха. *Вісник Харківського національного університету імені В. Каразіна*. Серія: Філологія, 2020. Вип. 87. С. 51 – 56.
114. Серіо П. Як читають тексти у Франції. Квадратура смислу: Французька школа аналізу дискурсу. 1999.
URL: <https://crecleco.seriot.ch/recherche/biblio/99KvadSm-pref.pdf>.
115. Сивак Т.В. Стратегічні комунікації у системі публічного управління України: монографія. Київ: НАДУ, 2019. 338 с.
116. Сизонов Д. Медіатекст та медіадискурс у сучасному медійному просторі. *Studia linguistica*, 2013. Вип. 7. С. 389 – 392.
117. Сірко В.С. Волонтерство під час війни в Україні: права та гарантії. *Південноукраїнський правничий часопис*, 2023. № 2. С. 124 – 129.
118. Слухай Н.В. Лінгвістичні маркери світоглядної маски суб'єкта масмедійної інтеракції. *Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця: монографія*. Київ: НА СБ України, 2018. С. 355 – 401.

119. Слухай Н.В. Сучасні лінгвістичні теорії концепту як мовно-культурного феномена. *Мовні і концептуальні картини світу: збірник наукових праць*. Київ: Логос, 2002. № 7. С. 462 – 470.
120. Смержевська О. Міфологія війни: мистецькі образи та смисли.. *Українознавчий альманах*, 2022. № 30. С. 108 – 114.
121. Снігур Л.А. Концепт волонтер(ка) в міжнародних та національних нормативно-правових документах (на матеріалі документів ООН, США, України, РФ). *Міжнародний філологічний часопис*, 2024. № 4. С. 9 – 20.
122. Снігур Л.А. Концепти *ВОЛОНТЕР* і *ВОЛОНТЕРСТВО*: історичний контекст та перспективи розвитку (погляд лінгвіста). *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*, 2022. № 45. С. 109 – 128.
123. Снігур Л. А. Походження лексеми *волонтер* у вимірі соціолінгвістичних процесів. *Вісник науки та освіти*, 2025. № 3(33) С. 623– 631.
124. Снігур Л.А. Трансформація наративного дискурсу щодо волонтерської діяльності в медійному просторі України (лютий 2022 р. – січень 2024 р). *Folia Philologica*. 2024. №8. С. 79 – 90.
125. Снитко О. «Битва наративів» у медіапросторі України воєнної доби. *Стратегічні комунікації в умовах війни: погляд від волонтера до науковця: монографія*. Київ: НА СБ України, 2024. С. 301– 332.
126. Снитко О., Гречка С. «Битва наративів» у сучасному медіапросторі України. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*, 2022. № 44. С. 86 – 117.
127. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця: монографія. Київ: НА СБ України, 2018. 518 с.
128. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця: монографія. Київ: НА СБ України, 2021. 500 с.

129. Сукаленко Т., Шпетна С. Функціювання військового дискурсу в сучасному комунікативному просторі. *Acta Paedagogica Volynienses*, 2023. № 1. С. 96 – 102.

130. Суходуб Т. ХХ століття: дискурс осмислення філософії. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету*, 2013. Вип. 18. С. 144 – 154.

131. Сторощук У. Мистецтво як інструмент впливу під час війни. Глузд. 2022, 7 червня. URL: <https://gluzd.org.ua/articles/mystetstvo-iaak-instrument-vplyvu-pid-chas-viiny>.

132. Татай Е.О. Громадянська активність в Україні: сутність, структура та динаміка розвитку: автореф. дис. ... д. філософ. Маріуполь, 2021. 225 с.

133. Ткачук Т.С. Ціннісно-гуманістичний потенціал волонтерства. *Наука і освіта*, 2011. № 2. С. 52 – 55.

134. Товмаш Д. Волонтерство жіноцтва як ефективна складова боротьби з російським агресором (соціо-філософський та філософсько-світоглядний аналіз). *Almanac of Ukrainian Studies*, 2023. № 32(32). С. 43 – 50.

135. Томчук О.А. Волонтерський рух допомоги ЗС України під час проведення АТО (квітень 2014 – квітень 2018 рр.): автореф. дис. ... д. філософ. Львів: Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, 2021. 19 с.

136. Український воєнний дискурс: полілог жанрів і стилів: колективна монографія / заг. ред. Н. Ізотова, С. Потапенко. Київ: Видавничий центр Київського національного лінгвістичного університету, 2024. 216 с.

137. Федорків О.П., Касьяненко К.М., Бойко В.А. Аналіз культурних наративів у витворах мистецтва для дослідження українсько-російських відносин. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*, 2024. № 3. С. 46 – 52.

138. Фешовець О. Ірландська республіканська армія. Стратегія і тактика. Львів: Астролябія, 2018. 159 с.
139. Фуко М. Археологія знання. Київ: Ніка-Центр, 1996. 208 с.
140. Царьова І.В. Сучасний дискурс інформаційної війни. *Південний архів (філологічні науки)*, 2023. Вип. ХСV. С. 39 – 44.
141. Шевченко І.С. Дискурс як мисленнево-комунікативна діяльність. *Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен*. Харків: Константа, 2005. С. 21 – 28.
142. Шептицька Т.Л. Антималоросійський дискурс української літератури 1920-х – початку 1930-х років (на матеріалі «Літературно-наукового вісника»): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Київ, 2005. 17 с.
143. Штерн І.Б. Вибрані топіки та лексикон сучасної лінгвістики: енциклопедичний словник. Київ: АртЕк, 1998, 336 с.
144. Шульська Н.М. Остапчук С.С. Ворожі наративи в умовах війни в медіа: вербальні маркери, інформаційна гігієна та способи протистояння. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика, 2023. Т. 34 (73). № 2. Ч. 2. С. 158 – 163.
145. Шумарова Н., Пономаренко Л. Медіадискурс: методологічні можливості. *Держава та регіони*, 2024. № 4 (60). С. 70 – 77.
146. Щепка О.А. Концепт Жінка у творах українських поетів кінця ХХ – початку ХХІ століть. *Збірник наукових праць «Нова філологія»*, 2020. № 80. Т. II. С. 334 – 338.
147. Юдко Л.В. Концепт толерантність у дискурсі спецслужб (на матеріалі англійської, німецької, російської, української мов): дис. ... канд. філол. наук. Київ: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2016. 270 с.
148. Юськів Б.М. Опорний конспект лекцій з дисципліни «Інформаційні війни». Рівне: РІС КСУ, 2003. 55 с.

149. Яворська Г. Динаміка наративів (до проблеми когнітивної опірності медійного простору). *Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця*: монографія. Київ: НА СБ України, 2021. С. 26 – 37.
150. Яворська Г. Дискурс війни. Мова і війна: динаміка мовної системи і мовна політика. Київ: Бураго, 2024. С. 211 – 228.
151. Яворська Г.М. Концепт «ВІЙНА»: семантика і прагматика. *Стратегічні пріоритети*, 2016. № 1 (38). С. 14 – 23.
152. Яворська Г.М. Мовні концепти кольору (до проблеми категоризації) *Мовознавство*, 1999. № 2 – 3. С. 43 – 50.
153. Ягодзінський С.М. Науковий дискурс в умовах інформаційного суспільства: методологічний і соціокультурний аспекти: автореф. дис. ... канд. філософ. наук. Київ, 2008. 19 с.
154. Яковлєв М.В. Концепти як конфігурації та кластери контекстів : дискурс-аналіз і політична концептологія. *Гілея: науковий вісник*, 2020. № 154 (3). С. 341–344.
155. Януш О.Б. Дискурс як лінгвопрагматичний та лінгвосоціальний феномен. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2011. Вип. 56. С. 206 – 209.
156. Ясногурська Л.М. Концепт *ЗРАДА*: лінгвокультурний та корпуснобазований підходи (на матеріалі української та англійської мов): автореф. дис. ... канд. філол. наук. Одеса, 2018. 20 с.
157. Ястремська Т. А. Картина світу і концепт: проблема (пере)осмислення. *Українознавство*, 2020. № 3(33). С. 394 – 410.
158. Anderson C.W. Propaganda, Misinformation, and Histories of Media Techniques. *Misinformation Review*, 2021. № 2(2). P. 1–7. <https://doi.org/10.37016/mr-2020-64>.
159. Austin G. The British Volunteer Movement 1794 – 1814. Claredon Press, 2023. 332 p.

160. Chilton P. Discourse and Politics. *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction*. London: SAGE, 1997. Vol. 2. P. 206 – 230.
161. Dijk van T.A. Introduction: The Role of Discourse Analysis in Society. *Handbook of Discourse Analysis*, 1985. Vol. 4. P. 1 – 8.
162. Dijk van T.A., Kintsch W. Strategies of Discourse Comprehension. New York: Academic Press, 1983. 389 p.
163. Fairclough N. Critical Discourse Analysis. Boston: Addison Wesley Publishing Company, 1995. 266 p.
164. Fairclough N. Discourse and Text: Linguistic and Intertextual Analysis within Discourse Analysis. *Discourse and Society*. 1992. № 3. P. 192 – 217.
165. Fairclough N. Analysing Discourse: Textual Analysis for Social Research. London: Routledge, 2003. 257 p.
166. Fedinec C. The Ukrainian Civil Volunteer Movement during War Time (2014–2022). *Ukraine`s Patronal Democracy and the Russian Invasion*, 2023. Vol. 1, P. 331–352.
167. Harris Z. Discourse Analysis. *Language*, 1952. Vol. 28. № 17. P. 1 – 30.
168. Høgenhaven L., Møgelmo L. Volunteering Trajectories across Crises: Resilience, Persistence and Spillover between Ordinary and Crisis Volunteering. *SocArXiv papers*. URL: https://osf.io/preprints/socarxiv/wx568_v1.
169. Grominova A., Tyshchenko O., Korolyov I., Fabian M. Envy as a Psychological and Cognitive Phenomenon in Ukrainian and Slovak Linguistic Consciousness (Based on the Associative Experiment). *Acta Linguistica Lithuanica*, 2024. № 90. P. 302 – 324.
170. International Voluntary Service. URL: <https://ivs.gb.org/history/#:~:text=In%201920%2C%20Pierre%20C%3%A9r%20C%3%A9sole%20and,support%20to%20communities%20in%20need>.

171. Izotova N., Polishchuk M., Taranik-Tkachuk K. Discourse Analysis and Digital Technologies: (TikTok, hashtags, Instagram, YouTube): Universal and Specific Aspects in International Practice. *Amazonia Investiga*, 2021. № 10 (44). P. 198 – 206.

172. Kamila M.K., Jasrotia S.S. Ethical Sssues in the Development of Artificial Intelligence: Recognizing the Risks. *International Journal of Ethics and Systems*, 2023. DOI: <https://doi.org/10.1108/IJOES-05-2023-0107>.

173. Korolyov I. National Cooperative Behaviour of Ukrainians, Russians, Lithuanians and Americans: from Cognition to Discourse. *Logos*, 2021. Vol. 108. P. 199 – 206.

174. Korolyov I. National cooperative Cooperative Macrostrategy as Component of Communicative Behaviour. *Logos*, 2021. Vol. 109. P. 153 – 163.

175. Korolyov I. National Value Orientations as Formants of Language Consciousness. *Logos*, 2021. Vol. 107, P. 28 – 38.

176. Labov W., Waletzky J. Narrative Analysis: Oral Versions of Personal Experience. *Essays on the Verbal and the Visual Arts*, 1967. P. 3 – 33.

177. Lakoff G. *Women, Fire and Dangerous Things*. Chicago; London: Univ. of Chicago Press, 1987. 750 p.

178. Lærke H, Carlsen H. Bang, Toubøl J. Volunteering across Crises: Resilience, Persistence and Spillover between Ordinary and Crisis Volunteering. *SocArXiv papers*. URL: https://osf.io/preprints/socarxiv/wx568_v1.

179. Maher N. *Nature's New Deal: The Civilian Conservation Corps and the Roots of the American Environmental Movement*. New York: Oxford University Press, 2008. P. 170 – 172.

180. Marczyńska E. Definition of War Volunteer. *World Journal of Advanced Research and Reviews*, 2024. № 23(01). P. 2845 – 2847.

181. Oddo J. *The Discourse of Propaganda: Case Studies from the Persian Gulf War and the War on Terror*. University Park: Pennsylvania State University Press, 2018. 304 p.

182. Potter J., Wetherell M. *Discourse and Social Psychology: Beyond Attitudes and Behaviour*. Newbury Park, CA: Sage. 1987. 217 p.
183. *The Fundamental Principles of the International Red Cross and Red Crescent Movement*. ICRC. 2015. URL: <http://ifrc-media.org/interactive/wp-content/uploads/2015/12/FP-brochure-2015.pdf>
184. Tykhomyrova O., Izotova N. Ludic Stylistics: Narrating a thought Experiment (A Study of “The Science of Discworld” series). *Forum for Linguistic Studies*, 2024. № 6 (1). P. 1 – 14.
185. Schwarz M. *Einführung in die Kognitive Linguistik*. Tübingen und Basel : Francke Verlag, 1996. 258 p.
186. Stukas A., Wilson S. Understanding Motivations to Volunteer. *Towards the National Strategy for Volunteering*. 2022. URL: https://www.volunteeringaustralia.org/wp-content/uploads/VRP_Understanding-Motivations-to-Volunteer.pdf.
187. Talmy L. *Toward a Cognitive Semantics*. Cambridge. MA: MIT Press, 2000. 566 p.
188. Tendrich L. *Women in the American Civil War*. Santa Barbara, CA: ABC CLIO, 2008. 774 p.
189. Tannen D. *You Just Don't Understand: Women and Men in Conversation*. New York : William Morrow, 1990. 352 p.
190. Tannen D. *That's Not What I Meant!: How Conversational Style Makes or Breaks Relationships*. New York: Ballantine Books, 1986. 240 p.
191. Tannen D. *Talking from 9 to 5: Women and Men at Work*. New York: William Morrow, 1994. 368 p.
192. Tannen D. *The Argument Culture: Stopping America's War of Words*. New York: Random House, 1998. 348 p.
193. Weatherall A., Watson B. *Language, Discourse and Social Psychology*. Palgrave Macmillan, 2011. 329 p.

194. Wierzbicka A. Understanding Cultures through Their Key Words. Oxford University Press, 1997. 317 p.

195. Wodak R. Methods of Critical Discourse Analysis. London: Longman, 1996. 218 p.

196. Wood L. Doing Discourse Analysis. Methods for Studying Action in Talk and Text. Thousand Oaks, CA: Sage, 2000. 276 p.

197. Yokoyama O.T. Discourse and Word Order. Amsterdam–Philadelphia: John Benjamins Publishing Company, 1986. 361 p.

СЛОВНИКИ І ДОВІДНИКОВІ ВИДАННЯ

198. Бибик С.П., Сюта Г.М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання. Харків: Фоліо, 2005. 623 с.

199. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1097 с.

200. Дзира Я. І. Словник застарілих та маловживаних слів. Київ, Наукова думка, 1971. 208 с.

201. Дубровський В.Г. Словник московсько-український. Київ: Рідна мова, 1918. 542 с.

202. Етимологічний словник української мови: в 7 т. Т. 1: А-Г / ред. кол.: О.С. Мельничук, І.К. Білодід, В.Т. Коломієць. Київ: Наукова думка, 1982. 632 с.

203. Етимологічний словник української мови: у 2-х т. / укл. Я. Рудницький. Вінніпег-Оттава, 1962. 282 с.

204. Історичний словник українського язика / ред. Є. Тимченко. Харків; Київ: Держ. вид. України, 1930. 528 с.

205. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк: ДонНУ, 2012. 388 с.

206. Караванський С. Практичний словник синонімів української. Львів: БаК, 2014. 530 с.
207. Мартінек С. Український асоціативний словник. Львів: Видавничий центр Львівського національного університету імені Івана Франка, 2007. 468 с.
208. Онлайн словник української мови. URL: <http://rozum.org.ua/index.php?a=srch&id>.
209. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля, 2006. 716 с.
210. Словник синонімів української мови. URL: <https://synonimy.info/%D0%B2/%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%BD%D1%82%D0%B5%D1%80>.
211. Словарь української мови: в 4-х т. / за ред. Б. Грінченка. Київ: Вид-во АН УРСР, 1958. 494 с.
212. Словник української мови: у 20 т. / гол. ред. В.М. Русанівський. Київ: Наукова думка, 2010. Т. 2. 991 с.
213. Словник української мови: в 11 т. / ред. І. Білодід. Київ: Наукова думка, 1970–1980. Т. 1. 827 с.
214. Словничок фемінітивів для пресофіцерів та пресофіцерок. Київ, 2018. URL: https://www.wicc.net.ua/media/Slovnyk_fem.pdf.
215. A Minute Man. Encyclopedia Britannica. Cambridge University Press, 1911. URL: <https://www.britannica.com/topic/minuteman>.
216. Bardon J.A. History of Ulster. Belfast: The Blackstaff Press, 2005. 942 p.
217. Bomhard A.R. An Analytical Dictionary of English Etymology: An Introduction. Charleston. SC: Author House, 2008. 359 p.
218. Collins English Dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/volunteer>.
219. Encyclopedia Americana: a Library of Universal Knowledge. New York: Nabu Press, 2010. V. 28. 930 p.
220. Etymology Online. URL: <https://www.etymonline.com/word/volunteer>.

221. Harper D. The Online Etymology Dictionary. New York: Oxford University Press, 2001. 1480 p. URL: <https://www.etymonline.com>.
222. Historical Thesaurus of English Language. URL: <https://historicalthesaurus.arts.gla.ac.uk>.
223. Klein E. A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language, London 1967. URL: <https://archive.org/details/EtymologicalDictionary/page/n841>.
224. Merriam-Webster Thesaurus. URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/volunteer>.
225. Oxford Dictionary of English Etymology. Oxford: Oxford University Press, 1966. 1040 p.
226. Oxford English Dictionary. URL: <https://www.oed.com/search/dictionary/?scope=Entries&q=volunteer>.
227. Paley B. The Origins of the Word *Volunteer*. 2020. URL: <https://patimes.org/the-origins-of-the-word-volunteer>.
228. Skeats W. An Etymological Dictionary of the English Language. Oxford: Clarendon Press, 1888. URL: <https://archive.org/details/etymologicaldict00skeauoft>.
229. Visual Thesaurus. URL: <https://www.visualthesaurus.com/app/view>.
230. Macmillan Dictionary. URL: https://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/volunteer_2.
231. Word Association Dictionary. URL: <https://wordassociations.net/en/words-associated-with/volunteer>.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ³

232. Велесова книга. Київ: Індо-Європа, 1995. 319 с.

³ Російські джерела ілюстративного матеріалу використано з метою доведення деструктивної спрямованості дискурсу волонтерства країни-агресорки як засобу залучення громадян у загарбницьких війнах.

233. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.201 р. № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>.

234. Положення про Раду з координації роботи щодо надання волонтерської та благодійної допомоги при Міністерстві соціальної політики України, затверджене наказом Міністерства соціальної політики України від 25.12.2014 р. № 1085. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0005-15>.

235. Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки: Указ Президента України від 27.09.2021 р. № 487/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#Text>.

236. Аскольдов С. Концепт и слово. *Русская словесность: антология*. Москва: Языки русской культуры, 1997. С. 267 – 280.

237. Александрова З.Е. Словарь синонимов русского языка. Москва: Русский язык, 1975. 512 с.

238. Брокгауз Ф., Ефрон И. Энциклопедический словарь. Санкт-Петербург: Типо-Литография, 1891. 485 с.

239. Военно-юридический энциклопедический словарь / ред. Н. Балашов. Москва: За права военнослужащих, 2008. 378 с.

240. Горбачевич К.С., Герд А.С. Большой академический словарь русского языка. Москва: Наука, 2005. Т. 3.664 с.

241. Доброволец. Национальный корпус русского языка. URL: <https://processing.ruscorpora.ru/search.xml?req=доброволец>.

242. Евгеньева А. Словарь синонимов русского языка: в 2 т. Москва: АСТ, 2003. 681 с.

243. Крылов Г. Этимологический словарь русского языка. Санкт-Петербург: Victory, 2004. 428 с.

244. Лагерспетц М. Краткий словарь гражданского общества. Таллин, 2007. 5 с.

245. О благотворительной деятельности и добровольчестве (волонтерстве):
Федеральный закон від 11.08.1995 р. № 135-ФЗ. URL:
https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_7495/

246. Об обороне: Федеральный закон від 31.05.1996 р. № 61-ФЗ. URL:
https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_10591.

247. Об общественных объединениях: Федеральный закон від 19.05.1995 р.
№ 82-ФЗ. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_6693.

248. Об утверждении общих требований к порядку взаимодействия
федеральных органов исполнительной власти, исполнительных органов
субъектов Российской Федерации..... с организаторами добровольческой
(волонтерской) деятельности и добровольческими (волонтерскими)
организациями:: Постанова Уряду Російської Федерації від 28
листопада 2018 р. № 1425. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_312235.

249. Плехов А.М., Шапкин С.Г. Словарь военных терминов. Москва:
Воениздат, 1988. 335 с.

250. Преображенский А. Этимологический словарь русского языка.
М. Типография Г. Лисснера и Д. Совко, 1910. 716 с. Режим доступа:
https://archive.org/details/i-.._20211107 (дата звернення 03.05.2025).

251. Про внесення змін до окремих законодавчих актів Російської Федерації з
питань волонтерської (добровольчої) діяльності: Федеральный закон від 27.11.2023 р.
№ 558-ФЗ. URL: https://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_72387.

252. Уфимцева Н. Славянский ассоциативный словарь. Москва: Институт
Языкознания РАН, 2004. 800 с.

253. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка. Москва:
Прогресс, 1986. 576 с.

254. Шанський Н. Краткий этимологический словарь русского языка.
Пособие для учителей. Москва: Просвещение, 1975. 543 с.

255. Attack Index: інформаційно-аналітичний ресурс. URL: <https://attackindex.com>.

256. Domestic Volunteer Service Act of 1973 : Public Law 93–113, Oct. 1, 1973. Washington: U.S. Government Printing Office, 1973. 87 Stat. 394. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-712/pdf/COMPS-712.pdf>.

257. National And Community Service Act. URL: <https://uscode.house.gov/view.xhtml?path=/prelim@title42/chapter129&edition=prelim>.

258. National and Community Service Act of 1990 : Public Law 101–610, Nov. 16, 1990. Washington : U.S. Government Printing Office, 1990. 104 Stat. 3127. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/COMPS-1628/pdf/COMPS-1628.pdf>.

259. The World Giving Index, 2010. URL: https://www.cafonline.org/docs/default-source/research-archive/giving-around-the-world/world-giving-index-reports/worldgivingindex_2010_pdf.

260. The World Giving Index, 2018. URL: https://www.cafonline.org/docs/default-source/research-archive/giving-around-the-world/world-giving-index-reports/caf_wgi2018_report_webnopw_2379a_261018.pdf.

261. The World Giving Index, 2023. URL: www.cafonline.org/docs/default-source/updated-pdfs-for-the-new-website/world-giving-index-2023.pdf.

262. United Nations Resolutions on Volunteering. URL: <https://knowledge.unv.org/dataStory1/resolutions-on-volunteering.html>.

263. Volunteer Protection Act of 1997: Public Law 105–19, June 18, 1997. Washington: U.S. Government Printing Office, 1997. 4p. URL: <https://www.govinfo.gov/content/pkg/PLAW-105publ19/pdf/PLAW-105publ19.pdf>.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

СПИСОК

публікацій здобувача за темою дисертації та відомості про апробацію результатів дисертації

А 1

Список публікацій здобувача за темою дисертації

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Снігур Л.А. Концепти ВОЛОНТЕР і ВОЛОНТЕРСТВО: історичний контекст та перспективи розвитку (погляд лінгвіста). *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*, 2022. Вип. 45. С. 109 – 128. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.28.1.31>.

2. Снігур Л.А. Концепт *ВОЛОНТЕР(КА)* в міжнародних та національних нормативно-правових документах (на матеріалі документів ООН, США, України, РФ). *Міжнародний філологічний часопис*, 2024. № 4. С. 9 – 20. <https://doi.org/10.31548/philolog/4.2024.09>.

3. Снігур Л.А. Трансформація наративного дискурсу щодо волонтерської діяльності в медійному просторі України (лютий 2022 р. – січень 2024 р). *Folia Philologica*, 2024. № 8. С. 79 – 90. URL: <https://foliaphilologica.uni-kyiv.ua/index.php/foliaphilologica/article/view/86>

4. Снігур Л.А. Походження лексеми *ВОЛОНТЕР* у вимірі соціолінгвістичних процесів. *Вісник науки та освіти*, 2025. № 3 (33). С. 623 – 631. [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3\(33\)-623-631](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-3(33)-623-631).

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

5. Снігур Л.А. Дискурс волонтерського руху в світі сучасних лінгвістичних досліджень. *Психолінгвістика в сучасному світі – 2020*: матеріали XV

Міжнародної науково-практичної конференції. Переяслав-Хмельницькій, 2020. С. 22 – 23.

6. Снігур Л.А. До проблеми визначення концепту *ВОЛОНТЕР* в англійській, російській, українській мовах. *Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека*: матеріали XII Всеукраїнської наукової конференції молодих учених, студентів та курсантів. Київ: НА СБ України, 2021. Ч. I. С. 222 – 227.

7. Снігур Л.А. Волонтерство як складова гуманітарного реагування та інструмент публічної дипломатії. *Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки і оборони: проблеми, досвід, перспективи*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: НУО України, 2023. С. 40 – 42.

8. Снігур Л. А. Жінка-волонтер: концептуальне протистояння – росія vs Україна. *Законодавчі аспекти протидії особливо небезпечним злочинам в Україні*: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції. Київ, НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2024. С. 199 – 203.

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

9. Легкоконець В., Компанцева Л., Снігур Л. Практичний вимір стратегічних комунікацій в умовах війни (кращі кейси науково-практичної школи зі страткому Національної академії Служби безпеки України). *Рекомендації та кращі кейси впровадження стратегічних комунікацій в умовах війни*. Київ : НА СБ України, 2023. С. 226 – 232.

10. Kompanitseva L., Lehkokonets V., Snihur L. Practical Dimension of Strategic Communications under the Conditions of War (the best cases of StratCom Fundamental and Applied Research School of the National Academy of the Security Service of Ukraine). *Implementation of Strategic Communications under the War Conditions. Recommendations and Best Cases: practical guide*. Kyiv : NA SSU, 2024. P. 175-180.

11. Снігур Л.А. Взаємодія безпекових і державних інституцій із волонтерськими організаціями як інструмент забезпечення безпеки держави : навчальний посібник. Київ : НА СБ України, 2025. 84 с.

А 2

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ РЕЗУЛЬТАТІВ ДИСЕРТАЦІЇ

1. XV Міжнародна науково-практична конференція «Психолінгвістика в сучасному світі – 2020». Переяслав-Хмельницькій: Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди, 2020 р. Форма участі – дистанційна.

2. XII Всеукраїнська наукова конференція молодих учених, студентів та курсантів «Комунікативні стратегії інформаційного суспільства: лінгвістика, право, інформаційна безпека». Київ: НА СБ України, 2021 р. Форма участі – очна.

3. IV Міжнародна науково-практична конференція *«Стратегічні комунікації у сфері забезпечення національної безпеки і оборони: проблеми, досвід, перспективи»*. Київ: Національний університет оборони України, 2023 р. Форма участі – очна.

4. Міжнародна науково-практична конференція «Законодавчі аспекти протидії особливо небезпечним злочинам в Україні» Київ, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, 2024 р. Форма участі – очна

ДАНІ ЕТИМОЛОГІЧНИХ І СИНОНІМІЧНИХ СЛОВНИКІВ

Definitions

Summary

Synonyms

Sentences

Pronunciation

Collocations

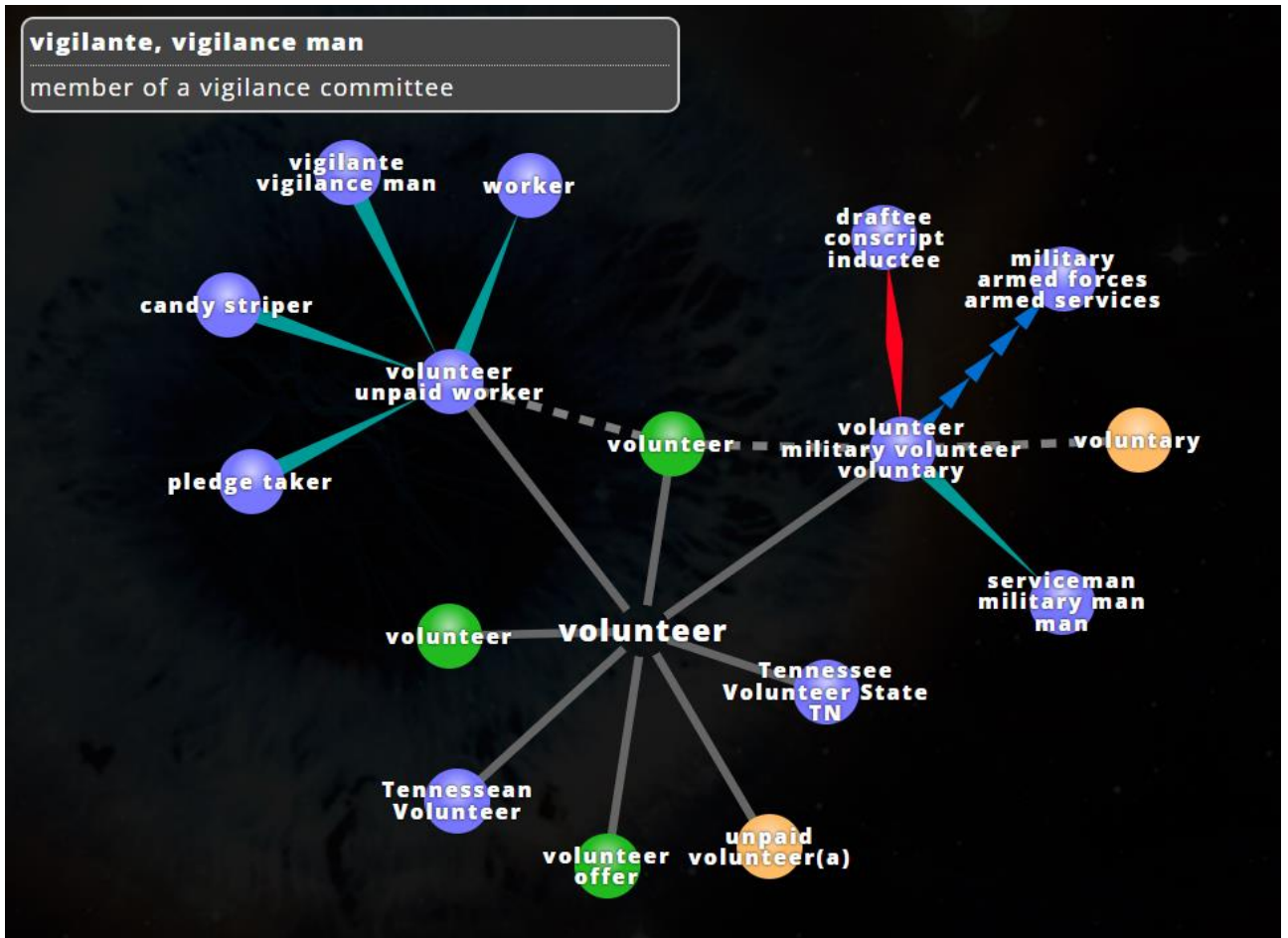
Conjugat: ▶

In other languages

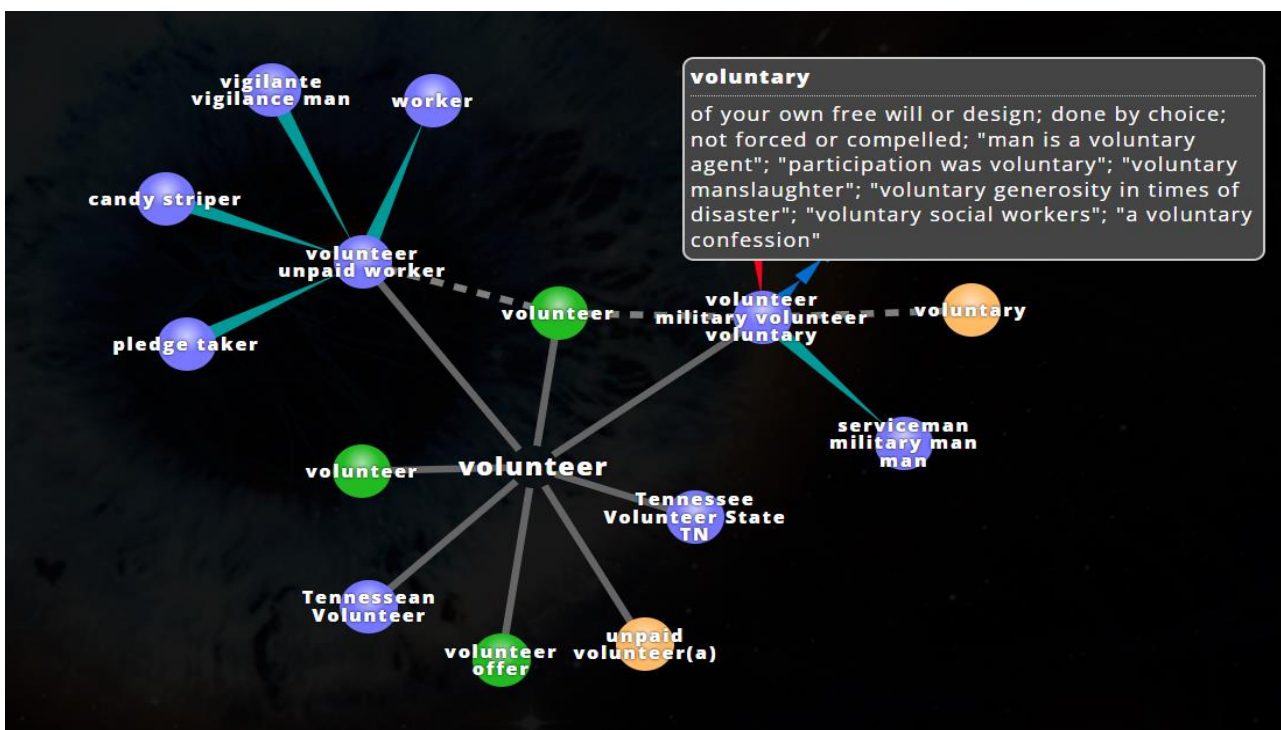
volunteerBritish English: volunteer /ˌvɒlənˈtɪər/ nounA *volunteer* is someone who does work without being paid for it, especially for an organization such as a charity.*She now helps in a local school as a volunteer.*American English: volunteer /vɒlənˈtɪər/Arabic: مُتَطَوِّع Brazilian Portuguese: voluntário Chinese: 志愿者 Croatian: volonter Czech: dobrovolník Danish: frivillig Dutch: vrijwilliger European Spanish: voluntario Finnish: vapaaehtoinen French: bénévole German: Freiwilliger Greek: εθελοντής Italian: volontario Japanese: 志願者 Korean: 자원 봉사자 Norwegian: frivillig Polish: ochotnik European Portuguese: voluntário Romanian: voluntarRussian: доброволец Latin American Spanish: voluntario Swedish: frivillig Thai: อาสาสมัคร Turkish: gönüllü olmak Ukrainian: волонтерVietnamese: tình nguyện viên

Скриншот 1. Словник англійської мови Collins

ДАНІ АСОЦІАТИВНИХ СЛОВНИКІВ

Скриншот 1. Графічний онлайн словник, реакції на лексему *Volunteer*

Скриншот 2. Графічний онлайн словник, реакції на лексему *Volunteer*

volunteer English

For example, love, dream, bee, flower, grass, paint, thunder, gift, motorcycle

A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

Associations to the word «volunteer»

Noun	Wiktionary
Conscription Yeomanry Militia Infantry Regiment Outbreak Fundraising Firefighter Ambulance Boer Ymca Battalion Fusilier Hospice Corps Recruit Rifleman Outreach Contingent Kitchener Grenadier Internship Brigade Commando Donation Cavalry Adjutant Orphanage Army Parachute Wehrmacht Charity Chaplain Cadre Territorial Detachment Legion Assist Artillery Lieutenant Cadet Rescue Nurse Organisation War Colonel Helping Organization Clinic Helper Katrina Aide Bolshevik Forces Mentor Guards Serving Deserter Mexican Expertise Service Veteran Rank Aids Organizer Royal Medic Scout	<p>VOLUNTEER, noun. One who enters into, or offers for, any service of his/her own free will, especially when done without pay.</p> <p>VOLUNTEER, noun. (military) One who enters into military service voluntarily, but who, when in service, is subject to discipline and regulations like other soldiers; -- opposed to conscript; specifically, a voluntary member of the organized militia of a country as distinguished from the standing army.</p> <p>VOLUNTEER, noun. (legal) A person who acts out of his own will without a legal obligation, such as a donor.</p> <p>VOLUNTEER, noun. (botany) (agriculture) A plant that grows spontaneously, without being cultivated on purpose; see volunteer plant in Wikipedia.</p> <p>VOLUNTEER, noun. A native or resident of the</p>
Adjective	
Unpaid Enlisted Nonprofit Overseas Legion Expeditionary Charitable Service Homeless Reserve Forlorn Voluntary Regimental Needy Disadvantaged Humanitarian Confederate Civil Civic Community Contingent Crimean Patriotic Trained	
Verb	
Staff Enlist Muster Mentor Mobilize Recruit Donate Assist	

Скриншот 3. Асоціації на лексему *volunteer* в Мережі словесних асоціацій (*Word Association Network*)

Ассоциации к слову «волонтер»

Имя существительное

[Эрмитаж](#) [Дюма](#) [Батальон](#) [Доброволец](#) [Сочи](#) [Активист](#) [Ополченец](#) [Оказание](#)
[Ира](#) [Заключённый](#) [Мероприятие](#) [Виза](#) [Молодёжь](#) [Организатор](#) [Профилактика](#)
[Возмещение](#) [Привлечение](#) [Жердь](#) [Учёба](#) [Пожертвование](#) [Организация](#)
[Гвардеец](#) [Гражданство](#) [Предоставление](#) [Фонд](#) [Молдавия](#) [Кавалерия](#) [Пехота](#)
[Сослуживец](#) [Департамент](#) [Адъютант](#) [Тыл](#) [Рота](#) [Гвардия](#) [Бригада](#) [Выплата](#)
[Студент](#) [Проведение](#) [Формирование](#) [Здравоохранение](#) [Обучение](#) [Легион](#) [Фланг](#)
[Участие](#) [Служба](#) [Служение](#) [Продовольствие](#) [Бедствие](#) [Проект](#) [Чин](#) [Выдача](#)
[Приют](#) [Ирландия](#) [Пострадавший](#) [Кампания](#) [Полк](#) [Армия](#)

Имя прилагательное

[Молдавский](#) [Республиканский](#) [Ирландский](#) [Благотворительный](#) [Наполеоновский](#)
[Неаполитанский](#) [Дочерний](#) [Конный](#) [Гуманитарный](#) [Стихийный](#) [Психиатрический](#)
[Военнослужащий](#) [Революционный](#) [Добровольный](#) [Регулярный](#) [Виртуальный](#)
[Территориальный](#) [Австралийский](#) [Долговязый](#) [Вооружённый](#) [Мемориальный](#)
[Пеший](#) [Олимпийский](#) [Австрийский](#) [Резервный](#) [Кадровый](#) [Временной](#)
[Иностранный](#) [Греческий](#) [Общественный](#)

Глагол

[Записаться](#) [Зачислить](#) [Раздавать](#) [Записываться](#) [Отремонтировать](#) [Отличиться](#)
[Вступить](#) [Участвовать](#) [Задействовать](#) [Организовать](#)

Наречие

[Бесплатно](#) [Добровольно](#) [Ежегодно](#)

Викисловарь

ВОЛОНТЁР, существительное. Тот, кто добровольно поступает на службу в действующую армию

ВОЛОНТЁР, существительное. Тот, кто добровольно принимает участие в каком-либо деле

Толковый словарь Ушакова

ВОЛОНТЁР, волонтера, м. (от фр. volontaire). Поступивший на военную службу по своему желанию, доброволец.

Толковый словарь Даля

ВОЛОНТЕР, м. франц. повольщина, доброволец, вольнослужащий; причисленный на своем иждивении и по своей воле, в военное время, к войску, но не вступивший в службу. Волонтерный, относящийся до волонтеров, из них набранный. Вольноопределяющийся и охотник получили у нас иное значение; вольница также, и говор. укорно; см. воля.

Современный толковый словарь

Скриншот 4. Асоціації на лексему *волонтер* в Мережі словесних асоціацій (*Word Association Network*)

МІЖНАРОДНІ НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ АКТИ І ДОКУМЕНТИ

США, УКРАЇНИ, РФ

Г 1

Резолюція ООН 56/38

General Assembly

Distr.: General
10 January 2002Fifty-sixth session
Agenda item 108

Resolution adopted by the General Assembly

[without reference to a Main Committee (A/56/L.27 and Add.1)]

56/38. Recommendations on support for volunteering

The General Assembly,

Recalling its resolution 52/17 of 20 November 1997, in which it proclaimed the year 2001 as the International Year of Volunteers, based on Economic and Social Council resolution 1997/44 of 22 July 1997, and its resolution 55/57 of 4 December 2000, in which it requested the Secretary-General to prepare a report on ways in which Governments and the United Nations system could support volunteering, and bearing in mind Commission for Social Development resolution 39/2 of 23 February 2001,¹

Recalling also the outcome document of the twenty-fourth special session of the General Assembly entitled "World Summit for Social Development and beyond: achieving social development for all in a globalizing world",² in which the General Assembly recommended the promotion of the involvement of volunteers in social development, inter alia, by encouraging Governments, taking into account the views of all actors, to develop comprehensive strategies and programmes by raising public awareness about the value and opportunities of volunteerism and by facilitating an enabling environment for individuals and other actors of civil society to engage in voluntary activities, and the private sector to support such activities,

Recalling further paragraphs 73 and 179 (f) of the Platform for Action adopted by the Fourth World Conference on Women,³ paragraph 42 of the Declaration on Cities and Other Human Settlements in the New Millennium adopted at the twenty-fifth special session of the General Assembly for an overall review and appraisal of the implementation of the outcome of the United Nations Conference on Human Settlements (Habitat II) in June 2001,⁴ and paragraphs 32 (i) (b) and 41 (ii) (a) of the Programme of Action for the Least Developed Countries for the Decade 2001–

¹ See *Official Records of the Economic and Social Council, 2001, Supplement No. 6* and corrigendum (E/2001/26 and Corr.1), chap. I, sect. E.

² See resolution S-24/2, annex.

³ *Report of the Fourth World Conference on Women, Beijing, 4–15 September 1995* (United Nations publication, Sales No. E.96.IV.13), chap. I, resolution 1, annex II.

⁴ See resolution S-25/2, annex.

2010 adopted at the Third United Nations Conference on the Least Developed Countries in May 2001,⁵

Recognizing the valuable contribution of volunteering, including traditional forms of mutual aid and self-help, formal service delivery and other forms of civic participation, to economic and social development, benefiting society at large, communities and the individual volunteer,

Recognizing also that volunteerism is an important component of any strategy aimed at, inter alia, such areas as poverty reduction, sustainable development, health, disaster prevention and management and social integration and, in particular, overcoming social exclusion and discrimination,

Recognizing further the existing contribution of the organizations of the United Nations system to supporting volunteering, including the work of United Nations Volunteers around the world, by promoting volunteerism, including by placing volunteers,

Aware of the need to approach voluntary activities strategically as a means of enhancing resources, addressing global issues and improving the quality of life for everyone,

1. *Welcomes* the report of the Secretary-General on support for volunteering,⁶

2. *Also welcomes* the work of the United Nations Volunteers as the focal point for the International Year of Volunteers in supporting national International Year of Volunteers committees and in collecting and disseminating information on the Year, including through its web site;⁷

3. *Expresses its appreciation* regarding the support to the International Year of Volunteers extended by States, international organizations and civil society, including non-governmental organizations, especially at the local, national and regional levels;

4. *Commends* the ongoing contributions of all volunteers to society, including in extraordinary conditions such as disasters;

5. *Encourages* all people to become more engaged in voluntary activities;

6. *Lays down* in the annex to the present resolution the recommendations on ways in which Governments and the United Nations system could support volunteering;

7. *Requests* the Secretary-General to take specific measures, in particular within the mandates of the United Nations Volunteers and the Department of Public Information of the Secretariat, to disseminate widely the present resolution and the annex;

8. *Calls upon* all Governments and organizations of the United Nations system to give these recommendations due consideration;

9. *Decides* that on 5 December 2002, International Volunteer Day for Economic and Social Development, two plenary meetings at the fifty-seventh

⁵ A/CONF.191/11.

⁶ A/56/288.

⁷ www.iyv2001.org.

session of the General Assembly shall be devoted to the outcome of the International Year of Volunteers and its follow-up under the agenda item entitled "Social development, including questions relating to the world social situation and to youth, ageing, disabled persons and the family";

10. *Requests* the Secretary-General, in his report to the General Assembly at its fifty-seventh session on the outcome of the International Year of Volunteers and its follow up, to include proposals for an integrated and coordinated follow-up, to be pursued in the relevant parts of the United Nations system, as well as on cross-cutting issues, building on his report to the Assembly at the present session and taking into account the present resolution, the discussions held during the present session and other relevant contributions.

*76th plenary meeting
5 December 2001*

Annex

Recommendations on ways in which Governments and the United Nations system could support volunteering

I. General considerations

1. In these recommendations, the terms volunteering, volunteerism and voluntary activities refer to a wide range of activities, including traditional forms of mutual aid and self-help, formal service delivery and other forms of civic participation, undertaken of free will, for the general public good and where monetary reward is not the principal motivating factor.
2. Actions by Governments and the United Nations system are mutually reinforcing but are treated separately below for the sake of clarity.
3. There is not one universal model of best practice, since what works well in one country may not work in another with very different cultures and traditions.
4. Support for voluntary activities does not imply support for government downsizing or for replacing paid employment.
5. It is not just targeted measures that have an impact on volunteering; general social and economic policy measures can also influence citizens' opportunities and willingness to volunteer.
6. Neglecting to factor volunteering into the design and implementation of policies could entail the risk of overlooking a valuable asset and undermine traditions of cooperation that bind communities together.
7. It is important to ensure that opportunities for volunteering in all sectors are open both to women and men, given their different levels of participation in different areas, and recognizing the potential positive effect of volunteering on the empowerment of women.

II. Government support

1. It is recommended that Governments further support voluntary activities by creating a favourable environment, including through the following policies and measures, and taking into account the local cultural context.

(a) Increasing public awareness of the vital contribution of volunteerism to the social and economic functioning of their communities through, inter alia, public information activities and public events

(i) Highlight the contribution of volunteering; organize briefings and seminars for policy makers and the media. Official papers on the status of volunteering and the issues that need to be addressed can be published and widely disseminated. High-profile events and campaigns can be organized on national days and on International Volunteer Day for Economic and Social Development on 5 December. Negative stereotyping of volunteers can be challenged. The promotion of volunteering can be achieved through special programmes and public service announcements or by joint initiatives such as award schemes;

(ii) Encourage the media to play a supportive role in public awareness-raising activities;

(iii) Disseminate the results of studies and surveys on the contribution of volunteerism, where they exist, through the media, schools, non-governmental organizations and other channels.

(b) Taking general measures concerning encouragement and facilitation, preparation, training and recognition of volunteers

(i) Provide, in a way complementary to the support from other sources, an adequate human and physical infrastructure for volunteering. This could include, inter alia, awareness-raising campaigns, development of a volunteer centre infrastructure, establishment of focal points or the use of pilot schemes and the promotion of online volunteering. Specific campaigns in the area of, for example, mass immunization, literacy, or low-cost housing, could include budgetary provision for the encouragement and facilitation, orientation and training, monitoring and recognition of volunteers;

(ii) Facilitate the establishment and functioning of volunteer centres, which provide a valuable stimulus to formal service volunteering through advocacy, monitoring and encouraging new initiatives. National volunteer centres provide effective leadership in the formal volunteer movement, while regional and local centres ensure linkages with the grass-roots communities and organizations. Legal and fiscal frameworks are important factors in the sustainability of such centres and financial support may also be desirable;

(iii) Provide or facilitate specialized training and the formation of professional volunteer managers and trainers in the area of formal service volunteering, including by introducing formal credentials and standards;

(iv) Encourage public sector workers to volunteer, for instance by facilitating measures, recognition, career enhancement incentives and the establishment of a dedicated special unit. This sets a positive example for society and helps to strengthen the sense of collective responsibility.

(c) Enabling fiscal, legislative and other frameworks, including for community-based organizations and not-for-profit organizations engaged in volunteering

(i) Introduce enabling legislation. The goal is to encourage or inspire citizens to volunteer but allow the choice to rest with the individual or organization; it can also facilitate employee volunteering. It can provide tax

incentives and subsidies for organizations, as well as coverage and protection against risks, in a way fitting the particular society;

(ii) Facilitate partnership-building around volunteer-based activities of civil society, including arrangements for joint planning, implementation and monitoring. This could incorporate employee volunteer activities of the private sector.

(d) Encouraging and undertaking research in the various aspects of volunteerism and its impact on society

(i) Ensure that consideration of the issues regarding volunteering is based on a sound appreciation and analysis of the parameters, profile and trends of volunteering in the particular country context. Studies on volunteering can be undertaken by independent public policy research and/or academic institutions. Governments can also initiate research themselves, in partnership with other stakeholders;

(ii) Establish the economic value of volunteering to help to highlight one important aspect of its overall contribution to society and thereby assist in the development of informed policies which take into account the different levels of participation of women and men, youth and older people in different fields of volunteering.

(e) Ensuring citizens' access to information on opportunities for volunteering

(i) Facilitate the establishment of national databases on volunteer opportunities in collaboration with community-based organizations and not-for-profit organizations;

(ii) Disseminate information through the media, schools, and other channels with particular attention given to ensuring that information is accessible also to disadvantaged segments of the population. Encourage media companies to support and expand the concept of pro bono public service announcements on behalf of volunteer-based organizations and activities.

(f) Addressing the possible impact of general social and economic policy measures upon citizens' opportunities and willingness to volunteer

(i) Take into account the possible impact of general social and economic policy upon citizens' opportunities to volunteer. Such a "volunteer check" could pertain to measures related to labour, for example, such as the length of the work week and the age of retirement, which have an impact on the profile of volunteering. Legal and fiscal measures could also be reviewed to assess whether they impinge negatively on the status of volunteer-involving organizations, including issues related to juridical status, rights to associational activities, and resource mobilization. Subsequently, legal and administrative hindrances to volunteering, where they exist, can be reduced;

(ii) Give due weight to local ownership and citizen participation, to bring public services closer to communities and to open space for greater citizen engagement expressed through channels such as parental involvement in schools and community involvement in natural resource management;

(iii) Recognize that transport, communication and other infrastructure, such as public spaces, enhance the capacity of people to organize for voluntary activities. This is especially true of geographically dispersed populations and

of people living in poverty, as well as older persons and people with disabilities. It is desirable that the impact of such infrastructure on levels of volunteering be factored into the planning process.

(g) Integrating volunteerism into national development planning, recognizing the potential contribution of volunteerism to the achievement of sustainable development goals

(i) Extend the notion of volunteerism as an additional valuable component of national development planning to development cooperation policy. Recognizing and building strategically on rich, local traditions of voluntary self-help and mutual aid can open the way to building up a new constituency in support of development efforts. Forging a link in the mind of the general public in countries providing development assistance between domestic volunteering in those countries and volunteering in countries receiving assistance can also help enlist public support for development cooperation.

(h) Participation of all population groups

(i) Consider all means available for more people to become involved in voluntary activities and to be drawn from a broader cross-section of society, including youth, older persons and people with disabilities and persons belonging to minorities, targeting opportunities for voluntary activities to facilitate the active participation of those groups which have little or no access to the benefits of engaging in volunteering;

(ii) Promote volunteering within educational establishments and youth services; develop specific programmes to encourage youth volunteering; put in place systems to recognize and accredit volunteering by youth; and work with the media to present an attractive image of volunteering. This can have a significant impact on the level of youth participation and constitute a sound investment in a country's human resources.

III. Support by the United Nations system

1. It is recommended that the relevant organizations and bodies of the United Nations system, including the regional commissions, further support voluntary activities by creating a favourable environment, including through:

(a) Awareness-raising

(i) Raise awareness internally and with their partners as regards the role of volunteerism in the various areas in which they are active and can sensitize their constituencies as to the implications in terms of activities undertaken. At the political level, strategically manage and support volunteering and incorporate it into the agenda of their meetings;

(ii) Undertake research and disseminate information about the cross-cutting link between volunteerism and major global concerns, including through technical and popular publications, workshops and Internet sites. This would serve also to extend recognition to volunteers and their organizations, which could be complemented by awards and other measures, including raising the profile of International Volunteer Day.

(b) Recognition of the contributions of volunteers

(i) Enhance and expand the current practice of extending special recognition to volunteers and volunteer-involving organizations across the United Nations system.

(c) Involving volunteers in their programmes, interlinking with national initiatives

(i) Include volunteers in their activities, supporting, inter alia, the establishment of volunteer schemes to address a range of global concerns. Where they exist, national and local volunteer centres could benefit substantially from the specialized expertise and networks of the United Nations system;

(ii) Actively encourage staff of the United Nations system to volunteer, utilizing their special skills and experiences.

(d) Long-term planning for the enhancement of social capital by including all segments of society in volunteering

(i) Make a strategic choice for the involvement of all segments of society, including youth, older persons and people with disabilities and persons belonging to minorities, targeting opportunities for voluntary activities to facilitate the participation of those groups that have little or no access to the benefits of engaging in volunteering. In this way, building on societal norms and networks will enhance the social capital of the society concerned, strengthen its capacity for development and have a lasting impact on its well-being.

(e) Assisting in building national capacities, including in the field of training

(i) Assist countries, upon request, in building national capacities, including in the field of training, and further support Governments in their actions to promote volunteerism as a strategic tool to enhance economic and social development;

(ii) Recognize the continuing role of the United Nations Volunteers as the volunteer arm of the United Nations system, placing volunteers in development and humanitarian programmes and promoting online volunteering. Build on the acquired experience of the United Nations Volunteers in enhancing the recognition, facilitation, networking and promotion of volunteering, deriving from its role as focal point for the International Year of Volunteers.

**QR-коди міжнародних нормативно-правових актів
і нормативно-правових документів США і України**

United Nations resolutions on volunteering	
Volunteer Protection Act. S. 543, 1997	
National And Community Service Act. S. 1430, 1990	
Domestic volunteer service act. USC42, 1973	

<p>Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19 квітня 2011 р. № 3236-VI</p>	
<p>Положення про Раду з координації роботи щодо надання волонтерської та благодійної допомоги при Міністерстві соціальної політики України : затв. наказом Міністерства соціальної політики України від 25 грудня 2014 р. № 1085</p>	
<p>Указ Президента України від 27 вересня 2021 р. № 487/2021 «Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки»</p>	

Федеральный закон РФ № 15-ФЗ

РОССИЙСКАЯ ФЕДЕРАЦИЯ ФЕДЕРАЛЬНЫЙ ЗАКОН

О благотворительной деятельности и добровольчестве (волонтерстве)*

(с изменениями на 27 ноября 2023 года)

Информация об изменяющих документах

* Наименование в редакции, введенной в действие с 1 мая 2018 года Федеральным законом от 5 февраля 2018 года N 15-ФЗ. - См. предыдущую редакцию.

Принят
Государственной Думой
7 июля 1995 года

Настоящий Федеральный закон устанавливает основы правового регулирования благотворительной деятельности, определяет возможные формы ее поддержки органами государственной власти и органами местного самоуправления, особенности создания и деятельности благотворительных организаций в целях широкого распространения и развития благотворительной деятельности в Российской Федерации.

Особенности правового регулирования отношений, возникающих при формировании целевого капитала, доверительном управлении имуществом, составляющим целевой капитал, использовании доходов, полученных от доверительного управления имуществом, составляющим целевой капитал, устанавливаются иными федеральными законами (абзац дополнительно включен с 11 января 2007 года Федеральным законом от 30 декабря 2006 года N 276-ФЗ).

РАЗДЕЛ I. ОБЩИЕ ПОЛОЖЕНИЯ

Статья 1. Благотворительная и добровольческая (волонтерская) деятельность

(Наименование в редакции, введенной в действие с 1 января 2024 года Федеральным законом от 27 ноября 2023 года N 558-ФЗ. - См. предыдущую редакцию)

Под благотворительной деятельностью понимается добровольная деятельность граждан и юридических лиц по бескорыстной (безвозмездной или на льготных условиях) передаче гражданам или юридическим лицам имущества, в том числе денежных средств, бескорыстному выполнению работ, предоставлению услуг, оказанию иной поддержки.

Под добровольческой (волонтерской) деятельностью понимается добровольная деятельность в форме безвозмездного выполнения работ и (или) оказания услуг в целях, указанных в пункте 1 статьи 2 настоящего Федерального закона.

(Часть дополнительно включена с 1 мая 2018 года Федеральным законом от 5 февраля 2018 года N 15-ФЗ)

Часть дополнительно включена с 1 мая 2018 года Федеральным законом от 5 февраля 2018 года N 15-ФЗ; утратила силу с 1 января 2024 года - Федеральный закон от 27 ноября 2023 года N 558-ФЗ. - См. предыдущую редакцию.

Статья 2. Цели благотворительной и добровольческой (волонтерской) деятельности

(Наименование в редакции, введенной в действие с 1 января 2024 года Федеральным законом от 27 ноября 2023 года N 558-ФЗ. - См. предыдущую редакцию)

1. Благотворительная и добровольческая (волонтерская) деятельность осуществляется в целях:

(Абзац в редакции, введенной в действие с 1 мая 2018 года Федеральным законом от 5 февраля 2018 года N 15-ФЗ. - См. предыдущую редакцию)

социальной поддержки и защиты граждан, включая улучшение материального положения малообеспеченных, социальную реабилитацию безработных, инвалидов и иных лиц, которые в силу своих физических или интеллектуальных особенностей, иных обстоятельств не способны самостоятельно реализовать свои права и законные интересы;

подготовки населения к преодолению последствий стихийных бедствий, экологических, промышленных или иных катастроф, к предотвращению несчастных случаев;

участия в ликвидации чрезвычайных ситуаций и их последствий, профилактике и тушении пожаров, проведении аварийно-спасательных работ, а также оказания помощи пострадавшим в результате стихийных бедствий, экологических, промышленных или иных катастроф, социальных, национальных, религиозных конфликтов, жертвам репрессий, беженцам и вынужденным переселенцам;

(Абзац в редакции, введенной в действие с 25 июля 2022 года Федеральным законом от 14 июля 2022 года N 340-ФЗ. - См. предыдущую редакцию)

содействия укреплению мира, дружбы и согласия между народами, предотвращению социальных, национальных, религиозных конфликтов;

содействия укреплению престижа и роли семьи в обществе;

содействия защите материнства, детства и отцовства;

содействия деятельности в сфере образования, науки, культуры, искусства, просвещения, духовному развитию личности;

содействия деятельности в сфере профилактики и охраны здоровья граждан, а также пропаганды здорового образа жизни, улучшения морально-психологического состояния граждан;

содействия деятельности в области физической культуры и спорта (за исключением профессионального спорта), участия в организации и (или) проведении физкультурных и спортивных мероприятий в форме безвозмездного выполнения работ и (или) оказания услуг физическими лицами;

(Абзац в редакции, введенной в действие с 1 мая 2018 года Федеральным законом от 5 февраля 2018 года N 15-ФЗ. - См. предыдущую редакцию)

охраны окружающей среды и защиты животных (абзац в редакции, введенной в действие с 11 января 2009 года Федеральным законом от 30 декабря 2008 года N 309-ФЗ, - см. предыдущую редакцию);

охраны и должного содержания зданий, объектов и территорий, имеющих историческое, культовое, культурное или природоохранное значение, и мест захоронения;

подготовки населения в области защиты от чрезвычайных ситуаций, пропаганды знаний в области защиты населения и территорий от чрезвычайных ситуаций и обеспечения пожарной безопасности (абзац дополнительно включен с 7 января 2011 года Федеральным законом от 23 декабря 2010 года N 383-ФЗ);

социальной реабилитации детей-сирот, детей, оставшихся без попечения родителей, безнадзорных детей, детей, находящихся в трудной жизненной ситуации (абзац дополнительно включен с 7 января 2011 года Федеральным законом от 23 декабря 2010 года N 383-ФЗ);

оказания бесплатной юридической помощи и правового просвещения населения (абзац дополнительно включен с 7 января 2011 года Федеральным законом от 23 декабря 2010 года N 383-ФЗ);

содействия добровольческой (волонтерской) деятельности;

(Абзац дополнительно включен с 7 января 2011 года Федеральным законом от 23 декабря 2010 года N 383-ФЗ; в редакции, введенной в действие с 1 мая 2018 года Федеральным законом от 5 февраля 2018 года N 15-ФЗ. - См. предыдущую редакцию)

участия в деятельности по профилактике безнадзорности и правонарушений несовершеннолетних (абзац дополнительно включен с 7 января 2011 года Федеральным законом от 23 декабря 2010 года N 383-ФЗ);

содействия развитию научно-технического, художественного творчества детей и молодежи (абзац дополнительно включен с 7 января 2011 года Федеральным законом от 23 декабря 2010 года N 383-ФЗ);

содействия патриотическому, духовно-нравственному воспитанию детей и молодежи (абзац дополнительно включен с 7 января 2011 года Федеральным законом от 23 декабря 2010 года N 383-ФЗ);

поддержки общественно значимых молодежных инициатив, проектов, детского и молодежного движения, детских и молодежных организаций (абзац дополнительно включен с 7 января 2011 года Федеральным законом от 23 декабря 2010 года N 383-ФЗ);

содействия деятельности по производству и (или) распространению социальной рекламы (абзац дополнительно включен с 7 января 2011 года Федеральным законом от 23 декабря 2010 года N 383-ФЗ);

содействия профилактике социально опасных форм поведения граждан (абзац дополнительно включен с 7 января 2011 года Федеральным законом от 23 декабря 2010 года N 383-ФЗ);

участия граждан в поиске лиц, пропавших без вести;
(Абзац дополнительно включен с 25 июля 2022 года Федеральным законом от 14 июля 2022 года N 340-ФЗ)

содействия в оказании медицинской помощи в организациях, оказывающих медицинскую помощь;
(Абзац дополнительно включен с 1 января 2023 года Федеральным законом от 7 октября 2022 года N 394-ФЗ)

содействия органам внутренних дел (полиции) и иным правоохранительным органам в охране общественного порядка в соответствии с законодательством Российской Федерации;
(Абзац дополнительно включен с 1 января 2023 года Федеральным законом от 7 октября 2022 года N 394-ФЗ)

участия в проведении мероприятий по увековечению памяти погибших при защите Отечества;
(Абзац дополнительно включен с 1 января 2024 года Федеральным законом от 27 ноября 2023 года N 558-ФЗ)

оказания поддержки соотечественникам, проживающим за рубежом, в осуществлении их прав, обеспечении защиты их интересов и сохранении общероссийской культурной идентичности.
(Абзац дополнительно включен с 1 января 2024 года Федеральным законом от 27 ноября 2023 года N 558-ФЗ)

2. Направление денежных и других материальных средств, оказание помощи в иных формах коммерческим организациям, а также поддержка политических партий, движений, групп и кампаний благотворительной деятельностью не являются.

3. Проводить одновременно с благотворительной деятельностью предвыборную агитацию, агитацию по вопросам референдума запрещается (пункт дополнительно включен с 19 июля 2003 года Федеральным законом от 4 июля 2003 года N 94-ФЗ).

Статья 3. Законодательство о благотворительной и добровольческой (волонтерской) деятельности

(Наименование в редакции, введенной в действие с 1 января 2024 года Федеральным законом от 27 ноября 2023 года N 558-ФЗ. - См. предыдущую редакцию)

1. Законодательство о благотворительной и добровольческой (волонтерской) деятельности состоит из соответствующих положений Конституции Российской Федерации, Гражданского кодекса Российской Федерации, настоящего Федерального закона, иных федеральных законов и законов субъектов Российской Федерации.

(Абзац в редакции, введенной в действие с 19 июля 2003 года Федеральным законом от 4 июля 2003 года N 94-ФЗ; в редакции, введенной в действие с 1 января 2024 года Федеральным законом от 27 ноября 2023 года N 558-ФЗ. - См. предыдущую редакцию)

На отношения, возникающие при формировании благотворительной организацией целевого капитала, доверительном управлении имуществом, составляющим целевой капитал, использовании доходов, полученных от доверительного управления имуществом, составляющим целевой капитал, распространяются нормы Федерального закона от 30 декабря 2006 года N 275-ФЗ "О порядке формирования и использования целевого капитала некоммерческих организаций".

(Абзац дополнительно включен с 11 января 2007 года Федеральным законом от 30 декабря 2006 года N 276-ФЗ; в редакции, введенной в действие с 11 августа 2020 года Федеральным законом от 31 июля 2020 года N 282-ФЗ. - См. предыдущую редакцию)

Особенности привлечения добровольцев (волонтеров) для осуществления деятельности религиозных организаций определяются Федеральным законом от 26 сентября 1997 года N 125-ФЗ "О свободе совести и о религиозных объединениях".

(Абзац дополнительно включен с 1 мая 2018 года Федеральным законом от 5 февраля 2018 года N 15-ФЗ)

Особенности участия добровольцев (волонтеров) в работах по сохранению объектов культурного наследия, включенных в единый государственный реестр объектов культурного наследия (памятников истории и культуры) народов Российской Федерации, выявленных объектов культурного наследия определяются в соответствии с Федеральным законом от 25 июня 2002 года N 73-ФЗ "Об объектах культурного наследия (памятниках истории и культуры) народов Российской Федерации".

(Абзац дополнительно включен с 29 декабря 2018 года Федеральным законом от 18 декабря 2018 года N 469-ФЗ)

2. Содержащиеся в других законах нормы, регулирующие благотворительную и добровольческую (волонтерскую) деятельность, не должны противоречить настоящему Федеральному закону.

(Абзац в редакции, введенной в действие с 1 января 2024 года Федеральным законом от 27 ноября 2023 года N 558-ФЗ - См. предыдущую редакцию)

Осуществление благотворительной деятельности гражданами и юридическими лицами в период избирательной кампании, кампании референдума регулируется настоящим Федеральным законом, а также законодательством Российской Федерации о выборах и референдумах (абзац дополнительно включен с 19 июля 2003 года Федеральным законом от 4 июля 2003 года N 94-ФЗ).

3. Если международным договорам Российской Федерации установлены иные правила, чем предусмотренные настоящим Федеральным законом, применяются правила международного договора Российской Федерации.

4. Решения межгосударственных органов, принятые на основании положений международных договоров Российской Федерации в их истолковании, противоречащем Конституции Российской Федерации, не подлежат исполнению в Российской Федерации. Такое противоречие может быть установлено в порядке, определенном федеральным конституционным законом.

(Пункт дополнительно включен Федеральным законом от 8 декабря 2020 года N 429-ФЗ)

Статья 5. Участники благотворительной и добровольческой (волонтерской) деятельности

1. Под участниками благотворительной деятельности для целей настоящего Федерального закона понимаются граждане и юридические лица, осуществляющие благотворительную деятельность, в том числе путем поддержки существующей или создания новой благотворительной организации, а также граждане и юридические лица, в интересах которых осуществляется благотворительная деятельность: благотворители, добровольцы (волонтеры), благополучатели. Участниками добровольческой (волонтерской) деятельности являются добровольцы (волонтеры), организаторы добровольческой (волонтерской) деятельности, объединения (ассоциации, союзы) добровольческих (волонтерских) организаций, ресурсные центры добровольчества (волонтерства) и добровольческие (волонтерские) организации.

2. Благотворители - лица, осуществляющие благотворительные пожертвования в формах:

1) бескорыстной (безвозмездной или на льготных условиях) передачи в собственность имущества, в том числе денежных средств и (или) объектов интеллектуальной собственности;

2) бескорыстного (безвозмездного или на льготных условиях) наделения правами владения, пользования и распоряжения любыми объектами права собственности;

3) бескорыстного (безвозмездного или на льготных условиях) выполнения работ, предоставления услуг.

3. Благотворители вправе определять цели и порядок использования своих пожертвований.

4. Добровольцы (волонтеры) - физические лица, осуществляющие добровольческую (волонтерскую) деятельность в целях, указанных в пункте 1 статьи 2 настоящего Федерального закона, или в иных общественно полезных целях.

5. Благополучатели - лица, получающие благотворительные пожертвования от благотворителей, помощь добровольцев (волонтеров).

6. Организаторы добровольческой (волонтерской) деятельности - юридические и физические лица, которые привлекают на постоянной или временной основе добровольцев (волонтеров) к осуществлению добровольческой (волонтерской) деятельности в целях, указанных в пункте 1 статьи 2 настоящего Федерального закона, и осуществляют руководство их деятельностью.

7. Добровольческая (волонтерская) организация - некоммерческая организация в форме общественной организации, общественного движения, частного (в том числе общественного) учреждения, религиозной организации, ассоциации (союза), общественно полезного фонда или автономной некоммерческой организации, которая осуществляет деятельность в целях, указанных в пункте 1 статьи 2 настоящего Федерального закона, привлекает на постоянной или временной основе добровольцев (волонтеров) к осуществлению добровольческой (волонтерской) деятельности и осуществляет руководство их деятельностью.

8. Ресурсный центр добровольчества (волонтерства) - некоммерческая организация в форме общественной организации, учреждения, ассоциации (союза), общественно полезного фонда или автономной некоммерческой организации, которая оказывает комплекс информационных, консультационных, методических услуг участникам добровольческой (волонтерской) деятельности, а также способствует развитию инфраструктуры осуществления и поддержки добровольческой (волонтерской) деятельности.

9. Государственные органы и органы местного самоуправления вправе привлекать добровольцев (волонтеров) к осуществлению добровольческой (волонтерской) деятельности.

(Статья в редакции, введенной в действие с 1 января 2024 года Федеральным законом от 27 ноября 2023 года N 558-ФЗ. - См. предыдущую редакцию)

Статья 6. Благотворительная организация и ее формы

(Наименование в редакции, введенной в действие с 1 января 2024 года Федеральным законом от 27 ноября 2023 года N 558-ФЗ. - См. предыдущую редакцию)

1. Благотворительной организацией является неправительственная (негосударственная и немunicipальная) некоммерческая организация, созданная для реализации предусмотренных настоящим Федеральным законом целей путем осуществления благотворительной деятельности в интересах общества в целом или отдельных категорий лиц.

2. При превышении доходов благотворительной организации над ее расходами сумма превышения не подлежит распределению между ее учредителями (членами), а направляется на реализацию целей, ради которых эта благотворительная организация создана.

3. Благотворительные организации создаются в формах общественных организаций, общественно полезных фондов, учреждений и в иных формах, предусмотренных федеральными законами для благотворительных организаций.

Благотворительная организация может создаваться в форме учреждения, если ее учредителем является благотворительная организация.

(Пункт дополнительно включен с 1 января 2024 года Федеральным законом от 27 ноября 2023 года N 558-ФЗ)

**Базові лексеми, які визначені в Федеральному законі РФ
«Про благодійну діяльність і благодійні організації»**

МОЛОДЕЖНАЯ ДОБРОВОЛЬЧЕСКАЯ (ВОЛОНТЕРСКАЯ) ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ – добровольная социально направленная и общественно полезная деятельность молодых граждан осуществляемая путем выполнения работ, оказания услуг без получения денежного или материального вознаграждения, кроме случаев возможного возмещения связанных с осуществлением добровольческой (волонтерской) деятельности затрат.

ОРГАНИЗАТОРЫ ДОБРОВОЛЬЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ – юридические и физические лица, которые привлекают на постоянной или временной основе добровольцев(волонтеров) к осуществлению добровольческой (волонтерской) деятельности и осуществляют руководство их деятельностью.

ДОБРОВОЛЬЧЕСКАЯ ОРГАНИЗАЦИЯ – некоммерческая организация в форме общественной организации, общественного движения, частного (в том числе общественного) учреждения, религиозной организации, ассоциации, общественно полезного фонда или автономной некоммерческой организации, которая осуществляет деятельность в целях, указанных в пункте 1 статьи 2 настоящего Федерального закона, привлекает на постоянной или временной основе добровольцев к осуществлению добровольческой деятельности и осуществляет руководство их деятельностью.

РЕСУРСНЫЙ ЦЕНТР ДОБРОВОЛЬЧЕСТВА – некоммерческая организация в форме общественной организации, учреждения, ассоциации, общественно полезного фонда или автономной некоммерческой организации, которая оказывает комплекс информационных, консультационных, методических услуг участникам добровольческой (волонтерской) деятельности, а также способствует развитию инфраструктуры осуществления и поддержки добровольческой (волонтерской) деятельности.

Постанова уряду РФ № 1425 «Про затвердження загальних вимог щодо порядку взаємодії федеральних органів виконавчої влади ...»

Общие требования

к порядку взаимодействия федеральных органов исполнительной власти, органов исполнительной власти субъектов Российской Федерации, органов местного самоуправления, подведомственных им государственных и муниципальных учреждений, иных организаций с организаторами добровольческой (волонтерской) деятельности и добровольческими (волонтерскими) организациями

1. Настоящий документ определяет общие требования к порядку взаимодействия федеральных органов исполнительной власти, органов исполнительной власти субъектов Российской Федерации, органов местного самоуправления, подведомственных им государственных и муниципальных учреждений, иных организаций (далее соответственно - органы государственной власти, органы местного самоуправления, учреждения и (или) организации) с организаторами добровольческой (волонтерской) деятельности, добровольческими (волонтерскими) организациями (далее соответственно - организаторы добровольческой деятельности, добровольческие организации, добровольческая деятельность).

2. Организатор добровольческой деятельности, добровольческая организация в целях осуществления взаимодействия направляют органам государственной власти, органам местного самоуправления, учреждениям и (или) организациям почтовым отправлением с описью вложения или в форме электронного документа через информационно-телекоммуникационную сеть "Интернет" предложение о намерении взаимодействовать в части организации добровольческой деятельности (далее - предложение), которое содержит следующую информацию:

а) фамилия, имя, отчество (при наличии), если организатором добровольческой деятельности является физическое лицо;

б) фамилия, имя, отчество (при наличии) и контакты руководителя организации или ее представителя (телефон, электронная почта, адрес), если организатором добровольческой деятельности является юридическое лицо;

в) государственный регистрационный номер, содержащийся в Едином государственном реестре юридических лиц;

г) сведения об адресе официального сайта или официальной страницы в информационно-телекоммуникационной сети "Интернет" (при наличии);

д) идентификационный номер, содержащийся в единой информационной системе в сфере развития добровольчества (волонтерства) (при наличии);

е) перечень предлагаемых к осуществлению видов работ (услуг), осуществляемых добровольцами в целях, предусмотренных пунктом 1 статьи 2 Федерального закона "О благотворительной деятельности и добровольчестве (волонтерстве)" (далее - Федеральный закон), с описанием условий их оказания, в том числе возможных сроков и объемов работ (оказания услуг), уровня подготовки, компетенции, уровня образования и профессиональных навыков добровольцев (волонтеров), наличия опыта соответствующей деятельности организатора добровольческой деятельности, добровольческой организации и иных требований, установленных законодательством Российской Федерации.

3. Орган государственной власти, орган местного самоуправления, учреждение и (или) организация по результатам рассмотрения предложения в срок, не превышающий 10 рабочих дней со дня его поступления, принимают одно из следующих решений:

о принятии предложения;

об отказе в принятии предложения с указанием причин, послуживших основанием для принятия такого решения.

Срок рассмотрения предложения может быть увеличен на 10 рабочих дней в случае, если необходимо запросить дополнительную информацию у организатора добровольческой деятельности, добровольческой организации.

4. Орган государственной власти, орган местного самоуправления, учреждение и (или) организация информируют организатора добровольческой деятельности, добровольческую организацию о принятом решении почтовым отправлением с описью вложения или в форме электронного документа через информационно-телекоммуникационную сеть "Интернет" в соответствии со способом направления предложения в срок, не превышающий 7 рабочих дней со дня истечения срока рассмотрения предложения.

РОСІЙСЬКИЙ ВОЛОНТЕРСЬКИЙ САЙТ DOBRO.RU

Количество по направлениям

Скриншот 1. Статистика сайта dobro.ru щодо волонтерських проєктів

 <p>День воссоединения России и ДНР, ЛНР, Запорожской и Херсонской областей</p> <p>📅 24 – 27 сентября 2024</p> <p>🕒 08:30 - 12:30</p> <p>📍 Торжок, улица Володарского, 3</p> <p>👤 Ветераны и Историческая память +2</p>	 <p>Акция "Крымская Весна"</p> <p>📅 15 – 18 марта 2025</p> <p>🕒 10:00 - 18:00</p> <p>📍 Тверская обл, г Весьегонск</p> <p>👤 Ветераны и Историческая память</p>
--	---

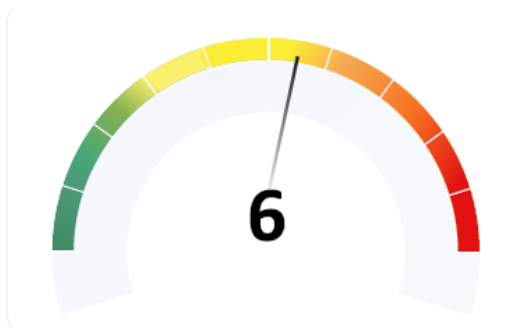
Скриншот 2. Приклади волонтерських проєктів

РЕЗУЛЬТАТИ КОНТЕНТ-АНАЛІЗУ

за ключовими словами *volunteer, волонтер* (лютий 2022 – жовтень 2024 рр.)

(інформаційно-аналітичний ресурс Attack Index)

Е 1

Результати контент-аналізу за ключовими словам *volunteer*

Скриншот 1. Інтегральний показник рівня небезпеки або резонансу щодо інформаційної ситуації в США (за даними Attack Index)

Boston Herald	167
Seattle Times	43
WTOP	35
Associated Press News	34
Radio Free Europe/Radio ...	33
Chicago Tribune	33
Yahoo News	31
New York Times	24
Newsweek	24
CNN World	23
Daily Herald	22
NBC News	20
The Epoch Times	20
USA TODAY	20
Los Angeles Times	19
People	17
New York Post	16
ABC news.com	16
Washington Times	16
FOX News	13

Скриншот 2. 20 топ джерел публікацій за період лютий 2022 р.– жовтень 2024 р

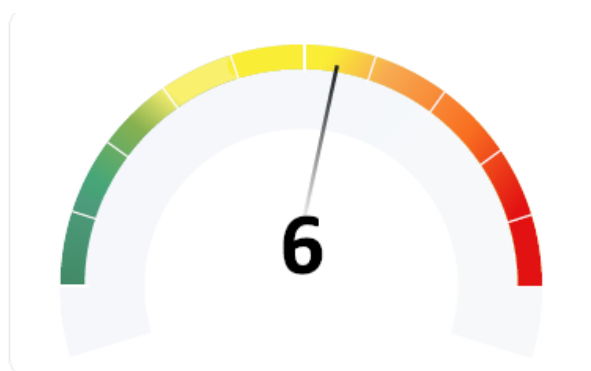
Private	7573
State	7474
Corporate	2516
Public	806
Oligarchic	707
Public sector	611

Скриншот 3. Розподіл за типом власності

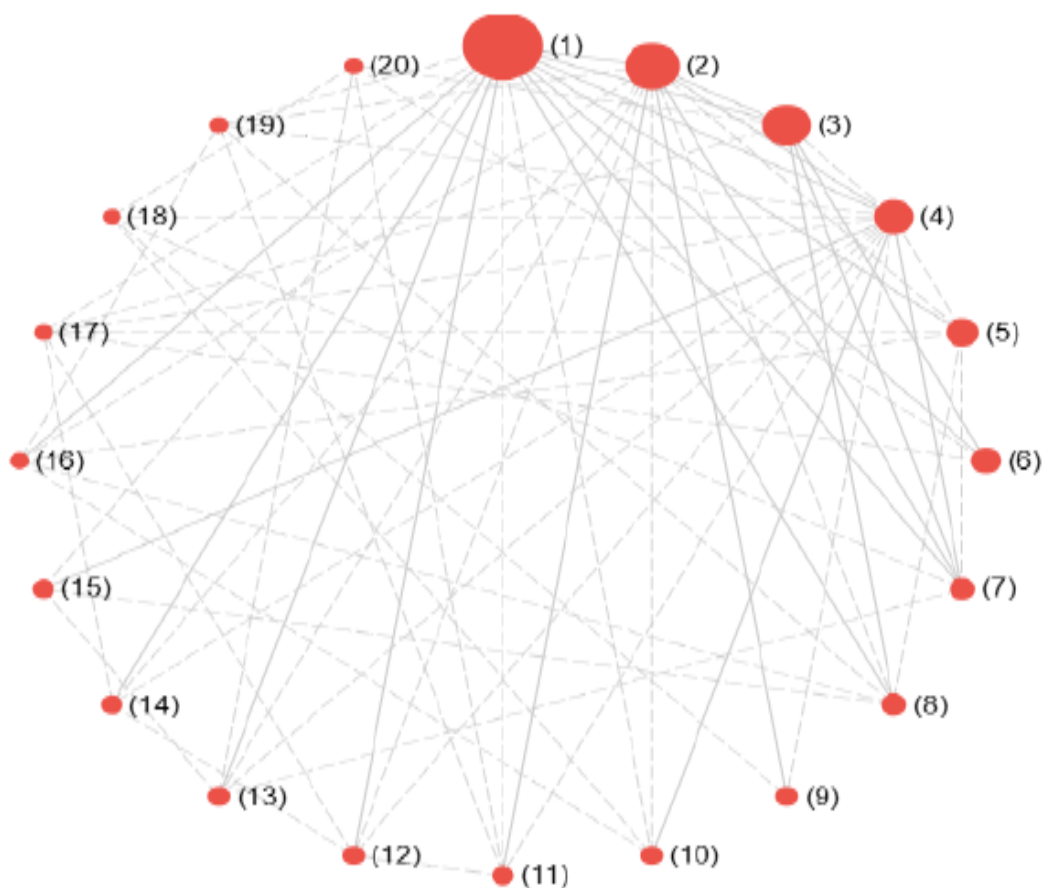
News	3633
Social-political	2935
Industry	2609
Normative acts, laws	2103
Economic	1228
Banks, Finance	1023
Ecology	1018
Law, legal sciences	969
Alcohol	676
Scientific sources	613
Business	550
Transport	483
International Relations	441
Real Estate	340
Religion, churches	173
Business, Entrepreneurship	166
Culturological	134
Crime	134
Energy	133
Advertising, marketing	102
Drinks, products	80
Economy of Ukraine	79
Security, army, law enforcement agencies	57
Insurance	5

Скриншот 4. Розподіл за категорією публікації

Результати контент-аналізу за ключовими словам *волонтер*

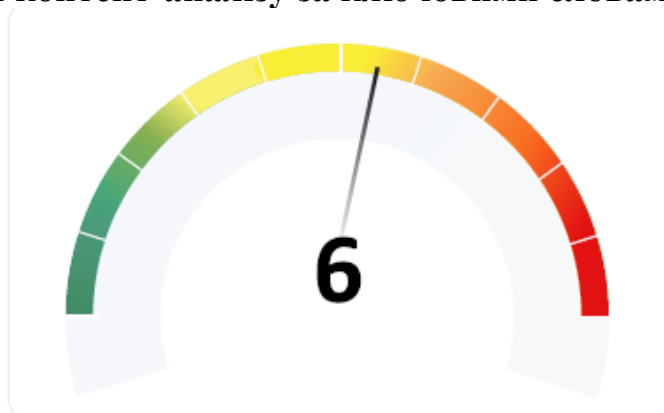

Скриншот 1. Інтегральний показник рівня небезпеки або резонансу щодо інформаційної ситуації в Україні (за даними Attack Index)

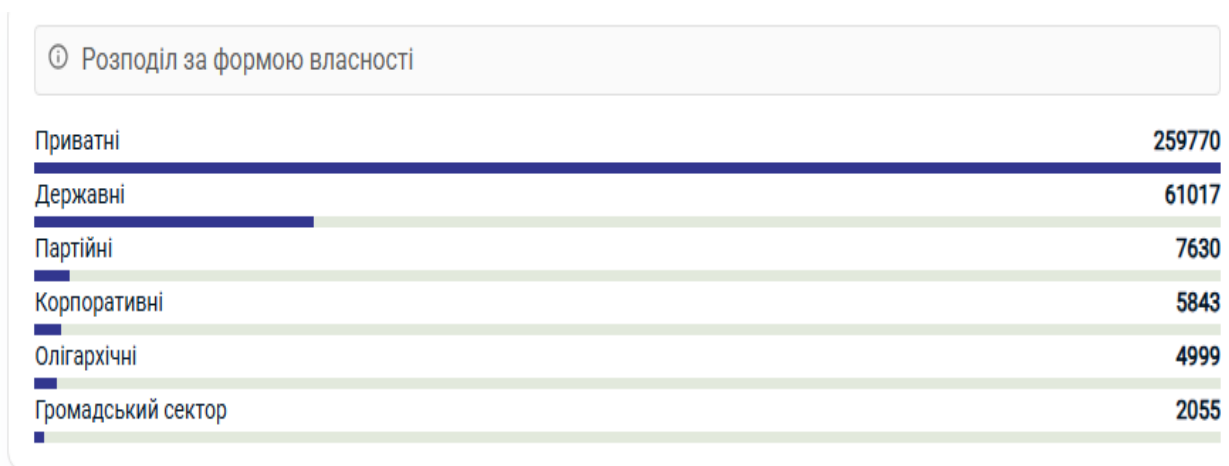

Скриншот 2. Зв'язки між ресурсами 20 найбільш значущих об'єктів інформаційного сплеску

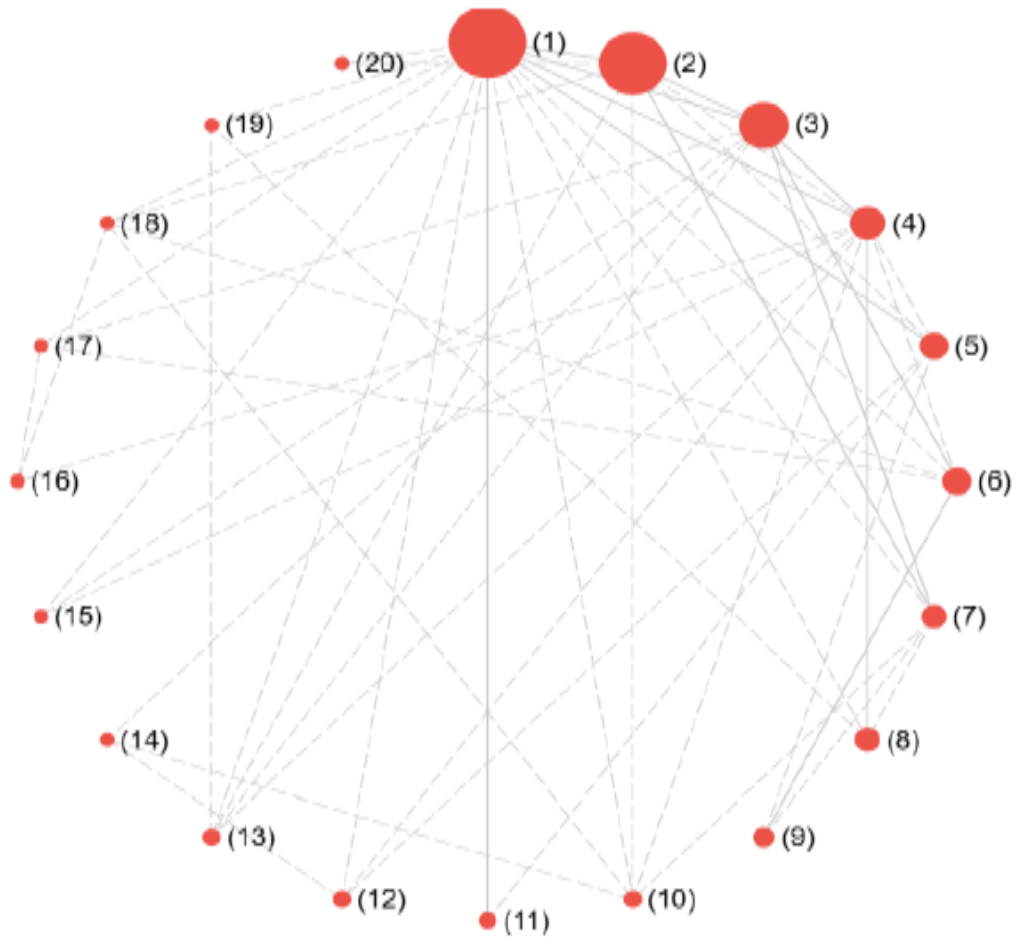
Результати контент-аналізу за ключовими словам *волонтер*

Скриншот 1. Інтегральний показник рівня небезпеки або резонансу щодо інформаційної ситуації в РФ (за даними Attack Index)

Скриншот 2. Розподіл ресурсів за формою власності (за даними Attack Index)

Скриншот 3. Зв'язки між ресурсами 20-ти найбільш значущих об'єктів інформаційної активності (за даними Attack Index)

ЗВЕРНЕННЯ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ ДО ВОЛОНТЕРІВ

Є 1

Вітання Президента України з нагоди Міжнародного дня волонтера, 2022 р.

Дорогі друзі!

Вітаю вас із Міжнародним днем волонтера!

У цей важкий для нашої держави час ми щоденно бачимо численні волонтерські заходи, спрямовані на надання всебічної допомоги українському війську та усім, хто її потребує, – постраждалим унаслідок війни та російського ракетного терору, громадянам, які залишилися без даху над головою, хворим і пораненим, дітям та літнім людям.

Усі ці важливі справи реалізуються також і завдяки активності та самовідданості українських волонтерів.

Сьогодні волонтерський рух ще міцніше об'єднує нас в одну велику українську родину, яка вірить у майбутнє і є нездоланною.

Саме активна громадянська позиція наших волонтерів, їх невичерпна енергія, вміння досягати намічених цілей, небайдужість до чужої біди та важка повсякденна праця зміцнюють віру в нашу спільну Перемогу.

Висловлюю слова вдячності усім волонтерам України за безкорисливу працю та людяність.

Щиро зичу вам і вашим родинам міцного здоров'я та успіхів!

Слава українським волонтерам!

Володимир ЗЕЛЕНСЬКИЙ

**Вітання Президента України
з нагоди Міжнародного дня волонтера, 2023 р.**

Дорогі українці!

Пані та панове!

Шановні присутні!

05 грудня ми відзначаємо Всесвітній день волонтерів. І, на мій погляд, символічно, що він проходить напередодні Дня Збройних сил України. Бо українські волонтери – це фактично ще один рід наших військ, ще одна наша сила. Наша гвардія небайдужих. Наша армія активних українців.

Ця сила не має власного однострою чи офіційного гасла, але є два слова, які, на мою думку, коротко та влучно змальовують явище великого вашого руху – волонтерського руху.

Перше слово – те, яке найчастіше вживають волонтери. Всі дев'ять років війни. Як люди, які завжди на зв'язку. Які прочитають повідомлення чи візьмуть слухавку в будь-який час. О другій ночі чи о п'ятій ранку. І, дізнавшись, що комусь потрібна допомога, дізнавшись про ті чи інші потреби, дадуть просту відповідь: «Плюс».

Коротке слово, за яким слідує велика, важка робота. Все, що ви робите задля того, аби цей «плюс» втілювався в реальне наше життя. За цим одним словом можуть стояти десятки повідомлень, сотні дзвінків, тисячі кілометрів дороги, години й навіть дні без сну, відпочинку.

І тоді неодмінно з'являється друге слово. Не заради якого ви живете, але воно є. Воно таке саме просте, але водночас безцінне. Це слово «дякую».

Я дякую. «Дякую», яке кажуть вам мільйони людей, яких ви підтримуєте. «Дякую», яке завжди кажу вам я від щирого серця абсолютно... Я вам дуже вдячний за те, що ви робите щоденно, постійно, всі роки, весь цей час.

І всім, хто допомагає Силам безпеки й оборони, всім, хто захищає країну. Допомагає на передовій, допомагає на місцях. Допомагає переселенцям, тим, хто втратив дім, тим, хто втратив роботу, тим, хто втратив близьких, допомагає звільненим з полону, тим, хто потребує реабілітації, протезування, психологічної допомоги. Багато всього, що дуже важливо. Літнім людям, нашим дітям. Загалом – це допомагати Україні.

Шановні пані та панове!

В Україні й в усьому світі не знайти, я впевнений, будівлі чи площі, які могли б умістити всіх наших громадян, дотичних до такого важливого волонтерського руху. Всіх, хто заслуговує на нагороду, всіх, хто заслуговує на це слово: «дякую». Це мільйони людей. Безумовно.

Сорок громадян, що удостоєні сьогодні нашої щорічної відзнаки, відзнаки «Золоте серце», і ті, хто присутні тут особисто, символізують загальнонаціональний волонтерський вогонь. Це люди з багатьох регіонів України, які допомагають на різних напрямках, різним групам, різним людям, категоріям людей. Разом є уособленням великого руху українців, яким не байдуже. Уособленням всіх наших волонтерів, що є надійним союзником для всіх нас – нашого народу, нашої держави. Її плечем, опорою, рушійною силою милосердя задля життя, задля свободи. Люди з великим серцем. Люди, народжені з таким серцем.

Допоки б'ються ваші серця, волонтерські серця, та дух допомоги й підтримки, доти б'ється наш народ, доти б'ється Україна. Безупинно. Б'ється безупинно. І б'ємося ми. Тому всі ми обов'язково перемаємо. І це не просто віра – це абсолютна впевненість. Я дякую кожному й кожній із вас. І тим, хто присутні тут, і тим, хто бачить, і хто не дивиться цю нашу зустріч ... Я хочу подякувати вам за цю зустріч. І всім представникам вашого руху тисну руку – мужню, потужну українську руку. З великою вдячністю до вас усіх.

Слава Україні!